

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ
ЗЛОЧИННОСТІ ІМЕНІ АКАДЕМІКА В. В. СТАШИСА**

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

КУКОВИНЕЦЬ ДАР'Я ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 343.541:343.97:343.211

ДИСЕРТАЦІЯ

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОМАГАННЯ ДИТИНИ
ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ: СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ
ТА СКЛАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

Спеціальність 081 – Право

Галузь знань 08 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Д. О. Куковинець

Науковий керівник: Борисов Вячеслав Іванович, доктор юридичних наук,
професор

Харків – 2026

АНОТАЦІЯ

Куковинець Д.О. Кримінальна відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей: соціальна обумовленість та склад кримінального правопорушення. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, Харків, 2026.

Представлена робота є першим у вітчизняній науці кримінального права дослідженням, спеціально присвяченим ґрунтовному осмисленню питань соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей, узагальненню основних підходів держав-членів ЄС щодо регламентації подібної заборони у власному законодавстві, аналізу та характеристиці складу цього кримінального правопорушення в національній кримінально-правовій площині.

Визначено та з'ясовано зміст обставин, що соціально обумовлюють установлення та збереження кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей, серед яких: 1) суспільна небезпечність діяння; 2) системно-правова несуперечливість; 3) чіткість і ясність мови; 4) зміна умов життя суспільства; 5) наявність можливості боротьби з діянням за допомогою кримінально-правових засобів; 6) наявність ресурсів для здійснення кримінального переслідування; 7) співрозмірність позитивних і негативних наслідків заборони; 8) повнота й ненадмірність заборони; 9) повнота складу кримінального правопорушення. Зауважено, що всі обставини, за виключенням чіткості та ясності мови, під час нормативного визначення кримінального правопорушення у ст. 156¹ КК було дотримано належним чином.

Удосконалено наукове розуміння законодавчих основ кримінальної відповідальності за подібні діяння у кримінальному законодавстві держав-членів ЄС. На підставі виокремлення низки класифікаційних критеріїв виявлено подібності та відмінності у їх кримінально-правовому регулюванні.

Обґрунтовано, що родовий об'єкт кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачена розділом IV Особливої частини вітчизняного КК (серед яких і аналізоване), становлять суспільні відносини, що забезпечують сексуальні стосунки. Основними безпосередніми об'єктами домагання дитини для сексуальних цілей визначено суспільні відносини, що забезпечують інформаційну сексуальну недоторканість дитини, та / або суспільні відносини, що забезпечують інформаційний рівень сексуальної свободи дитини. На підставі вивчення структури таких суспільних відносин встановлено їх предмет (під яким запропоновано розуміти безпеку сфери спілкування дітей від домагань для сексуальних цілей), учасників (серед яких – уповноважений суб'єкт – дитина та зобов'язані: держава, громадські об'єднання, міжнародні організації, окремі юридичні особи, соціальні інституції та повнолітні фізичні особи) та соціальний зв'язок (що, з одного боку, виражається у поведінці зобов'язаних суб'єктів, що спрямована на забезпечення сфери спілкування дітей від домагання для сексуальних цілей, а з другого – полягає в пасивному стані захищеності уповноважених учасників таких відносин – дітей – від такого роду посягань).

Установлено, що паралельно зі завданням шкоди суспільним відносинам, що забезпечують інформаційну сексуальну недоторканість дитини, посягання одночасно відбувається й на суспільні відносини, що забезпечують нормальний психічний розвиток дитини, що дозволяє казати про наявність у такому випадку додаткового обов'язкового об'єкта. Водночас аргументовано, що, якщо основним безпосереднім об'єктом за ст. 156¹ КК виступають суспільні відносини, що забезпечують інформаційний рівень сексуальної свободи дитини, характер зазначеного об'єкта трансформується в додатковий факультативний. Виявлено, що додатковими факультативними об'єктами аналізованого правопорушення є суспільні відносини у сферах нормального духовного або соціального розвитку дитини. При цьому зазначено, що встановлення факультативних об'єктів має значення для кримінально-правової характеристики вчиненого діяння.

Доведено, що потерпілим від такого кримінального правопорушення є дитина, незалежно від наявності або відсутності родинних зв'язків із

правопорушником, у віці від 14 до 16 років – за ч. 1 ст. 156¹ КК; від 14 до 18 років – за ч. 2 статті; від народження і до 14 років – за її ч. 3.

Всебічно досліджено об'єктивну сторону складу домагання дитини для сексуальних цілей. Констатовано, що її обов'язковими ознаками є суспільно небезпечне діяння та засоби / знаряддя вчинення кримінального правопорушення.

З'ясовано, що «пропозиція зустрічі» та «вчинення хоча б однієї дії, спрямованої на те, що така зустріч відбулася» являють собою хронологічно пов'язану сукупність, що покладається в основу ознаки суспільно небезпечного діяння за ст. 156¹ КК. Розкрито уявлення про «пропозицію зустрічі» як про вираження наміру правопорушника про його спільне перебування з дитиною в фізичному або кіберпросторі, що уможлиблює їх взаємодію сексуального характеру, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних систем або технологій. Доведено, що таке вираження наміру може мати як вербальний (словесний), так і невербальний (позасловесний) вияв; останній при цьому не є самостійним (у контексті кримінально-правового значення), а має доповнювати перший. У результаті аналізу «пропозиції зустрічі» з позиції перформативного висловлювання виявлено типові мовні маркери, якими може послуговуватися правопорушник під час здійснення домагання дитини для сексуальних цілей, та запропоновано їх групування.

На підставі вивчення примітки до ст. 156¹ КК запропоновано надати у її тексті визначення «пропозиції зустрічі» та конкретизувати зміст вже наведеного визначення «зустрічі».

Обґрунтовано розуміння кримінального правопорушення за ст. 156¹ КК як такого, що має формальний склад. На цій підставі зауважено, що лише однієї пропозиції зустрічі не достатньо для констатації його завершеності. Аргументовано, що після такої дії неодмінно має слідувати хоча б одна інша – спрямована на те, щоб відповідна зустріч із дитиною відбулася. Позначено, що своєю сутністю така дія (дії) має (-ють) володіти ознаками реальності, конкретності та достатності для реалізації сексуальнозумовленого задуму правопорушника.

Виділено різновиди таких дій залежно від характеру їх вчинення, способу впливу та природи.

Виявлено, що використання інформаційно-комунікаційних систем або інформаційно-комунікаційних технологій є законодавчо виокремленими (у силу своєї типовості) різновидами засобу / знаряддя вираження дитині пропозиції зустрічі, що перебувають у різноманітті інших, неназваних у законі різновидів цих ознак. Висловлено думку, що остаточне вирішення питання, що мало місце в конкретному випадку – засіб чи знаряддя – залежатиме від контексту та особливостей комунікації між правопорушником і потерпілим.

Констатовано, що спосіб, місце, час, обстановка вчинення домагання дитини для сексуальних цілей є будь-якими і не впливають на кваліфікацію. Разом із цим позначено найбільш характерні для цього кримінального правопорушення способи, а також сформульовано твердження, що використання правопорушником інформаційно-комунікаційних систем або інформаційно-комунікаційних технологій зумовлює специфічне місце вчинення кримінального правопорушення, яким запропоновано розглядати кіберпростір.

У процесі дослідження суб'єктивної сторони складу домагання дитини для сексуальних цілей встановлено, що змістом усвідомлення як інтелектуальної ознаки прямого умислу має охоплюватися фактичний бік та соціальна сутність діяння. Окрім цього, доведено, що має відбиватися у свідомості особи на рівні знання чи усвідомлення можливості й вікова ознака потерпілого, тобто те, що він є дитиною. Змодельовано приблизний перелік обставин / факторів, що можуть свідчити про таке уявлення. Водночас описано зміст бажання як вольової ознаки прямого умислу: зазначено, що особа має спрямовувати свою волю на пропозицію зустрічі та вчинення хоча б однієї дії, спрямованої на те, щоб така зустріч відбулася, а також ставитись до них як до специфічного засобу здійснення щодо дитини в майбутньому дій сексуального характеру, розпусних дій або виготовлення за її участі дитячої порнографії.

Розкрито сутність мети як обов'язкової ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 156¹ КК. Визначено, що вона має подвійний

характер і складається з найближчої (попередньої), що стосується формування в дитини готовності зустрітися, та кінцевої (остаточної), що спрямована на вчинення будь-яких дій сексуального характеру (за ч. 1), розпусних дій (за ч. 1) або втягнення дитини у виготовлення дитячої порнографії (за ч. 2).

На підставі вивчення біологічно-фізіологічної (суб'єктивної), культурно-інтерпретаційної (об'єктивної) та змішаної моделей до розкриття сутності поняття «дії сексуального характеру», а також аналізу найширшого, середнього та звуженого способів трактування його змісту (із залученням потенціалу історичного, телеологічного чи логічного тлумачення норми права) виявлено, що до мети «вчинення будь-яких дій сексуального характеру» фактично включено уявлення про майбутній сексуальний контакт, пов'язаний із вагінальним, анальним, оральним проникнення в тіло дитини (як за допомогою геніталій, іншого органу, частини тіла, так і будь-яких сторонніх предметів) (нормативними орієнтирами чого одночасно є положення ст. 152 та ст. 155 КК).

Під метою «вчинення дій розпусного характеру» запропоновано розуміти уявлення про вчинення щодо дитини віком до шістнадцяти років інтелектуальних чи фізичних дій, пов'язаних із задоволенням сексуальної пристрасті правопорушника та/або збудженням сексуального інстинкту в дитини (що відповідає ст. 156 КК).

Натомість у процесі дослідження мети «втягнення у виготовлення дитячої порнографії» виявлено, що за такого її законодавчого формулювання реальні прагнення порушника обмежується лише певним проміжним етапом у виді «втягнення», що у відриві без «виготовлення» не становить певної «цінності» для нього. У зв'язку з цим запропоновано уточнити нормативне позначення такої мети на «виготовлення дитячої порнографії», а її зміст на теоретичному рівні слід пов'язати з уявленням про створення за участю неповнолітньої особи дитячої порнографії або внесенні змін до вже створеної продукції такого характеру, її відтворенні чи розмноженні (що відсилає до положень ст. 301¹ КК відповідно).

Констатовано, що мотив при вчиненні домагання дитини для сексуальних цілей не має обов'язкового характеру. Водночас його найбільш типовим

різновидом, що матиме значення для процесу доказування та кримінально-правової характеристики, є мотив задоволення власної сексуальної пристрасті (що, однак, не виключає наявності й інших, наприклад, самоствердження, прагнення влади і контролю, задоволення сексуальної пристрасті іншої особи, корисливий, помсти).

Установлено, що суб'єкт складу домагання дитини для сексуальних цілей є спеціальним – фізичною, осудною особою, яка на момент вчинення кримінального правопорушення досягла вісімнадцяти років. Доведено, що установлення ознаки «повноліття» правопорушника при цьому є цілком обґрунтованим законодавчим рішенням, адже має конвенційне походження й пояснює суспільну небезпечність діяння наявністю вікової та психологічної асиметрії між правопорушником і потерпілим.

На підставі вивчення зарубіжної практики та позицій респондентів із Національної поліції України визначено перспективи застосування правила «Ромео і Джульєтти» (положення, що виключає відповідальність за сексуальні кримінальні правопорушення у разі, якщо потерпіла дитина дає добровільну згоду на сексуальну взаємодію з особою, близькою їй за віком, ступенем розвитку або фізичної та психологічної зрілості) як на рівні окремих статей розділу IV Особливої частини КК, так і ст. 156¹ КК зокрема.

Підтримано наукові пропозиції щодо розширення кола суб'єктів за ст. 156¹ КК завдяки вказівці на «членів сім'ї чи близьких родичів, особу, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього».

Практичне значення отриманих наукових результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки, рекомендації та пропозиції можуть бути використані в нормотворчій, правозастосовній, науково-дослідній та навчальній діяльності, зокрема під час удосконалення чинного КК, підвищення ефективності розслідування і судового розгляду справ відповідної категорії, а також у подальших наукових дослідженнях і навчально-методичному забезпеченні освіти відповідно.

Ключові слова: кримінальне право, кримінальна відповідальність, закон про кримінальну відповідальність, Особлива частина Кримінального кодексу України, кримінальне правопорушення, склад кримінального правопорушення, домагання

дитини для сексуальних цілей, сексуальна свобода, сексуальна недоторканість, дитина, інформація, інформаційно-комунікаційні технології, інформаційна безпека, цифровізація.

SUMMARY

Kukovynets D.O. Criminal liability for solicitation of a child for sexual purposes: social determination and elements of a criminal offence. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 – “Law”. – Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems National Academy of Law Sciences of Ukraine, Kharkiv, 2026.

This work is the first research in domestic criminal law science specifically devoted to a thorough examination of the social determinants of criminal liability for the solicitation of a child for sexual purposes, to a review of the main approaches taken by EU Member States in regulating such prohibitions within their own legislation, and to the analysis and characterisation of the composition of this criminal offence within the national criminal law framework.

The content of the circumstances that socially determine the establishment and maintenance of criminal liability for the solicitation of a child for sexual purposes has been identified and clarified, including: 1) the public danger of the act; 2) consistency within the legal system; 3) clarity and precision of language; 4) changes in societal conditions; 5) the feasibility of combating the act through criminal law; 6) the availability of resources for criminal prosecution; 7) the proportionality of the positive and negative consequences of the prohibition; 8) the comprehensiveness and non-excessiveness of the prohibition; 9) the completeness of the elements of the criminal offence. It is noted that all circumstances, with the exception of the clarity and precision of the language, were duly observed during the normative definition of the criminal offence in Article 156¹ of the Criminal Code.

The author has improved the scientific understanding of the legal framework governing criminal liability for such acts under the criminal legislation of EU Member States. By identifying a number of classification criteria, similarities and differences in their criminal law regulation have been revealed.

It has been substantiated that the generic object of criminal offences, liability for which is provided for in Section IV of the Special Part of the domestic Criminal Code (including the offence under consideration), consists of social relations that safeguard sexual relations. The main direct objects of the solicitation of a child for sexual purposes are identified as social relations that safeguard the child's informational sexual integrity, and/or social relations that safeguard the child's informational level of sexual freedom. Based on an analysis of the structure of such social relations, their subject matter (which is proposed to be understood as the safety of children's communication sphere from solicitation for sexual purposes), participants (including the authorised subject – the child – and the obligated parties: the state, public associations, international organisations, certain legal entities, social institutions and adult natural persons) and the social connection (which, on the one hand, is expressed in the behaviour of the obligated parties aimed at safeguarding children's communication sphere from solicitation for sexual purposes, and on the other hand, consists of the passive state of protection afforded to the authorised participants in such relationships – children – from such infringements).

It has been established that, alongside the harm caused to the social relations safeguarding a child's informational sexual integrity, there is also an infringement on the social relations safeguarding the child's normal psychological development; this allows us to conclude that there is an additional mandatory object in such cases. At the same time, it is argued that, whilst the primary direct object under Article 156¹ of the Criminal Code is the social relations safeguarding the informational level of a child's sexual freedom, the nature of this object transforms into an additional optional one. It has been established that the additional optional objects of the offence under consideration are social relations in the spheres of the child's normal spiritual or social development. It is noted that the identification of optional objects is significant for the criminal-law characterisation of the act committed.

It has been proven that the victim of such a criminal offence is a child, regardless of the presence or absence of family ties with the offender, aged between 14 and 16 years – under Part 1 of Article 156¹ of the Criminal Code; from 14 to 18 years of age – under Part 2 of the Article; from birth to 14 years of age – under Part 3 of the Article.

The objective side of the composition of the offence of soliciting a child for sexual purposes has been thoroughly investigated. It has been established that its essential characteristics are a socially dangerous act and the means or tools used to commit the criminal offence.

It has been established that a ‘proposal to meet’ and ‘the commission of at least one act aimed at ensuring that such a meeting takes place’ constitute a chronologically linked set of actions that form the basis of the characteristic of a socially dangerous act under Article 156¹ of the Criminal Code. The concept of a ‘proposal to meet’ is explored as an expression of the offender’s intention to be in the physical or cyberspace with a child, enabling sexual interaction between them, including through information and communication systems or technologies. It is demonstrated that such an expression of intent may take both verbal (spoken) and non-verbal (non-verbal) forms; the latter, however, is not independent (in the context of criminal law) but must complement the former. An analysis of the ‘proposal to meet’ from the perspective of performative utterances has identified typical linguistic markers that an offender may use when soliciting a child for sexual purposes, and a classification of these markers is proposed.

Based on an examination of the note to Article 156¹ of the Criminal Code, it is proposed to include a definition of ‘proposal to meet’ in its text and to clarify the meaning of the previously cited definition of ‘meeting’.

It is argued that a criminal offence under Article 156¹ of the Criminal Code is one that has a formal composition. On this basis, it is noted that a mere proposal to meet is not sufficient to establish that the offence has been committed. It is reasoned that such an action must necessarily be followed by at least one other action aimed at ensuring that the relevant meeting with the child takes place. It is noted that, by their very nature, such an action (or actions) must possess the characteristics of reality, specificity and sufficiency for the realisation of the offender’s sexually motivated intent. Varieties of such actions are identified depending on the nature of their commission, the method of influence and their character.

It has been found that the use of information and communication systems or information and communication technologies constitutes legally distinct (by virtue of

their typical nature) varieties of means/tools for expressing a proposal to meet to a child, which exist amongst a variety of other, unspecified in the law, varieties of these characteristics. It is argued that the final determination of the issue at hand in a specific case – whether it constitutes a means or an tools – will depend on the context and the specific features of the communication between the offender and the victim.

It has been established that the manner, place, time and circumstances in which the solicitation of a child for sexual purposes takes place are irrelevant and do not affect the classification of the offence. At the same time, the manner most characteristic of this criminal offence has been identified, and it has been stated that the offender's use of information and communication systems or information and communication technologies determines the specific location of the commission of the criminal offence, which is proposed to be considered as cyberspace.

In the course of examining the subjective side of the composition of the offence of soliciting a child for sexual purposes, it has been established that the content of awareness, as an intellectual element of direct intent, must encompass both the factual aspect and the social nature of the act. Furthermore, it has been demonstrated that the victim's age, i.e. the fact that they are a child, must be reflected in the perpetrator's consciousness at the level of knowledge or awareness of the possibility. An approximate list of circumstances/factors that may indicate such awareness has been modelled. At the same time, the content of desire as a volitional element of direct intent is described: it is noted that the person must direct their will towards proposing a meeting and committing at least one act aimed at ensuring that such a meeting takes place, as well as treating these as a specific means of carrying out, in the future, acts of a sexual nature, lewd acts or the production of child pornography involving the child.

The essence of intent as a mandatory characteristic of the offence under Article 156¹ of the Criminal Code is elucidated. It is determined that it is of a dual nature and consists of an immediate (preliminary) element, relating to the formation of the child's readiness to meet, and a final (ultimate) element, aimed at committing any acts of a sexual nature (under Part 1), lewd acts (under Part 1) or involving the child in the production of child pornography (under Part 2).

Based on an examination of the biological-physiological (subjective), cultural-interpretative (objective) and mixed models for elucidating the essence of the concept of ‘acts of a sexual nature’, as well as an analysis of the broadest, broad, medium and narrow approaches to interpreting its meaning (drawing on the potential of historical, teleological or logical interpretation of the legal norm), it has been found that the objective of ‘committing any acts of a sexual nature’ effectively includes the notion of future sexual contact involving vaginal, anal, or oral penetration of a child’s body (whether by means of the genitals, another organ, a part of the body, or any foreign objects) (the normative guidelines for which are simultaneously the provisions of Articles 152 and 155 of the Criminal Code).

The term ‘committing acts of a lewd nature’ is proposed to be understood as the act of committing, in relation to a child under the age of sixteen, mental or physical acts associated with the satisfaction of the offender’s sexual desire and/or the arousal of the child’s sexual instinct (which corresponds to Article 156 of the Criminal Code).

However, in the course of examining the objective of ‘involvement in the production of child pornography’, it has been found that, given this legislative formulation, the offender’s actual intent is limited solely to a specific intermediate stage in the form of ‘involvement’, which, in isolation and without ‘production’, holds no particular ‘value’ for him. In this regard, it is proposed to clarify the legal definition of such an objective to ‘production of child pornography’, and its meaning at a theoretical level should be linked to the concept of creating child pornography with the participation of a minor, or making changes to already existing material of this nature, its reproduction or duplication (which refers to the provisions of Article 301¹ of the Criminal Code, respectively).

It has been established that the motive for soliciting a child for sexual purposes is not mandatory. At the same time, its most typical form, which will be relevant to the process of proving the offence and its criminal-law characterisation, is the motive of satisfying one’s own sexual desire (which, however, does not preclude the existence of others, such as self-assertion, a desire for power and control, satisfying another person’s sexual desire, self-interest, or revenge).

It has been established that the perpetrator of the composition of soliciting a child for sexual purposes is a specific individual – a physical, mentally competent person who had reached the age of eighteen at the time the criminal offence was committed. It has been demonstrated that establishing the criterion of the offender's 'legal age' in this context is a fully justified legislative decision, as it has its origins in international conventions and explains the social danger of the act by the existence of an age and psychological asymmetry between the perpetrator and the victim.

Based on an analysis of international practice and the views of respondents from the National Police of Ukraine, the prospects for applying the 'Romeo and Juliet' rule (a provision that excludes liability for sexual offences where the child victim voluntarily consents to sexual activity with a person who is close to them in age, stage of development or physical and psychological maturity) both at the level of individual articles of Section IV of the Special Part of the Criminal Code and Article 156¹ of the Criminal Code in particular.

Scientific proposals have been supported regarding the expansion of the scope of subjects under Article 156¹ of the Criminal Code by including 'family members or close relatives, or a person entrusted with the responsibility of raising or caring for the victim'.

The practical significance of the research findings lies in the fact that the conclusions, recommendations and proposals set out in the thesis can be utilised in legislative, law enforcement, research and educational activities, in particular when improving the current Criminal Code, enhancing the effectiveness of investigations and court proceedings in cases of this category, as well as in further scientific research and the provision of teaching materials for education accordingly.

Keywords: criminal law, criminal liability, law on criminal liability, Special Part of the Criminal Code of Ukraine, criminal offence, elements of a criminal offence, soliciting a child for sexual purposes, sexual freedom, sexual integrity, child, information, information and communication technologies, information security, digitalisation.

Список публікацій здобувачки

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Куковинець Д. О. Родовий об'єкт домагання дитини для сексуальних цілей (ст. 156-1 КК України). *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. / редкол.: В. С. Батиргареєва (голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2024. Вип. 48. С. 184–190. DOI: 10.31359/2079-6242-2024-48-184; URL: <http://pbz.nlu.edu.ua/article/view/321772>.
2. Куковинець Д. О. Використання графічних символів на прикладі емодзі у контексті пропозиції зустрічі дитині за ст. 156¹ КК. *Інформація і право*. 2025. № 3 (54). С. 105–112. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.3\(54\).340495](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.3(54).340495).
3. Куковинець Д. О. Щодо розуміння поняття «дії сексуального характеру» у контексті мети домагання дитини для сексуальних цілей. *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. / редкол.: В. С. Батиргареєва (голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2025. Вип. 50. С. 229–235. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-50-229>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Kukovynets D. Theoretical definition of online grooming. *Наука у мінливому світі: актуальні дослідження молодих науковців*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції іноземними мовами / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків: НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2023. С. 106–109. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1SnQOwe4K1i2noyHWsBw0tWVRYoUkLepU>.
5. Куковинець Д. О. Інформаційна сексуальна недоторканість у контексті визначення основного безпосереднього об'єкта за ст. 156¹ КК України. *Концептуальні засади кримінально-виконавчої діяльності в Україні: світові стандарти і національні цінності* : дайджест стенд. доп. за результатами IV Всеукр. наук.-практ. заходу у формі круглого столу, 3 квіт. 2026 р., м. Харків : електрон. наук. вид. / уклад.: В. Пивоваров, В. Ворожбіт-Горбатюк ; Нац. акад.

прав. наук України ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса Нац. акад. прав. наук України, Від. дослідж. проблем кримін.-виконав. права. Харків : Право, 2026. С. 40. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19499704>.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	19
ВСТУП.....	20
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОМАГАННЯ ДИТИНИ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ	34
1.1 Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей.....	34
1.1.1 Суспільна небезпечність	35
1.1.2 Системно-правова несуперечливість	42
1.1.3 Зміна умов життя суспільства	54
1.1.4. Інші обставини соціальної обумовленості	58
1.2 Кримінальна відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей за законодавством зарубіжних держав.....	73
Висновки до розділу 1	91
РОЗДІЛ 2 ОБ'ЄКТ ТА ПОТЕРПІЛИЙ ВІД ДОМАГАННЯ ДИТИНИ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ	98
2.1 Родовий об'єкт кримінального правопорушення	98
2.2 Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення	109
2.3 Потерпілий від кримінального правопорушення	132
Висновки до розділу 2	137
РОЗДІЛ 3 ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ДОМАГАННЯ ДИТИНИ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ	140
3.1 Суспільно небезпечне діяння.....	142
3.2 Інші ознаки об'єктивної сторони кримінального правопорушення	158
Висновки до розділу 3	171

РОЗДІЛ 4 СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ДОМАГАННЯ ДИТИНИ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ	174
4.1 Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення.....	174
4.1.1 Вина.....	174
4.1.2 Мета домагання дитини для сексуальних цілей	181
4.2 Суб'єкт кримінального правопорушення	199
Висновки до розділу 4	215
ВИСНОВКИ	219
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	228
ДОДАТКИ	291

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Будапештська конвенція – Конвенція про кіберзлочинність

Директива 2011/93/ЄС – Директива Європейського парламенту та Ради «Про боротьбу з сексуальним насильством і сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією, яка замінює рамкове рішення Ради 2004/68/ЈНА»

ЄС – Європейський Союз

ІКС – інформаційно-комунікаційна система

ІКТ – інформаційно-комунікаційна технологія

ІТ – інформаційні технології

КК – Кримінальний кодекс

КМУ – Кабінет Міністрів України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

Лансаротська конвенція – Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства

ООН – Організація Об'єднаних Націй

СК – Сімейний кодекс України

ст. – стаття

ст.ст. – статті

ч. – частина

ч.ч. – частини

ЦК – Цивільний кодекс України

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сьогоденний розвиток дитини відбувається в контексті різноманітних соціально-технологічних трансформацій, вплив яких на неї є амбівалентним за своєю природою. З одного боку, процеси цифровізації¹ суспільства розширюють її комунікативний простір до глобального виміру. Унаслідок цього вона дістає змогу взаємодіяти з необмежним колом осіб, набувати від них соціально корисного досвіду, розширювати уявлення про культурне різноманіття, отримувати доступ до великих масивів інформації, множинності соціальних платформ і сервісів, що за своїм ефектом сприяють практично неосяжним можливостям для освіти, дозвілля й відпочинку тощо. Зазначені зміни об'єктивно свідчать про модифікацію участі дитини в інформаційно-комунікаційних процесах, що проявляється в більш ранній та інтенсивній залученості до них.

Водночас, з другого боку, таке розширення комунікативного поля дитини не супроводжується пропорційним підвищенням її стійкості до ризиків інформаційного середовища. Навпаки, перетворення в останньому закономірно породжують нові небезпечні виклики або трансформують уже наявні. Таким чином, сучасна дитина, маючи значно ширший доступ до інформації та комунікації порівняно з попередніми поколіннями, опиняється в умовах взаємодії зі значно більшою кількістю потенційних загроз. Певною мірою зазначена тенденція посилюється внаслідок соціальних потрясінь останніх років, зокрема пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення РФ в Україну, що призвели не тільки до поглиблення психічної вразливості дітей, а й до інтенсифікації їх перебування у кіберпросторі.

За таких умов особливого значення набуває своєчасна реакція суспільства на посягання, що, маючи інформаційну природу, реалізуються через установлення соціальних контактів із дитиною з метою її залучення до суспільно небезпечної

¹ *Примітка.* Як зазначає Н. В. Глинська, цифровізація є процесом впровадження цифрових та інформаційно-комунікативних технологій для вдосконалення життєдіяльності людини, суспільства і держави [216, с. 270-271].

діяльності. Одним із проявів таких посягань є домагання для сексуальних цілей, що сутнісно полягає в налагодженні дорослою особою довірливих стосунків із дитиною, з тим, щоб схилити її до вчинення дій сексуального характеру чи виготовлення дитячої порнографії. Негативні наслідки такого явища мають загальносуспільний вимір і проявляються у підриві стану інформаційної безпеки, деформації процесів соціалізації дітей, знеціненні презумпції охорони дитинства як особливого періоду розвитку, спотворенні уявлень про соціально допустиму сексуальну взаємодію, а також формуванні ескалаційного середовища для вчинення інших протиправних діянь сексуальної спрямованості тощо. Тому, з огляду на те, що регулювання сфери інтимного життя дитини належить до числа одних із найбільш чутливих та суспільно значущих питань, а гарантування її сексуальної недоторканості та сексуальної свободи, гідності, безпеки, приватності та довіри в інформаційному середовищі визнається безумовним пріоритетом загальносоціального значення, запит на кримінально-правову охорону прав та особистих інтересів дитини став закономірним проявом ціннісної реакції українського суспільства.

Маючи таке суспільне підґрунтя та реалізуючи міжнародно-правові зобов'язання в частині імплементації Ланцаротської конвенції, вітчизняний законодавець 18.02.2021 р. доповнив розділ IV Особливої частини КК («Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи») новою ст. 156¹ із однойменною назвою «Домагання дитини для сексуальних цілей».

Аналізуючи статистичні дані за цією статтею, можемо засвідчити відносно низький рівень облікованості й засудження за нею як у межах розділу IV Особливої частини КК, так і всіх розділів Особливої частини КК загалом. Зокрема, у 2021 р. обліковано 6 випадків такого домагання [255], у 2022 р. – 9 [256], у 2023 р. – 13 [257], у 2024 р. – 13 [258], у 2025 р. – 16 [259]. Щодо осіб, яких засуджено за аналізоване кримінальне правопорушення, то протягом 2021 – 2025 рр. їх було лише троє (два – у 2021 р. та один – у 2025 р.) [3; 4; 5; 6; 7].

Разом із тим, наведені вище офіційні статистичні показники можуть бути

індикатором значного рівня латентності такого домагання, що зумовлює актуальність обраної теми дисертації та потребу у формуванні й виробленні науково обґрунтованого знання, що становитиме теоретичну основу для уніфікованого розуміння норм ст. 156¹ КК на рівні їх належного тлумачення та правозастосування.

Так, з огляду на відносно нетривалий час існування зазначеної кримінально-правової заборони в нормативному полі КК та беручи до уваги фактор відсутності розгалуженої практики її застосування, виникає необхідність наукового опрацювання питань, пов'язаних із установами змісту ознак складу такого кримінального правопорушення. Дослідженню цих та інших питань відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей за законодавством України про кримінальну відповідальність на рівні окремих наукових публікацій присвячені розробки Алексійчука О. М., Бутиліної К. О., Герелюк Х. В., Зборщик А. О., Колесник М. О., Лисько Т. Д., Лихової С. Я., Орловського Б. М., Осадчої І. А., Сав'юка О. В., Сенько В. В., Симоненко Н. О., Тищенко А. Д., Ткаченко А. О., Удалової Н. М., Харитонової О. В., Чебан О. М., Черевко К. О. тощо. Водночас, окреслюючи зазначену проблематику, варто звернутися й до напрацювань зарубіжних дослідників, у межах яких домагання дитини для сексуальних цілей висвітлюється як негативне соціальне явище у його різних вимірах (зокрема, правовому, психологічному, медичному, міждисциплінарному і т. ін.). Серед таких вчених доцільно варто назвати Aksoy Retornaz E., Bennett N., Burgess A., Finkelhor D. Hartman C., Jeglic E., Kapfer C., Kaylor L., Kazić-Çakar E., Keglevic R., Kristich T., Lanning K., Mitchell K., Nieto C., O'Donohue W., Skórzewska-Amberg M., Sorell T., Winters G., Wolak J. та ін.

Водночас на дисертаційному рівні домагання дитини для сексуальних цілей в Україні до цього часу розглядалося лише в межах криміналістичного знання. Зокрема, у цій площині заслуговує на увагу дисертація Яцик Ю. Г. («Методика розслідування домагань дитини для сексуальних цілей», 2025 р.). Натомість у науці кримінального права спеціального дослідження проблематики відповідальності за

таке кримінальне правопорушення дотепер не здійснювалося, що підтверджує доцільність проведення окремої наукової розвідки з цього приводу.

З огляду на вище викладені положення, вважаємо, що тема дослідження є актуальною, її розробка має теоретичне і практичне значення, що засвідчує доцільність її розкриття і викладу на рівні дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Проблематика дослідження узгоджується зі Стратегією розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр. (затвердженою постановою загальних зборів НАПрН України від 26.03.2021 р. № 12-21); Стратегією розвитку Національної академії правових наук України на 2026–2030 рр. (затвердженою постановою загальних зборів НАПрН України від 30.04.2026 р. № 2-26); Стратегією розвитку Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України на 2021–2025 рр. (оновленою) (затвердженою протоколом Вченої ради Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України від 07.08.2024 р. № 9).

Тема дисертації корелюється із фундаментальним науковим дослідженням під назвою «Теоретичні, законодавчі та правозастосовні проблеми кримінально правової охорони інформаційної безпеки в Україні» (державний реєстраційний номер в УкрІНТЕІ: 0121U114324), що виконувалося в Науково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України протягом 2022–2024 рр.

Тему дисертації затверджено постановою Вченої ради Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України від 28.12.2022 р. № 11/4 (зі змінами від 26.11.2025 р., постанова № 6/2).

Мета і завдання дослідження. *Метою дисертації* є наукове обґрунтування кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей, а саме: визначення її соціальної обумовленості, надання загальної характеристики кримінально-правових заборон домагання дитини для сексуальних цілей за

законодавством держав-членів ЄС, визначення складу такого кримінального правопорушення у національній кримінально-правовій площині, а також вироблення у зв'язку з цим науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій по удосконаленню норм ст. 156¹ КК. Для досягнення цієї мети визначено такі основні завдання:

- установити та розкрити обставини соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей;
- окреслити особливості встановлення кримінальної відповідальності за означене діяння за законодавством країн ЄС;
- визначити родовий та безпосередні об'єкти, що поставлені законодавцем під охорону нормами ст. 156¹ КК;
- установити коло потерпілих від домагання для сексуальних цілей, охарактеризувати та позначити їх види;
- з'ясувати зміст й особливості «пропозиції зустрічі» та «вчинення хоча б однієї дії, спрямованої на те, що така зустріч відбулася», що є формами суспільно небезпечного діяння, передбаченого диспозиціями ч.ч. 1, 2 ст. 156¹ КК;
- проаналізувати ІКС та ІКТ як засоби / знаряддя вчинення домагання дитини для сексуальних цілей;
- описати особливості змісту інтелектуального та вольового моментів вини суб'єкта, а також визначальні властивості мети, яку переслідує суб'єкт, вчиняючи домагання дитини для сексуальних цілей;
- розкрити властивості спеціального суб'єкта домагання дитини для сексуальних цілей;
- сформулювати пропозиції і рекомендації у частині внесення змін та доповнень до ст. 156¹ КК.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що забезпечують охорону статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Предметом дослідження є кримінальна відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей: її соціальна обумовленість та склад кримінального

правопорушення.

Методи дослідження обрані з урахуванням мети та завдань дисертаційної розвідки, її об'єкта і предмета. Загальнонаукову основу дослідження складає *діалектичний метод*, застосування якого дозволило розглянути кримінальну відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей крізь призму дисбалансу влади у відносинах «дорослий – дитина», через демонстрацію суперечності між соціальним інтересом убезпечення сфери спілкування неповнолітніх від негативного впливу сексуального характеру (як загалом неприйняттого, так і небажаного) та індивідуальним бажанням повнолітнього задовольнити свої сексуальні прагнення, а також у площині взаємозалежності та взаємопереходу елементів та ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 156¹ КК (всі підрозділи). Зазначене, зі свого боку, дозволило забезпечити системність, логічну послідовність, ґрунтовність представленої наукової розробки та приріст нового наукового знання у результаті її реалізації. Широко використовувався під час дослідження для означених цілей і потенціал *герменевтичного методу*, за допомогою якого, окрім іншого, виявилось можливим з'ясувати соціальне призначення ст. 156¹ КК з урахуванням фактору її конвенційного походження, визначити особливості конструкції об'єктивної сторони відповідного їй складу кримінального правопорушення, пояснити законодавче закріплення конкретних засобів / знарядь вчинення діяння, а також правильно інтерпретувати різновиди суспільно небезпечної мети, яку переслідує правопорушник (підрозділи 1.1., 3.1., 3.2., 4.1.).

Ядро дослідження при цьому формують загальнонаукові та спеціально-наукові методи. Зокрема, методи *аналізу й синтезу* використано при дослідженні наукових підходів, виокремленні та вивченні об'єктивних і суб'єктивних ознак домагання дитини для сексуальних цілей, з'ясуванні змісту понять «пропозиція», «зустріч», «дії сексуального характеру», «розпусні дії», «інформаційно-комунікаційні системи», «інформаційно-комунікаційні технології» тощо (всі підрозділи), що забезпечило формування цілісного бачення проблеми кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей. Органічно

вбудованим у текст дослідження та слугує цілям опрацювання та впорядкування отриманих результатів у процесі його реалізації *метод класифікації*, який, зокрема, став у пригоді при установленні системно-правової несуперечливості кримінальної відповідальності, передбаченої ст. 156¹ КК, положенням міжнародно-правових та національних нормативно-правових актів; виокремлені законодавчих підходів до формування кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей; поділі на види об'єкта кримінального правопорушення; вивченні конструкції складу кримінального правопорушення; впорядкуванні типових мовних маркерів, що використовуються правопорушниками під час вираження дитині пропозиції зустрічі; групуванні різновидів дій, спрямованих на наближення зустрічі з дитиною (підрозділи 1.1., 1.2., 3.1.) тощо. Для наочного представлення та співставлення змісту ключових міжнародно-правових стандартів у досліджуваній царині зі ст. 156¹ КК, демонстрації показників облікованості за ст. 156¹ КК протягом 2021 – 2025 рр., віддзеркалення співвідношення слів «статевий» та «сексуальний» у контексті об'єкта кримінального правопорушення, відображення положень зарубіжного законодавства у частині регламентації кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей, а також ретрансляції результатів опитування співробітників Національної поліції України стосовно аналізованої проблематики (підрозділи 1.1., 2.1., додатки В, Г) виявився необхідним і *таблично-графічний метод*.

Зібрання та опрацювання емпіричних відомостей стало можливим завдяки широкому застосуванню конкретно-соціологічних методів (*анкетування, вивчення документів, матеріалів судової практики, нормативно-правових актів, контент-аналізу*). Це дозволило підтвердити первісні наукові гіпотези, виявити проблемні аспекти регламентації відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей та сформулювати науково обґрунтовані висновки та пропозиції (всі підрозділи).

Натомість послуговування в роботі *логіко-юридичним методом* забезпечило вироблення системного та цілісного уявлення про зв'язок факту установлення кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей зі змінами умов життя українського суспільства (підрозділ 1.1.); *догматичним*

(формально-юридичним) методом – при з’ясуванні змісту термінів і понять, які містяться в законодавчих актах, застосовуються у правовій доктрині та мають значення для об’єкта дослідження («суспільна небезпечність», «статева свобода», «статева недоторканість», «дитина», «пропозиція», «дитяча порнографія» тощо) (підрозділи 1.1., 2.1., 2.2., 2.3., 3.1., 3.2., 4.1., 4.2.), *порівняльно-правовим* – під час зіставлення з подібними нормами в інших державах (підрозділи 1.2., 4.2.), що дозволило окреслити перспективи удосконалення правового регулювання у національному правовому полі; *системно-структурним* – при дослідженні елементів та ознак складу домагання дитини для сексуальних цілей у контексті установлення їх зв’язків та взаємозалежностей, а також при визначенні місця норм ст. 156¹ КК в загальній системі норм Особливої частини КК (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3., 3.1., 3.2., 4.1., 4.2.).

Нормативну базу дослідження при цьому формують положення низки міжнародно-правових актів, серед яких Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.), Конвенція про права дитини (1989 р.) та Факультативний протокол до неї щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії (2000 р.), Європейська конвенція про здійснення прав дітей (1996 р.), Європейська соціальна хартія (1996 р.), Будапештська конвенція (2001 р.), Лансаротська конвенція (2007 р.), Директива 2004/68/ЈНА (2011 р.) тощо. Окрім того, базується дослідження й на приписах актів українського національного законодавства, зокрема, Конституції України (1996 р.), законів України «Про охорону дитинства» (2001 р.), «Про освіту» (2017 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротської конвенції)» (2021 р.), «Про дошкільну освіту» (2024 р.) тощо, Кодексу України про адміністративні правопорушення (1984 р.), Кримінального кодексу України (2001 р.), Сімейного кодексу (2002 р.), Цивільного кодексу (2003 р.), постанов і розпоряджень КМУ, а також указів Президента України.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові розробки вітчизняних та іноземних дослідників у галузі філософії, теорії держави і права, кримінального права, кримінології, правової статистики, соціології, психології, педагогіки, логіки, лінгвістики, а також довідкові джерела.

Емпіричне підґрунтя дослідження склали: нормативно-правові акти 27 зарубіжних держав-членів ЄС, статистичні дані Офісу Генерального прокурора про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування у період з 2021 р. по 2025 р., відомості статистичної звітності Державної судової адміністрації України щодо осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання у 2021 – 2025 рр.; результати вивчення 9 вироків за ст. 156¹ КК (за 2021 – 2025 рр.); матеріали опитування 4235 співробітників Національної поліції України щодо кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей (проведеного в період з 14.10.2025 р. до 28.10.2025 р.); результати автоматизованого моніторингу новинних повідомлень про випадки домагання дитини для сексуальних цілей на вебсайтах онлайн-медіа протягом 28.04.2025 р. – 28.02.2026 р.; відеоконтент, розміщений на платформі YouTube за тематикою, релевантною темі дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що представлена дисертація є першим у вітчизняній науці кримінального права ґрунтовним теоретичним дослідженням кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей. У результаті такої наукової розробки висунуто й обґрунтовано низку положень, висновків та рекомендацій, що характеризуються достатнім рівнем наукової новизни.

Уперше:

– визначено «пропозицію зустрічі» за ст. 156¹ КК як вираження наміру правопорушника про його спільне перебування з дитиною в фізичному або кіберпросторі, що уможливорює їх взаємодію сексуального характеру, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних систем або технологій;

– за результатами опитування представників Національної поліції України виявлено типові мовні маркери, характерні для виразу пропозиції зустрічі, що

систематизовано у декілька груп, а саме: а) вітальні слова та вислови, спрямовані на установлення контакту; б) мовні звороти, пов'язані із безпосереднім виказом пропозиції зустрічі; в) компліменти та пестливі звернення; г) фрази, покликані викликати довіру чи прихильність дитини; г) мовні маркери її заохочення чи зацікавлення; д) фрази – самопрезентація влади; е) маніпулятивні вислови та вирази, поєднані із психологічним тиском; є) провокативні та ж) сексуально забарвлені звернення;

– установлено, що за своєю природою дії, спрямовані на те, щоб зустріч із дитиною відбулася, можуть бути поділені на ті, що а) пов'язані з безпосереднім контактом або спільним перебуванням із нею в одному просторі; б) стосуються організації зустрічі; в) спрямовані на переміщення потерпілого чи правопорушника; г) охоплюють заохочення або зацікавлення дитини; г) сполучені з психологічним впливом на неї;

– сформульовано пропозиції щодо вдосконалення положень ст. 156¹ КК за такими напрямками: а) щодо заміни у ч.ч. 1, 2 термінології «інформаційно-телекомунікаційні системи або технології» на «інформаційно-комунікаційні системи або технології»; б) щодо уточнення формулювання мети за ч. 2 як «виготовлення за її участі дитячої порнографії»; в) щодо конкретизації у примітці змісту понять «пропозиція зустрічі» (як вираження дитині наміру про організацію спільного з нею перебування) та «зустріч» (як спільне перебування повнолітньої особи та дитини в фізичному або кіберпросторі, що уможлиблює їх взаємодію сексуального характеру, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних систем або технологій).

Удосконалено:

– наукові підходи до систематизації зарубіжного досвіду регламентації кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей шляхом виокремлення типових для держав-членів ЄС правових моделей на підставі таких класифікаційних критеріїв: а) місця кримінально-правової заборони в структурі національного законодавства про кримінальну відповідальність (сексуальний делікт, посягання проти моральних засад суспільства, у сфері сім'ї та нормального

розвитку дітей, щодо особистої автономії, свободи та приватності); б) характеру нормативного визначення потерпілого від такого діяння (обмежене або розширене персональне охоплення; з мінімальним, середнім, високим або диференційованим віковим порогом кримінально-правової охорони); в) особливостей опису в законодавчій конструкції кримінально караної поведінки та її фактичного обсягу (одне (як правило, «пропозиція зустрічі») або декілька самостійних діянь: 1) альтернативних, 2) обов'язкових, хронологічно пов'язаних, 3) змішана конструкція); г) способу вчинення такого забороненого діяння (що базуються на викривленні інформації, психологічному тиску чи асиметрії статусів дорослого й дитини); г) ролі інформаційно-комунікаційних систем або технологій під час його вчинення (як способу або засобу вчинення діяння); д) механізмів нормативного відображення мети цього кримінального правопорушення та її видів (прямим, відсильним або змішаним способом, як сексуально-порнографічна, сексуально-експлуатаційна чи суто сексуальна); а також е) специфіки окреслення суб'єкта його вчинення (переважно загальним чином, без конкретизації його ознак);

– знання про те, що основні безпосередні об'єкти складу домагання дитини для сексуальних цілей складають суспільні відносини, що забезпечують інформаційну сексуальну недоторканість дитини, та/або суспільні відносини, що забезпечують інформаційний рівень її сексуальної свободи;

– уявлення про ознаки, що свідчать про знання правопорушником факту недосягнення потерпілою особою віку повноліття, серед яких відокремлено та систематизовано такі: а) попереднє пред'явлення винному офіційних документів дитини; б) ознайомлення з іншими відомостями, що засвідчують ознаку віку; в) перебування з дитиною у сімейних відносинах чи факт тривалого сумісного проживання нею; г) безпосереднє інформування про вік дитини з боку членів її сім'ї, близьких родичів, чи осіб, на які покладено обов'язки щодо її виховання або піклування);

– уявлення про ознаки, що свідчать про усвідомлення можливості недосягнення потерпілою особою віку повноліття, серед яких відокремлено та систематизовано такі: а) особливості фізичного розвитку особи; б) характер

мовлення та спілкування; в) манера поведінки; г) спосіб проведення дозвілля; ґ) особливості соціальних зв'язків тощо.

Набули подальшого розвитку:

– наукові уявлення про перелік та зміст обставин, що соціально обумовлюють установлення та збереження кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей: а) суспільна небезпечність діяння; б) системно-правова несуперечливість; в) чіткість і ясність мови; г) зміна умов життя суспільства; ґ) наявність можливості боротьби з діянням за допомогою кримінально-правових засобів; д) наявність ресурсів для здійснення кримінального переслідування; е) співрозмірність позитивних і негативних наслідків заборони; є) повнота і ненадмірність заборони; ж) повнота складу кримінального правопорушення;

– положення про родовий об'єкт кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачена розділом IV Особливої частини КК, під якими запропоновано вважати суспільні відносини, що убезпечують сексуальні стосунки;

– позиція, згідно з якою криміноутворюючою ознакою потерпілого від домагання для сексуальних цілей є його вік, у зв'язку з чим його різновидами за ст. 156¹ КК є діти у віці: а) від 14 до 16 років – за ч. 1 статті; б) від 14 до 18 років – за її ч. 2; в) від народження і до 14 років – за ч. 3;

– судження про інформаційно-комунікаційні системи або технології як про засоби (або знаряддя) вчинення цього кримінального правопорушення;

– оцінка домагання дитини для сексуальних цілей як такого правопорушення, що характеризується подвійною метою: а) найближчою (попередньою) – формування в дитини готовності зустрітися, та б) кінцевою (остаточною) – вчинення щодо неї будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій (за ч. 1 ст. 156¹ КК) чи втягнення її у виготовлення дитячої порнографії під час такої зустрічі (за ч. 2 цієї статті);

– підхід, відповідно до якого суб'єкта складу домагання дитини для сексуальних цілей слід визначати як спеціального, на що вказує така його додаткова властивість, як «повноліття».

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки, рекомендації та пропозиції можуть бути використані: *в нормотворчій діяльності* – під час удосконалення ст. 156¹ КК, якою передбачено кримінальну відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей, та інших статей розділу IV Особливої частини КК; *у правозастосовній діяльності* – для підвищення ефективності діяльності а) підрозділів Національної поліції у процесі виявлення, розслідування та документування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи та б) та судових органів під час провадження справедливого та своєчасного розгляду справ зазначеної категорії; *у науково-дослідній сфері* – як наукова основа для подальших розробок (у тому числі міждисциплінарних та компаративістських) у царині боротьби з домаганням дитини для сексуальних цілей зокрема та кримінальними правопорушеннями проти статевої свободи та статевої недоторканості особи загалом; *у навчальному процесі* – як матеріал для підготовки навчально-методичних матеріалів для проведення занять із дисциплін у галузі кримінального права, відповідних розділів підручників, науково-практичних коментарів до КК України, а також у процесі проведення практикумів, навчальних вебінарів для представників правоохоронних та судових органів з проблемних питань правозастосування у цій сфері.

Особистий внесок здобувачки. Дисертація виконана авторкою самостійно. Сформульовані в ній положення та висновки, що відображають її наукову новизну, розроблені особисто та є результатом власного дослідження. Наукові ідеї та розробки оприлюднено у фахових виданнях України з юридичних наук (категорія «Б») та матеріалах, опублікованих за результатами проведення двох науково-практичних заходів, одноосібно.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення, висновки та пропозиції, що сформульовані в дисертації, обговорювалися на засіданнях відділу дослідження проблем кримінального права Науково-дослідного інституту

вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України протягом 2026 року. Окремі положення дисертації презентовано в опублікованих матеріалах за результатами проведення двох науково-практичних заходів: 1) X всеукраїнської науково-практичної конференції «Наука у мінливому світі: актуальні дослідження молодих науковців» (м. Харків, 17 травня 2023 р.) та 2) IV всеукраїнського науково-практичного заходу у формі круглого столу «Концептуальні засади кримінально-виконавчої діяльності в Україні: світові стандарти і національні цінності» (м. Харків, 3 квітня 2026 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел (всього – 513 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 329 сторінок. Основний текст – 208 сторінок, список використаних джерел – 63 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОМАГАННЯ ДИТИНИ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

1.1 Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей

Утвердження дієвих гарантій захисту прав і свобод дитини у сфері сексуальної взаємодії є одним із незмінних пріоритетів у межах розбудови цивілізованого суспільства та формування основних напрямів державної політики. Така перманентна увага при цьому не є випадковою, адже питання забезпечення сексуальної недоторканості та сексуальної свободи зазначеної вразливої соціальної групи належать до категорії найбільш чутливих у сучасному правовому та суспільному дискурсі. Це, зі свого боку, забезпечує сталість суспільного запиту не лише в аспекті морального осуду відповідних посягань та осіб, що їх здійснюють, а й у площині нагальності дієвої правової реакції на них.

Остання набуває особливої гостроти в сьогочасних умовах інформаційного континууму, коли людська діяльність (як суспільно корисна, так і суспільно шкідлива / небезпечна) плавно перетікає в цифровий вимір. Така тенденція сприяє виникненню нових можливостей для суб'єктів сексуальних правопорушень у підготовці дітей до сексуальних контактів. У науковому дискурсі таке явище отримало назву «грумінг» [9; 19, с. 957; 24, с. 17; 81, с. 14-15; 83, с. 5-16; 92, с. 77; 121, с. 705] (який, втім не є продуктом виключно цифрової ери), і, виходячи з аналізу наукових позицій, охоплює етап від встановлення довірчих стосунків з дитиною до її схиляння до будь-якої сексуальної активності [82, с. 108]. У нормативній же площині зазначеному явищу відповідає кримінальне правопорушення «домагання дитини для сексуальних цілей». На рівні КК України відповідна заборона була відображена у ст. 156¹ з однойменною назвою 18.02.2021 р. [394].

Водночас установлення необхідності та загальної ефективності реалізації як

зазначеної, так і будь-якої іншої кримінально-правової заборони залежить від її відповідності об'єктивним потребам суспільства, векторам його розвитку, а також спрямованості кримінально-політичної ідеології [477, с. 338].

Відправним пунктом в оцінці такої відповідності є визначення соціальної обумовленості кримінальної відповідальності, своєрідними параметрами виміру якої є її обставини (фактори, підстави, принципи, умови, завдання, критерії [182, с. 187]), що перебувають між собою в системному зв'язку.

У межах цього дослідження за методологічну основу обрано підхід, запропонований О. О. Пащенко, який виділяє, зокрема, таку їх систему: 1) суспільна небезпечність діяння; 2) системно-правова несуперечливість; 3) чіткість і ясність мови; 4) зміна умов життя суспільства; 5) наявність можливості боротьби з діянням за допомогою кримінально-правових засобів; 6) наявність ресурсів для здійснення кримінального переслідування; 7) співрозмірність позитивних і негативних наслідків заборони; 8) повнота і ненадмірність заборони; 9) повнота складу кримінального правопорушення [377, с. 167-354].

При цьому в контексті аналізу соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей першочергового значення набувають обставини суспільної небезпечності діяння, системно-правової несуперечливості та зміни умов життя суспільства, оскільки саме вони якнайповніше відображають об'єктивну потребу в кримінально-правовому втручанні. Натомість інші обставини, хоча і залишаються невід'ємними елементами комплексної оцінки, у досліджуваній площині мають похідне значення, адже орієнтують більшою мірою на перевірку коректності нормативного оформлення та можливості практичної реалізації відповідної кримінально-правової заборони.

1.1.1 Суспільна небезпечність

Своєрідний каркас для всіх обставин соціальної обумовленості формує *суспільна небезпечність*. Саме вона визначає межі, які свідчать, що відповідна поведінка потребує кримінально-правової реакції. При цьому зміст такої обставини

не доцільно зводити до формального порушення тієї чи іншої заборони, адже держава реагує не на сам факт відступу від певної норми, а на заподіяння шкоди або створення реальної загрози її заподіяння тим чи іншим охоронюваним законодавством про кримінальну відповідальність суспільним відносинам [149, с. 3; 162, с. 68; 370, с. 14; 425, с. 43; 478, с. 24]. Зважаючи на це, аксіоматичним є твердження, що суспільна небезпечність не залежить від позиції законодавця [280, с. 37-38; 478, с. 24]. У цьому контексті вона постає не ефемерною характеристикою, а дійсним відображенням *істотності* [370, с. 16] посягання. Недарма, як зазначав відомий французький соціолог Е. Дюркгайм, злочинним є «будь-який акт [...], що ображає сильні та чітко визначені стани колективної свідомості» [111, с. 6]. Звідси постає, що відповідна поведінка наділяється характеристикою суспільної небезпечності передусім *об'єктивно*, оскільки за своїм внутрішнім проявом суперечить нормальним умовам життя конкретного суспільства, йде в розріз із його найбільш важливими цінностями. Водночас має сприйматися як така вона і *суб'єктивно*, що є результатом її співвідношення зі шкалою цінностей цього суспільства на певному етапі його розвитку [421, с. 174].

Базовим при визначенні суспільної небезпечності того чи іншого діяння є визначення *кола суспільних відносин*, на які спрямовано посягання (зокрема, з позиції оцінки їх цінності для суспільства) та *розміру (обсягу) шкоди*, завданої таким суспільним відносинам відповідним діянням або поставленням їх у загрозу її заподіяння [356, с. 226; 370, с. 15, 16; 382, с. 62, 63].

Так, домагання дитини для сексуальних цілей посягає на суспільні відносини щодо забезпечення статевої недоторканості дитини чи її статевої свободи. Останні, зі свого боку, гарантують безпеку та автономію дитини в сексуальній сфері, будучи одними з абсолютів, що становлять фундамент для розвитку суспільства [363, с. 133].

Своєрідним підтвердженням цінності таких відносин є й розташування розділу «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» у блоці норм, що охороняють права і свободи людини, розділи якого в системі Особливої частини займають провідне місце, послідовність

розміщення яких, як слушно зауважує В. І. Борисов, і є індикатором ступеня соціальної значущості охоронюваних суспільних відносин, їхньої цінності для соціуму [174, с. 346].

Висока соціальна значимість таких відносин зумовлюється також і суспільним статусом дитини як носія статевої недоторканості або статевої свободи. Дитинство є першою ланкою у процесі соціалізації, фактично фундаментом, на якому закладаються підвалини подальшого соціального розвитку. У цей період набувається особистісний ціннісно-нормативний базис, формуються основні навички, звички, риси характеру, особливості поведінки, що зрештою впливають на систему цінностей і духовний рівень суспільства загалом [214, с. 106]. Як справедливо підкреслює А. Карієл, «втрата цього періоду життя не можна компенсувати» [233, с. 21]. Що стосується сексуальної сфери, то, як зауважує Д. Фінкельхор, діти є незрілими у сексуальній поведінці з огляду на незнання або нерозуміння сексуальних правил; невміння судити про прийнятність сексуальних партнерів; неспроможність досягнути сексуальні стосунки як соціальне явище; обмеженість в досягненні реакції інших людей на сексуальні контакти [54, с. 53-62]. А відтак, забезпечення належного рівня охорони основ гармонійного розвитку дитини, вільного від сексуального насильства та експлуатації, має особливу вагу.

Важливість охоронюваних суспільних відносин та порушених цінностей, зі свого боку, визначає істотність шкоди, що у персональній площині при домаганні для сексуальних цілей виражається, зокрема, в негативних, складних за змістом наслідках морального або іншого немайнового характеру. Як зазначає О. О. Світличний, такі наслідки можуть мати як короткочасний, так і довготривалий вияв [432, с. 23]. Серед них, зокрема, емоційні проблеми (страх, почуття провини, сорому, тривога, агресія), психіатричні, посттравматичні розлади, когнітивні порушення, поведінкові зрушення (вживання наркотичних речовин, алкоголю, ізоляція, булінг), сексуалізація поведінки (залучення до комерційної сексуальної активності зокрема) та сексуальні проблеми (формування нереалістичних і шкідливих поглядів, переконань і цінностей щодо сексуальних

стосунків і сексуальності загалом) тощо [14, с. 55; 26, с. 3; 65, с. 359-361; 95; 128, с. 10; 432, с. 11].

Не менш важливе значення при цьому відіграє, як влучно зауважує М. Р. Рудковська, існування реальної можливості відновити порушені суспільні відносини: *статева воля* не може бути відновлена [425, с. 115], як, власне, і *статева недоторканість* певної дитини. Їх порушення має незворотний характер, адже йдеться не тільки про фактичне втручання у сферу сексуальності дитини, а й про підривання її базового відчуття безпеки та довіри до соціуму. Саме тому, навіть у разі подальшої соціальної адаптації або психологічного відновлення, первинний факт посягання на перелічені вище соціальні цінності не може бути усунутий, а завдана шкода, відповідно, повністю нейтралізована.

Водночас варто підкреслити, що шкода від домагання дитини має і далекосяжний загальносуспільний вимір. Володіючи високим рівнем ескалації, таке правопорушення фактично є «злочинними воротами» до вчинення у подальшому інших суспільно небезпечних дій сексуальної спрямованості, «першим кроком» [12, с. 213] та невід'ємною частиною сексуального насильства [141, с. 1]. Зазначене, зі свого боку, створює передумови для розширення злочинної діяльності та відтворення практик сексуальної віктимізації дітей, що негативно позначається на суспільному розвитку.

Окрім того, як постає з наукових досліджень, негативні наслідки таких посягань на загальносоціальному рівні супроводжуються значними втратами людського капіталу, зниженням освітньо-професійного потенціалу молодих людей, медичним навантаженням, а також формують додатковий економічний тягар для держави (так, за підрахунками економістів США в цій країні він сягає 23 млрд доларів на рік [106, с. 148]). Такі несприятливі ефекти так само підтверджують наявність істотної шкоди, що завдається домаганням дитини для сексуальних цілей.

Тут також варто додатково зауважити, що специфічними індикаторами суспільної небезпечності є її поширеність і динаміка [377, с. 174].

У цьому контексті зазначимо, що протягом 2021 – 2025 рр. за ст. 156¹ КК, якою передбачена відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей, сумарно обліковано 57 кримінальних правопорушень [255; 256; 257; 258; 259]. Щороку це становить приблизно 1,4 – 1,5% від загальної кількості кримінальних правопорушень за розділом IV КК та 0,002 % від усієї сукупності кримінальних правопорушень загалом. Формально зазначена тенденція може свідчити про незначну поширеність відповідного діяння.

Водночас варто зауважити, що офіційні показники облікованості того чи іншого кримінального правопорушення не завжди відображають реальні масштаби його поширеності. Для правопорушень сексуальної спрямованості загалом та домагання дитини для сексуальних цілей зокрема, як зазначається в деяких наукових джерелах [154, с. 65; 190, с. 154; 513, с. 70, 115, 159]), характерний високий рівень латентності. Одним із її ключових чинників є певний рівень табуованості й закритості інтимної сфери дитини в площині її соціального сприйняття. З одного боку, такий стан забезпечує підвищену суспільну чутливість до будь-яких проявів сексуального насильства та/або експлуатації щодо дітей та, відповідно, підтримує запит стосовно необхідності кримінально-правової реакції на них. Однак, з другого боку – ускладнює відкриту комунікацію щодо відповідних проблем та сприяє їх замовчуванню, у результаті чого сексуальна експлуатація та сексуальне насильство, за влучним виразом, перетворюються на своєрідну «мовчазну надзвичайну ситуацію» [15, с. 267].

Зазначений стан ускладнюється й тим фактом, що традиційно доступ дітей до інформації сексуального характеру розглядається як «ризикований» та суперечливий [47, с. 249]. Зокрема, результати низки досліджень демонструють тенденції до уникнення та дискомфорту під час обговорення тем сексуальності в родинному колі [18, с. 26-28; 25, с. 21; 91; 100] та інституційному середовищі, контрольованому щодо дитини (дитячі садки, шкільні заклади зокрема) [87; 118]. Крім того, сексуальна діяльність дітей в суспільній свідомості часто оцінюється словами на-кшталт «складний», «незручний», «сороміцький», «ненормальний», «страшний» тощо [86, с. 5], що, зі свого боку, посилює стигматизацію означеної

теми та обмежує доступ до повної і достовірної інформації. Результати дослідження, проведеного А. А. Молотокас та А. С. Проскурнею, демонструють, що в Україні близько 42% респондентів оцінюють рівень інформованості молоді про сексуальні питання як незадовільний [337, с. 7]). У таких умовах формуються викривлені уявлення про норми сексуальної поведінки та підкріплюються стереотипні моделі поведінки [439, с. 26], що робить дітей більш вразливими до можливих зловживань сексуального характеру, серед яких і домагання для сексуальних цілей. Крім того, табуованість сприяє поширенню практики неповідомлення про подібні випадки самою дитиною. Так, зокрема, за результатами всеукраїнського дослідження, представленого організацією Dignity Online, встановлено, що частка дітей, які нікому не розповідали про випадки сексуального насильства (передусім такого, що відбувається в інтернет-просторі) становить майже 60% [503].

Також значний рівень латентності глумінгу (авт. термінологія, що відповідає найменуванню правопорушення, яке позначається в КК як домагання дитини для сексуальних цілей), серед інших діянь, що можуть вчинятися у кіберпросторі, пояснюється, як зауважують В. С. Батиргарєєва та Н. В. Нетеса, неперсоніфікованістю учасників відповідної комунікації, застосуванням спеціальних засобів анонізації персони, транснаціональністю, складністю викриття і т. ін., що, зі свого боку, походить від можливості використання під час його вчинення інструментарію певних ІКТ [166, с. 21].

У сукупності зазначені обставини формують сприятливе середовище для приховування випадків вчинення домагання дитини для сексуальних цілей та, відповідно, зумовлюють відповідний рівень його латентності.

Окремо варто зазначити, що показовим індикатором суспільної видимості явища домагання дитини для сексуальних цілей є також рівень його висвітлення в медійному просторі. Так, у період з 28.04.2025 р. по 28.02.2026 р. за допомогою чат-боту «MediaMonitoringBot» (що дозволяє автоматично фіксувати згадки про ті чи інші факти в онлайн-медіа України) на просторах інтернет-видань (28 з яких мають загальнодержавне, а 12 – регіональне значення) нами було встановлено

лише 38 новинних повідомлень про вчинення такого правопорушення. Наведені дані, як уявляється, загалом корелюють зі згаданими вище показниками облікованості за ст. 156¹ КК, а також відображають ступінь суспільної уваги до проблеми та її місце в публічному дискурсі.

Щодо *динаміки* домагання дитини для сексуальних цілей, то з огляду на кількість облікованих випадків вчинення такого правопорушення протягом 2021 – 2025 рр., вона демонструє повільне зростання (див. Рис. 1.1). Так, у 2021 р. офіційно зафіксовано вчинення шести випадків такого домагання, у 2022 р. – дев'яти, а в 2023 р. їх кількість зросла до 13. У 2024 р. показник залишився стабільним (на рівні 13 випадків), тоді як у 2025 р. збільшився до 16.

Рис. 1.1

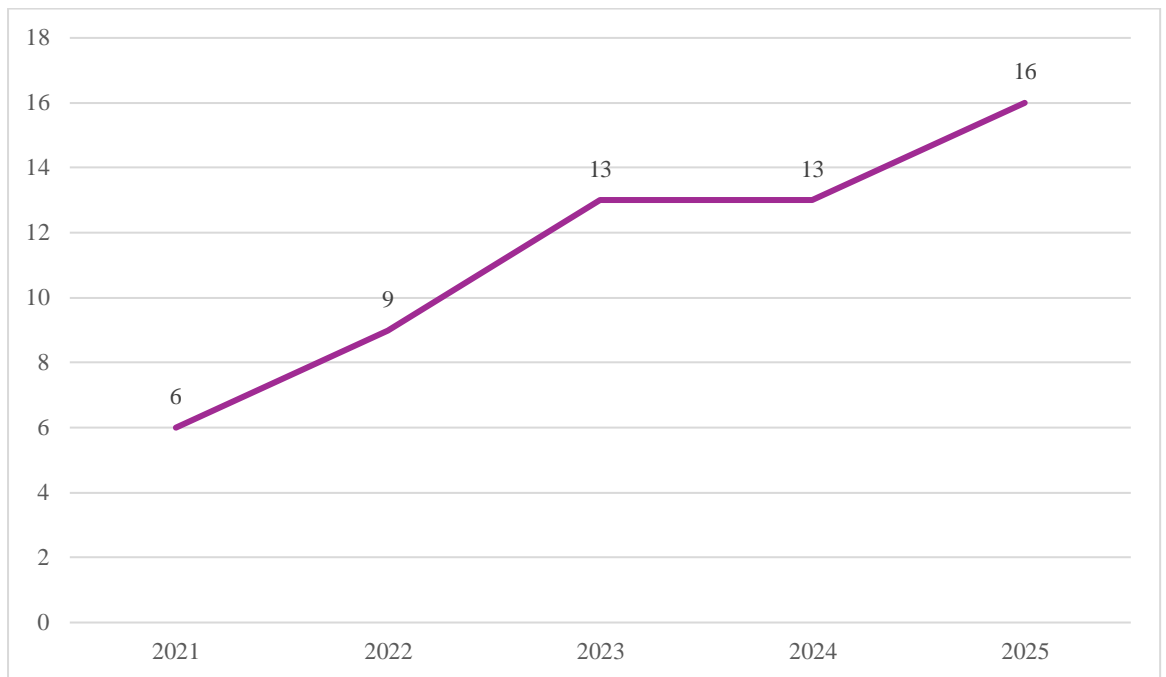

Рис. 1.1. Щорічні показники облікованості за ст. 156¹ КК протягом 2021 – 2025 рр.

Водночас робимо застереження, що поступове збільшення кількості облікованих кримінальних правопорушень за ст. 156¹ КК не завжди свідчить про наявність тенденції до збільшення рівня їх поширеності. А може свідчити, як приклад, про формування практики виявлення та кваліфікації відповідних діянь.

1.1.2 Системно-правова несуперечливість

Іншою обставиною соціальної обумовленості, яку ми вважаємо за можливе дослідити відносно домагання дитини для сексуальних цілей, є *системно-правова несуперечливість*. Вона, як зазначає О. О. Пащенко, стосується узгодженості відповідної заборони з системою внутрішньо-національного та міжнародного права [377, с. 194-195].

Національно-правовий рівень. Визначаючи системно-правову несуперечливість кримінальної відповідальності за те чи інше діяння, передусім варто звернути увагу на конституційні положення. Визначальними у цьому контексті є приписи ч. 3 ст. 51 Основного закону, якими гарантується охорона дитинства як така, а також ч. 2 ст. 52, згідно з якою «будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом» [289]. У такий спосіб, як видається, держава установлює базовий стандарт підвищеного захисту дитини, виходячи одночасно з її особливої соціальної вразливості та значущості для забезпечення сталого суспільного розвитку, і так само упроваджує імператив недопустимості посягання на неї.

Реалізація цих конституційних приписів, зі свого боку, відображається в низці інших актів національного законодавства, спрямованих на утвердження прав і свобод дітей. При цьому для цілей системного аналізу їх доцільно поділити на акти регулятивного та охоронного законодавства.

Так, у контексті актів першої групи першочергово варто звернути увагу на низку положень, що загальним чином визначають «унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дитиною, її дискримінації за будь-якими ознаками, приниження її честі та гідності» як одну з центральних засад низки напрямів державної політики. Зокрема, мова йде про політику у сферах фізичної культури і спорту (абз. 6 ст. 4 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р. [419]), оздоровлення й відпочинку дітей (абз. 5, ч. 1 ст. 3 Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 04.09.2008 р. [410]), а також освіти (абз. 26 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. [411]).

Водночас найбільш знаковим серед актів розглядуваної групи є профільний Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. № 2402-III. Так, у його преамбулі охорона дитинства визначається як стратегічний загальнонаціональний пріоритет. При цьому відповідне поняття («охорона дитинства») в абз. 9 ст. 1 розкривається як «система державних та громадських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання і розвитку дитини та захисту її прав» (що, зі свого боку, дозволяє припустити, що до числа таких заходів входить й установа кримінальної відповідальності за посягання на дитину та дитинство).

Разом із тим у ст. 10 Закону закріплюється загальнодержавна гарантія свободи, особистої недоторканності та захисту гідності для кожної дитини. Положеннями цієї ж статті загальним чином забезпечується державний захист дітей від експлуатації та сексуального насильства, що знаходить подальшу конкретизацію у ст. 30² зокрема. Так, у ч. 1 цієї статті підкреслюється, що «держава здійснює захист дітей від сексуального насильства (у тому числі від сексуальної експлуатації та вчиненого з боку батьків або осіб, які їх замінюють), а також дітей, які постраждали від такого насильства або стали його свідками (очевидцями)».

Водночас, що особливо важливо в контексті нашого дослідження, у ст. 35 цього законодавчого акта прямо встановлюється, що особи, винні в порушенні вимог законодавства про охорону дитинства, несуть цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до законів України. [413]. З цього постає, що положення ст. 156¹ КК перебувають у системній нормативній узгодженості із зазначеним вище Законом, оскільки сутнісно є одним із інструментів реалізації державної політики, спрямованої на ефективну охорону прав дитини та дитинства як такого.

Ще одним актом, із положеннями якого системно пов'язана досліджувана нами стаття законодавства про кримінальну відповідальність, є *Сімейний кодекс України* від 10.01.2002 р. № 2947-III. Так, у ст. 6 цього Кодексу визначаються вікові межі статусу дитини, а також виокремлюються такі категорії дітей як малолітні та неповнолітні. Малолітньою при цьому вважається дитина до досягнення нею

14 років, а неповнолітньою – у віці від 14 до 18 [438]. Як уявляється, встановлення сутності таких вікових градацій має принципове значення у контексті визначення обсягу кримінально-правової охорони дитини за положеннями статті КК щодо домагання для сексуальних цілей.

Водночас системно-правова несуперечливість кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей простежується і на рівні підзаконних нормативно-правових актів, що відображають основні напрями державної політики у сфері захисту прав дитини.

Зокрема, одним із пріоритетів за *Державною соціальною програмою «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року*, затвердженої постановою КМУ від 30.05.2018 р. № 453, було проголошено забезпечення захисту дітей від насильства (у тому числі від сексуального). При цьому одним із очікуваних результатів реалізації такої програми визначалося удосконалення державної системи захисту прав та інтересів дітей [400]. І хоча інтеграція у 2021 р. до кримінально-правової матерії ст. 156¹ формально не була пов'язана з виконанням зазначеного програмного документа, установлення кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей ідейно узгоджувалося із проголошеним курсом на посилення механізмів захисту від посягань сексуального характеру.

Окрім того, забезпечення прав дітей задекларовано й на рівні визначальних цілей *Національної стратегії прав людини*, затвердженої Указом Президента України від 24.03.2021 р. № 119/2021. Серед завдань, спрямованих на досягнення такої мети, визначено, зокрема, удосконалення законодавчих положень у сфері охорони дитинства, приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів щодо запобігання та протидії насильству стосовно дітей, а також оптимізацію механізмів убезпечення дитини у цифровому середовищі [409]. Останнє положення певним чином «перегукується» ще з одним важливим підзаконним нормативно-правовим актом – *Стратегією кібербезпеки України*, затвердженою Указом Президента України від 26.08.2021 р. № 447/2021. Так, одним із її пріоритетних напрямів є розроблення концептуальних підходів щодо

реалізації державної політики у сфері забезпечення прав громадян у кіберпросторі, передусім найбільш вразливих груп населення, насамперед дітей [416].

Подальшого розвитку та конкретизації зазначені положення отримали в *Національній стратегії захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року*, схваленій розпорядженням КМУ від 14.07.2025 р. № 708-р. У цьому програмному документі окрема увага зосереджена на забезпеченні прав і свобод дитини в Інтернеті, запобіганні експлуатації і зловживанням щодо неї в цифровому середовищі (що визначено у межах Стратегічної цілі 5). При цьому, на відміну від інших нормативно-правових актів, у ньому міститься пряма згадка домагання в сексуальних цілях, зокрема, як одного з ризиків цифрового середовища для здоров'я, розвитку, фізичного, емоційного та психічного благополуччя дитини [418].

Із зазначеного випливає, що кримінальна відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей перебуває в системному зв'язку із низкою підзаконних нормативно-правових актів. З огляду на те, що таке діяння зазвичай здійснюється із використанням ІКТ чи ІКС, його кримінально-правова заборона органічно вписується в чинну систему державних заходів, спрямованих на протидію правопорушенням, що вчиняються в кіберпросторі. При цьому той факт, що деякі з названих вище документів фактично було прийнято та уведено в дію після 18.02.2021 р. (тобто після запровадження кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей), не лише не створює системно-правової суперечності, а й підтверджує актуальність такого державного рішення, його узгодженість не тільки з ретроспективної, а й перспективної площини з орієнтирами державної політики у сфері убезпечення дітей від сексуальних посягань.

Щодо площини актів *охоронного законодавства*, то варто звернути увагу на ст. 173⁷ КУпАП, з якою ст. 156¹ КК перебуває у функціональному зв'язку. Так, за ч. 1 названої статті законодавства України про адміністративні правопорушення передбачено відповідальність за сексуальне домагання, «тобто умисне вчинення проти бажання особи образливих, принизливих дій сексуального характеру,

виражених вербально або невербально (слова, жести, рухи тіла), у тому числі з використанням електронних комунікацій»; а за ч. 2 – «повторне протягом року вчинення порушення, передбаченого частиною першою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, а також вчинення такого порушення стосовно особи, яка перебуває у матеріальній, службовій чи іншій залежності від правопорушника» [282]. З цього постає, що ст. 173⁷ КУпАП є нормативним відображенням суспільно негативної (суспільно шкідливої зокрема) форми сексуального посягання, скерованої на суспільні відносини у сфері захисту права людини на повагу до її гідності й честі [279, с. 7]. В основі такої поведінки – непогоджене отримання сексуальної уваги [381, с. 25], порушення особистих кордонів особи, зокрема з використанням висловлювань, що змушують її відчувати дискомфорт, приниження чи страх [273, с. 422]. Зазначена небажана сексуальна активність за своїм проявом та рівнем інтенсивності впливу, як правило, не орієнтована на установлення подальшої сексуальної взаємодії і, як наслідок, не здатна заподіяти або створити загрозу заподіяння шкоди суспільним відносинам щодо забезпечення статевої недоторканості дитини чи її статевої свободи. Саме тому для реагування на такі прояви достатнім є застосування адміністративних стягнень.

Натомість ст. 156¹ КК санкціонує поведінку дещо іншого типу, де небажана сексуальна увага правопорушника, виражена у пропозиції зустрічі сексуального характеру, не має на меті порушення гідності або честі дитини, а зумовлена його бажанням скерувати дитину до такої зустрічі; є елементом цілеспрямованого комунікативного впливу на неї для вчинення у подальшому дій сексуального характеру, розпусних дій або втягнення у виготовлення дитячої порнографії. Неприйнятність такої поведінки сягає рівня суспільної небезпечності, що обумовлює кримінально-правовий характер реагування на відповідні дії.

З огляду на зазначене можемо резюмувати, що сукупно ст. 173⁷ КУпАП і ст. 156¹ КК корелюються одна з одною, перебувають у цілковитій узгодженості та формують компліментарну систему інструментів державного реагування на

суспільно негативні (суспільно шкідливу та суспільно небезпечну відповідно) прояви вербально вираженого сексуального посягання на дитину.

Міжнародно-правовий рівень. Першочергово зауважимо, що вважаємо за можливе принагідно продемонструвати системно-правову несуперечливість кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей не лише шляхом перерахування відповідних провідних міжнародно-правових документів, а й через блокове виділення ключових нормативних стандартів, що набули відображення у ст. 156¹ КК.

Першу групу складають міжнародно-правові документи, положеннями яких встановлюються загальні гарантії охорони дитинства та захисту дитини зокрема. Так, згідно з ч. 1 ст. 24 *Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р.* «кожна дитина без будь-якої дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного чи соціального походження, майнового стану або народження має право на такі заходи захисту, які є необхідними в її становищі, як малолітньої, з боку її сім'ї, суспільства і держави» [332]. Відповідно до ч. 1, п. а) ч. 2 ст. 12 *Європейської конвенції про здійснення прав дітей від 25.01.1996 р.* Сторони сприяють підтримці та здійсненню прав дітей шляхом унесення пропозицій стосовно посилення положень законодавства, які стосуються здійснення прав дітей [248]. Водночас за п. б) абз. 2 ст. 17 *Європейської соціальної хартії від 03.05.1996 р.* «З метою забезпечення ефективного здійснення права дітей та підлітків рости в умовах, які сприяють всебічному розвиткові їхньої особистості та їхніх фізичних і розумових здібностей, Сторони зобов'язуються ... вживати всіх відповідних і необхідних заходів для: ... захисту дітей та підлітків від недбайливості, насилля або експлуатації...» [249].

Положення актів *другої групи* стосуються екстраполяції розуміння домагання дитини для сексуальних цілей як *форми сексуальної експлуатації* і визнання необхідності боротьби з нею засобами кримінального права зокрема. Базовим міжнародно-правовим актом у цій площині є *Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р.* У ст. 19 зазначеного важливого документа загальним чином наголошується на обов'язку всіх держав-учасниць вживати всі необхідні

законодавчі, адміністративні, соціальні та інші заходи з метою захисту дитини від усіх форм експлуатації, включаючи сексуальні зловживання. У продовження цього положення в ст. 34 Конвенції закріплено зобов'язання захищати дитину від всіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень. З цією метою державами на всіх рівнях (національному, двосторонньому та багатосторонньому) вживаються всі необхідні заходи для запобігання, зокрема, а) *схилянню або примушуванню дитини до будь-якої незаконної сексуальної діяльності, її використанню з метою експлуатації* б) у проституції або іншій незаконній сексуальній практиці, в) у порнографії або іншій незаконній сексуальній практиці [287]. І хоча заборона домагання для сексуальних цілей прямо не згадується у цих нормах, є всі підстави для обґрунтованого висновку про те, що воно охоплюється вищезгаданими «схилянням або примушуванням до будь-якої незаконної сексуальної діяльності» [72, с. 359].

Генетично спорідненим із названими вище положеннями є *Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії від 01.01.2000 р.*, що забороняє торгівлю дітьми, дитячу проституцію та дитячу порнографію. Зокрема в контексті торгівлі дітьми, відповідно до пп. і) п. а) ч. 1 ст. 3 цього документа забезпечується охоплення національним кримінальним правом такої практики як пропозиція, передача чи *отримання* будь-якими засобами дитини з метою її сексуальної експлуатації [469]. При цьому, як і в попередньому випадку, необхідність боротьби з домаганням дитини для сексуальних цілей текстуально не відображається у нормативній матерії Протоколу. Водночас у Керівних принципах щодо його імплементації воно згадується як *одна з форм сексуальної експлуатації дітей*, що, відповідно, може являти собою правопорушення у контексті Протоколу (п. 68) [136, с. 16].

Показовим у цьому контексті є те, що на національному рівні відповідна заборона домагання дитини для сексуальних цілей розміщена поруч з іншими заборонами, що стосуються посягань сексуального характеру, – зокрема в межах розділу IV КК «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи». Таке системне розташування, зі свого боку, відображає

розуміння та слідування національним законодавцем міжнародно-правовим підходам реалізації загальнодержавного обов'язку щодо захисту дитини від сексуальної експлуатації.

Третій блок міжнародно-правових стандартів у досліджуваній царині безпосередньо стосується конкретних зобов'язань для держав у частині відбиття у своєму національному законодавстві спеціальних положень, присвячених кримінальній відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей. Ключовими міжнародними документами у цій площині є два – *Лансаротська конвенція від 25.10.2007 р.* [288] (з імплементацією положень якої безпосередньо й пов'язано доповнення КК ст. 156¹ [394]) і *Директива 2011/93/ЄС від 13.12.2011 р.* [48]. Правові моделі кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей розміщені у ст. 23 та ст. 6 названих актів відповідно. При цьому в Директиві, що важливо, на додаток до цього містяться і вимоги щодо мінімального рівня санкцій за його вчинення, що сприяє загальній уніфікації.

З метою кращого розуміння змісту таких міжнародно-правових стандартів та узгодженості ст. 156¹ КК із ними доцільно звернутися до їх порівняльного відображення. Тому для зручності сприйняття наводимо відповідні положення в таблично-графічному виді (див. Таблиця 1.1)

Таблиця 1.1

Лансаротська конвенція	Директива 2011/93/ЄС	КК
<p align="center">Стаття 23 Домагання дитини для сексуальних цілей</p> <p>Кожна Сторона вживає необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення криміналізації умисної пропозиції, зробленої дорослою людиною за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, зустрітися з дитиною, яка не досягла віку, передбаченого пунктом 2 статті 18 цієї Конвенції («віку, до</p>	<p align="center">Стаття 6 Домагання дітей для сексуальних цілей</p> <p>1. Держави-члени вживають необхідних заходів для того, щоб забезпечити покарання за такі умисні дії: пропозиція, зроблена дорослим за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, зустрітися з дитиною, яка не досягла віку сексуальної згоди, з метою вчинення будь-якого зі злочинів, зазначених у статтях 3(4)</p>	<p align="center">Стаття 156¹ Домагання дитини для сексуальних цілей</p> <p>1. Пропозиція зустрічі, зроблена повнолітньою особою, у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій, особі, яка не досягла шістнадцятирічного віку, з метою вчинення стосовно неї будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій, у разі якщо після такої пропозиції було</p>

<p>досягнення якого забороняється займатися діяльністю сексуального характеру з дитиною»), для скоєння проти неї одного з правопорушень, передбачених підпунктом «а» пункту 1 статті 18 («заняття діяльністю сексуального характеру з дитиною, яка не досягла передбаченого законодавством віку для заняття діяльністю сексуального характеру») або підпунктом «а» пункту 1 статті 20 цієї Конвенції («виготовлення дитячої порнографії»), якщо після цієї пропозиції відбулись істотні дії, що призвели до такої зустрічі.</p>	<p>(«вступ у сексуальні стосунки з дитиною, яка не досягла віку сексуальної згоди») та 5(6) («виготовлення дитячої порнографії»), якщо за цією пропозицією послідували конкретні дії, що призвели до такої зустрічі, карається позбавленням волі на строк не менше одного року.</p> <p>2. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб спроба, за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, вчинення злочинів, передбачених у статтях 5(2) («придбання або зберігання дитячої порнографії») та (3) («злочини щодо сексуального насильства»), з боку дорослої особи, яка домагається дитини, яка не досягла віку сексуальної згоди, з метою отримання дитячої порнографії, що зображує цю дитину, каралася.</p>	<p>вчинено хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб така зустріч відбулася, -</p> <p>карається обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.</p> <p>2. Пропозиція зустрічі, зроблена повнолітньою особою, у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій, неповнолітній особі з метою втягнення її у виготовлення дитячої порнографії, якщо після такої пропозиції було вчинено хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб така зустріч відбулася, -</p> <p>карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.</p> <p>3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або щодо малолітньої особи, -</p> <p>караються позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.</p> <p>Примітка. 1. Під зустріччю в цій статті слід розуміти, у тому числі,</p>
---	--	---

		<p>зустріч, проведення якої передбачає використання інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій.</p> <p>2. Під дитячою порнографією в цій статті та статті 301¹ цього Кодексу слід розуміти зображення у будь-який спосіб дитини чи особи, яка виглядає як дитина, у реальному чи змодельованому відверто сексуальному образі або задіяної у реальній чи змодельованій відверто сексуальній поведінці, або будь-яке зображення статевих органів дитини в сексуальних цілях.</p>
--	--	--

Як бачимо, український законодавець змістовно майже повністю відтворює наведені міжнародно-правові стандарти, засвідчуючи тим самим не тільки суголосся з нормотворчими орієнтирами (з тим, щоб забезпечити відповідність певним міжнародно-правовим зобов'язанням), а й підтверджуючи примат щодо інтересів дитини при формуванні державної політики. Так, у ст. 156¹ КК відбито ключові ідейні постулати кримінальної відповідальності за домагання для сексуальних цілей: заборонено пропозицію зустрічі з подальшим вчиненням після неї відповідної дії, спрямованої на те, щоб зустріч відбулася; адресантом такої пропозиції визначено повнолітню (дорослу) особу, адресатом – неповнолітню (дитину); відображено можливість використання при вчиненні такого діяння ІКТ; мету правопорушника обмежено виключно спрямованістю сексуального характеру. Показовим є і те, що санкція норм ст. 156¹ КК узгоджується з вимогами Директиви. Так, позбавлення волі передбачено у санкціях всіх трьох частин статті, а його максимальний строк перевищує установлений міжнародним документом мінімальний поріг.

З огляду на все вищезазначене можемо зробити однозначний висновок, що і в контексті відбиття конструкції моделі криміналізованого домагання дитини для сексуальних цілей ст. 156¹ КК перебуває у змістовній узгодженості та несуперечності з європейськими міжнародно-правовими актами з питань захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства.

Водночас окремим, *четвертим*, блоком ключових міжнародно-правових стандартів, врахування положень яких є корисним для цілей нашого дослідження, вважаємо за можливе виділити такі, що стосуються питань дитячої порнографії. Мета «втягнення у виготовлення дитячої порнографії» визначена як обов'язкова ознака домагання дитини для сексуальних цілей за ч. 2 ст. 156¹ КК, що цілком корелюється із міжнародно-правовим підходом. Водночас у Примітці до цієї статті розкривається визначення поняття «дитяча порнографія». Тому, з огляду на критичну важливість правильного з'ясування його змісту для належної кримінально-правової кваліфікації, визначення рівня співвідношення вітчизняного та міжнародно-правового бачення до його розуміння є необхідною складовою установлення системно-правової несуперечливості.

Вихідними міжнародно-правовими документами у цій площині є згадані вище Факультативний протокол до Конвенції про права дитини, Лансаротська конвенція, Директива 2011/93/ЄС, а також *Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 р. (Будапештська конвенція)* [286]. У кожному із зазначених актів надається розуміння дитячої порнографії. Водночас, зважаючи на певну розлогість дефініцій, вбачаємо за можливе знову застосувати таблично-графічний метод (див. Таблиця 1.2)

Таблиця 1.2

Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії	Будапештська конвенція	Лансаротська конвенція	Директива 2011/93/ЄС	КК
<p>Стаття 2</p> <p>Для цілей цього Протоколу:</p> <p>... с) дитяча порнографія означає будь-яке зображення будь-якими засобами дитини, яка здійснює реальні або змодельовані відверто сексуальні дії, або будь-яке зображення статевих органів дитини, головним чином в сексуальних цілях.</p>	<p>Стаття 9 Правопорушення, пов'язані з дитячою порнографією</p> <p>... 2. Для цілей пункту 1 вище "дитяча порнографія" включає в себе порнографічний матеріал, який візуально зображує:</p> <p>а. неповнолітню особу, задіяну у явно сексуальній поведінці;</p> <p>б. особу, яка виглядає як неповнолітня особа, задіяну у явно сексуальній поведінці;</p> <p>с. реалістичні зображення неповнолітньої особи, задіяної у явно сексуальній поведінці.</p>	<p>Стаття 20 Правопорушення, що стосуються дитячої порнографії</p> <p>.... 2. Для цілей цієї статті термін «дитяча порнографія» означає будь-які матеріали, які візуально зображують дитину, залучену до реальної або модельованої явно сексуальної поведінки, чи будь-яке зображення дитячих статевих органів, здебільшого із сексуальною метою.</p>	<p>Стаття 6 Визначення</p> <p>Для цілей цієї Директиви застосовуються такі визначення:</p> <p>... с) «дитяча порнографія» означає:</p> <p>(і) будь-який матеріал, який візуально зображує дитину, яка бере участь у справжніх або імітованих сексуальних діях;</p> <p>(іі) будь-яке зображення статевих органів дитини переважно з сексуальною метою;</p> <p>(ііі) будь-який матеріал, який візуально зображує будь-яку особу, яка виглядає як дитина і бере участь у реальній або імітованій поведінці відверто сексуального</p>	<p>Стаття 156¹ Домагання дитини для сексуальних цілей</p> <p>... Примітка. 2. Під дитячою порнографією в цій статті та статті 301¹ цього Кодексу слід розуміти зображення у будь-який спосіб дитини чи особи, яка виглядає як дитина, у реальному чи змодельованому відверто сексуальному образі або задіяної у реальній чи змодельованій відверто сексуальній поведінці, або будь-яке зображення статевих органів дитини в</p>

			характеру, або будь-яке зображення статевих органів будь-якої особи, яка виглядає як дитина, переважно з сексуальною метою; або (iv) реалістичні зображення дитини, яка бере участь у відверто сексуальних діях, або реалістичні зображення статевих органів дитини переважно з сексуальною метою.	сексуальних цілях.
--	--	--	--	-----------------------

Зважаючи на наведені визначення можемо зафіксувати достатній рівень змістовної близькості поняття «дитяча порнографія», що міститься у примітці до аналізованої статті КК, з відповідними стандартами до його розуміння, що були відбиті в ключових документах міжнародної спільноти.

Все вищевикладене, зі свого боку, дає підстави для загального висновку про те, що встановлення кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей цілком узгоджується із провідними міжнародно-правовими актами, що стосуються питань захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, інтегрується в загальну систему заборон, пов'язаних із сексуальними посяганнями на дітей, а також не суперечить ключовим векторам міжнародної кримінально-правової політики у відповідній царині загалом.

1.1.3 Зміна умов життя суспільства

Першочергово зазначимо, що встановлення кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей не пов'язано з тривалою історичною

традицією в українському кримінально-правовому полі. До моменту доповнення КК ст. 156¹ відповідна поведінка не мала *самостійного* правового значення і розглядалася, як правило, у контексті вчинення інших дій сексуальної спрямованості [195; 197; 205].

Водночас у зв'язку із приєднанням України до Лансаротської конвенції виникла потреба в імплементації її положень (із врахуванням попередньо наданих рекомендацій Лансаротського комітету [392, с. 1]), одне з яких безпосередньо і стосується криміналізації домагання дитини для сексуальних цілей. Тому поява відповідної заборони в нормативному полі КК генетично є результатом виконання Україною взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань.

Разом із тим підписання відповідних зобов'язань, як справедливо зауважує О. О. Пащенко, не є першопричиною внесення змін до законодавства про кримінальну відповідальність [377, с. 254]. Фактично вони є виявом юридично оформленої солідарності українського законодавця із запропонованим підходом реагування на інші зміни в суспільному укладі.

На нашу думку, одним із первинних «тригерів» до встановлення кримінальної відповідальності за домагання дітей для сексуальних цілей стали *негативні наслідки цифровізації суспільства та повсюдного проникнення інтернет-технологій у життя дітей зокрема*. Так, за останні два десятиліття спостерігається значний стрибок у рівні доступу молоді до інтернету: більшість дітей, які досягли 15-річного віку, мають вдома підключення до глобальної мережі [135, с. 5-6]. Дослідження Міжнародного союзу електрозв'язку демонструє, що близько 82% неповнолітніх володіють мобільними телефонами, починаючи з десяти років (що сягає показника в 95% в країнах із високим рівнем доходу [69]). При цьому перший досвід взаємодії з будь-якими гаджетами молоді люди отримують переважно у віці до п'яти років [28]. Доцільно окремо зауважити, що настільки щільна та рання інтеграція цифрового світу в дитячу повсякденність навіть зумовила появу нових понять – «цифрові аборигени» [107], «покоління екранів» [103, с. 1], якими позначають молодь – носіїв «цифрової мови», тобто таких осіб, що зростають в оточенні цифрових технологій, а також інтенсивно і

тривало користуються такими пристроями, як смартфони, планшети та комп'ютери.

Важливо підкреслити, що настільки виразна інтенсифікація взаємодії дітей з кіберпростором має явно амбівалентну природу. З одного боку, інформаційно-комунікаційні технології значно розширюють освітні можливості, сприяють міжособистісній комунікації, творчості, самовираженню та відпочинку. Водночас, з другого – створюють ризики для здорового розвитку та благополуччя дітей. Комітетом Міністрів Ради Європи такі ризики, зокрема, систематизовано в чотири групи: 1) *ризики контакту* (сексуальна експлуатація, домагання для сексуальних цілей, онлайн-вербування для вчинення кримінальних правопорушень, участі в екстремістських рухах, для цілей торгівлі людьми); 2) *ризики контенту* (надмірна сексуалізація, самоушкоджувальна поведінка, дискримінація, контент для повнолітніх осіб тощо); 3) *ризики поведінки* (залякування і переслідування, мова ворожнечі, шантаж, непогоджене розповсюдження зображень сексуального характеру, азартні ігри тощо) та 4) *ризики для здоров'я* (тривале використання, порушення сну, фізична шкода) [109]. Домагання дитини для сексуальних цілей цілком логічно вписується в систему контактних ризиків, на чому свого часу наголошував Лансаротський комітет, зазначаючи, що використання дітьми ІКТ потенційно інтенсифікує їх контакти із суб'єктами сексуальних правопорушень [84, с. 5], та Комітет з прав дитини, визначаючи, що через послуговування ІКТ молодих людей можуть «заманювати» або «підготовлювати» до участі в сексуальних діях [39]. Саме в цьому контексті в науковій літературі влучно підкреслюється, що наразі інтернет став виконувати функцію «шкільного двору 21-го століття» [104, с. 4], оскільки значна частина повсякденної комунікації дітей перенеслася в цифровий вимір.

Однак, що важливо, молоді люди часто не володіють достатнім набором та рівнем знань і навичок, необхідних для безпечного перебування в кіберпросторі, у зв'язку з чим вони не здатні повною мірою передбачити чи зрозуміти справжні наміри певної взаємодії [102, с. 12]. З огляду на це правопорушнику, як свідчать результати останніх досліджень, достатньо двох хвилин для переходу до розмови

сексуального характеру із дитиною [77] і 18 хвилин для її схилення до сексуальної активності [27]. Значною мірою така вразливість зумовлена специфічними характеристиками кіберсередовища та ІКТ зокрема. До них, зокрема, належать прихованість, публічність, анонімність, еволюційність, безмежність, відтворюваність, доступність, незамінність, гнучкість та непрозорість [16, с. 79; 120]. Їх сукупна дія значно спрощує для правопорушника процес встановлення контакту з дитиною та формування з нею в подальшому довірливих відносин.

Додатковим каталізатором поглиблення цифровізації дитячого життя стали заходи, вжиті для мінімізації поширення пандемії COVID-19 [29; 68; 88; 129], коли та частина буття, що традиційно існувала виключно в фізичному середовищі, раптово була перенесена в мережевий простір. Як наслідок, сумарна частка часу перебування дітей в інтернеті збільшилася¹, а віртуальна комунікація набула значення первинного середовища взаємодії. При цьому самоізоляція та соціальне дистанціювання спричинили й інтенсифікацію діяльності суб'єктів сексуальних правопорушень [49; 63, с. 289; 92, с. 75]. Певним чином зазначена тенденція була продовжена й після початку повномасштабного вторгнення рф в Україну.

Водночас якісно новий потенціал загрозливого ураження в цій площині становлять інструменти, пов'язані зі штучним інтелектом. В ООН, зокрема, наголошують, що такі технології можуть використовуватися правопорушниками для аналізу поведінки, емоційного стану та інтересів дитини в інтернеті, щоб у подальшому використати отриманні дані для адаптації своєї стратегії переслідування [55]. У перспективі ШІ може використовуватися у тому числі для створення переконливих підроблених акаунтів у соціальних мережах [142, с. 1] (наприклад, для підтвердження образу однолітка дитини), імітування голосу, підготовки персоналізованих повідомлень, генерування підроблених зображень [113, с. 11], полегшення ідентифікації анонімних профілів дітей [132] тощо.

Таким чином, можемо констатувати, що поглиблення цифровізації усіх сфер життя дитини істотно трансформувало умови її соціальної взаємодії, відозмінивши

¹ *Примітка.* Так, зокрема, у 2020 р. близько 34% українських дітей проводили в інтернеті від 3 до 5 годин щодня, а 13,3% – від 5 до 7 годин [1].

тим самим традиційні контактні ризики. У результаті домагання для сексуальних цілей, опосередковане таким новим контекстом, набуло ознак підвищеної суспільної небезпечності. Зазначене, зі свого боку, значною мірою зумовило необхідність розробки адекватних і дієвих механізмів правового регулювання, одним з яких і стало установлення кримінальної відповідальності за таке діяння у ст. 156¹ КК.

1.1.4. Інші обставини соціальної обумовленості

Чіткість і ясність мови. М. І. Панов зазначав, що кримінально-правові норми мають вирізнятися високим рівнем формальної визначеності, забезпечувати чітке й повне формулювання кримінально-правових заборон, точно визначати склади кримінальних правопорушень, а також відповідати вимогам формальної логіки та сучасної законодавчої техніки [367, с. 138]. Мова таких норм не повинна створювати особливих складнощів у процесі їх тлумачення та застосування, а вжиті формулювання мають бути зрозумілими та узгодженими з соціальними уявленнями про добро й зло і спонукати до утримання від суспільно небезпечних діянь [163, с. 148].

Щодо домагання дитини для сексуальних цілей, то в науковій літературі висловлюється позиція про достатню ясність його нормативної конструкції [43, с. 382]. Водночас вважаємо таку оцінку дискусійною, оскільки аналіз ст. 156¹ КК дозволяє виявити низку положень, чіткість та ясність мови яких не досягає належного рівня.

Насамперед варто виходити з рівня сприйняття норми пересічним адресатом, оскільки, як влучно наголошується, «закони пишуть не для юристів, а для звичайних людей» [353, с. 186]. У цій площині необхідно підкреслити, що правильне застосування законодавства про кримінальну відповідальність може бути забезпечено шляхом використання у його положеннях точних формувань [362, с. 71]. Відповідно, використання в тексті норми оціночних маркерів, зміст яких не є конкретизованим, а встановлюється в кожному конкретному випадку з

урахуванням сукупності об'єктивних суб'єктивних чинників, допускається лише у крайніх випадках [323, с. 14].

З цього приводу варто зазначити, що ст. 156¹ містить декілька формулювань, що є оцінними за своєю природою, зокрема, «дія, спрямована на те, щоб така зустріч відбулася» (ч.ч. 1, 2), «особа, яка виглядає, як дитина» (п. 2 Примітки), «реальний або змодельований сексуальний образ» (п. 2 Примітки), «реальна або змодельована відверто сексуальна поведінка» (п. 2 Примітки). Відсутність чітких та ясних критеріїв для правильного установлення їх змісту, як видається, породжує ризики розширеного або вибіркового тлумачення, коли одне й те ж явище може отримувати різну правову оцінку. Так, в аспекті проблематики розуміння дій, які спрямовані на те, щоб зустріч відбулася, А. Д. Тищенко справедливо зауважує, що «навіть такі дії, як перегляд сторінки дитини в соціальній мережі або збір загальнодоступної інформації про неї» теоретично можуть отримати кримінально-правове значення [462, с. 70].

Окрім того, варто звернути увагу й на вимогу єдності термінології закону, що є одним із критеріїв його якості [340, с. 81]. Вимагається, щоб однакові терміни, що вживаються в законі, мали тотожне значення; при цьому використання різних термінів для позначення одних і тих самих понять є неприпустимим [225, с. 256]. З цього приводу зауважимо, що в диспозиціях ч.ч. 1 і 2 ст. 156¹ вжито терміни «інформаційно-телекомунікаційні системи» та «інформаційно-телекомунікаційні технології»¹, значення яких у самому КК не розкрито. Однак, не зважаючи на наведене, установлення їх змісту видається можливим у разі звернення до положень інших нормативно-правових актів [407; 408]. Водночас, за нашим переконанням, їх нормативне тлумачення не забезпечує достатньої однозначності, не дає чіткої відповіді щодо співвідношення таких систем і технологій, а для їх розуміння нерідко необхідні спеціальні знання, що виходять за межі сприйняття пересічного суб'єкта. Більше того, у КК використовується низка інших, суміжних за змістом, термінів («електронно-обчислювальна техніка» (ч. 4 ст. 190 КК),

¹ Окремо в досліджуваному контексті варто зазначити, що така термінологія є застарілою – префікс «теле» у складнику «(теле)комунікаційний» у 2020 р. був скорочений з метою, як можна припустити, гармонізації національної термінології із європейською [391].

«інформаційні (автоматизовані) системи», «електронні комунікаційні системи», «електронні комунікаційні мережі» (ст.ст. 361 – 361¹ КК), «електронно-обчислювальні машини (комп'ютери)», «автоматизовані системи», «комп'ютерні мережі» (ст.ст. 361² – 363¹ КК), «мережі електрозв'язку» (ст.ст. 363 – 363¹ КК)), які, ймовірно, позначають тотожні або близькі за значенням явища. Звідси постає, що така множинність термінів ускладнює правозастосування і свідчить про порушення вимоги єдності термінології.

Недоліки законодавчої техніки простежуються й на рівні визначень, закріплених у ст. 156¹ КК. Так, зокрема, у п. 1 її Примітки поняття «зустріч» розкривається як «зустріч, проведення якої передбачає використання інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій». Зазначений підхід законодавця не розкриває суттєві ознаки наведеного поняття і може свідчити про порушення правила заборони логічного кола [328, с. 22].

Ураховуючи наведені нормативні неточності, неузгодженості та логічні вади (а також інші, що аналізуватимуться в наступних розділах дисертації), доходимо висновку, що вимога чіткості та якості при конструюванні ст. 156¹ КК дотримана не повною мірою. Водночас зазначене не свідчить про відсутність соціальної обумовленості кримінально-правової заборони домагання дитини для сексуальних цілей, а радше вказує на необхідність подальшого вдосконалення законодавчої конструкції та вироблення сталих підходів до тлумачення її положень.

Наявність можливості боротьби з діянням за допомогою кримінально-правових засобів. Не менш важливим при визначенні соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за те чи інше діяння є з'ясування *можливості боротьби з ним за допомогою кримінально-правових засобів* та, відповідно, *установлення неможливості* (чи, скоріше, неефективності) *такої боротьби за допомогою інших інструментів впливу.* У цьому контексті насамперед варто виходити з того, що установлення кримінальної відповідальності загалом має бути *потенційно прийнятною* реакцією держави на вчинене. Водночас вона розглядається *не як універсальний, а як крайній* спосіб вирішення соціальної проблеми, адже, як слушно підкреслюється в науковій літературі, сама по собі,

непідкріплена економічними, фінансовими та іншими заходами, кримінально-правова заборона не здатна забезпечити належний ефект [240, с. 236]. При цьому, якщо стримування суспільно неприйняттого явища та відновлення соціальної справедливості можуть бути досягнуті без застосування кримінально-правових важелів впливу, то, як наслідок, і встановлення кримінальної відповідальності втрачає свою доцільність.

Щодо домагання дитини для сексуальних цілей, то під час аналізу системно-правової несуперечливості нами зазначалося, що на рівні Конвенції про права дитини проголошено обов'язок держав вживати всі необхідні *законодавчі, адміністративні та інші заходи* з метою захисту дитини від сексуальних зловживань [287] (серед них, зокрема, прийняття законодавства, створення координаційних і моніторингових органів, здійснення комплексного збору даних, підвищення обізнаності та проведення навчання, а також розроблення і реалізація відповідних політик, послуг і програм [38, с. 3]).

Визнаючи, що зазначені інструменти мають застосовуватися комплексно, завдяки чому забезпечиться нейтралізація або ж послаблення аналізованого суспільно небезпечного явища, вбачаємо за можливе зробити застереження, що ключовими саме в контексті боротьби з ним вбачаються законодавчі важелі впливу. У цьому контексті доцільно згадати про ст. 35 Закону України «Про охорону дитинства», де відображено ідею градуїзованості державного впливу на осіб, які здійснили будь-які порушення законодавства про охорону дитинства (одним із різновидів яких у широкому розумінні є і аналізоване діяння). Передбачено, зокрема, допустимість застосування до них цивільно-правової, адміністративної та кримінальної відповідальності [413].

У площині регуляції цивільного законодавства потерпілі мають право вимагати відшкодування моральної шкоди, що мала прояв або в душевних стражданнях, яких зазнала особа внаслідок протиправних дій стосовно неї, або в приниженні її честі та гідності (ст. 23 ЦК). Водночас за своєю природою такий захід має компенсаційний характер, безпосередньо не спрямований на протидію

відповідній поведінці, що, зі свого боку, істотно знижує його спроможність в загальному механізмі боротьби з явищем домагання дитини для сексуальних цілей.

Щодо застосування адміністративної відповідальності, то, як вже зазначалося вище, вона безпосередньо не стосується випадків, пов'язаних із цілеспрямованим налагодженням контакту із дитиною з метою вчинення щодо неї дій сексуального характеру, розпусних дій та виготовлення дитячої порнографії. Більше того, співвідношення запобіжного потенціалу адміністративних стягнень із природою такого діяння (яке, повторімося, скероване на найбільш вразливу частину суспільства – дітей, посягає на особливо цінні суспільні відносини, що стосуються забезпечення статевої недоторканості дітей чи їх статевої свободи, має переважно прихований характер, часто опосередковується застосуванням ІКТ та ІКС, створює реальну загрозу вчинення в подальшому інших сексуальних посягань тощо) засвідчує їх очевидну неспівмірність. У зв'язку з цим застосування адміністративної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей також не може розглядатися як адекватний захід його протидії.

А тому в умовах, коли інші заходи виявляються недостатніми або нездатними забезпечити належний рівень боротьби з аналізованою суспільно неприйнятною поведінкою, застосування кримінальної відповідальності за неї постає як необхідний і виправданий інструмент державного реагування.

Окрім того, прямим засвідченням спроможності та доцільності застосування саме кримінально-правового інструментарію у випадках домагання дитини для сексуальних цілей є вимога його криміналізації, закріплена в ключових міжнародно-правових стандартах у сфері захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, зокрема Лансаротській конвенції та Директиві 2011/93/ЄС.

Усе вищенаведене, зі свого боку, дає підстави для обґрунтованого висновку, що установлення кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей у ст. 156¹ КК відповідає аналізованій обставині соціальної обумовленості.

Наявність ресурсів на здійснення кримінального переслідування. Боротьба з будь-яким кримінальним правопорушенням об'єктивно вимагає залучення до цього процесу певної сукупності ресурсів, які забезпечують реалізацію відповідної йому кримінально-правової заборони. При цьому в контексті установлення та збереження кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей, на нашу думку, доцільно констатувати, що як на етапі криміналізації, так і нині держава володіє базовим ресурсним потенціалом для здійснення кримінального переслідування за ст. 156¹ КК.

Передусім ідеться про наявність певних *організаційних (інституційних) можливостей*, тобто державного апарату, задіяного у притягненні особи до відповідальності за аналізоване суспільно небезпечне діяння. Такий процес потребує скоординованої та злагодженої взаємодії між різними суб'єктами, здатними забезпечувати виявлення, розслідування та судових розгляд за відповідними провадженнями: слідчими органів Національної поліції (у т.ч. підрозділів Департаменту кіберполіції), прокурорами, судьями, психологами, педагогами, ІТ-спеціалістами, експертами та іншими фахівцями.

Окремо тут варто підкреслити, що введення та дія на території України правового режиму воєнного стану, хоча й зумовило появу низки викликів перед державою та її органами, певним чином ускладнило їх роботу, однак, як наголошує О. В. Євдокімова, загалом не завадило їхній роботі по притягненню винних у вчиненні кримінальних правопорушень до кримінальної відповідальності ([245, с. 202]). А отже, у цьому контексті варто констатувати достатність таких ресурсів для здійснення кримінального переслідування за домагання дитини для сексуальних цілей.

Визначальним при цьому є й установлення рівня професійної підготовки відповідних суб'єктів, що відображає *інтелектуальний ресурсний потенціал* держави. Насамперед це стосується базових знань щодо кримінально-правової кваліфікації сексуальних правопорушень, збирання, обробки та збереження доказової бази (зокрема, й електронних доказів), процесуальних стандартів взаємодії із малолітніми та неповнолітніми потерпілими тощо, а також формування

цифрової компетентності, що за справедливим виразом Н. В. Глинської та Д. І. Клепки, має стати окремим напрямом у навчанні та підвищенні кваліфікації правника [217, с. 46]. Принагідно зауважимо, що підтвердженням того, що в сучасних умовах держава орієнтована на поглиблення вже наявних інтелектуальних можливостей, необхідних для здійснення кримінального переслідування за аналізоване кримінальне правопорушення, є передбачення у її стратегічних документах заходів, спрямованих на проведення навчань щодо питань запровадження алгоритму з розгляду повідомлень про випадки сексуальних домагань [402].

Важливими для виявлення та доказування такого кримінального правопорушення є й спеціальні знання, серед яких Ю. Г. Яцик, зокрема, виділяє такі: 1) психологічні (спілкування із потерпілою дитиною, профілювання правопорушника і т. ін.); 2) судово-медичні (виявлення біологічних слідів, проведення медичного огляду тощо); 3) комп'ютерно-технічні та ІТ-знання (цифрова криміналістика) (виявлення і вилучення цифрових доказів, аналізування онлайн-активності, проведення ідентифікації осіб у цифровому просторі); 4) фоноскопичні і відеотехнічні (вивчення аудіо-, відеозаписів, установлення осіб у відео); 5) педагогічні [513, с. 7].

Окремим елементом забезпечення реалізації аналізованої кримінально-правової заборони є наявність *матеріально-технічних ресурсів*, до числа яких можна віднести спеціалізовані приміщення для роботи з дітьми, технічні засоби фіксації, документування та збереження доказів, спеціалізоване програмне забезпечення, цифрові пристрої, мережеве устаткування, засоби доступу до віддалених мереж тощо.

Своєрідний базис для вищеназваних ресурсів становлять *фінансові*, за допомогою яких забезпечується утримання відповідних інституцій, їх матеріально-технічне оснащення та розвиток кадрового потенціалу. Принагідно зазначимо, що про визначальний характер таких ресурсів мовилося ще на етапі криміналізації домагання дитини для сексуальних цілей, що підтверджується матеріалами проєктної документації до Закону України «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротської конвенції)» (яким КК і було доповнено ст. 156¹). Зокрема, у п. 5 пояснювальної записки до законопроєкту зазначалося про необхідність залучення додаткових витрат із Державного бюджету України для реалізації відповідних нормативних змін [392]. Водночас хоча на етапі запровадження кримінально-правової заборони у ст. 156¹ КК обсяг таких витрат не міг бути визначений, у сучасних умовах вони інтегровані в Державному бюджеті на відповідний рік, серед іншого, на рівні забезпечення здійснення правосуддя місцевими, апеляційними судами та функціонування органів і установ системи правосуддя.

Все вищезазначене, зі свого боку, дозволяє ствердити на наявність ресурсів на здійснення переслідування випадків домагання дитини для сексуальних цілей.

Співрозмірність позитивних і негативних наслідків заборони. Така обставина соціальної обумовленості вимагає доведення того, що прогнозована суспільна користь від кримінальної відповідальності переважить невідворотні негативні ефекти, зумовлені її установленням. До кола таких небажаних результатів відносять криміналізацію індивідуальної свідомості засуджених, послаблення їх соціально корисних зв'язків, зниження раніше здобутої професійної кваліфікації, необхідність додаткових витрат на їх ресоціалізацію [146, с. 79]; позбавлення певних соціальних благ (зокрема свободи і майна) [221, с. 188]; погіршення становища членів їх сімей [437, с. 141] тощо.

Водночас застосування всіх зазначених наслідків до кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей не видається однаковою мірою релевантним, що зумовлює потребу в їх диференційованій оцінці.

Так, *криміналізація індивідуальної свідомості*¹ не може розглядатися у цьому випадку як визначальний негативний наслідок, адже домагання дитини для сексуальних цілей є умисним кримінальним правопорушенням. Відповідно на момент вчинення зазначеного діяння особисті погляди правопорушника вже

¹ *Примітка.* Не вдаючись до дискусії, зазначимо, що такий наслідок доречніше, на нашу думку, іменувати «формуванням аморальної свідомості».

перебували в суперечності з системно-правовим імперативом недопущення сексуального посягання на дітей. Обираючи таку поведінку особа вже оцінює її для себе як допустиму, хоча й заборонену законом. Більше того, на дихотомічному рівні такому негативному ефекту протистоїть позитивний – у виді утвердження нетерпимості суспільства до сексуальних правопорушень та осіб, як їх скоюють, – що має явно переважаючу силу.

Водночас *послаблення соціально корисних зв'язків осіб*, винних у вчиненні аналізованого кримінального правопорушення, та *позбавлення їх певних соціальних благ* мають більший потенціал до вияву. Однак у цьому контексті слід зробити декілька застережень. Передусім фактична реалізація таких негативних наслідків у найбільш виразному прояві пов'язана із застосуванням до особи покарання, що передбачає примусову ізоляцію від суспільства, тобто позбавлення волі (яке передбачено санкціями всіх трьох частин ст. 156¹ КК). Саме в цьому випадку відбуваються найістотніші обмеження для засудженого. Зокрема, особа позбавляється вільного вибору місця проживання та свободи пересування, зазнає звуження кола її спілкування, її доступ до інформації, листування, телефонних розмов та іншої кореспонденції піддається обмеженню тощо. У контексті останнього принагідно зауважимо, що засудженому лімітується доступ до інтернету: установлюється заборона відвідувати певні вебсайти (у т.ч. соціальних мереж) та ознайомлюватися з відповідним контентом [405].

Водночас перелічені негативні впливи мають виражене превентивне спрямування, оскільки забезпечують усунення суб'єкта сексуального правопорушення від соціального середовища, у межах якого можливе налагодження комунікації з дітьми, що, зі свого боку істотно знижує ризики повторного вчинення посягань сексуального характеру.

Разом із тим окремо варто підкреслити, що у ч. 1 ст. 156¹ КК позбавлення волі визначено як покарання альтернативне обмеженню волі, що певним чином потенційно звужує масштаби зазначених вище негативних наслідків. Більше того, аналіз практики засудження на нормами аналізованої статті засвідчує, що протягом 2021 – 2025 рр. реальне позбавлення волі за домагання дитини застосовувалося

лише поодинокі [3; 4; 5; 6; 7]. Тому, за відсутності сталої тенденції до його призначення, відповідні негативні ефекти, хоч і залишаються цілком реальними та прогнозованими, не наділяються системним характером і, відповідно, не можуть переважити суспільну користь від притягнення винного до кримінальної відповідальності.

Тісно пов'язаним із названими негативними наслідками є *зниження раніше здобутої професійної кваліфікації особи* (та інші, похідні від нього наслідки у виді переривання трудового стажу, зменшення рівня доходів тощо). У площині домагання дитини для сексуальних цілей доцільно вести мову про негативний ефект від застосування до засудженого покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, що передбачено як додаткове обов'язкове за всіма санкціями частин ст. 156¹ КК.

Як слушно зазначає О. В. Євдокімова, обмеження прав, що становлять зміст такого покарання, виражається, з одного боку, у позбавленні особи конкретно визначених правомочностей, які вона має у зв'язку з обійманням певної посади або здійсненням певної діяльності згідно з чинним законодавством а, з другого, – у встановленні заборони знову набувати таке суб'єктивне право протягом строку, визначеного вироком суду [246, с. 145]. У контексті домагання дитини для сексуальних цілей мова йде передусім про обмеження для тих осіб, посада або діяльність яких була пов'язана з роботою з дітьми. Зазвичай у вирокі мова йде про обмеження реалізації правомочностей з виховання, навчання, організації дозвілля дітей та надання їм освітніх послуг. При цьому варто підкреслити, що наведені обмеження автоматично не дорівнюють повній та однозначній втраті професійного потенціалу особи загалом, адже вона зберігає можливість реалізувати набуті знання та навички в інших – суміжних – сферах, обіймання певної посади або здійснення певної діяльності у яких для неї не заборонено (так, наприклад, шкільний вчитель потенційно може стати репетитором для дорослих). Разом із цим після спливу строку виконання такого покарання, визначеного у вирокі суду, особа зможе знову набути суб'єктивне право, на реалізацію якого накладалися відповідні обмеження.

Окрім того, необхідно зауважити, що хоча позбавлення особи права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю об'єктивно означає її тимчасове вибуття із відповідної професійної активності, такий ефект не має системного негативного впливу на ринок праці загалом. У таких випадках йдеться не про незворотню втрату ресурсу, а лише про його перерозподіл, за якого особа, яка виявила суспільно небезпечну спрямованість у взаємодії із дітьми, усувається від відповідного сегменту діяльності.

Тому, зважаючи на наведене, можемо констатувати, що зазначені професійні обмеження, хоча й пов'язані з індивідуальними негативними наслідками для засудженого, не призводять до суттєвих втрат на рівні всього суспільства. У своїй сукупності такі негативні зрушення балансуються значно вагомішою суспільною користю у виді убезпечення дітей від вчинення щодо них сексуальних правопорушень.

Щодо *необхідності додаткових витрат на ресоціалізацію засуджених*, то цей негативний наслідок має реальне місце при притягненні особи до кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей, однак є соціально виправданим. Порівняно з обсягом ресурсів, потрібних для подолання наслідків такого кримінального правопорушення для потерпілої дитини (психологічна допомога, соціальний супровід, навчання цифровій грамотності та гігієні тощо), його вага є суттєво меншою.

Ефект *можливого погіршення становища членів сімей засуджених* натомість має гіпотетичний та опосередкований характер, зокрема у виді їх стигматизації або погіршення матеріального становища. Водночас такий негативний вплив потенційно може мати вияв відносно установлення відповідальності за будь-яке кримінальне правопорушення і є похідним наслідком скоріше відповідної протиправної поведінки, а не її криміналізації. Тому його розгляд відносно домагання дитини для сексуальних цілей не видається релевантним.

Таким чином, варто констатувати, що хоча забезпечення кримінально-правової заборони домагання дитини для сексуальних цілей і супроводжується певними негативними наслідками як на рівні окремого засудженого, так і соціуму

загалом, їх прояв не має критичного характеру. При цьому, що важливо, кожному із аналізованих несприятливих виявів протистоїть переважаючий позитивний суспільний ефект у виді підвищення рівня охорони дитини від сексуальних посягань, усунення умов для їх вчинення та посилення загального превентивного потенціалу законодавства про кримінальну відповідальність.

Повнота та ненадмірність заборони. Уведення до матерії законодавства про кримінальну відповідальність нової заборони має супроводжуватися і з'ясуванням того, чи достатнім чином вона охоплює коло діянь, боротьба з якими за допомогою кримінально-правових засобів визнана доцільною, а також чи не призводить її запровадження до не виправданого ускладнення регулювання. Базовим у цій площині є отримання відповіді на два запитання: 1) чи дублює досліджувана норма положення інших норм?; 2) чи повною мірою викладено в ній ознаки відповідного складу кримінального правопорушення? [378, с. 54].

Відповідаючи на перше із поставлених запитань, варто ствердити, що на момент запровадження ст. 156¹ законодавство України про кримінальну відповідальність не містило спеціальної норми, що стосувалась би домагання дитини для сексуальних цілей, тобто випадків, коли правопорушник обмежувався лише пропозицією зустрічі сексуального характеру дитині з наступним вчинення після неї дії, спрямованої на наближення такої зустрічі (фактично «нереалізованих сексуальних посягань» щодо неї). Відтак у зазначеній частині названа норма заповнила наявну прогалину в кримінально-правовому регулюванні (заповнення якої було посилено міжнародно-правовими зобов'язаннями, про що йшла мова вище) та, відповідно, не призвела до дублювання інших нормативних положень.

У контексті відповіді на друге запитання, натомість, варто звернутися до аналізу внутрішнього змісту аналізованої кримінально-правової заборони. Доречним при цьому видається апелювання до міркувань О. В. Сав'юка та Х. В. Герелюк з приводу недосконалості ст. 156¹ КК. Недоліками названої статті дослідники, зокрема, називають: 1) невизначення чітких понять «домагання» та «сексуальні цілі»; 2) непередбачення «зустрічі» як окремої форми суспільно небезпечного діяння (*об'єктивної сторони* – за термінологією авторів);

3) невідбиття того, що суб'єктом цього кримінального правопорушення може бути у т.ч. неповнолітня особа [427, с. 189]. Зазначаємо з цього приводу таке.

Передусім наголосимо, що законодавець не зобов'язаний надавати визначення усіх понять, використаних у тексті кримінально-правової норми. Більше того, як слушно зазначає О. В. Капліна, «захоплення визначеннями може заблокувати соціальне призначення закону, перетворити його на щось на зразок словника юридичних термінів або енциклопедії правових знань» [274, с. 176]. Окрім того, поняття, про які ведуть мову дослідники («домагання», «сексуальні цілі»), використані у назві статті. А вона, як відомо, є не частиною норми, а *елементом структури закону* (див., зокрема, ч. 2 ст. 32 ЗУ «Про правотворчу діяльність» [415]). Відповідно, додаткове установлення їх змісту (приміром, у Примітці до ст. 156¹ КК) становитиме надлишковість регулювання.

Вважаємо недоцільним і розширення об'єктивної сторони аналізованого кримінального правопорушення за рахунок визначення «зустрічі» як однієї з форм суспільно небезпечного діяння. У чинній редакції норм 156¹ КК кримінально караними є лише факти її ініціювання та підготовки. Водночас поширення караності в межах зазначеної статті й на «зустріч» закономірно породило би додаткову потребу у відмежуванні такої поведінки від інших діянь сексуального характеру та, як наслідок, призвело до невиправданого ускладнення правозастосування.

Не погоджуємося і з пропозицією доповнення суб'єктного складу неповнолітнім, адже таке рішення становитиме порушення системно-правової несуперечливості (оскільки за вимогами Лансаротської конвенції консенсуальна сексуальна взаємодія між дітьми не може бути караною (п. 129 пояснювальної записки до Конвенції) [51, с. 19-20]) і, як наслідок, засвідчить надмірність заборони.

Водночас у межах аналізу цієї обставини соціальної обумовленості потребує окремого висвітлення й позиція співробітників Національної поліції, у підслідності яких перебувають справи щодо домагання дитини для сексуальних цілей, опитування яких з питань досліджуваної проблематики проводилося нами протягом 14.10.2025 р. – 28.10.2025 р. Попри те, що 30,4% респондентів вважають, що

ст. 156¹ має бути залишена у КК України без змін, 5,1% упевнені, що її чинна редакція не є повною та потребує відображення в конструкціях її норм певних особливостей¹. Серед них, зокрема, відбиття на рівні суспільно небезпечного діяння всіх форм ініціювання сексуальної взаємодії з дитиною (у т.ч. листування, слідкування за нею); конкретизація способів вчинення цього кримінального правопорушення (із застосуванням шахрайства, шантажу, підкупу, маніпуляції довірою, залякування, примусу) тощо. Однак, можемо дозволити собі не погодитись повною мірою із висловленими пропозиціями з огляду на таке. Розширення переліку суспільно небезпечних діянь завдяки вказівці, зокрема, на «листування» та «слідкування» не видається виправданим із позиції техніки формування норм законодавства про кримінальну відповідальність. Адже фактично за такого рішення межі кримінально караної репресії поширюються на поведінку, що за своїм виявом не досягає рівня, достатнього для криміналізації (а поняття «слідкування», окрім того, володіє ще певним рівнем оцінності, що ускладнює його сприйняття). Подібні застереження стосуються і надмірної казуїстичності в законодавчій оцінці способів вчинення домагання дитини для сексуальних цілей, що, зі свого боку, створює ризики звуженого тлумачення.

Тому, зважаючи на наведене, можемо зазначити, що заборона домагання дитини для сексуальних цілей є цілком виправданою, оскільки, з одного боку, заповнює наявну в законодавстві прогалину і не призводить до не виправданого дублювання, а другого – не породжує надлишковість регулювання. Це, відповідно, підтверджує дотримання обставини повноти та ненадмірності заборони.

Повнота складу кримінального правопорушення. Як підкреслює В. І. Борисов, законодавець формулює кримінально-правову заборону так, щоб кожний суб'єкт охоронюваних ним відповідних суспільних відносин міг таку

¹ *Примітка.* При цьому більша частка респондентів, оцінюючи доцільність подальшого збереження ст. 156¹ у КК, обрали варіант відповіді «складно відповісти» (53,2%). Ще 2,1% солідаризуються з позицією виключити ст. 156¹ із КК України (а всі випадки домагання дитини для сексуальних цілей кваліфікувати як незакінчене діяння (ст.14 або ст. 15 КК) та за ст. 155 або ст.156, або ст. 301¹ КК); 6,2% суголосні з думкою про виключення ст. 156¹ із КК та доповнення ст. 155, 156, 301¹ КК України новими частинами, що передбачатимуть кримінальну відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей, яке спрямоване на вчинення дій, зазначених в цих статтях. Водночас 3 % респондентів зазначили свої варіанти відповіді на поставлене запитання (детальна інформація про які міститься у Додатку № В до дисертації).

заборону усвідомити та витримувати свою поведінку відповідно до правових приписів, норм моралі, визнаних загальнолюдськими правилами спілкування тощо [176, с. 255]. З цього постає, що правова модель складу будь-якого кримінального правопорушення має відображати всі необхідні й достатні ознаки, кожна з яких піддається встановленню та доведенню. У протилежному випадку, як слушно зазначає Н. В. Нетеса, на державу в силу незабезпечення якості правового регулювання відповідної сфери суспільних відносин, покладається відповідальність за неточність, недостатню чіткість і суперечливість законодавчих положень [348, с. 144].

Аналіз положень ст. 156¹ КК дозволяє стверджувати, що законодавець загалом дотримався такої вимоги, закріплюючи в нормах статті такі ознаки, як: 1) суспільно небезпечне діяння («пропозиція зустрічі, ... у разі якщо після такої пропозиції було вчинено хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб така зустріч відбулася»); 2) потерпілий («особа, яка не досягла шістнадцятирічного віку» – за ч. 1, «неповнолітня особа» – за ч. 2, «малолітня особа» – за ч. 3); 3) засоби / знаряддя («у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій»); 4) суб'єкт («повнолітня особа») та 5) мета («з метою вчинення стосовно неї будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій» – за ч. 1, «з метою втягнення її (неповнолітньої особи – прим. Д.К.) у виготовлення дитячої порнографії» – за ч. 2).

Разом із тим у диспозиціях зазначеної статті відсутня вказівка на вину (зокрема, її форму та вид). Однак варто підкреслити, що таке законодавче рішення не є ані помилкою, ані прямим свідченням неповноти складу. З урахуванням системного тлумачення положень КК, напрацювань теорії кримінального права, а також з огляду на характер самого діяння (як ініціативної та активної поведінки) і пряму вказівку на мету, варто дійти висновку, що домагання дитини може бути вчинене виключно з прямим умислом. Додаткове посилення на умисність при цьому видається зайвим кроком, що зумовив би переобтяження диспозиції статті.

Тому, зважаючи на наведене, робимо висновок, що, конструюючи ст. 156¹ КК, законодавець перелічив всі необхідні та достатні ознаки домагання дитини для

сексуальних цілей, що, зі свого боку, дозволяє чітко ідентифікувати таке кримінальне правопорушення.

Водночас все вище викладене в цьому підрозділі дозволяє загалом ствердити, що установлення та збереження кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей було й надалі залишається соціально обумовленим. Зокрема, аналізоване діяння характеризується достатнім для криміналізації ступенем суспільної небезпечності, зумовленим цінністю охоронюваних суспільних відносин та істотністю заподіюваної шкоди; відповідна йому кримінально-правова заборона перебуває у системній узгодженості із положеннями низки міжнародно-правових та національно-правових стандартів; а її поява у кримінально-правові полі є закономірним результатом суспільних трансформацій (передусім у контексті повсюдної цифровізації). При цьому кримінальна відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей є найбільш ефективним заходом для стримування такого суспільно неприйняттого явища. Реалізація норм ст. 156¹ КК, якою вона передбачена, забезпечена комплексом організаційних, інтелектуальних, матеріально-технічних та фінансових ресурсів і має переважаючий суспільно корисний (позитивний) ефект. Окрім того, аналізована заборона не створює невиправданого дублювання інших законодавчих норм, а її конструкція є достатньо повною і дозволяє встановити всі необхідні та достатні ознаки складу кримінального правопорушення.

Разом із тим єдиною обставиною, яка не була дотримана повною мірою при конструюванні ст. 156¹ КК, є «чіткість і ясність мови». При цьому наявні недоліки нормативного викладу цієї статті не нівелюють загальне розуміння відповідної заборони як соціально обумовленої, а лише вказують на необхідність її подальшого вдосконалення.

1.2 Кримінальна відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей за законодавством зарубіжних держав

Для кращого осмислення правової природи небезпечного для суспільства явища домагання дитини для сексуальних цілей доцільним видається звернення до

зарубіжного досвіду регламентації кримінальної відповідальності за діяння, що являють це явище. При цьому, з огляду на визначений Україною євроінтеграційний курс та орієнтацію на гармонізацію національного законодавства з *acquis communautaire* ЄС, у межах цього дослідження аналізується законодавство при кримінальну відповідальність країн-членів цієї унії. Доцільність обраного підходу, окрім того, зумовлюється і тим, що правові системи більшості держав ЄС (як і правова система України) належать до романо-германської правової сім'ї, що має принципове значення у контексті порівнюваності правил, прийомів і методів використання законодавчої техніки при формуванні відповідних нормативних положень у розрізі спільності правових традицій. Це, зі свого боку, мінімізує ризики впливу несистемних відмінностей на результати порівняльного аналізу і дозволяє створити належні передумови для коректного запозичення та адаптації зарубіжних законодавчих рішень (у разі визнання їх доцільними) у вітчизняний КК.

Так, попередній огляд законодавства ЄС засвідчує, що законодавство усіх 27 країн його учасниць містить положення, що тією чи іншою мірою спрямовані на кримінально-правову охорону від проявів домагання дитини для сексуальних цілей¹. При цьому в переважній більшості з них (а саме в 26 державах) відповідна заборона закріплена на рівні спеціального кримінально-правового нормативного положення, що безпосередньо охоплює поведінку, пов'язану з налагодженням контакту з дитиною для подальшої сексуальної взаємодії. Водночас певну особливість у цьому плані становить КК Угорщини, де діяння, що сутнісно охоплюється домаганням дитини для сексуальних цілей, не виокремлено в самостійну законодавчу норму, а розглядається як частина сексуального насильства (§198 КК країни) [2]. Відсутність прямої кримінально-правової заборони в такому випадку стала підставою для того, щоб Лансаротський комітет рекомендував цій державі розглянути можливість виокремити криміналізацію домагання дитини з сексуальною метою («грумінг») у самостійну норму, навіть у разі, якщо це не призводить до особистої зустрічі або створення дитячої

¹ *Примітка.* Звертаємо увагу, що для оптимізації викладу повний текст відповідних кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей у зарубіжному кримінальному законодавстві, викладено в порівняльній таблиці, що міститься в додатках до дисертації (див., зокрема, Додаток Г).

порнографії [130, с. 6]. Однак, як видається, наведений приклад є, скоріше, винятком із загальних тенденцій, притаманних законодавству держав – членів ЄС у питанні встановлення відповідальності за таку суспільно небезпечну поведінку.

Виходячи з місця кримінально-правової заборони домагання дитини для сексуальних цілей в структурі національного законодавства про кримінальну відповідальність, можемо зауважити, що така норма здебільшого локалізується в розділах, присвячених правопорушенням у сексуальній сфері (наприклад, розділи «Кримінальні правопорушення проти сексуальної недоторканості та самовизначення» у КК Австрії [124], «Сексуальні злочини» за КК Данії [122]; окрім того, таке розташування характерне й для законодавства про кримінальну відповідальність Ірландії [45], Іспанії [34], Кіпру [144], Литви [89], Мальти [44], Німеччини [123], Португалії [33], Словенії [73], Фінляндії [110], Хорватії [75], Чехії [143] та Швеції [23]).

Водночас у низі законодавчих актів подібні норми розташовані в інших структурних частинах КК, що вочевидь зумовлено відмінними особливостями доктринального розуміння родового об'єкта групи правопорушень, до яких належить домагання дитини, та, відповідно, характером концептуалізації їх суспільної небезпечності. Так, зокрема, у Нідерландах домагання світоглядно пов'язується зі шкодою *моральним засадам суспільства* (розділ «Злочини проти моральності (статевої моралі)» [139]), тоді як в Естонії та Франції – розглядається крізь призму посягання на суспільні відносини у *сфері сім'ї та нормального розвитку дітей* (розділ КК Естонії під назвою «Злочини проти сім'ї та неповнолітніх» [105] та глава КК Франції «Посягання на неповнолітніх і сім'ю» [30] відповідно).

Поряд із цим заслуговують на увагу законодавчі підходи, за якими між посяганнями на сферу сексуальних відносин та моральності не робиться жорсткого нормативного розділення і вони розглядаються в межах одного розділу (родового об'єкта). Законодавчі акти, де застосовано таке бачення, діють у Бельгії (розділ «Злочини проти сексуальної цілісності, права на сексуальне самовизначення та моральності» [125]), Латвії (розділ «Правопорушення проти моралі та сексуальної

недоторканності» [80]) та Польщі (розділ «Злочини проти сексуальної свободи та моральності» [79]). Інтегративний підхід використано й у КК Люксембургу, де норма щодо заборони сексуального домагання дитини інкорпорована в положення, що присвячені публічним правопорушенням проти суспільної моралі, а також спеціальні положення, орієнтовані на захист молоді [31].

Окрему групу становлять КК держав, у яких кримінально-правова заборона домагання дитини для сексуальних цілей розміщена в розділах, що вміщують приписи щодо *особистої автономії, свободи та приватності*. Так, наприклад, у КК Болгарії відповідна норма локалізується в розділі, що регламентує відповідальність за злочини проти особистості [341]. Зазначене, зі свого боку, дозволяє розглядати кримінально каране діяння як посягання на одне із осучаснених прав дитини – право на безпечне спілкування, опосередковане цифровими технологіями. В КК Італії та Словаччини натомість домагання репрезентовано в більш звуженому баченні: як одну з форм впливу на дитину, коли вона вимушено перебуває у стані небажаної уваги з боку дорослого (що підтверджується розміщенням відповідної норми в розділі КК Італії під назвою «Злочини проти особистої свободи» [32], а в КК Словаччини – в розділі щодо злочинів проти свободи та людської гідності [133]). Схожа логіка простежується і в законодавстві про кримінальну відповідальність Греції, де подібна норма включена до розділу щодо злочинів проти генетичної свободи та економічної експлуатації генетичного життя [145], що, зі свого боку, свідчить про сприйняття домагання як різновиду використання дитячої вразливості, яке загрожує автономному розвитку дитини. Окрім того, ще однією ілюстрацією подібного бачення є і КК Румунії («Злочини, що посягають на недоторканність житла та приватне життя»), з якого випливає, що таке кримінальне правопорушення належить до групи злочинів, що являють собою втручання у приватну (інформаційно-комунікаційну) сферу дитини [35].

Отже, зважаючи на наведе, доходимо до висновку, що залежно від місця законодавчої норми щодо домагання дитини для сексуальних цілей у структурі КК зарубіжних країн-членів ЄС, умовно можна виокремити п'ять груп держав. *Першу*

й найбільш чисельну групу становлять країни, за законодавством яких аналізоване правопорушення розглядається як сексуальний делікт (що, зокрема, передбачено і українським КК). *Другу* утворюють держави, де відповідна заборона пов'язується із посяганням на моральні засади суспільства. *Третю* групу складають країни, де домагання дитини для сексуальних цілей охоплюється положеннями щодо сім'ї та нормального розвитку дітей. *Четверту* групу охоплюють держави, де аналізоване діяння інкорпоровано до інтегративних розділів, що включають положення щодо сексуальності / моральності / захисту молоді. *П'ята* група об'єднує країни, законодавство яких концептуалізує домагання із посяганнями на особисту автономію, свободу та приватність.

Важливим критерієм для порівняльно-правової характеристики кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей у європейському просторі є й *характер нормативного визначення потерпілого від такого діяння*, що, зі свого боку, дозволяє окреслити обсяг його кримінально-правової охорони. У цьому контексті доцільно окремо провести класифікацію зарубіжних законодавчих підходів принаймні за двома підкритеріями: *залежно від сфери персонального охоплення законодавчої норми та особливостей визначення вікової ознаки потерпілого*, що нею передбачений.

Так, зважаючи на перший підкритерій (сфера персонального охоплення законодавчої норми), у КК держав ЄС простежується щонайменше два підходи. Зокрема, переважна більшість європейських країн (серед яких і Україна) застосовує *обмежене* нормативне окреслення статусу потерпілого від домагання для сексуальних цілей – ним може бути виключно *дитина*, тобто така особа, що наділена певними віковими особливостями (окрім інших), що зумовлюють необхідність її посиленої кримінально-правової охорони від посягань з боку дорослих, комунікація з якими має явно асиметричний характер. На противагу цьому для двох держав (Нідерландів та Франції зокрема) характерне використання *розширеного* способу визначення адресата такого суспільно небезпечного посягання. Відповідно до означеного бачення, до кола осіб, що потенційно можуть постраждати від домагання, віднесено не тільки дитину, а й *особу, яка видає себе*

за дитину, у тому числі за допомогою технічного засобу, зокрема віртуального образу дитини (за ст. 248e КК Нідерландів [139]), або *представляється такою* (згідно зі ст. 227-22-1 КК Франції [30]). Вбачаємо, що за другого підходу превентивний потенціал кримінально-правової норми значно посилюється, адже орієнтує на присутність у механізмі домагання не тільки реальної дитини, а й особи, що сприймається як така самим правопорушником. Зазначене, зі свого боку, дозволяє ідентифікувати в деяких випадках потенційних суб'єктів домагання ще до моменту, коли вони встановили безпосередній контакт саме із неповнолітнім. Така правова модель, не зважаючи на її невелику поширеність у європейському просторі, потенційно може бути застосована і в контексті вітчизняної норми щодо домагання дитини для сексуальних цілей. Тим паче її певний абрис вже закладено на рівні примітки до ст. 156¹ КК України, у ч. 2 якої поняття «дитяча порнографія» розкривається як «зображення у будь-який спосіб дитини чи особи, яка виглядає як дитина...».

Згідно з другим підкритерієм (який стосується особливостей визначення вікової ознаки потерпілого)¹ зарубіжне законодавство демонструє ще більшу варіативність (що здебільшого пов'язано з відмінними уявленнями про вік сексуальної згоди). Тут доцільно виокремити такі групи держав:

1) держави з *мінімальним віковим порогом* кримінально-правової охорони дітей від домагання для сексуальних цілей (тобто, такі, що захищають виключно осіб віком до 13-14 років): Австрія (до 14 років [124]), Німеччина (до 14 років [123])², Румунія (до 13 років [35]), Угорщина (до 14 років [2]);

2) держави із *середнім віковим порогом* кримінально-правової охорони дітей від домагання для сексуальних цілей (що стосуються осіб, які не досягли 15-16 років): Греція (до 15 років [145]), Іспанія (до 16 років [34]), Італія – (до 16 років [32]), Литва (до 16 років [89]), Люксембург (до 16 років [31]), Мальта (до 16 років [44]), Нідерланди (до 16 років [139]), Польща (до 15 років [79]), Словаччина

¹ Примітка. При цьому тут мова йде виключно про вікові характеристики *дитини*.

² Примітка. У § 176b КК Німеччини, якою регламентовано відповідальність за домагання для сексуальних цілей, не міститься безпосередньої вказівки на вік потерпілого, а лише вживається поняття «дитина». Водночас висновок про недосягнення такою дитиною саме 14-річного вікового періоду можна зробити у процесі аналізу попередніх положень Кодексу, логічно пов'язаних із зазначеною нормою.

(до 15 років [133]), Словенія (до 15 років [73]), Франція (до 15 років [30]), Хорватія (до 15 років [75]), Чехія (до 15 років [143]), Швеція (до 15 років [23]);

3) держави з високим віковим порогом кримінально-правової охорони дітей від домагання для сексуальних цілей (стосовно осіб віком до 17-18 років): Бельгія – неповнолітня особа (до 18 років [125]¹), Данія (до 18 років [122]), Ірландія (до 17 років [45])², Кіпр (до 17 років [144]³); Португалія (до 18 років [33]⁴);

4) держави з диференційованим підходом до окреслення віку потерпілого від домагання для сексуальних цілей: Болгарія (до 18 – за основним складом кримінального правопорушення, до 14 – як обставина, що обтяжує відповідальність за вчинене [341]), Естонія (до 18 (за умови, що дитина не здатна усвідомити природи вчинюваного щодо неї діяння) або до 14 [105]), Латвія (до 16 – за основним складом кримінального правопорушення, до 14 – як обставина, що обтяжує відповідальність за вчинене [80]), Фінляндія (до 18 або до 16 – залежно від наміру суб'єкта злочину [110])⁵.

Як бачимо, домінуючою в європейському просторі є позиція держав, які визначають потерпілою від домагання дитину у віці до 15-16 років. Певним чином таке бачення узгоджується і з вітчизняним законодавством про кримінальну відповідальність, де у ч. 1 ст. 156¹ КК особа, аби вважатися потерпілою від домагання дитини для сексуальних цілей, має не досягнути вікової відмітки у 16 років. Водночас аналіз всієї нормативної конструкції статті дає підстави ствердити, що Україну в зазначеному вище поділі варто відносити до групи держав із *диференційованим підходом* до окреслення віку потерпілого від домагання для

¹ Примітка. У ст. 417/24 КК Бельгії, що передбачає відповідальність за «звернення до неповнолітньої особи з метою сексуального характеру» використовується поняття «неповнолітня особа» («minderjarige» – нідерланд.), із тлумачення якого можна зробити висновок, що мова йде про особу, яка не досягла 18-річного віку (повноліття).

² Примітка. Кримінальний закон (сексуальні злочини) 2017 р. використовує поняття «дитина», що в контексті його ст. ст. 7 («Зустріч з дитиною з метою сексуальної експлуатації») та 8 («Використання інформаційно-комунікаційних технологій для сприяння сексуальній експлуатації дітей») означає особу віком до 17 років.

³ Примітка. У ст. 6 («Зваблення дітей для сексуальних цілей») Закону Кіпру про запобігання та боротьбу із сексуальним насильством, сексуальною експлуатацією дітей та зображенням матеріалів про сексуальне насильство над дітьми 2014 р. міститься вказівка на «дитину, яка не досягла віку згоди». Вік згоди за законодавством цієї країни становить 17 років.

⁴ Примітка. У ст. 176-А КК Португалії («Зваблення неповнолітніх з сексуальною метою») йде мова про посягання на «неповнолітнього», яким згідно з законодавчими приписами цієї держави є особа віком до 18 років.

⁵ Примітка. КК Фінляндії у § 18 («Зваблення дитини в сексуальних цілях») глави 20 вживає поняття «дитина». Водночас з огляду на нормативні положення, логічно пов'язані із цією нормою, робимо висновок, що потерпілою від домагання тут є особа віком до 18 або 16 років (залежно від спрямованості умислу правопорушника).

сексуальних цілей, про що більш детально будемо вести мову у підрозділі 2.3 дисертації.

Справедливим буде зазначити, що дослідження зарубіжного законодавства з аналізованого питання було би не повним і без врахування особливостей нормативного окреслення *об'єктивної сторони* сексуального домагання дитини. У цьому контексті передусім варто звернути увагу на визначення кримінально караного діяння, яке у нормативно-правових актах країн Європи здебільшого характеризується певним рівнем ускладненості.

Аналіз відповідних законодавчих норм дозволяє констатувати, що діяння домагання дитини для сексуальних цілей переважно не зводиться лише до одного ізольованого акту, а становить собою або альтернативу, або певну єдність декількох обов'язкових, послідовно вчинених дій, що сукупно дають уявлення про грумінг як про багатоетапне кримінальне правопорушення та складне суспільно небезпечне явище. Зважаючи на це, класифікацію європейських підходів у цій площині доцільно проводити принаймні *залежно від особливостей опису кримінально караної поведінки в законодавчій конструкції та її (поведінки) фактичного змісту*. За окресленим баченням вважаємо за можливе виокремити такі групи держав:

1) держави, домагання дитини для сексуальних цілей у яких моделюється через вказівку на *одну самостійну форму поведінки*. Кримінально карана дія за таким підходом не вимагає установлення додаткових діяльнісних складових і сама по собі володіє достатнім ступнем прояву суспільної небезпечності. До цієї групи країн можна віднести: Данію (діяння сформульовано законодавцем як «налагодження стосунків» [122]), Італію («зваблення» [32]), Люксембург («сексуальні пропозиції» [31]), Нідерланди («пропозиція зустрічі» [139]), Польщу («установлення контакту для зустрічі» [79]), Румунію («пропозиція зустрічі» [35]), Словаччину («пропозиція зустрічі» [133]), Угорщину («намагання спонукати особу до вчинення відповідних дій» [2]), Фінляндію («пропозиція зустрічі або іншої форми взаємодії» [110]), Францію («звернення із сексуальними пропозиціями» [30]), Чехію («пропозиція зустрічі» [143]), а також із деяким рівнем умовності –

Португалію (оскільки хоча основний склад відповідної норми у її КК і передбачає вчинення лише «зваблення для зустрічі», однак, обставиною, що його обтяжує, визнано «вчинення матеріальних дій, що ведуть до зустрічі» [33]). Як бачимо, домінуючим при цьому є опис протиправної поведінки через вказівку на один акт – «пропозицію». При цьому заслуговують на увагу й позиції, за якими діяння грумера не обмежується виключно таким виявом, а дають уявлення про вчинене як про суспільно небезпечний *процес* (що темпорально відбувається протягом достатньо тривалого часу), як-от: налагодження стосунків чи зваблення. Так, зокрема, за італійським КК як «зваблення» сприймається будь-який акт, спрямований на *завоювання довіри* неповнолітнього за допомогою хитрощів, лестощів або погроз, вчинених також за допомогою інтернету або інших мереж чи засобів комунікації [32]. З одного боку, таке розширене бачення домагання дитини дозволяє попередити суспільно небезпечну активність порушника ще на ранніх етапах її реалізації, до моменту її фактичної трансформації у більш небезпечні форми. Водночас, з іншого, – може викликати низку складнощів на рівні правозастосування, пов'язаних насамперед із відмежуванням кримінально караної поведінки від нормативно прийнятної (що, відповідно, потенційно може сприяти розмиттю меж криміналізації).

2) держави, домагання дитини для сексуальних цілей у яких представляється як сукупність декількох *самостійних форм поведінки*. При цьому тут додатково варто визначити країни, де таке правопорушення сформульовано шляхом:

а) *перелічення двох і більше альтернативно обов'язкових діянь* (Болгарія – надання або збирання інформації про особу для встановлення з нею контакту і так само встановлення такого контакту [341]; Ірландія – зустріч, подорож для зустрічі, домовленість про зустріч чи подорож після спілкування із дитиною (хоча б раз) або спілкування із нею [45]; Латвія – схиляння до сексуальних дій або схиляння до зустрічі [80]; Мальта – зустріч або спілкування (один або кілька разів), пропозиція зустрічі, домовленість про зустріч [44]; Німеччина – вплив на дитину, пропозиція або обіцянка передати її для вчинення сексуальних дій, а також домовленість про

таке [123]; Швеція – пропозиція зустрічі або домовленість про зустріч [23]). Тут окремо варто звернути увагу (та відзначити певний рівень їх доцільності) на такі законодавчі рішення, за якими «пропозиція зустрічі» та «домовленість про зустріч» чітко розмежовуються як окремі самостійні форми. За такого бачення за межі кримінально-правового поля не виносяться випадки, коли ініціатива подальшої комунікації / зміни її формату тощо походить від дитини, а не від дорослого. Проста згода останнього на адресовану йому пропозицію також вважається кримінально значущою [71, с. 12; 76, с. 15].

б) *поєднання двох і більше обов'язкових, хронологічно пов'язаних діянь*¹ (Бельгія – «пропозиція зустрітися ..., якщо ця пропозиція супроводжується діями, які *можуть призвести* до такої зустрічі» [125]; Греція – «пропозиція зустрітися ..., якщо така пропозиція супроводжується подальшими діями, що *призводять* до такої зустрічі» [145]; Іспанія – зв'язування з особою і пропозиція домовитися про зустріч з нею, «за умови, що така пропозиція супроводжується діями, *спрямованими на наближення*» [34]; Кіпр – пропозиція зустрічі, «якщо така пропозиція супроводжується вчиненням дій, *що ведуть до зустрічі*» [144]; Литва – пропозиція зустрітися, якщо після цієї пропозиції особа «вжила конкретних заходів для того, щоб *зустріч відбулася*» [89]; Словенія – схилення до зустрічі, якщо воно «було продовжене конкретними діями, спрямованими на реалізацію зустрічі» [73]; Хорватія – пропозиція зустрічі і вжиття заходів для того, щоб така зустріч відбулася [75]). Слушним буде зауважити, що конкретна дія/заходи, спрямовані на зустріч, в одних випадках містять лише потенціал її реалізації (на що, зокрема, вказує маркер «*можуть призвести*»), тоді як в інших – мають бути її однозначною та безпосередньою передумовою («*призводять до зустрічі*»).

в) *застосування змішаного підходу* (за якого законодавець конструює у нормі декілька альтернативно визначених форм основного діяння, кожна з яких нерозривно пов'язана зі здійсненням додаткових дій). Таке законодавче бачення характерне для Австрії, де діяння налагодження сексуальних контактів з неповнолітніми включає в себе пропозицію зустрічі або домовленість про зустріч і

¹ *Примітка.* Принагідно зауважимо, що такий підхід характерний і для українського законодавця.

вчинення конкретної підготовчої дії для проведення особистої зустрічі [124]; а також для Естонії, де угода про зустріч з дитиною з сексуальною метою охоплює пропозицію зустрічі або укладення угоди про зустріч *та* вчинення дій з підготовки до такої зустрічі [105].

Окремо варто звернути увагу, що в деяких випадках суспільно небезпечна комунікація не обмежується класичною моделлю «дорослий – дитина», де перший є безпосереднім адресантом, а другий – безпосереднім адресатом виказаної пропозиції (чи іншої форми взаємодії). Так, кримінально значущими варіаціями моделі комунікації такого роду можуть бути також «дорослий – дорослий» або ж «дорослий – дорослий – дитина». У першому випадку співдія відбувається між двома повнолітніми особами, тоді як безпосередній комунікативний вплив на неповнолітнього на цьому етапі відсутній, хоча й охоплюється спрямованістю протиправної поведінки. Саме таке бачення простежується, зокрема, у законодавстві Німеччини, де кримінально караною є пропозиція або обіцянка передати дитину для вчинення з нею відповідних дій, або домовленість щодо цього з іншою особою [123]. За другої моделі в комунікативній площині одночасно задіяно трьох осіб – двох повнолітніх та одну неповнолітню. При цьому один із дорослих фактично виконує посередницьку, організаційну роль, забезпечуючи налагодження чи підтримання спілкування іншого повнолітнього з дитиною, створення умов для потенційної зустрічі з нею тощо, і водночас не обов'язково є особою, яка має намір у подальшому безпосередньо брати участь у сексуальній активності щодо дитини. Такий підхід характерний для КК Греції [145], Угорщини [2] та Хорватії [75]. Важливо підкреслити, що інша (третя) особа тут *не* є суб'єктом відповідальності за домагання дитини, а лише позначає того, в інтересах кого діє суб'єкт кримінального правопорушення, що безпосередньо висловлює відповідну пропозицію зустрічі.

Як бачимо, законодавство європейських країн в контексті визначення суспільного небезпечного діяння домагання дитини суттєво відрізняється не лише за особливостями техніко-юридичного викладу, а й з огляду на фактичний обсяг караної поведінки. У переважній більшості така ознака не обмежується єдино

можливим ізольованим актом поведінки, а постає як певна сукупність чи альтернатива суспільно небезпечної активності. Зазначене, зі свого боку, пов'язує законодавчу матерію із соціальною сутністю такого явища, що вимагає, як правило, багатоетапної комунікаційної конфігурації.

Окремим висновком в результаті аналізу відповідних зарубіжних законодавчих норм є те, що в низці КК кримінально-правова заборона включає посягання, максимально «відтягнуті» у часі, тобто такі, що поширюються на дії, які за своєю природою становлять собою ранні, підготовчі етапи формування суспільно небезпечного умислу (як-от, збирання інформації про дитину). Водночас у деяких інших країнах межі кримінально караної поведінки, навпаки, максимально наближені до фактичної реалізації сексуальної мети правопорушника (наприклад, подорож для зустрічі), що фактично межує із вчиненням відповідних підготовчих дій, необхідних для здійснення у подальшому сексуальної активності із дитиною. Таке різноманіття, як уявляється, свідчить про відмінний рівень законодавчої оцінки суспільної небезпечності поведінки грумера.

Також принагідно зазначимо тут, що у всіх випадках для констатації кримінального правопорушення як завершеної поведінки достатньо вчинення лише діяння без необхідності установлення його наслідків. Водночас у низці нормативно-правових актів така обставина конструюється законодавцями як така, що обтяжує відповідальність за скоєне (не лише на рівні реальної шкоди, а й створення загрози її заподіяння). У першому випадку (коли йдеться про реальну шкоду) при формулюванні наслідків нормотворці використовують оцінні категорії – «значні наслідки» (Болгарія [341]) та «серйозна шкода» (Італія [32]) – як з конкретизацією того, чому завдається негативний, руйнівний вплив (фізичний, психічний або моральний розвиток потерпілого – Болгарія [341]), так і без такої (Італія [32]). У другому ж (у контексті створення загрози заподіяння відповідної шкоди) законодавці обмежуються виникненням небезпеки для життя потерпілого (Італія [32], Мальта [44]).

Продовжуючи характеристику особливостей нормативного окреслення об'єктивної сторони домагання дитини для сексуальних цілей у зарубіжному

законодавстві, доцільно зосередитися й на аналізі законодавчих підходів до визначення *способів вчинення такого забороненого діяння*. Першочергово варто зауважити, що в низці КК як специфічний спосіб сексуального домагання проти дитини визначено використання певного роду ІКС чи ІКТ. Водночас, з огляду на ту роль, яку відіграють такі інструменти у процесі домагання, вважаємо за можливе дослідити особливості законодавчого врегулювання їх ролі більш детально нижче. Тут натомість зацентруємо увагу на таких способах, які відображають не технічну сторону такого суспільно небезпечного явища, а його соціальний чи психоемоційний механізм.

Найбільш характерним підходом до регламентації можливих способів такого діяння є конкретна вказівка на його можливі різновиди¹. У переважній більшості випадків він позначається як одна із ознак базової законодавчої конструкції². Найбільш типовими при цьому є способи, пов'язані з а) *викривленням інформації* (тобто такі, що формують в дитини хибне уявлення про правопорушника, сутність комунікації, її характер та можливі наслідки тощо); б) *психологічним тиском* (що певним чином обмежують волю потерпілої, спонукають її до бажаної для правопорушника поведінки) та в) *асиметрією статусів дорослого і дитини* (коли правопорушник використовує свої соціальні можливості, зумовлені віком, досвідом, становищем чи характером стосунків із потерпілою).

До першої групи доцільно віднести обман (Іспанія [34], Польща [79]), хитрощі, лестощі (Італія [32]), введення в оману, використання помилки або нездатності належним чином усвідомлювати ситуацію (Польща [79]). До другої – примус, залякування (Іспанія [34]), погрози (Італія [32], Польща [79]), маніпуляції (Данія [122]). Натомість до третьої – зловживання визнаною позицією довіри, влади, впливу (Мальта [44]) або переваги (Данія [122]).

¹ *Примітка*. Виключення у цьому контексті становить Бельгія, де закріплено можливість вчинення домагання *будь-яким* способом [125].

² *Примітка*. Водночас в окремих випадках (у законодавстві Іспанії та Мальти зокрема) – як обставина, що обтяжує кримінальне правопорушення [34; 44].

Щодо використання правопорушником під час вчинення такого злочину *ІКС* чи *ІКТ*, а також з'ясування їх ролі під час вчинення домагання дитини для сексуальних цілей, зазначимо таке.

Аналіз європейського законодавства про кримінальну відповідальність свідчить, що в нормах щодо домагання дитини для сексуальних цілей переважної більшості країн (а саме 17) законодавець прямо вказує на обов'язковість застосування правопорушником у своїй поведінці *інструментів цифрової комунікації*. При цьому при викладі відповідних нормативних положень зазвичай вживаються словосполучення на кшталт: «телекомунікація або комп'ютерна система» (Австрія [124]); «телекомунікаційна або інформаційно-комунікаційна система» (Польща [79]); «інформаційно-комунікаційні технології» / «інформаційні та/або комунікаційні технології» (Болгарія [341], Ірландія [45], Іспанія [34], Латвія [80], Португалія [33], Словенія [73], Хорватія [75]); «інформаційні системи» (Греція [145]); «технології інформації та комунікації» (Кіпр [144]); «засоби електронного / дистанційного зв'язку» (Люксембург [31], Румунія [35], Франція [30]); «автоматизована система, комунікаційна послуга» (Нідерланди [139]); «електронна комунікаційна послуга» (Словаччина [133]); «інтернет або інші мережі чи засоби комунікації» (Італія [32]). Разом із тим особливості викладу такої вказівки дають підстави провести класифікацію законодавчих підходів залежно від пов'язаності з тією чи іншою ознакою об'єктивної сторони кримінального правопорушення.

Так, передусім вважаємо за можливе окремо виділити групу держав, у КК яких використання ІКС чи ІКТ позначається як типовий *спосіб* вчинення домагання, що, відповідно, забезпечує подальшу комунікацію із дитиною. Таке бачення характерне, зокрема, для Австрії («за допомогою телекомунікації або з використанням комп'ютерної системи, або іншим *способом* шляхом введення ... в оману щодо своїх намірів») [124], Хорватії та Болгарії («за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій або будь-яким іншим *способом*») [75; 341].

Законодавство про кримінальну відповідальність іншої групи держав натомість інтегрує застосування ІКС чи ІКТ в ознаку типового *засобу* вчинення

аналізованого злочину. До такої групи належать Латвія («з використанням інформаційних або комунікаційних технологій чи інших засобів зв'язку» [80] (тут і далі курсив наш – Д. К.)), Франція, Люксембург («з використанням засобів електронного зв'язку») [30; 31] та Румунія («через засоби дистанційного зв'язку») [35].

Водночас аналіз кримінально-правових положень ще однієї групи країн (серед яких, зокрема, Греція [145], Ірландія [45], Кіпр [144], Нідерланди [139], Португалія [33], Словаччина [133], Словенія [73], Іспанія [34], Італія [32], Польща [79]) свідчить, що попри наявність у заборонах сексуального домагання дитини вказівки на ІКС та ІКТ, статус останніх законодавцем безпосередньо не визначений, а має впливати з тлумачення відповідних законодавчих норм. Так, наприклад, за ст. 200а. КК Польщі карається поведінка того, хто з метою вчинення відповідних злочинів «*за посередництвом телекомунікаційної або інформаційно-комунікаційної системи*» встановлює контакт із малолітнім, прагнучи домогтися зустрічі з ним [79]. Законодавець прямо не розкриває, чим у цьому випадку є такі системи. А отже, ми можемо лише припускати належність цієї та подібних їй ознак до способу / засобу / знаряддя, що, однак, може не співпадати з усталеною практикою трактування окремих ознак кримінальних правопорушень у зарубіжній кримінально-правовій доктрині. Це, зі свого боку, зумовлює необхідність виокремлення таких держав в окрему групу.

Видається доцільним порівняння законодавства країн членів ЄС щодо заборони сексуального домагання дитини і в контексті окреслення його *суб'єктивної сторони*. Передусім зауважимо, що традиційно таке кримінальне правопорушення *презюмується* як умисне. Тому визначальною особливістю законодавчої техніки у цій площині є те, що вказівка на відповідну форму вини зазвичай не потребує спеціального закріплення¹.

¹ Що, однак, не розповсюджується на грецьке та ірландське законодавство про кримінальну відповідальність, де окремо наголошено, що діяння за значенням домагання дитини для сексуальних цілей мають бути навмисним за своєю природою. Можемо припустити, що такі законодавчі позиції відображають у певному роду своєрідну нормативну «пересторогу», коли у національних КК репродукується бачення, закладене імплентованою у них Директивою 2011/93/ЄС (у якій наголошується саме на умисності такого домагання).

Більш наочними для порівняння є європейські підходи до окреслення механізмів нормативного відображення мети цього кримінального правопорушення та її видів. У переважній більшості (у 24 юрисдикціях, окрім Люксембургу [31], Угорщини [2] та Франції [30]) така ознака фіксується у нормі як обов'язкова. Її нормативне закріплення здійснюється прямим, відсильним або змішаним способом. За використання *прямого* способу законодавці безпосередньо визначають характер бажаного для правопорушника результату своєї протиправної поведінки без необхідності звернення до інших норм законодавства про кримінальну відповідальність. Такий підхід є характерним, зокрема, для восьми держав¹. При цьому мета може визначатися як через достатньо *узагальнені конструкції* (наприклад, «з метою здійснення ... сексуального правопорушення» – за КК Данії [122]), що, однак, не ускладнює ідентифікацію її природи, так і шляхом прямої вказівки на *конкретні форми* суспільно небезпечних діянь (на кшталт «з метою вчинення сексуальних дій або вступу в сексуальні відносини» – за КК Латвії [80]). В останньому випадку вчинення відповідних кримінальних правопорушень, що ставляться в мету злочинця, становлять собою переважно закритий і чітко визначений перелік (за винятком Ірландії [45] та Литви [89]).

Більш поширеним (типовим для 12 країн-членів ЄС²) при викладенні мети є *відсильний* спосіб, за якого законодавець для установлення її змісту, як правило, прямо направляє або до окремих статей (параграфів), або положень цілого розділу відповідного КК. Такий підхід дозволяє, на відміну від попереднього, охопити значно ширше коло суспільно небезпечної поведінки без обтяження самої норми. Водночас і в цьому випадку перелік кримінальних правопорушень, передбачений відповідними відсильними положеннями, є закритим і чітко визначеним.

За *змішаного* ж способу подачі мети (застосованого у чотирьох державах – Німеччині [123], Польщі [79], Словенії [73] і Чехії [143]) остання встановлена шляхом одночасного текстуального відтворення відповідних конкретно

¹ Примітка. Таких, як Болгарія, Данія, Ірландія, Кіпр, Латвія, Литва, Нідерланди, Словаччина.

² Примітка. Серед них Австрія, Бельгія, Греція, Естонія, Іспанія, Італія, Мальта, Португалія, Румунія, Фінляндія, Хорватія та Швеція.

відображених форм суспільно небезпечних діянь і вказівки на окремі нормативні положення, якими конкретизуються інші типи посягань.

Принагідно зазначимо, що українським нормотворцем у цьому контексті обрано прямий спосіб викладення мети, що, з одного боку, забезпечує високий рівень її конкретизації та зручності в установленні змістовного наповнення, проте, з другого, – дещо звужує можливості адаптації кримінально-правової норми до пов'язаних із нею законодавчих трансформацій. Тому відсильний спосіб у цьому аспекті є більш гнучким, адже у разі зміни в суміжних статтях законодавчих формулювань різновидів суспільно небезпечної поведінки, що конкретизують мету домагання дитини, він не потребує внесення кореспондуючих змін до основної норми, оскільки оновлення її змісту автоматично відбудеться опосередковано. Водночас тут треба зробити застереження, що нині для української законодавчої традиції використання останнього способу конструювання мети не є типовим.

Залежно від *виду* протиправної мети, що охоплюється складом сексуального домагання дитини, то законодавство держав – членів ЄС також демонструє різні підходи до її нормативного окреслення. Домінуючим при цьому є бачення до її визначення як *сексуально-порнографічної*: лівова частка країн (зокрема, 13¹) формулює ознаку як таку, що спрямована на вчинення сексуальних дій стосовно дитини (що включають зґвалтування, сексуальне насильство, розбещення тощо) та / або залучення останньої до порнографічної діяльності. Ще сім країн дають більш розширене бачення мети, виводячи її фактично як *сексуально-експлуатаційну* – таку, що не обмежується виключно безпосередньо сексуальною та порнографічною взаємодією. При цьому національні законодавці орієнтують на бажання правопорушника використати дитину в цілях організаційної чи комерційної сексуальної експлуатації: рабства (Італія [32]), торгівлі (Естонія [105], Данія [122]), проституції (Болгарія [341], Данія [122], Ірландія [45], Мальта [44]), участі у виставах сексуального характеру (Іспанія [34], Кіпр [144]). Водночас аналіз європейського законодавства дозволяє окремо виділити ще й звужений підхід до

¹ *Примітка.* Серед них Австрія, Бельгія, Греція, Литва, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Словаччина, Словенія, Фінляндія, Хорватія, Чехія та Швеція. Характерний такий підхід і для України.

опису мети домагання дитини, за якого вона постає виключно як безпосередньо *сексуальна* (що обмежується діями на кшталт зґвалтування чи розбещення – характерно, зокрема, для Латвії [80] та Румунії [35]).

Щодо *специфіки окреслення суб'єкта вчинення кримінального правопорушення*, то у переважній більшості в державах-членах ЄС він описується абстрактно (через маркери на кшталт «той», «особа» тощо) без конкретизації індивідуальних характеристик, найбільш значущою (у контексті аналізованого посягання) серед яких є вік. Попри те, що вимога криміналізації домагання, що вчиняється виключно дорослою людиною, міститься у низці міжнародно-правових актів, її пряме нормативне відображення міститься у законодавстві лише дев'яти країн (серед них – Латвія [80], Литва [89], Люксембург [31], Мальта [44], Португалія [33], Румунія [35], Угорщина [2], Франція [30] та Хорватія [75]). Умовно до цієї групи можна віднести й Словаччину [133], де суб'єкт такого кримінального правопорушення визначається через заперечувальну конструкцію «сам не є дитиною», що також функціонально еквівалентна вимозі досягнення повноліття.

Водночас аналіз законодавства інших європейських держав свідчить, що абстрактний спосіб формулювання суб'єкта кримінальної відповідальності у нормах про заборону домагання дитини для сексуальних цілей в окремих юрисдикціях допускає можливість притягнення до відповідальності за таке діяння й неповнолітніх осіб. У зазначених випадках, як правило, законодавець орієнтує на загальні положення про вік кримінальної відповідальності. Тобто таким чином фактично складається ситуація, за якої посягання з боку дорослого і дитини зрівнюються за силою свого впливу, що, на нашу думку, концептуально не узгоджується з природою сексуального домагання як явища, побудованого на віковій, соціальній та психологічній асиметрії.

Тому слушною варто визнати позицію тих держав, які розробляють спеціальні положення, орієнтовані на виключення кримінальної відповідальності за таке діяння осіб, близьких до дитини-потерпілої за віком, рівнем фізичної, розумової, психічної зрілості чи розвитку. Подібні норми існують, зокрема, в

Іспанії (ст. 183 bis KK¹), Кіпрі (ст. 12 Закону про запобігання та боротьбу із сексуальним насильством, сексуальною експлуатацією дітей та зображенням матеріалів про сексуальне насильство над дітьми²) та Словенії (ч. (2) ст. 173.а. KK³).

Узагальнення законодавчих підходів держав-членів ЄС до регламентації кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей дає підставити ствердити, що попри певну варіативність в окремих техніко-юридичних рішеннях, наявні кримінально-правові заборони ґрунтуються на спільних засадах (зумовлених, зокрема, близькістю національних культур та спільними загально-нормативними чинниками). Серед них: визнання необхідності підвищеної кримінально-правової охорони дитини від сексуальних посягань; відображення ідеї самостійної караності поведінки, що передує вчиненню в подальшому дій сексуального характеру; презумпція достатності самого факту вчинення відповідного діяння для констатації завершеності кримінального правопорушення; сексуально зумовлена цільова спрямованість тощо.

У цьому контексті положення ст. 156¹ KK цілком узгоджуються із домінуючими європейськими підходами, що свідчить про інтегрованість вітчизняної кримінально-правової моделі відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей у загальну систему права ЄС.

Висновки до розділу 1

На підставі викладеного можна сформулювати такі висновки.

1. Установлення та подальше збереження кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей є соціально обумовленим, що

¹ *Примітка.* За винятком випадків, коли застосовується будь-яка з обставин, передбачених у другому абзаці статті 178, вільна згода неповнолітнього віком до шістнадцяти років виключає кримінальну відповідальність за злочини, передбачені цією главою, коли злочинцем є особа, близька неповнолітньому за віком та ступенем фізичного та психологічного розвитку або зрілості [34].

² *Примітка.* Добровільні сексуальні дії, як це визначено в пунктах (1) і (3) статті 6, у пункті (3) статті 7, у пунктах (1) і (5) статті 8 та *пунктах (1) і (2) статті 9*, між двома дітьми, які не досягли віку згоди, і які мають подібний вік та подібний рівень психологічного і фізичного розвитку або зрілості, і які не включають жодного зловживання, насильства, експлуатації чи примусу, не становлять кримінального правопорушення згідно з цим Законом [144].

³ *Примітка.* Діяння, передбачене в попередній частині, не є протиправним, якщо воно було вчинене з метою здійснення діяння, передбаченого частиною першою статті 173, і за умов, *визначених у частині п'ятій статті 173 цього кодексу* (Діяння не є протиправним, якщо його було вчинено з особою порівнянного віку та якщо воно відповідає рівню її розумової та фізичної зрілості) [73].

підтверджується її відповідністю низці обставин, серед яких: 1) суспільна небезпечність діяння; 2) системно-правова несуперечливість; 3) чіткість і ясність мови; 4) зміна умов життя суспільства; 5) наявність можливості боротьби з діянням за допомогою кримінально-правових засобів; 6) наявність ресурсів для здійснення кримінального переслідування; 7) співрозмірність позитивних і негативних наслідків заборони; 8) повнота і ненадмірність заборони; 9) повнота складу кримінального правопорушення. При цьому під час формування ст. 156¹ КК законодавцем було дотримано належним чином всі з названих вище обставин, за виключенням обставини чіткості та ясності.

2. Суспільна небезпечність такого кримінального правопорушення визначається передусім винятковою цінністю суспільних відносин, на яке воно посягає, а саме – відносин у сфері статевої недоторканості або статевої свободи дитини, що становлять одні з базових (та невідновлюваних) цінностей в аспекті її гармонійного розвитку та суспільного благополуччя загалом. Виявляється така небезпечність і через істотну шкоду, яку діяння, зазначене у ст. 156¹ КК, заподіює або має реальний потенціал заподіяти. Негативні наслідки домагання дитини для сексуальних цілей при цьому мають складний і багатовекторний вимір, що проявляються не тільки на персональному (психічні, поведінкові вияви тощо), а й на загальносоціальному рівні у виді подальшої ескалації сексуальних правопорушень, втрат людського капіталу, зниження освітньо-професійного потенціалу молоді, медичного навантаження, додаткового економічного тягаря.

3. У ст.ст. 51, 52 Конституції України встановлюються гарантії охорони дитинства і переслідування будь-якого насильства над дитиною та її експлуатації за законом, що розвивається й деталізується у низці інших нормативно-правових актів. Визначальними серед них є такі: закони України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р., «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р., «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 04.09.2008 р., «Про освіту» від 05.09.2017 р., Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р., Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р., Державна соціальна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права

дитини» на період до 2021 року, затверджена постановою КМУ від 30.05.2018 р. № 453; Національна стратегія прав людини, затверджена Указом Президента України від 24.03.2021 р. № 119/2021; Національна стратегія захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року, схвалена розпорядженням КМУ від 14.07.2025 р. № 708-р.; Стратегія кібербезпеки України, затверджена Указом Президента України від 26.08.2021 р. № 447/2021. Стаття 156¹ КК, якою передбачена відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей, є органічно пов'язаною із зазначеною нормативною системою, конкретизує її положення, устанавлюючи тим самим кримінально-правовий стандарт державного реагування на одну з найбільш прихованих форм сексуального посягання проти дітей. Не суперечить зазначене національне положення законодавства про кримінальну відповідальність і провідним міжнародно-правовим актам, серед яких: Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р.; Європейська соціальна хартія від 03.05.1996 р.; Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25.01.1996 р.; Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р.; Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії від 01.01.2000 р.; Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 р.; Лансаротська конвенція від 25.10.2007 р.; Директива 2011/93/ЄС від 13.12.2011 р. При цьому відповідність національної кримінально-правової заборони двом останнім міжнародно-правовим документам є найповнішою; ст. 156¹ КК фактично є виконанням закладеного ними зобов'язання щодо криміналізації домагання дитини для сексуальних цілей, ретрансляцією передбаченої ними правової моделі такого кримінального правопорушення.

4. Своєрідним «полотном» для імплементації взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань та уведення ст. 156¹ до кримінально-правової матерії стали негативні наслідки цифровізації суспільства та повсюдного проникнення інтернет-технологій у життя дітей. Певним чином зазначені зміни умов життя суспільства поглибилися в умовах поширення пандемії COVID-19 та введення на всій території України правового режиму воєнного стану.

5. Чіткість та ясність зазначеної кримінально-правової заборони не досягає достатнього рівня, зокрема через використання оцінних формулювань (на кшталт «дія, спрямована на те, щоб така зустріч відбулася», «особа, яка виглядає, як дитина», «реальний або змодельований сексуальний образ», «реальна або змодельована відверто сексуальна поведінка»), недотримання єдності термінології (у частині застосування термінів «інформаційно-телекомунікаційні системи» та «інформаційно-телекомунікаційні технології» необхідності їх гармонізації із сучасним терміновживанням та іншими суміжними термінами в КК) та допущення логічних вад (поняття «зустріч» розкривається шляхом тавтології).

6. У процесі протидії домаганню дитини для сексуальних цілей та нейтралізації його наслідків задіюється низка законодавчих, адміністративних та інших заходів, ключове значення серед яких мають передусім законодавчі важелі впливу. У цьому контексті в ст. 35 Закону України «Про охорону дитинства» за порушення законодавства про охорону дитинства передбачено можливість притягнення до цивільно-правової, адміністративної та кримінальної відповідальності. Остання, при цьому, хоча і є крайнім засобом, однак з огляду на компенсаційний характер цивільно-правової та обмежений превентивний потенціал адміністративної відповідальності, якнайповніше і якнайефективніше забезпечує боротьбу зі зазначеним суспільно небезпечним явищем.

7. Реалізація аналізованої заборони, зі свого боку, забезпечена комплексом організаційних (інституційних), інтелектуальних, матеріально-технічних та фінансових ресурсів, сукупна взаємодія яких засвідчує здійсненність кримінального пересування за ст. 156¹ КК.

8. Негативні наслідки установа і збереження кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей (серед яких більший потенціал до проявлення мають послаблення соціально корисних зв'язків засуджених, позбавлення їх певних соціальних благ, зниження раніше здобутої професійної кваліфікації, необхідність додаткових витрат на їх ресоціалізацію) балансуються переважуючою суспільною користю від такого заходу у виді підвищення рівня охорони дитини від сексуальних посягань, усунення умов для їх

вчинення та посилення загального превентивного потенціалу законодавства про кримінальну відповідальність.

9. Заборона, передбачена ст. 156¹ КК, є повною та ненадмірною, оскільки, заповнюючи наявну в законодавстві прогалину, не дублює інших кримінально-правових положень та не породжує надлишкового впливу. При цьому наявні в теорії кримінального права пропозиції щодо розширення дії норм цієї статті шляхом відображення «зустрічі», «листування» або «слідкування за дитиною» як окремих форм суспільно небезпечного діяння, конкретизація способів його вчинення та доповнення суб'єктного складу неповнолітніми розглядаються нами як зайві.

10. Правова модель складу кримінального правопорушення, зазначеного в аналізованій статті, містить всі необхідні та достатні ознаки, що загалом піддаються встановленню та доведенню.

11. Залежно від розміщення норми про домагання дитини для сексуальних цілей у структурі законодавства про кримінальну відповідальність країн-членів ЄС таке суспільно небезпечне діяння являє собою або сексуальний делікт (у переважній більшості держав); або посягання на моральні засади суспільства; сферу сім'ї та нормального розвитку дітей; особисту автономію, свободу та приватність.

12. Потерпілим від домагання для сексуальних цілей у більшості європейських держав, як правило, визначається виключно дитина. Виняток у цій площині становлять КК Нідерландів і Франції, де, окрім дитини, адресатом відповідного посягання визнається й «особа, яка видає себе за дитину» або «особа, яка представляється такою», що значно розширює превентивний потенціал кримінально-правової норми (і, відповідно, може бути взято до уваги українським законодавцем під час вдосконалення ст. 156¹ КК).

Домінуючим підходом до окреслення вікової ознаки дитини-потерпілої від домагання дитини для сексуальних цілей є такий, що передбачає охорону осіб віком до 15-16 років. Відносно менша частка членів європейської унії мінімальний віковим порогом охорони визначає 17-18 років, ще менша – описує його на рівні

13- 14 років. Окремим блоком варто виділити держави, які до означеного питання підходять диференційовано: залежно від обставин позначають одночасно два вікових цензи (один із яких переважно є вказівкою на обставину, що обтяжує відповідальність за вчинене).

13. Залежно від особливостей опису кримінально караного поведінки в законодавчій конструкції та її фактичного обсягу більшість держав не обмежує домагання дитини для сексуальних цілей лише одним ізольованим актом поведінки (яким зазвичай є «пропозиція зустрічі»), а позначає його через певну альтернативу або хронологічно пов'язану єдність декількох дій (що, зі свого боку, не виключає застосування змішаного підходу, коли кожна альтернативна дія пов'язана зі здійсненням інших, додаткових дій).

При цьому члени ЄС однозначно солідарні в тому, що домагання дитини для сексуальних цілей є завершеним незалежно від настання певних наслідків (однак, останні в деяких випадках можуть конструюватися як обставина, що обтяжує відповідальність за вчинене).

14. Соціальний та психоемоційний механізм вчинення домагання дитини для сексуальних цілей відображає його спосіб. За законодавством європейських країн найбільш типовими при здійсненні такого кримінального правопорушення є способи, пов'язані з: а) викривленням інформації (обман, хитрощі, лестощі тощо); б) психологічним тиском (примус, залякування, погрози, маніпуляції); в) асиметрією статусів дорослого й дитини (зловживання визнаною позицією довіри, влади, впливу, переваги).

Специфічною ознакою аналізованого кримінального правопорушення є ІКС та ІКТ, роль яких залежно від особливостей законодавчої техніки держав може зводитися або до способу, або до засобу вчинення домагання.

15. Аксиоматичним для всіх членів європейської унії є розуміння домагання дитини для сексуальних цілей як умисного кримінального правопорушення, що підтверджується, окрім іншого, нормативною вказівкою на його мету. Її закріплення здійснюється прямим, відсильним або змішаним способом. За видом мети домінуючим у законодавчих підходах є її позначення як

сексуально-порнографічної (що відображає спрямованість на вчинення дій сексуального характеру щодо дитини чи її залучення до порнографічної діяльності) або сексуально-експлуатаційної (яка, відповідно, не обмежується бажанням вчинення вищезначеної активності та може включати значно ширшу направленість: від використання дитини у виставах сексуального характеру до рабства). Значно менша частка країн виділяє суто сексуальну мету (що стосується бажання вчинити зґвалтування або розбещення зокрема).

16. Виходячи зі специфіки окреслення суб'єкта домагання дитини для сексуальних цілей у національних нормативних конструкціях можна зазначити, що його вікова ознака зизвичай позначається абстрактно (через використання слів «той», «особа»), що фактично уможлиблює ситуації, за яких до відповідальності можуть притягатися в тому числі й неповнолітні особи. Такий підхід видається несумісним із самою сутністю явища сексуального домагання дитини як такого, що побудовано на віковій, соціальній та психологічній асиметрії. У зв'язку з цим слухними є позиції держав, які передбачають у своїх КК спеціальні положення, орієнтовані на виключення кримінальної відповідальності за таке діяння осіб, близьких до дитини-потерпілої за віком, рівнем фізичної, розумової, психічної зрілості чи розвитку.

РОЗДІЛ 2

ОБ'ЄКТ ТА ПОТЕРПІЛИЙ ВІД ДОМАГАННЯ ДИТИНИ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

2.1 Родовий об'єкт кримінального правопорушення

Дослідження проблематики об'єкта кримінального правопорушення займає одне з центральних місць у науці кримінального права. Розкриття його природи та змісту дає уявлення про те, на що спрямоване суспільно небезпечне посягання і, відповідно, чому заподіюється певна шкода або створюється реальна загроза її спричинення [167, с. 38]. Завдяки науковому аналізу об'єкта видається можливим встановити соціальну сутність вчиненого, визначити його характер та ступінь суспільної небезпечності, надати правильну кримінально-правову оцінку, розмежувати з іншими протиправними діяннями, уточнити межі дії певної кримінально-правової норми тощо [230, с. 146].

Одним із найбільш дискусійних і складних питань у площині вчення про об'єкт кримінального правопорушення є визначення його поняття. Своєрідним «каменем спотикання» при цьому є різне розуміння науковцями сутності досліджуваного явища, що зумовлює існування певної множинності теорій об'єкта у кримінальному праві. Ускладнюється ця проблематика, як видається, також відсутністю легального визначення об'єкта в тексті чинного КК¹.

Більш-менш виражену підтримку широкого кола дослідників наразі отримали декілька теорій, згідно з якими об'єктом розуміється як: 1) *людина або її суб'єктивні права* (П. Й. А. фон Феєрбах, О. Ф. Кістяківський (з деякою часткою умовності) [339, с. 15-16]); 2) *кримінально-правова норма* (Л. С. Білогриць-Котляревський [339, с. 21]); 3) *благо* (Ч. Б. Беккарія [504, с. 219], О. Ф. Кістяківський [483, с. 147], С. Б. Гавриш [213, с. 13], А. Ф. Зелінський, В. М. Куц [268, с. 152], Ю. В. Орлов [358, с. 55]); 4) *певний (законний) інтерес*

¹ *Примітка.* На противагу чинній редакції закону про кримінальну відповідальність розробники Проекту нового КК України у ст. 2.2.1. зазначали, що об'єктом кримінального правопорушення є *соціальна цінність*, якій спричинюється шкода, зазначена у статтях 2.5.2–2.5.7 цього Кодексу [423].

(Р. фон Ієрінг, Ф. Ліст [223, с. 199]); 5) *цінність* (П. П. Андрушко [155, с. 55-61], П. С. Берзін [168, с. 19], П. С. Матишевський [296, с. 124], О. С. Перешивко [380, с. 55], Є. В. Фесенко [471, с. 75-78] тощо); 6) *суспільні відносини* (М. І. Бажанов [160, с. 31], В. В. Базелюк [161, с. 63], В. І. Борисов [175, с. 164], В. К. Гришук [223, с. 199], Н. О. Гуторова [226, с. 129], Д. П. Євтеєва [251, с. 53-54], П. П. Михайленко [331, с. 199], А. А. Музика, Є. В. Лащук [339, с. 49-50], Н. В. Нетеса [346, с. 42], Ю. В. Орлов [359, с. 87], М. І. Панов, С. О. Харитонов, В. В. Гальцова [371, с. 262-270], О. О. Пащенко [375, с. 86], А. А. Пінаєв [382, с. 90], М. В. Сенаторов [435, с. 133-145], В. В. Сухонос [447, с. 79], В. Я. Тацій [456, с. 43], М. В. Шепітько [500, с. 210] та ін.); 7) *правові відносини (або ж правовідносини)* (що є похідною від попередньої) (О. М. Готін [222, с. 9-10], О. О. Дудоров та М. І. Хавронюк [238, с. 150]; С. Я. Лихова [321, с. 78], Л. П. Медіна [329, с. 6], Р. О. Мовчан [334, с. 132]).

Окрім того, в науковій думці виникали й інші підходи до визначення об'єкта кримінального правопорушення, що, однак, не набували особливої поширеності, як-от: соціальна оболонка суспільних відносин (В. М. Трубніков, Т. А. Павленко [465, с. 87; 466, с. 60]), соціальний порядок (М. В. Ємельянов [260, с. 72]) тощо. Зустрічаються в теоретичній площині і спроби поєднати декілька самостійних теорій об'єкта, результатом чого є розуміння останнього як «благ, інтересів та цінностей» (П. Л. Фріс [479, с. 119]), «суспільних відносин, благ та цінностей» (І. О. Бандурка [164, с. 72]) тощо.

Так чи інакше, варто погодитися із В. В. Шаблістим, який пише, що кожна із наявних теорій об'єкта кримінального правопорушення тією чи іншою мірою має право на існування, кожна з них не заперечує інші, а відображає певний аспект проблеми [496, с. 79].

Водночас вважаємо за можливе приєднатися до вчених, які надають розуміння об'єкта кримінального правопорушення крізь призму категорії «суспільні відносини». З огляду на це, вважаємо за потрібне перейти до питання щодо його класифікації.

Так, зазвичай у наукових колах об'єкт кримінального правопорушення класифікується за двома критеріями: *залежно від ступеня узагальненості* («за вертикаллю») та *відповідно до його важливості* («за горизонталлю») [456, с. 132]. Згідно з першим критерієм, що ґрунтується на філософських категоріях загального, особливого та конкретного, виділяють загальний, родовий (видовий) та безпосередній об'єкти. У цьому розумінні пропонується дво- [327, с. 129], три- [158, с. 106; 211, с. 778; 238, с. 151; 261, с. 227; 358, с. 56; 450, с. 123] або чотириступенева [294, с. 73; 297, с. 46; 455, с. 209; 479, с. 120] класифікація об'єктів.

Найпоширенішою «за вертикаллю», як видається, є триступенева класифікація, для цілей якої виокремлюють загальний, родовий та безпосередній об'єкти. Однак у тому разі, коли в межах родового об'єкта існують групи близьких між собою суспільних відносин, виникає потреба в додатковому виділенні ще й видового об'єкта (а отже, сама класифікація набуває чотириступеневого характеру).

Усталеним є твердження, що *загальним об'єктом* кримінального правопорушення є уся сукупність суспільних відносин, поставлених під охорону законом України про кримінальну відповідальність [158, с. 106; 238, с. 151; 292, с. 74; 297, с. 46-47; 450, с. 124]. Тобто це всі, різноманітні за своїм характером, сферою дії, найбільш важливі та суспільнозначущі відносини [456, с. 136], що визначають спрямованість кримінально-правової охорони. Сутністю об'єкта такого рівня є те, що він є основою для розкриття змісту кримінально протиправних діянь, визначення рівня їх суспільної небезпечності, відмежування від незлочинних за своєю природою явищ тощо.

Водночас *родовий об'єкт* уособлює групу тотожних чи однорідних суспільних відносин (сформованих за критерієм спільності сфери державного або суспільного життя), що охороняються єдиним комплексом взаємопов'язаних і взаємозалежних кримінально-правових норм [158, с. 106; 238, с. 151; 294, с. 74; 297, с. 47; 450, с. 124]. Такий об'єкт є ключовим в аспекті класифікації кримінальних правопорушень: зокрема, виступає критерієм для формування структури

Особливої частини КК, а також є певним мірилом для визначення характеру і ступеня суспільної небезпечності певної групи кримінальних правопорушень.

Так, аналізована норма ст. 156¹ КК розміщується в межах розділу IV Особливої частини КК, що має назву «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи». Звідси випливає, що родовий об'єкт кримінальних правопорушень, передбачених цим розділом, традиційно розглядається як однорідна група суспільних відносин щодо забезпечення статевої свободи і статевої недоторканості [181, с. 115; 239, с. 4; 293, с. 38; 298, с. 52]. При цьому означені складові родового об'єкта розглядаються як відносно самостійні, взаємозалежні та взаємообумовлені.

З метою надання цілісного уявлення про родовий об'єкт кримінально караних діянь, передбачених вищезначеним розділом, вбачаємо за можливе дослідити два наскрізні питання, пов'язані з його сутністю. Перше – стосується коректності використання на позначення об'єкта словосполучень із складником «статевий». Друге – зорієнтоване на вироблення узагальненого поняттєвого позначення, що замінить дуальний підхід стосовно окреслення такого родового об'єкта.

Щодо першого з них. Передусім зазначимо, що український законодавець у тексті КК одночасно оперує лексемами «статевий» та «сексуальний», що актуалізує питання про її співвідношення. Оскільки нормативного визначення понять із такими складниками в законодавстві України про кримінальну відповідальність не надається, вбачаємо за можливе звернутися до загальноприйнятих джерел пояснення сутності досліджуваних явищ, зокрема до положень тлумачних словників.

Так, якщо дослідити етимологію лексеми «статевий» складається враження, що вона має використовуватися як вказівка на такі біологічно-фізіологічні ознаки (як-от, хромосоми, гормони, репродуктивні органи тощо), які дозволяють розрізняти жіночі та чоловічі особини одна від одної [442, с. 667]. Звідси випливає, що й використання такого складника у термінах має вказувати саме на зазначені вище вроджені відмежувальні за типом статі характеристики [310, с. 185].

Натомість лексема «сексуальний» вказує на належність чогось або когось до такої сфери життя, що стосується процесів, які спонукають та за допомогою яких задовольняється подразнююча сила, спрямована на усунення *сексуального збудження* шляхом безпосереднього або опосередкованого задоволення первинних позивів [497, с. 141, 357, 459]. Тобто означення «сексуальний» має стосуватися виключно сфери задоволення такої сексуальної потреби [310, с. 186].

З цього постає висновок, що на рівні загальномовного вживання слова «статевий» та «сексуальний» хоча і знаходяться в певній спорідненості (на що, зокрема, вказує і їх знаходження в одній синонімічній низці [275, с. 371, 395]), однак дають уявлення про певною мірою різні аспекти життя людини. Разом із тим підкреслимо, що, на нашу думку, вважати їх повними синоніми також не є правильним; в окремих випадках вони можуть перетинатися (переважно на побутовому рівні: «статевий/сексуальний партнер», «статевий/сексуальний контакт» тощо (див. Рис. 2.1)), що однак свідчить не про їх повну взаємозамінність, а про близькість. А тому їх змішування на рівні кримінально-правової матерії (яка переважно спрямована на охорону осіб незалежно від їх статі), за нашим переконанням, не є бажаним.

Рис. 2.1

Рис. 2.1. Співвідношення слів «статевий» та «сексуальний»

З цього приводу зазначимо, що зіставлення тлумачень наведених лексем із текстом чинного КК демонструє дещо неоднорідну ситуацію. В одних випадках законодавець послідовно спирається на змістовне навантаження відповідних слів. Так прикметник «статевий» уживається в п. 3 ч. 1 ст. 67 КК («статева приналежність»), ч. 1 ст. 121 КК («статеві органи»), п. 1) ч. 1 ст. 442¹ КК («статеві підстави (ознаки) дискримінації») тощо, саме у значенні біологічно зумовлених властивостей людини. Водночас прикметник «сексуальний» використовується в конструкціях на кшталт «сексуальне насильство» (п. 10 ч. 2 ст. 115, ст. 153 КК), «дії сексуального характеру» (ч. 1 ст. 152, ч. 1 ст. 153, ч. 1 ст. 155 КК), «акт сексуального характеру» (ст. 154 КК) тощо, коли мова йде про позначення сфери задоволення сексуального потягу.

Разом із тим у низці інших випадків у тексті КК простежується термінологічна невідповідність. Зокрема, слово «статевий» іноді використовується не у властивому йому значенні (як вказівка на відповідні біологічно-фізіологічні ознаки, про що велась мова вище), а як умовна позначка сфери сексуальних зносин, як певний етимологічний відповідник слова «сексуальний». Ідеться, зокрема, про конструкції «*статева* свобода», «*статева* недоторканість» (назва розділу IV Особливої частини КК), «*статевий* зв'язок» (назва ст. 154 КК), «*статева* розпуста» (ч. 1 ст. 181 КК) та «*статева* пристрасть» (ч. 3 ст. 299 КК).

Така термінологічна неоднорідність, як видається, може мати історичне підґрунтя. Для КК 1960 р., що діяв до прийняття чинного КК 2001 р., вживання лексеми «статевий» було більш характерним, ніж лексеми «сексуальний» (12 випадків проти одного). Перша, зокрема, була складовою усталених нормативних зворотів на кшталт «статеві зносини» (ч. 1 ст. 117, ст. 120, ч. 1 ст. 122 КК 1960 р.) та «статевий зв'язок» (ст. 119 КК 1960 р.) [302]. Висуваємо припущення, що така традиція вітчизняного законотворення могла скластися під впливом радянської ідеології, коли сексуальні відносини розглядалися як прийнятні та допустимі виключно крізь призму взаємодії різнорідних біологічних статей, а гомосексуальна орієнтація, відповідно, презентувалася як неприйнятна,

аморальна та навіть кримінально карана []¹. Саме тому, вочевидь, стосунки такого характеру між людьми позначали саме як «статеві», а не «сексуальні», аби підкреслити біологічну бінарність.

Зазначене, зі свого боку, дає підстави визнати можливим те, що на момент розробки та прийняття КК 2001 р. компоненти зі складовою «сексуальний», порівняно зі складовою «статева», не були достатньо поширеними як в нормативній, так і в науковій площині. Своєрідним підтвердженням цьому можуть слугувати й показники наукових робіт, підготованих у період з 1992 по 2001 р. (роки активності групи з підготовки проєкту КК 2001 р., що була створена розпорядженням КМУ від 24.03.1992 р. № 176-р [173]), у назві чи тексті яких вживаються означені вище слова². Тому вживання слова «статевий» у цьому контексті могло розглядатися як засіб забезпечення наступності законодавства про кримінальну відповідальність³ та, відповідно, гарантування його стабільності.

Поряд з історико-правовими чинниками, окремі прояви термінологічної непослідовності можуть пояснюватися й особливостями перекладу міжнародно-правових актів, ратифікованих Україною. Так, в офіційному україномовному тексті Лансаротської конвенції також зафіксовано вживання слова «статевий» з іншими сполученнями, спільне використання яких не має безпосереднього зв'язку із розрізнявальними характеристиками статей. Наприклад, у ст. 6 українського перекладу Конвенції йдеться про «інформацію про *статеве* життя», у той час як в оригінальному англійському тексті вказується на «інформацію про сексуальність» («*information on sexuality*»). Частина 3 ст. 16 україномовного тексту вказує на «статеві правопорушення», а в англійській версії робиться акцент на «сексуальних злочинах» («*sexually offend*»). Так само у ч. 3 ст. 18 вітчизняної редакції Конвенції згадуються «статеві стосунки», тоді як в англійській – «сексуальні стосунки» (*sexual activities*) [310, с. 186].

¹ Примітка. Так, КК 1960 р. (аж до втрати ним чинності) у ст. 122 передбачав відповідальність за «мужолозтво» (зносини чоловіка з чоловіком).

² Примітка. Так, зокрема, на вебсайті бібліотеки НЮУ ім. Ярослава Мудрого за цей період було виявлено 29 публікацій, у назві чи тексті яких використано слово «статевий», та 12 – автори яких послуговувалися конструкціями зі складником «сексуальний» [52].

³ Примітка. При цьому на одному із засідань робочої групи окремо було наголошено на дотриманні принципу наступності при проєктуванні нового КК (Див.: [326, с. 215]).

Пояснення такої неоднорідності вбачаємо в тому, що в англійській мові слово «sexual» є полісемічним: може позначати як щось, що стосується сексуальної діяльності (як-от сексуальне насильство» – «sexual assault»), так і те, що пов'язано з фізичним станом людини як чоловіка, жінки чи інтерсексуала («статева рівність» – «sexual equality») і створенням нових організмів шляхом об'єднання клітини самця з клітиною самки («статеве розмноження» – «sexual reproduction») [117]. Натомість його українськими відповідниками (залежно від змістовного навантаження) можуть бути як «статевий», так і «сексуальний», вживання яких не завжди є взаємозамінюваним. За таких умов під час офіційного перекладу тих чи інших міжнародних стандартів можливий певний рівень змішування значення вказаних вище слів, що, зі свого боку, у подальшому впливає на вироблення національного понятійного апарату.

Таким чином, можемо констатувати, що певний рівень непослідовності у вживанні термінології зі складниками «статевий» та «сексуальний» у КК може бути наслідком поєднання минулих історичних традицій, наступності КК 2001 р. відносно КК 1960 р. та окремих перекладацьких особливостей. Разом із тим наведені обставини пояснюють процес формування відповідної термінології, однак не усувають потребу в оцінці її відповідності сучасним суспільним умовам.

У цьому контексті варто зауважити, що останні десятиліття характеризуються істотними змінами у сприйнятті сексуальності та прийнятних форм її реалізації: від порівняно більш гнучкого ставлення до теми сексу [56]) до соціальної легітимації гомосексуальної орієнтації []¹. У цьому контексті повне ототожнення лексем «статевий» та «сексуальний» перестало відповідати сучасному суспільному порядку денному, адже не дозволяє відобразити складну природу феномену сексуальності.

Певною мірою такі зміни вже простежуються на рівні чинного КК: порівняно з його первісною редакцією (від 05.04.2001 р.), де частота вживання лексеми «статевий» була вищою, ніж частота вживання лексеми «сексуальний» (14 випадків

¹ *Примітка.* 17 травня 1990 року, зокрема, ВОЗ виключила гомосексуальність із нової редакції Міжнародної класифікації хвороб та, відповідно, припинила її розуміння як психічної хвороби [99].

проти чотирьох), остання редакція (від 15.04.2026 р.) містить дев'ять згадок слова «статевий» проти 30 згадок слова «сексуальний».

Подальше закріплення такої тенденції спостерігається й у площині напрацювань Робочої групи з питань розвитку кримінального права, що займалася розробкою нового КК. Так, розділ 4.5. проєкта іменований як «Кримінальні правопорушення проти *сексуальної* свободи та *сексуальної* недоторканості людини» (*курсив наш* – Д. К.) [423]. Ю. А. Пономаренко, пояснюючи вибір такої термінології, зазначив, що вживання категорій із складниками «статевий» орієнтує виключно на фізіологічну компоненту посягання, що не охоплює повною мірою сферу сексуальності як психо-фізіологічну властивість людини. При цьому науковець акцентує увагу, що шкода може завдатися таким складовим сексуальності особи, які не завжди збігаються з її статтю [387, с. 202].

Отже, з огляду на наведені аргументи, робимо висновок, що термінологія із компонентою «сексуальний» видається більш виправданою при визначенні родового об'єкта кримінальних правопорушень, передбачених розділом IV Особливої частини КК. Тому *замість термінів «статева свобода» та «статева недоторканість»* (передусім на рівні назви означеного розділу) *варто використовувати «сексуальна свобода» та «сексуальна недоторканість» відповідно* [310, с. 187]. Саме за такого бачення, на нашу думку, назва відповідного розділу та зміст охоронюваних його нормами суспільних відносин будуть зрозумілими не тільки для фахівців, а й для пересічних громадян, які, сприймаючи текст закону буквально, не завжди здатні розмежувати семантичні відтінки слів «статевий» та «сексуальний». Водночас робимо застереження, що надалі в тексті роботи будуть використовуватися поняття із складником «статевий», що репрезентують авторське бачення того чи іншого науковця. Такий підхід дозволить коректно відтворити використану термінологію та інтерпретувати результати дослідження.

Щодо другого наскрізного питання в межах цього підрозділу. Своєрідна дуальність окреслення родового об'єкта породжує певні складнощі в подальшій побудові об'єктної вертикалі. Фактично складається ситуація, за якої одні й ті ж

суспільні відносини дублюються як на особливому, так і конкретному рівнях, що не є бажаним з точки зору забезпечення логічної послідовності та систематизованості. Відтак, актуалізуються пошуки оптимальної, загальної моделі, що змістовно охоплює як суспільні відносини щодо забезпечення сексуальної свободи, так і суспільні відносини стосовно забезпечення сексуальної недоторканості. Так, науковці пропонують об'єднати зазначені відносини поняттєвими позначеннями на кшталт: «уклад статеких відносин / стосунків» [290, с. 176; 501, с. 10], «сексуальна автономія» [484], «сексуальна безпека» [293, с. 86], «безпека статевої сфери життєдіяльності особи» [432, с. 72] тощо. З цього приводу зазначаємо таке.

Визначення родового об'єкта кримінальних правопорушень, передбачених розділом IV Особливої частини КК, як «укладу» видається не зовсім вдалим. Варто погодитися з цього приводу з П. В. Хряпінським, який зауважує, що таке поняття є дуже містким і пов'язаним із цілим комплексом організаційних, економічних, правових, моральних відносин у суспільстві, великі блоки яких, вочевидь, не можуть бути врегульованими кримінально-правовими засобами [486, с. 207].

Не вбачається відповідним надання уявлення про такий об'єкт і через використання концепту «автономії». Як зазначає Стівен Дж. Шульхофер, компонентами сексуальної автономії є внутрішня здатність особи робити розумні та раціональні вибори; зовнішня свобода від неприпустимого тиску та обмежень (таких як примус чи обман) щодо цих виборів, а також її відокремлення від сексуального втручання [58, с. 13]. З цього постає, що фактично сексуальна автономія представляється лише як еквівалент сексуальної свободи, а, отже, не може бути використана як об'єднуюче поняттєве позначення.

Надалі констатуємо наявність принаймні ще двох наукових підходів, пов'язаних із використанням категорії «безпека» [310, с. 187]. При цьому варто зауважити, що, як зазначає О. О. Пащенко, на рівні всієї Особливої частини КК вже існують такі види безпеки як інформаційна, «екологічна, громадська, безпека виробництва, безпека руху та експлуатації транспорту, безпека державної таємниці та безпека людства» [376, с. 12]. Зазначене, зі свого боку, є прямим свідченням

«життєздатності» пропозицій щодо використання такої категорії на позначення родового об'єкта.

Разом із тим, якщо розуміти безпеку як суспільні відносини, то має застосовуватись статичний підхід, тобто її розуміння як стану захищеності [180, с. 133]. З огляду на це, термін «безпека статевої сфери життєдіяльності особи» також не видається виправданим, оскільки за буквального тлумачення він розкривається не тільки як відсутність сексуальних посягань, а і як, за широкого бачення, – створення гарантій для забезпечення належного рівня сексуального благополуччя (за рахунок великого спектру компонентів: від відсутності розладів до доступності інформації про сексуальність), що у своїй сукупності створюють стан захищеності [310, с. 187]. Такий підхід також є занадто містким.

Натомість поняття «сексуальна безпека», що в науці розуміють як стан захищеності життєво важливих благ особи у сфері сексуальних відносин [293, с. 86], видається більш прийнятним, але водночас й таким, що володіє деяким ступенем невизначеності (зокрема, незрозуміло, про які «життєво важливі блага» йде мова) [310, с. 187].

З огляду на це, узагальненим поняттєвим позначенням як суспільних відносин щодо забезпечення сексуальної свободи, так і суспільних відносин стосовно забезпечення сексуальної недоторканості, пропонуємо розуміти *«безпеку сексуальних стосунків»*, що, з одного боку, вказує на конкретну сферу суспільних відносин, а з другого, – конкретизує її, окреслює лише випадками суб'єктних взаємин. Його можливо розуміти як *стан захищеності у сфері сексуальних відносин від різних проявів сексуальної експлуатації та сексуального насильства, спрямованих на задоволення сексуального потягу* [310, с. 187-188].

Тут також вбачаємо за потрібне зробити пояснення уведення окремих структурних елементів наведеного визначення (зокрема, таких, як «сексуальна експлуатація» та «сексуальне насильство»). Виокремлення зазначених компонентів видається виправданим кроком, що пояснюється принаймні двома аргументами. Передусім таке включення кореспондує термінології міжнародно-правових актів, у яких такі негативні соціальні явища розглядаються як головні загрози у сфері

сексуальної взаємодії (як, наприклад, у згаданій Лансаротській конвенції). Окрім того, таке рішення одночасно фіксує увагу на сутнісній відмінності таких небезпек. Якщо «сексуальну експлуатацію» слід розуміти як будь-яке фактичне використання або спробу використання вразливого становища, владної переваги чи довіри в сексуальних цілях, то «сексуальне насильство» пояснюється як «будь-які фактичні дії або спроба сексуальних дій, здійснених примусово або в нерівних чи примусових умовах» [385]. Водночас об'єднуючою ланкою для вказаних понять є, як видається, конкретна обумовленість посягання його сексуальною спрямованістю. Саме за такого бачення, на нашу думку, загальна категорія «безпека сексуальних стосунків» дозволяє відмежувати посягання, об'єднані в межах розділу IV Особливої частини КК, від інших, що також можуть бути пов'язані з діями сексуального характеру [310, с. 188].

Отже, *родовим об'єктом* кримінальних правопорушень, передбачених розділом IV Особливої частини КК (у тому числі й передбаченого ст. 156¹ КК), пропонуємо розуміти *суспільні відносини, що убезпечують сексуальні стосунки*. З огляду на це, рекомендуємо внести зміни до означеного розділу в частині формулювання його назви в такий спосіб: «Кримінальні правопорушення проти безпеки сексуальних стосунків» [310, с. 188].

2.2 Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення

Продовжуючи «вертикаль» об'єктів, зауважуємо, що найбільш істотну роль як у сенсі правотворчої, так і правозастосовної діяльності відіграє *безпосередній об'єкт* – ті конкретні суспільні відносини, що поставлені законодавцем під охорону певною кримінально-правовою нормою і яким завдається шкода від кримінально-протиправного посягання, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення [158, с. 107; 294, с. 74; 297, с. 47; 450, с. 125].

При цьому важливо підкреслити, що на рівні безпосереднього об'єкта виділяється окрема класифікація «за горизонталлю», в основу якої взятий критерій важливості охоронюваних суспільних відносин, котрим конкретним кримінальним

правопорушенням заподіюється шкода. Так, найбільш поширеним у теорії кримінального права є поділ безпосереднього об'єкта на: основний (головний) та додатковий (який, зі свого боку, підлягає поділу окремо) [158, с. 107; 295, с. 63; 358, с. 57; 450, с. 126]. Водночас треба звернути увагу, що зустрічаються і позиції, в межах яких зазначаються три види безпосередніх об'єктів, де на рівні з основним та додатковим виокремлюється ще й факультативний [294, с. 75; 479, с. 123]. Не вдаючись до дискусії, зауважимо, що підтримуємося першого підходу до класифікації.

Основним (головним) безпосереднім об'єктом традиційно вважаються такі суспільні відносини, на які передусім посягає кримінальне правопорушення [455, с. 210] та з приводу яких головним чином встановлюється та чи інша кримінально-правова заборона. При цьому, як справедливо підкреслює Р. О. Мовчан, такий об'єкт має перебувати в тісному зв'язку з родовим об'єктом: тобто при спричиненні шкоди першому одночасно має відбуватись і «видиме» порушення відносин, які охоплюються другим [336, с. 181]. Відтак, з цього постає, що основний безпосередній об'єкт домагання дитини для сексуальних цілей має однозначно «вкладатися» у суспільні відносини, що забезпечують сексуальні стосунки, тобто бути частиною стану захищеності у сфері сексуальних відносин від різних проявів сексуальної експлуатації та сексуального насильства, спрямованих на задоволення сексуального потягу.

Принагідно зазначимо, що такий об'єкт найчастіше подається крізь призму статевої недоторканості [114, с. 376; 298, с. 57; 436, с. 428; 491, с. 316]. Однак, треба мати на увазі, що означена стаття включає дві норми, що містять суміжні кримінальні правопорушення (ч. 1 та ч. 2 ст. 156¹ КК) та обставини, що обтяжують відповідальність при вчиненні дій, зазначених у цих нормах (ч. 3), які є ознаками цих кримінальних правопорушень. У зв'язку з цим потребує з'ясування питання, чи є суспільні відносини, що забезпечують сексуальну (статеву) недоторканість, єдиним основним безпосереднім об'єктом за цією статтею та, відповідно, чи можуть ним ще бути суспільні відносини, що забезпечують сексуальну свободу.

Відправним пунктом у цій площині є з'ясування змісту таких понять, як «сексуальна недоторканість» та «сексуальна свобода».

«Сексуальна недоторканість». Варто зауважити, що більшість науковців при описі такого поняття дотримуються так званої *легальної позиції* (тобто розкриття змісту поняття через посилення на такі категорії, як «охоронюваний законом стан», «заборона» (у т.ч. абсолютна), «встановлений законодавством імунітет», «правовий режим» тощо). Так, зокрема, як «охоронюваний законом стан» позначають статеvu недоторканість В. І. Борисов та О. В. Харитонова [181, с. 115], О. О. Дудоров [239, с. 7]; як «абсолютну заборону» трактують це поняття І. М. Леган [315, с. 105], Т. Д. Лисько [318, с. 64], Г. Я. Мартинишин [325, с. 90], О. В. Попович, Л. В. Томаш, П. П. Латковський, А. Ю. Бабій [298, с. 52]; А. В. Савченко, В. В. Кузнецов, Д. П. Москаль, М. В. Сийплові [293, с. 94]; К. О. Черевко [490, с. 307], С. Д. Шапченко [498, с. 246]; як «заборону» – О. З. Мармура, О. Ф. Пасека, С. Я. Бурда, Т. М. Луцький [153, с. 57]; В. Ю. Омецинська [354, с. 104]; С. В. Чмут [493, с. 71], М. В. Шавало [299, с. 110]; як «встановлений законодавством імунітет» – В. М. Філоненко [474, с. 67]; як «правовий режим» – В. В. Сухонос, Р. М. Білоконь та В. В. Сухонос (мол.) [448, с. 99]. Водночас про належність перелічених визначень саме до легальної позиції, з нашої точки зору, свідчить той факт, що вони стосуються окреслення сексуальної недоторканості як такої, що визнається з боку держави і потребує врегулювання *за допомогою правових засобів* (через забезпечення стану сексуальної недоторканості, установлення конкретної заборони на сексуальну взаємодію з певною категорією осіб, гарантування певного імунітету в цій сфері або створення особливого правового режиму).

Крім цього, описуючи сексуальну недоторканість, деякі науковці послуговуються й більш розгалуженим підходом, що ґрунтується на *соціальній нормі*. Так, Л. В. Дорош визначала аналізоване поняття як неприпустимість сексуального спілкування з дітьми, які не досягли статевої зрілості, та особами, які внаслідок хворобливого психічного стану не усвідомлюють наслідків та соціального значення такого спілкування [234, с. 70, 73].

Вважаємо за потрібне доєднатися до першого, легального, бачення. При цьому базовим для окреслення сексуальної недоторканості вважаємо категорію «охоронюваний законом стан», що акцентує увагу на певному статусі особи, на її захищених властивостях, в силу яких вона піддається підвищеній кримінально-правовій охороні (і які, окрім того, дозволяють відмежувати сексуальну недоторканість від сексуальної свободи) [309, с. 40].

Щодо захищених ознак¹ сексуально недоторканих осіб, то всі наукові думки з цього приводу можна поділити на дві групи, що різняться між собою ставленням до відповідних кількісно-якісних характеристик недоторканої особи. Загальним чином можна сказати, що до їх числа віднесено *конкретний вік* та *певний стан здоров'я*. З огляду на це до *першої групи* віднесено дослідників, які оперують лише однією з названих властивостей – віком; до *другої* – тих, хто орієнтується на обидві (з певними відмінностями щодо їх змістовного наповнення). Окремо варто наголосити на тому, що існує позиція, за якої жодна захищена ознака сексуально недоторканих осіб не називається, а категорія «сексуальна недоторканість» розкривається достатньо абстрактно. Така точка зору, зокрема, характерна для досліджень А. В. Савченка, В. В. Кузнецова, Д. П. Москаля, М. В. Сийплові [293, с. 94]; С. Д. Шапченка [498, с. 246]. Визнаючи право на існування таких поглядів, зауважуємо, що не підтримуємо їх. Адже за такого бачення сексуальна свобода та сексуальна недоторканість як відокремлені категорії зливаються в одне ціле.

I. *Щодо першої групи*. Вона не представлена великою кількістю прибічників, а її виокремлення в сучасних умовах є, скоріше, умовним кроком. Як зазначалось нами вище, за основу її виділення взято лише критерій віку. До представників цього напрямку належить С. В. Чмут, який визначає, що статева (*сексуальна* – прим. Д. К.) недоторканість є характеристикою *малолітньої* або *неповнолітньої особи* [493, с. 71]. Однозначно погоджуємося, що визначальним віковим етапом для існування стану сексуальної недоторканості є дитинство, однак вважаємо, що

¹ *Примітка*. Під захищеною ознакою розуміється спільна ознака певної групи осіб чи будь-яка інша спільна характеристика, що має вирішальне значення для ідентичності такої групи [277, с. 10].

оперування при цьому поняттями «малолітня особа» та «неповнолітня особа» не повною мірою відповідає парадигмі сучасної правової реальності.

Такі висновки робимо на основі того, що в науковому обігу та на рівні нормативного закріплення набула поширення концепція «мінімального віку сексуальної згоди», що ґрунтується на визначені порогу легітимності комунікативної взаємодії між двома людьми, які домовляються про сексуальний контакт [98, с. 81-82]. На нормативно-правовому рівні обумовленість установаження такої вікової межі напряду пов'язується із вимогами Лансаротської конвенції, що містить заборону займатися діяльністю сексуального характеру з дитиною, яка не досягла передбаченого законодавством віку (ст. 18) [288]. У площині національного законодавства про кримінальну відповідальність такий вік затверджений на рівні *шістнадцяти років*¹. Такий віковий проміжок, як видається, цілком відповідає статистиці усередненого показника початку сексуальної активності в Україні [433, с. 14] та практиці нормування віку сексуальної згоди у більшості країн світу [2]. А, відтак, особа, яка не досягла 16 років, за загальним правилом, має вважатися сексуально недоторканою.

II. Прибічники ж *другої* (більш чисельної) *групи*, надаючи визначення сексуальної недоторканості, оперують одночасно двома захищеними властивостями сексуально недоторканих осіб – їх віком та певним станом здоров'я. Якщо стосовно «віку» ми вели мову вище, то щодо «стану здоров'я» зауважимо, що підходи до його змістовного наповнення істотно різняться. Зазначене дозволяє додатково в межах цієї групи виділити два напрями.

У межах *першого* з них (який є найбільш представленим) мова йде про наявність конкретного *психічного* стану. Таку позицію поділяють, зокрема, В. І. Борисов, О. В. Харитоновна [181, с. 115]; О. О. Дудоров [239, с. 7]; І. М. Леган [315, с. 105]; О. З. Мармура, О. Ф. Пасєка, С. Я. Бурда, Т. М. Луцький [153, с. 57]; Д. П. Москаль [338, с. 88]; О. В. Попович, Л. В. Томаш, П. П. Латковський,

¹ Водночас заслуговує на увагу позиція О. В. Харитоновної, що діти у віці від 14 до 16 років можуть володіти «обмежено добровільною» згодою, згідно з уявленням про яку вони не здатні *повною мірою* ясно проявляти свободу сексуального волевиявлення й розуміти характер і значення свого рішення щодо сексуальних відносин [481, с. 179].

² *Примітка.* Так, зокрема, станом на 01.04.2025 р. у 76 державах світу 16 років визнано базовим віком для надання згоди на сексуальну взаємодію [11].

А. Ю. Бабій [298, с. 52]; В. М. Філоненко [474, с. 67]; К. О. Черевко [490, с. 307]; М. В. Шавало [299, с. 110]. Умовно до цього напрямку можна віднести й Т. Д. Лисько, яка не оперує чіткими термінами, послуговуючись виразом «нерозуміння характеру та значення вчинюваних статевих дій» [318, с. 64], однак, із тлумачення якого видається зрозумілим, що вчена має на увазі саме таку ознаку.

При цьому, систематизувавши наукові погляди з цього приводу, доходимо до висновку, що під «певним психічним станом» переважна частка дослідників іменує «психічну хворобу» [181, с. 115; 239, с. 7; 298, с. 52; 315, с. 105; 490, с. 307]. В енциклопедичній літературі під цим поняттям слід розуміти «втрату або обмеження здатності особи усвідомлювати себе, навколишній світ, свої дії та свідомо керувати ними» [379, с. 192]. За буквального тлумачення зазначеного фактично впливає, що наявність психічної хвороби може сприйматися і як стан *психічної уразливості* особи (за якого вона не може повною мірою усвідомити значення своїх дій та керувати ними [207]), і як її *психічна безпорадність* (що полягає у неможливості особи усвідомити характер вчинюваних із нею дій [207]).

Водночас представники *другого напрямку*, крім вікової ознаки сексуально недоторканих осіб, наголошують на такій властивості як *перебування у стані безпорадності* (включаючи як його психічний, так і фізичний прояв). Так, Г. Я. Мартинишин підкреслює, що статево (сексуально – прим. Д. К.) недоторканою є особа, яка з *будь-яких причин* не може реалізувати свою статеву (сексуальну – прим. Д. К.) свободу [325, с. 62]. Вбачаємо за можливе висловити певний рівень непогодження із такою позицією і, відповідно, солідаризуватися з точкою зору, за якою *фізично безпорадні особи не можуть вважатися сексуально недоторканими*. Як справедливо зауважив Д. П. Москаль, у такому стані особа *не втрачає* сексуальну свободу; має законне право на власний варіант сексуальної поведінки [338, с. 88], хоча і не має можливості захистити своє рішення вступати або не вступати у сексуальні відносини з іншими [354, с. 102].

З огляду на вищенаведене зауважуємо, що з певною умовністю поділяємо позицію представників першого напрямку (які захищеними ознаками сексуально недоторканих осіб називають їх вік та психічну хворобу). Погоджуємося, що діти

до шістнадцяти років, за загальним правилом, не володіють сексуальною свободою. Цей показник є певною мірою стабільно передбачуваним, незмінним. Водночас висловлюємо певний рівень незгоди щодо виокремлення як другої ознаки сексуальної недоторканності «психічної хвороби». Як зазначалося нами вище, остання згідно з закладеним підходом до тлумачення передбачає дуальність до оцінки психічного стану особи або як уразливого, або як безпорадного. Така ситуація не є бажаною для вироблення чіткої позиції про наявність чи відсутність в особи статусу сексуально недоторканої, адже унеможлиблює надання однозначної відповіді, чи є вона спроможною на сексуальну згоду. При цьому варто погодитися із О. А. Боні-Саєнцем, який зауважив, що стан психічно хворих людей може бути тимчасовим. Їх недостатній рівень знань, раціональності чи добровільності усувається за рахунок сексуальної освіти та лікування [13]. А відтак, звідси постає логічний висновок, що вирішальне значення при оцінці того, чи є особа, яка перебуває в певному психічному стані, сексуально недоторканою, має характер усвідомлення нею вчинюваних щодо неї дій *на момент* посягання. Якщо такого усвідомлення немає, то особа – сексуально недоторкана. Окрім того, окремо звертаємо увагу, що і сам термін «психічна хвороба» не визнається бажаним до застосування. Так, І. О. Тищенко, на противагу йому пропонує використовувати поняття «психічний розлад», що відповідає термінології міжнародно-правових актів та є за своєю суттю менш стигматизувальним [460, с. 260]. Тому, ґрунтуючись на вищенаведеному, визначаємо, що *сексуально недоторканою вважається особа, яка або не досягла шістнадцяти років, або має певний психічний розлад, що унеможлиблює усвідомлення нею характеру вчинюваних щодо неї дій на момент посягання.*

З огляду на це суспільні відносини, що забезпечують сексуальну недоторканість дитини, можуть бути основним безпосереднім об'єктом домагання для сексуальних цілей лише на рівні ч.ч. 1 та 3 ст. 156¹ КК (за якими потерпілими визнаються, відповідно, особи, які не досягли 16 років, та малолітні).

Водночас опис такого основного безпосереднього об'єкта не видається повним без звернення до структури сексуальної недоторканості. Уперше вона

(структура) була презентована на рівні окремої розробки в дисертації С. В. Чмута, який, зобразив її як *універсальний соціально-біологічний стан* через поєднання декількох соціальних рівнів, а саме: а) ціннісного, б) регулятивного, в) медичного, г) інформаційного та д) фізичного [493, с. 72-73]. Так, *соціально-ціннісний рівень* є відображенням моральних установок суспільства в частині поступового, своєчасного входження дітей у простір сексуальної взаємодії. *Соціально-регулятивний* передбачає регламентацію нормами сімейного законодавства шлюбного віку та умов включення дитини до шлюбних відносин. *Соціально-медичний* орієнтує на визначення статевої зрілості з огляду на положення Правил проведення судово-медичних експертиз (обстежень) з приводу статевих станів в бюро судово-медичної експертизи, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. № 6. Суть *соціально-інформаційного* зводиться до заборони інформування дітей до досягнення ними шістнадцятиріччя про сексуальні відносини. І, нарешті, *фізичний вимір сексуальної недоторканості* стосується абсолютної заборони фізичної сексуальної взаємодії із дітьми [493, с. 72- 73].

Згодом зазначена позиція набула подальше обґрунтування в дослідженнях О. О. Світличного [431, с. 139-140; 432, с. 69], Г. Я. Мартинишина [325, с. 90-94] та В. Ю. Омецинської [354, с. 97-98]. При цьому О. О. Світличний досить влучно зазначає, що три з названих рівнів (ціннісний, регулятивний та медичний) не охоплюється сферою дії кримінального-правового регулювання [431, с. 139-140]. Погоджуємося із науковцем і додатково зазначаємо таке. Соціально-ціннісний рівень сексуальної недоторканості перебуває в площині моралі як окремого соціального регулятора, він лише визначає вектор впливу на найбільш важливі відносини, що мають суспільно значущий характер. Соціально-регулятивний рівень стосується сфери сімейних відносин і фактично виконує інструментальну роль (визначення шлюбного віку, умов вступу до шлюбу тощо) відносно кримінально-правової площини. Соціально-медичний рівень, основна суть якого зводиться до визначення стану статевої зрілості, втратив свою актуальність із

закріпленням віку сексуальної згоди, критерій якого наразі береться за основу, як вказувалося вище, при визначенні сексуальної недоторканості.

Отже, на кримінально-правовому рівні безпосередній вияв мають два рівні сексуальної недоторканості: інформаційний та фізичний. Якщо посягання на перший властиве для правопорушень, пов'язаних із *інформаційним* впливом у сфері сексуальних відносин, то другий є характерним для суспільно небезпечних діянь, що полягають у *безпосередньому фізичному контакті з тілом* потерпілої особи. Водночас у контексті домагання дитини для сексуальних цілей, то з огляду на його особливу природу (як комунікаційного акту), вважаємо за потрібне уточнити, що *вплив порушника на дитину в цих випадках має виключно інформаційний характер* [309, с. 40]. При цьому варто погодитися із Г. Я. Мартинишиним, який зауважує, що не будь-який інформаційний вплив є суспільно небезпечним [325, с. 91]. Як уточнює В. Ю. Омецинська, у контексті статевої (сексуальної – прим. Д. К.) недоторканості кримінально-правова заборона поширюється на непедагогічне інформування про сексуальні відносини [354, с. 98]. А отже, інформаційний вплив на сферу сексуальності дитини, що не має на меті впровадження елементів просвіти та виховання, а зводиться до задоволення сексуальних потреб, не визнається прийнятним.

Зважаючи на все вищенаведене, пропонуємо під ***основним безпосереднім об'єктом*** за ч.ч. 1, ч. 3 ст. 156¹ КК розуміти *суспільні відносини, що забезпечують інформаційну сексуальну недоторканість дитини* [309, с. 40].

Проте такий висновок не можна повною мірою поширити на ч. 2 аналізованої статті, якою передбачена відповідальність за пропозицію зустрічі, зроблену *неповнолітній особі* (вік якої, за буквального тлумачення, варіюється від чотирнадцяти до вісімнадцяти років). Видається, що з огляду на це, така норма є нетиповою за своєю структурою. Адже забезпечення інформаційної сексуальної недоторканості дитини становить лише частину її охоронного потенціалу; інша частина, як видається, стосується сексуальної свободи. У зв'язку з цим розглянемо більш детально сутність останньої.

«Сексуальна свобода». Віддаємо належне Р. Юрченко, яка до розуміння означеного поняття пропонує три основні підходи, що ґрунтуються на підвалинах виокремлення пасивного права, активного права та, відповідно, їх симбіозу [508, с. 186]. У продовження окреслених авторкою підходів, зазначаємо, що загальним критерієм для їх виділення можна назвати *спосіб реалізації сексуальної свободи*.

Так, сутність статевої (сексуальної – прим. Д. К) свободи як *пасивного права* зазвичай зводиться до відсутності примусу й насильства щодо особи у сфері статевого (сексуального – прим. Д. К.) спілкування [293, с. 88]. Тобто, розмірковуючи від супротивного, як слушно зауважує С. В. Колесніков, така свобода дорівнює свободі волевиявлення особистості (бажання або небажання) у запропонованому *іншою особою* статево-сексуальному контакті [284, с. 55]. А, як продовжує Т. Д. Лисько, це гарантована особі свобода, незалежно від впливу будь-якої іншої особи, в кожному окремому випадку допускати чи не допускати задоволення щодо себе *чужого* статевого (сексуального – прим. Д. К.) почуття іншою особою в цей час, при цих обставинах [318, с. 61]. Отже, у такому трактуванні сексуальна свобода передбачає в певному роді фізичну недоторканість особи, гарантування незнавання нею зовнішнього тиску чи втручання та, як наслідок, забезпечення її добровільної згоди на сексуальну взаємодію. Остання, зі свого боку, означає свідоме, вільно надане, поінформоване, конкретне погодження будь-якої сексуальної взаємодії відносно себе, що може мати зворотний характер.

Однак, варто зазначити, що такий підхід не позбавлений суттєвої вади: носій сексуальної свободи сприймається, скоріше, як безучасний суб'єкт взаємодії, роль якого зводиться виключно до простого інформаційного акту – погодити чи не погодити запропонований іншим суб'єктом варіант діяльності сексуального характеру. Такий акт не передбачає можливості ініціювання сексуальної поведінки, довільного обрання її форми, контексту тощо. По суті, в його основі – контроль за поведінкою інших. А відтак, розуміння сексуальної свободи як пасивного права є достатньо звуженим і таким, що не передає всієї її природи.

Щодо другого підходу, який ґрунтується на призмі *активного права*, то згідно з ним сексуальна свобода сприймається як вияв права особи на

самовизначення. Аналіз наукової думки дозволяє ствердити, що останнє включає право самостійного вибору партнера для статевих (*сексуальних* – прим. Д. К.) зносин [153, с. 57; 304, с. 56]; реальну можливість вступати в статеве (*сексуальне* – прим. Д. К.) спілкування з обраним партнером у будь-який час і в будь-який формі [234, с. 70; 301, с. 122; 474, с. 67]. Тобто, на відміну від першого, означене бачення по суті відображає *діяльнісну* сторону сексуальної взаємодії; відображає перехід від когнітивного осмислення рішення про сексуальну активність до «оформлення» сексуального самопізнання [119, с. 9]. Однак і воно не є досконалим, адже створює враження певного абсолюту в сексуальній взаємодії, коли права інших осіб ніби виносяться «за межі» волі конкретної особи.

Тому найбільш оптимальним, на нашу думку, є *інтегративний підхід*, представники якого надають уніфіковане бачення сексуальної свободи, що враховує аспекти як активного, так і пасивного права. Цієї думки дотримуються, зокрема, В. І. Борисов та О. В. Харитонова [181, с. 115], І. М. Леган [315, с. 105], О. О. Дудоров [239, с. 7], К. О. Черевко [490, с. 307], М. В. Шавало [299, с. 110], І. О. Філь [475, с. 301], І. В. Хохлова та О. П. Шем'яков [485, с. 121] тощо. З цієї точки зору під сексуальною свободою розуміється право особи *розпоряджатися* собою у сфері сексуального спілкування, самостійно, добровільно обирати сексуального партнера, форму спілкування з ним і *не допускати* в цій сфері будь-якого *протиправного* (авт. – Д. К.) *примусу* [181, с. 115; 239, с. 7; 298, с. 52; 299, с. 110; 315, с. 105; 475, с. 301; 490, с. 307].

Зважаючи на наведене, посягаючи на сексуальну свободу дитини за ст. 156¹ КК, порушник тим самим нівелює її здатність до усвідомленого самовизначення у сфері сексуальних стосунків, деформує процес формування її сексуальної волі. Водночас, як і в контексті сексуальної недоторканості, специфіка такого посягання проявляється в інформаційній складовій: воно справляє вплив саме на інформаційний рівень сексуальної свободи дитини. Правопорушник при цьому маніпулює її інтересом до пізнання власної сексуальності та, як наслідок, схиляє до неприйнятної форми сексуальної взаємодії (зокрема, втягує у

виготовлення дитячої порнографії), участь у якій як така нівелює добровільність наданої згоди особою, яка не досягла 18-річного віку.

Тому, з урахуванням вищезначеного, підсумуємо, що під **основним безпосереднім об'єктом** за ч. 2 ст. 156¹ КК розуміємо *суспільні відносини, що забезпечують інформаційну сексуальну недоторканість дитини або суспільні відносини, що забезпечують інформаційний рівень її сексуальної свободи*.

Водночас, зважаючи на важливість з'ясування соціальної сутності розглядуваного кримінального правопорушення, видається доцільним додатково зазначити, що домагання дитини для сексуальних цілей є «багатооб'єктим». А отже, поряд із основними безпосередніми об'єктами в цьому випадку виокремлюється ще й додатковий.

Так, *додатковим безпосереднім об'єктом* визнаються суспільні відносини, яким заподіюється чи створюється загроза заподіяння шкоди поряд з основним об'єктом [450, с. 127]. Водночас окремо виділяються *додатковий необхідний (обов'язковий)* та *додатковий факультативний (необов'язковий)* об'єкти. Перший складають суспільні відносини, на які певне кримінальне правопорушення посягає *завжди* паралельно з основним об'єктом [158, с. 107; 210, с. 63]. Такий об'єкт входить до системи ознак складу кримінального правопорушення. Другий же стосується суспільних відносин, яким може завдаватися або може й не завдаватися шкода [158, с. 107; 450, с. 127]. Зазначені об'єкти при цьому знаходяться за межами складу кримінального правопорушення, спричинення їм шкоди враховується при наданні кримінально-правової характеристики. Зокрема, при визначенні ступеня тяжкості вчиненого кримінального правопорушення (див. п. 3) ч. 1 ст. 65 КК).

Окремо варто зауважити, що, характеризуючи додатковий об'єкт правопорушення як обов'язковий, треба мати на увазі, що його встановлення (поряд із основним безпосереднім) є *необхідним* для кваліфікації вчиненого за визначеною нормою. Якщо ж визначення такого об'єкта видається неможливим, то діяння або взагалі не визнається кримінальним правопорушенням за відсутністю складу правопорушення, або кваліфікується за іншою статтею. Водночас існування або відсутність додаткового необов'язкового об'єкта на кваліфікацію не впливає.

Щодо аналізованої ст. 156¹ КК, К. О. Черевко висуває позицію, що домагання дитини для сексуальних цілей містить як додатковий обов'язковий об'єкт (у виді суспільної моралі у сфері статевих відносин), так і додатковий факультативний (позначений через нормальний психологічний розвиток дитини) [491, с. 316]. Водночас В. В. Сенько зауважує, що у цьому випадку може існувати лише додатковий обов'язковий об'єкт, яким науковиця іменує нормальний фізичний, психічний і духовний розвиток дітей [436, с. 64]. Окрім того, Д. П. Євтеєвою висловлюється пропозиція визнати додатковим об'єктом домагання дитини для сексуальних цілей інформаційну безпеку [250, с. 535]. При цьому судова практика виходить із того, що означене кримінальне правопорушення *спричиняє можливість* порушення нормального психічного і соціального розвитку дитини [199], маючи на увазі, вочевидь, додатковий факультативний об'єкт. Разом із тим докладно всі з наведених наукових суджень розглядатися не будуть, оскільки додатковий об'єкт домагання дитини для сексуальних цілей перебуває поза межами складу цього кримінального правопорушення. Зупинемося при цьому лише на осмисленні посягань на *нормальний розвиток дитини* (через концепт якого такий об'єкт репрезентується найчастіше).

Так, нормальним вважається такий розвиток, що за своєю суттю є передбачуваним, з чітко визначеними віковими етапами [17]. Вбачається, що це має місце, коли кількісно-якісні зміни зростання дитини під впливом низки чинників біологічного характеру та оточуючого середовища відповідають загальноприйнятому уявленню. При цьому розвиток особистості відбувається одночасно за декількома сферами (формами, напрямками) розвитку. Однак у межах нашого дослідження обмежимося характеристикою лише чотирьох із них, наведених вищеозначеними науковцями, а саме: фізичним, психічним, духовним та соціальним.

Так, *фізичний розвиток дитини* є динамічно розгорнутими процесом росту та її біологічного дозрівання в тому чи іншому періоді дитинства [472, с. 4]. Цей процес характеризується зміною розмірів тіла, типу статури, зовнішнього вигляду, м'язової сили, працездатності дитячого організму відповідно до вікових

особливостей [473, с. 4]. Тобто посягання на нормальний фізичний розвиток дитини можна констатувати в тому випадку, коли створюється ситуація негативного впливу на протікання певних біологічних процесів в її організмі.

Окрім того, як додатковий об'єкт за ст. 156¹ КК науковцями виділяється *психологічний* чи *психічний розвиток дитини*. З цього приводу зазначаємо, що з огляду на етимологічну природу^[1] більш вдалим терміном на позначення такого напряму розвитку дитини варто вважати *«психічний розвиток»*². Останній, зокрема, може бути позначений як поступовий, закономірний процес кількісно-якісних змін психіки, що відбуваються у процесі діяльності й спілкування дитини з іншими людьми та означають перехід від нижчих до вищих рівнів життєдіяльності, її структурно-функціональне вдосконалення [241, с. 17-18]. При цьому психіка дитини, внаслідок впливу на неї низки деструктивних факторів, може зазнавати певних змін як на рівні інтелектуальної, так і комунікативної, мотиваційної та афективно-вольової сфер. А тому посягання на нормальний психічний розвиток дитини констатується в тому випадку, коли воно тягне за собою такі негативні наслідки (або створює загрозу їх заподіяння) як дистрес [96], тривога, депресія, різного роду психосоматичні проблеми, тяга до самоушкодження, думки про самогубство [64, с. 614] або ж формування та викорінення у свідомості так званого «світогляду на основі травми», за якого, окрім іншого, страждає базове відчуття безпеки, а світ сприймається як вороже місце [445, с. 194, 198] тощо.

Духовний розвиток, зі свого боку, розуміється як процес індивідуально-особистісного залучення до духовної культури суспільства, оволодіння загальнолюдськими, соціокультурними, національними цінностями й досвідом людства в процесі духовно-практичної діяльності та самостійного творчого розвитку [507, с. 287]. Тобто нормальний духовний розвиток дитини пов'язується з поступовим формуванням її внутрішнього світогляду, сприйняттям та

¹ *Примітка.* Психічний розуміється як такий, який стосується психіки; пов'язаний із внутрішнім станом людини, її настроєм, почуттями тощо. Водночас психологічний – це той що стосується психології; пов'язаний з психологічною діяльністю людини [191, с. 1185].

² *Примітка.* На користь такого терміновживання свідчить законодавча практика (див.: Додаток до Порядку подання та оформлення документів, призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі, затвердженого постановою КМУ від від 23.09.2020 р. № 859 [231] та п. 17 Положення про прийомну сім'ю, затвердженого постановою КМУ від 26.04.2002 р. № 565 [403].

наслідуванням загальнолюдських цінностей, ідеалів та настанов. Посягання ж на цю сферу дитячого розвитку відбувається, коли система життєвих координат спотворюється (або створюється загроза її спотворення), тобто викривляється розуміння добра, справедливості, гідності, поваги тощо, а сама дитина втрачає почуття власної самоцінності.

Соціальний же розвиток пов'язується з набуттям дитиною певних навичок та умінь для комфортного існування та взаємодії в соціумі та її становленням як повноцінного та рівноправного члена суспільства. Тобто така сфера розвитку обумовлює формування певних шаблонів поведінки, засвоєння норм співжиття, а також вирішення складних життєвих ситуацій. Тому шкода соціальному розвитку дитини може мати місце в разі впливу на процес встановлення нею комунікативних зв'язків, нав'язування певних (не сприятливих для неї) соціальних ролей тощо.

Надавши коротку характеристику цим формам дитячого розвитку важливо зауважити, що у випадку домагання для сексуальних цілей не всім із них може заподіюватися шкода (чи створюватися загроза її заподіяння). Так, з огляду на те, що таке кримінальне правопорушення, як зазначалося, за своєю сутністю є інформаційним актом, то, на наше переконання, *посягання на нормальний фізичний розвиток при цьому не здійснюється* (оскільки означене діяння, як правило, не передбачає фізичний вплив на потерпілу особу).

Щодо нормального психічного розвитку, то висловлюємо припущення, що в разі вчинення кримінального правопорушення за ст. 156¹ КК психічний розвиток дитини буде страждати *обов'язково* у випадку посягання *лише* на її *сексуальну недоторканість*. Пов'язується це з тим фактом, що в цьому випадку особа ще не є психічно спроможною дати добровільну згоду на сексуальну взаємодію. Натомість, коли діяння правопорушника спрямоване на *сексуальну свободу* особи, яка досягла шістнадцятирічного віку, психічний розвиток можна розглядати як *додатковий факультативний* елемент суспільно небезпечної активності. Тобто констатація посягання на такий додатковий об'єкт видається можливою в разі, коли правопорушник, наприклад, застосовує до потерпілої особи погрози, залякування, шантаж тощо.

Водночас нормальний духовний розвиток дитини також доцільно розглядати крізь призму *додаткового факультативного об'єкта*, адже, як уявляється, домагання може зруйнувати усвідомлення дитиною власної гідності та самоцінності (через сприйняття себе як об'єкта для задоволення дорослих сексуальних потягів), нав'язати уявлення про поведінку такого характеру як цілком нормальну, прийнятну, що, зі свого боку, формує викривлений світогляд духовних цінностей. Аналогічну позицію займаємо й відносно нормального соціального розвитку дитини, оскільки, як вбачається, домаганням правопорушник додатково може посягати на сферу розбудови здорових стосунків дитини із іншими членами соціуму. При цьому акцентуємо увагу, що окреслення таких напрямів дитячого розвитку як обов'язкових не видається доцільним, адже у разі їх невстановлення діяння не перестає бути суспільно небезпечним, не набуває потреби кримінально-правової кваліфікації за іншою статтею.

Отже, з урахуванням зазначеного зауважуємо, що домагання дитини для сексуальних цілей своїм *додатковим обов'язковим об'єктом* (поряд із основним безпосереднім, що стосується інформаційної сексуальної недоторканості) має *суспільні відносини, що забезпечують нормальний психічний розвиток дитини*. У випадку посягання на інформаційну сексуальну свободу такі суспільні відносини набувають характер *додаткового факультативного об'єкта*. Водночас у будь-якому випадку (як щодо інформаційної сексуальної недоторканості, так і стосовно інформаційного рівня сексуальної свободи) домаганням для сексуальних цілей може (але не обов'язково) спричинитися шкода *суспільним відносинам, що забезпечують сферу нормального духовного та соціального розвитку дитини* (що також свідчить про те, що ці суспільні відносини знаходяться у площині додаткового факультативного об'єкта, який не впливає на кваліфікацію вчиненого).

Для надання більш повного уявлення про досліджувані безпосередні об'єкти (зокрема *основні* безпосередні), вбачаємо за можливе розкрити структуру суспільних відносин, що їх становлять. Так, для науки кримінального права традиційним є виокремлення, як вже зазначалося вище, трьохелементної структури суспільних відносин: їх предмета, суб'єктів (носіїв, учасників) та, власне,

соціальних зв'язків (змісту) [294, с. 71; 297, с. 44-45; 339, с. 57; 450, с. 120-121]. Зазначені елементи є незмінними, взаємозалежними один від одного, а їх взаємозв'язок може бути відображений через формулу: «суб'єкти суспільних відносин перебувають між собою у соціальному зв'язку з приводу певних предметів суспільних відносин» [208, с. 78-79]. При цьому звертаємо увагу, що зазначена структура є спільною як для суспільних відносин, що забезпечують інформаційну сексуальну недоторканість дитини, так і для суспільних відносин, що забезпечують інформаційний рівень її сексуальної свободи (із певними відмінностями у змісті їх предмета).

Переходячи безпосередньо до розгляду означеної структури, зауважимо, що *предмет суспільних відносин* становлять собою певні матеріальні чи нематеріальні утворення, що інтегрують потреби та інтереси певних суб'єктів, з приводу яких ці відносини і виникають [450, с. 122]. При цьому функції предмета в матеріальних суспільних відносинах виконують певні матеріальні предмети, а в нематеріальних – інші соціальні цінності [294, с. 72-73; 297, с. 45; 339, с. 62; 450, с. 122]. Звідси випливає, що суспільні відносини, що забезпечують сексуальну свободу або сексуальну недоторканість, належать до нематеріальних. При цьому в основі їх формування знаходиться людська діяльність у сфері забезпечення найкращих інтересів дитини, у процесі якої виникає потреба в забезпеченні таких членів суспільства від різноманітних проявів сексуального насильства та сексуальної експлуатації.

Водночас щодо кримінального правопорушення, передбаченого ст. 156¹ КК, то сутнісно воно виникає у зв'язку з посяганням на *потребу дитини в захищеності від сексуальної комунікації з повнолітніми особами*. Сам по собі процес спілкування між дорослими та дітьми на тему сексуальних стосунків є незабороненою діяльністю, що ґрунтується на задоволенні потреби дитини в отриманні інформації, перейманні досвіду, необхідного для нормального життєвого розвитку. При цьому, як зазначалося вище, за загальним правилом, до досягнення шістнадцятирічного віку дитина вважається такою, що перебуває в особливому охоронюваному законом стані, у зв'язку з яким будь-який суспільно

негативний вплив на неї сексуального характеру визнається абсолютно неприпустимим. Відтак, коли комунікація сексуального характеру між дорослим і дитиною виходить за межі освітніх, виховних чи будь-яких інших легальних цілей і слугує способом задоволення сексуальних бажань першого, вона (комунікація) починає становити небезпеку насамперед для інформаційної сексуальної недоторканості дитини. Разом із тим у ситуації спілкування повнолітнього й неповнолітнього, який досяг шістнадцятирічного віку, страждає інший аспект означеної вище потреби, зумовлений поставленням дитини в становище нівеляції чи істотного обмеження її сексуального волевиявлення, ігнорування якого, зі свого боку, загрожує інформаційному рівню сексуальної свободи такої дитини.

При цьому, враховуючи загалом особливо вразливий статус дитини внаслідок властивостей її фізичного, розумового та психічного розвитку, а також з огляду на всезагальну соціальну мету в забезпеченні щасливого дитинства та користування дітьми їх правами і свободами (у тому числі правом на спілкування) для їхнього особистого блага та блага суспільства [229], потреба окремої дитини в спілкуванні, убезпеченому від неприйняттого або небажаного сексуального контексту, трансформується в соціальну. Внаслідок цього учасниками таких суспільних відносин вживаються заходи, зокрема, і стосовно створення такого правового поля, що гарантувало би реалізацію цієї потреби. При цьому, як зауважує В. І. Борисов, ті соціальні потреби, що усвідомлюються, сприймаються як спонукальні чинники формування суспільних інтересів, згодом формуються в інтереси (що, на думку дослідника, і є предметом нематеріальних суспільних відносин) [175, с. 175-176].

З огляду на це внаслідок взаємодії з іншими елементами при формуванні суспільних відносин породжується соціальний інтерес, яким, на нашу думку, у цьому випадку можна вважати *безпеку сфери спілкування дітей від домагань для сексуальних цілей*, що, на нашу думку, і варто визнавати *предметом* аналізованих суспільних відносин. Така безпека являє собою стан захищеності дітей від негативного впливу сексуального характеру (як загалом неприйняттого, так і небажаного), що може здійснюватися у процесі комунікації з дорослими

(повнолітніми особами). Вона є об'єктивно наявною за своїм характером, через неї забезпечується певний стан стабільності, за якого вербальні загрози й небезпеки сексуального характеру або повністю нівелюється або зводяться до мінімального (контрольованого) рівня. Сфера ж інформаційного рівня сексуальної свободи / інформаційної сексуальної недоторканості дитини при цьому не зазнає порушення (руйнації).

Наступним структурним елементом суспільних відносин є їх *суб'єкти* (носії, учасники), які можуть бути поділені на уповноважених (правомочних, носіїв прав) та зобов'язаних (носії обов'язків).

Єдиноуповноваженим учасником аналізованих суспільних відносин є дитина, з приводу інтересів якої у спілкуванні, убезпеченому від домагання для сексуальних цілей, і виникають відповідні суспільні відносини. Так, з одного боку, «право на спілкування» дитини (яке не є окремо викристалізованим) включає свободу вираження поглядів (ст. 12 Конвенції про права дитини), свободу думки (ст. 13 Конвенції про права дитини) та отримання інформації (ст. 9 Закону України «Про охорону дитинства»), а з другого, – охоплює собою і право на захист від будь-якої форми насильства (ст. 19 Конвенції про права дитини, ст. 9 Закону України «Про охорону дитинства») під час такого спілкування.

До числа зобов'язаних суб'єктів, зі свого боку, можна віднести державу (у т.ч. її органи та посадових осіб), громадські об'єднання, міжнародні організації, а також окремих юридичних осіб, соціальні інституції та повнолітніх фізичних осіб, що вступають у відносини з метою реалізації суспільного інтересу з убезпечення інформаційного простору дітей від сексуальних посягань.

Так, у ст. 30² Закону України «Про охорону дитинства» наголошується, що *держава* здійснює захист дітей від сексуального насильства (у т.ч. вчиненого з боку батьків або осіб, які їх замінюють), а також від сексуальної експлуатації [413]. Центральне місце в цій площині належить органам виконавчої влади, серед яких Міністерство соціальної політики України (як координатор взаємодії на загальнодержавному рівні), Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство внутрішніх справ України. Зазначені

органи, зокрема, формуюють порядок виявлення ознак сексуального насильства стосовно дитини, організують проведення опитування дитини, яка постраждала від сексуального насильства або стала його свідком (очевидцем), із застосуванням дружньої до неї методики [398]. Не менш важливе значення у сенсі аналізованих суспільних відносин відводиться також Представнику Уповноваженого Верховної Ради України з прав дитини та Представнику Уповноваженого Верховної Ради України з інформаційних прав.

Окрім того, вагому роль в забезпеченні вербального простору дітей від сексуальних посягань відіграє також міждисциплінарна взаємодія служби у справах дітей, відповідних уповноважених підрозділів органів Національної поліції, органів управління освітою, закладів освіти, структурних підрозділів з питань охорони здоров'я місцевих держадміністрацій, закладів охорони здоров'я, центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги [404].

Саме держава в особі її уповноважених органів є тим суб'єктом суспільних відносин, що санкціонує закріплення кримінально-правової заборони домагання дитини для сексуальних цілей, чим накладає обов'язок на інших суб'єктів дотримуватися установленого варіанту поведінки, та в разі порушення такої заборони забезпечує притягнення їх до кримінальної відповідальності.

Учасниками суспільних відносин у розглядуваній сфері також є різного роду *громадські об'єднання*, головним або пріоритетним напрямом діяльності яких є захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (у тому числі й від домагання). До переліку таких організації відносяться, зокрема, «Магнолія», «Ла Страда-Україна», «Центр захищеності в інтернеті „Стоп секстинг“», Асоціація жінок-юристок України «ЮрФем», «Благополуччя дітей» тощо.

Опікується проблемою домагання дітей для сексуальних цілей й низка *міжнародних організацій*, як урядового, так і неурядового характеру. До першої групи належить ООН (в особі Спеціального представника Генерального секретаря із питань насильства над дітьми), ЮНІСЕФ, Рада Європи (через Лансаротський комітет), ОБСЄ (передусім такий підрозділ як Бюро з демократичних інститутів і прав людини), Інтерпол (зокрема, його окремий відділ злочинів проти дітей). До

другої – інституції «Покінчимо з дитячою проституцією в азіатському туризмі» (ЕСРАТ), «Врятуймо дітей» (Save the Children), «План» (Plan International), Міжнародний центр із пошуку зниклих та експлуатованих дітей (ІСМЕС) тощо.

Важливими суб'єктами розглядуваних відносин є й окремі *юридичні особи* (незалежно від форми власності). При цьому, враховуючи закономірності діджиталізації сфери спілкування дітей, визначальне місце у цій площині належить конкретним організаціям, що ухвалюють технологічні рішення з приводу блокування небезпечного інтернет-контенту: різноманітні постачальники послуг інтернету, утримувачі соціальних мереж (YouTube, Facebook, Instagram, TikTok, X, Threads), ігрових онлайн-платформ (Animal Jam, Fortnite, Habbo, IMVU, Minecraft, Roblox), стрімінгових сервісів (Discord, Twitch) тощо. Як правило, такі компанії розроблюють спеціальні політики конфіденційності та захисту особистих даних, впроваджують алгоритми модерації шкідливого вмісту, використовують розширені інструменти моніторингу, що, з одного боку, сприяє реалізації права дитини на особистий розвиток, відпочинок, спілкування тощо, а з другого – убезпечує її від небезпечного впливу.

Не менш знакову роль у досліджуваному контексті відіграють *соціальні інституції* первинної соціалізації дитини, передусім сім'я, а також дитячі заклади дошкільної та повної загальної середньої освіти. Саме в цьому середовищі відбувається дитячий розвиток, виховання, формування в дитини базової системи цінностей та здобуття нею первинних моделей соціальної взаємодії. Вони фактично становлять собою ланку, у межах якої має створюватися безпечний комунікаційний простір дитини, у тому числі з мінімальними ризиками неприйняттого сексуального впливу, зокрема опосередкованого домаганням для сексуальних цілей. З огляду на це на зазначені інституції покладається низка позитивних зобов'язань щодо створення безпечних умов для життя та розвитку дитини.

Так, згідно зі ст.ст. 11, 12 вищезгаданого Закону України «Про охорону дитинства» сім'я є «природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини... і несе відповідальність за створення належних умов для цього». Кожний із батьків (або

особи, які їх замінюють) мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її безпеку й поважати її гідність [413]. Крім того, відповідно до ч.ч. 2, 3 ст. 154 СК вони мають право звертатися за захистом прав та інтересів своєї дитини (навіть у разі, якщо за законом ті мають особисте право на це) [438].

Отже, сім'я у цій площині забезпечує *вихідний, базовий рівень* гарантування інформаційної безпеки дитини, здійснюючи щоденний супровід її комунікативного простору: від просвітництва (доведення до відома дитини інформації про статевий розвиток, секс, фізичні та/або цифрові ризики й загрози) до упровадження у виховання контрольних механізмів (регуляція часу, проведеного в інтернеті, установлення «батьківського контролю» на пристроях, моніторинг соціальних контактів дитини тощо). Саме в межах сім'ї, як правило, є можливим виявлення ранніх поведінкових змін, що можуть свідчити про втягнення дитину в небезпечну комунікацію та здійснення щодо неї сексуального домагання. Тому роль такого суб'єкта в загальному механізмі убезпечення сфери спілкування дітей (зокрема й від домагань для сексуальних цілей) є знаковою.

Похідний, доповнюючий (стосовно сім'ї) рівень у цій площині утворюють заклади дошкільної освіти та заклади повної загальної середньої освіти, що певною мірою перебирають на себе функцію убезпечення інформаційної взаємодії дитини під час її перебування поза безпосереднім наглядом батьків (чи осіб, які їх замінюють). Діяльність цих закладів, як відомо, загалом спрямовується принципами дитиноцентризму та створення безпечного освітнього середовища (абз. 2, 10 ч. 3 ст. 5 Закону України «Про дошкільну освіту» [396], ч. 2 ст. 10, абз. 2 ч. 3 ст. 22 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [414]). А отже, вони не лише забезпечують освітній процес, а й виступають інституційними суб'єктами виявлення та реагування на загрози інформаційній безпеці дитині (серед них і ризики сексуального характеру) незалежно від місця їх виникнення.

Так, з метою унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми (зокрема й такого, що має інформаційну природу – як домагання для сексуальних цілей) у таких закладах реалізовується комплекс заходів: а) превентивного характеру (анонімне опитування дітей, моніторинг ризиків); б) виявлення та

реагування на випадки такого насильства та жорстокого поводження (організація способів повідомлення про них, забезпечення реагування за результатами розгляду заяв (скарг, повідомлень)); в) навчання та підвищення обізнаності щодо його недопущення (організація навчальних заходів для працівників, інформаційних сесій для дітей тощо); г) моніторингу та оцінки виконання запровадженої програми з унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми (самоперевірки, збір зворотного зв'язку, аналіз інцидентів); г) інформування (зокрема розміщення відповідних інформаційних матеріалів) [406].

Водночас безпосередньо в разі виявлення ознак насильства або жорстокого поводження з дитиною працівники означених вище закладів зобов'язані: а) вжити невідкладних заходів для припинення відповідних дій; б) негайно повідомити про них органи Національної поліції, керівництво закладу, батьків (або інших законних представників дитини); та в) за потреби забезпечити домедичну допомогу дитині. Керівник закладу, зі свого боку, крім додаткового інформування уповноважених суб'єктів, скликає комісію з розгляду випадків насильства та/або жорстокого поводження з дітьми [406].

Водночас вищезначеними учасниками суспільних відносин їх система у площині убезпечення дитини від домагання для сексуальних цілей не вичерпується. Так, залученими до процесу взаємодії з приводу задоволення інтересу охорони та захисту інформаційного простору дітей від сексуальних посягань є й окремі *повнолітні* фізичні особи, які з огляду на моральні зобов'язання можуть певним чином гарантувати право дитини на безпечне спілкування (наприклад, через утримання від суспільно негативної комунікації сексуального характеру з дітьми, припинення відповідної протиправної поведінки, недопущення поширення суспільно шкідливої або небезпечної інформації сексуального характеру, що стосується дітей тощо).

Наступним складником суспільних відносин, що, відповідно, становить їх зміст, є *соціальний зв'язок*. Він розуміється як певна взаємодія, взаємозв'язок суб'єктів суспільних відносин [294, с. 73; 297, с. 46; 406, с. 122], і може полягати як

в активній формі (будь-яка діяльність людей), так і в пасивній (у виді позиції суб'єктів один до одного) [183, с. 33] або становити їх поєднання.

Так, відносно аналізованих суспільних відносин соціальний зв'язок має подвійний характер: з одного боку, він виражається в діяннях зобов'язаних суб'єктів, направлених на убезпечення сфери спілкування дітей від домагання для сексуальних цілей, а з другого – полягає в пасивному стані захищеності правомочних учасників таких відносин – дітей – від такого роду посягань. Тобто з цього виходить, що зобов'язані суб'єкти своєю поведінкою (як шляхом вжиття конкретних заходів, так і за рахунок дотримання встановлених заборон) мають створити умови, що забезпечували би реалізацію дітьми їх інтересів у безпечному спілкуванні без ризиків домагання для сексуальних цілей. Означене, зі свого боку, пов'язується з виробленням стану (позиції), за якого будь-яка комунікація сексуального характеру із неповнолітнім до досягнення ним (нею) шістнадцятирічного віку є абсолютно забороненою, а після досягнення такого віку – дозволяється лише за наявності на те добровільної згоди.

2.3 Потерпілий від кримінального правопорушення

Вчинення будь-якого суспільно небезпечного діяння зумовлює виникнення негативних змін у бутті та свідомості. Як зауважує М. В. Сенаторов, такі зміни стосуються практично необмеженого кола суб'єктів соціуму [434, с. 93], які є носіями певного охоронюваного права, блага чи інтересу, що зазнає протиправного впливу. У правовій доктрині таких осіб іменують «потерпілими».

Шляхом аналізу ст. 156¹ КК можна дійти висновку, що така ознака є обов'язковою для констатації складу кримінального правопорушення, а також є наскрізною для всіх трьох частин зазначеної статті. Разом із тим за ч.ч. 1 та 2 статті вона постає як конститутивна (тобто яка безпосередньо закріплена в тексті кримінального закону) ознака, а за ч. 3 – як ознака, що вказує на підвищену суспільну небезпечність вчиненого (тобто є обставиною, що обтяжує відповідальність).

Правильне встановлення потерпілого за ст. 156¹ КК дозволяє відмежувати таке домагання від діянь, що не є суспільно небезпечними (наприклад, від пропозиції зустрічі для сексуальних контактів, що здійснюється однією повнолітньою особою щодо іншої повнолітньої), а також установити ступінь суспільної небезпечності вчиненого тощо.

Системний аналіз всієї статті (включно з її назвою) свідчить, що в текстах її норм на позначення потерпілого використовуються такі маркери, як «дитина», «особа, яка не досягла шістнадцятирічного віку», «неповнолітня особа», «малолітня особа». При цьому основним орієнтиром на визначальні характеристики такого потерпілого є вжите законодавцем у назві статті поняття «дитина». У зв'язку з цим вважаємо за потрібне надати узагальнене уявлення про тлумачення цього поняття, що дозволить з'ясувати його зміст стосовно аналізованої статті.

Так, етимологічно слово «дитина» одночасно позначає як маленьку дівчинку чи хлопчика, так і сина або дочку незалежно від їх віку [440, с. 287]. Тобто його вживання може не лише вказувати на певний вік людини, а й свідчити про наявність сімейних зв'язків. Умовно ці значення іменуємо як «віковий критерій» та «критерій наявності сімейних відносин».

Ознайомлення з нормативно-правовими джерелами міжнародного та національного рівня дозволяє ствердити, що переважаючим у застосуванні цього поняття є «віковий критерій». Так, згідно зі ст. 1 Конвенції ООН про права дитини від 20.11.1989 р. дитиною визнається людська істота *до досягнення 18-річного віку*, якщо за законом, застосовуваним до неї, вона не досягає повноліття раніше [287]. Подібні положення містяться також у Європейській конвенції про здійснення прав дітей від 25.01.1996 р. [248], Конвенції МОП про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182 від 17.06.1999 р. [285], Лансаротській конвенції від 25.10.2007 р. [288] тощо.

Логічним продовженням такого бачення до нормативного окреслення поняття «дитина» є і положення низки актів національного законодавства. Наприклад, у ч. 1 ст. 6 СК зазначено, що правовий статус дитини має особа *до*

досягнення нею повноліття [438]. Відповідно до положень ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» під останньою розуміється «особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше» [413].

Щодо тексту КК, то він хоча і не містить легального визначення аналізованого поняття, однак неодноразово використовує слово «дитина» як у Загальній, так і Особливій частині (містить сумарно 38 згадок) [1]. При цьому використання такого слова може орієнтувати й на контекст недосягнення особою повноліття, і на наявність родинних зв'язків із нею. Так, на недосягнення потерпілим певної вікової межі часто вказує вживання у словосполученнях зі зв'язкою «дитина» різного роду маркерів віку (наприклад, «малолітня дитина» за п. 2) ч. 2 ст. 115 КК). Щодо «критерію наявності сімейних відносин», то хоча він текстуально й відображений у нормах КК, однак його оцінка не дає підстав визначити його як самостійний. Так, у ст. 117 КК та ч. 2 ст. 135 КК використовується словосполучення «новонароджена дитина». Під час системного аналізу зазначених норм видається можливим констатувати, що дитина-потерпіла за ними має *одночасно* знаходитись у кровному спорідненні з матір'ю («критерій наявності сімейних відносин») та бути новонародженою, тобто такою, вік якої не сягнув позначки в чотири тижні [489, с. 675] («віковий критерій»). Так само для притягнення правопорушників до відповідальності за ч. 1 ст. 150¹ КК, потерпіла дитина має відповідати двом ознакам: 1) бути малолітньою та 2) перебувати у сімейних зв'язках із винними – батьками або особами, які їх замінюють.

Повертаючись до аналізованої ст. 156¹ КК, зазначимо, що хоча поняття «дитина» вживається виключно у її назві, однак його сукупне застосування з іншими використаними в диспозиціях статті маркерами (особа, яка не досягла шістнадцятирічного віку», «неповнолітня особа», «малолітня особа») дає змогу зазначити, що *криміноутворюючою ознакою потерпілого* від домагання для сексуальних цілей *є його вік*. Факт наявності або відсутності родинних зв'язків правопорушника із потерпілою особою не має значення для кваліфікації вчиненого,

¹ Примітка. Станом на 27.11.2025 р.

однак може братися до уваги судом як обставина, що обтяжує покарання (п. 6¹ ч. 1. ст. 67 КК). Водночас з аналізу досліджених нами вироків випливає, що випадки вчинення означеного діяння особами, що входять до найближчого кола довіри дитини, не існують виключно в теоретичній площині, а трапляються у реальній дійсності. Так, вирокотом Народицького районного суду Житомирської області від 10.11.2022 р. до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст.156¹ КК, був притягнутий ОСОБА_7, який на момент інкримінованих дій мав статус вітчима потерпілої. Використовуючи власний обліковий запис у соціальній мережі «Instagram», він вів з останньою розмови (переписку) на відверто сексуальні теми, під час яких, окрім іншого, неодноразово пропонував їй здійснити особисті інтимні зустрічі з метою вчинення під час них дії сексуального характеру та розпусні дії. На судовому засіданні потерпіла засвідчила, що вважала підсудного батьком. Через вплив, який він здійснював щодо неї, зокрема шляхом погроз, вона тривалий час не розповідала про ці події своїм рідним [201]. Відтак, враховуючи особливо вразливе становище таких дітей, а також зважаючи на фактори їх емоційної, фінансової та іншої залежності, надалі в розділі 4 дисертації буде надано більш розширене уявлення про вчинення домагання дитини особами, що входять до її найближчого кола довіри.

Іншими категоріями, що вживаються в аналізованій статті, застосування яких однозначно вказує на примат «вікового підходу», є, як вже вказувалося: «особа, яка не досягла шістнадцятирічного віку», «неповнолітня особа», «малолітня особа». Зокрема, складові традиційної для КК «дихотомічної пари»: малолітній – неповнолітній, використовуються у ч. 3 та ч. 2 статті відповідно. При цьому малолітньою згідно з приписами абз. 1 ч. 2 ст. 6 СК та ч. 1 ст. 31 ЦК є особа, яка не досягла чотирнадцятирічного віку [438; 487]. Неповнолітньою ж особою з огляду на положення абз. 2 ч. 2 ст. 6 СК та ч. 1 ст. 32 ЦК треба вважати дитину у віці від 14 до 18 років [438; 487]. Як бачимо, в основі розмежування означених категорій – конкретна вікова межа. Однак такий висновок є припустимим лише у випадках, коли обидва терміни («неповнолітня особа», «малолітня особа») вживаються у

межах однієї статті. Оскільки, як правильно зазначає В. Ю. Омецинська, якщо у статті використано лише поняття «неповнолітня особа», – то у такому випадку воно є тотожним до поняття «дитина» (від народження до досягнення 18-річного віку (повноліття)) [354, с. 38].

У зв'язку з наведеним робимо висновок, що під «неповнолітньою особою» у ч. 2 ст. 156¹ КК варто розуміти дитину, вік якої варіюється від 14 до 18 років, а «малолітньою особою» за ч. 3 ст. 156¹ КК – від народження і до 14 років.

Водночас у ст. 1 ст. 156¹ КК на позначення потерпілого вживається й словосполучення «особа, яка не досягла шістнадцятирічного віку». У разі первинного, буквального тлумачення цього положення складається враження, що вік такого потерпілого має варіюватися у проміжку від народження і до 16 років. Проте, як зазначалося вище, у ч. 3 цієї ж статті законодавець додатково виділяє «малолітню особу» як обставину, що обтяжує відповідальність за вчинене¹. З огляду на це ч. 1 та ч. 3 ст. 156¹ КК мають тлумачитися в системному взаємозв'язку: за наявності малолітнього віку потерпілого вчинене підлягає кваліфікації за ч. 3; тоді як у ч. 1 під «особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку» має розумітися дитина виключно у віці від 14 до 16 років. Саме такий підхід, як вбачається, дозволяє уникнути перетину двох понять та забезпечує належну правову оцінку вчиненого.

Однак, варто зазначити, що на практиці подекуди трапляються випадки неправильного розмежування понять «особа, яка не досягла шістнадцятирічного віку» та «малолітня особа». Через це обвинуваченого можуть помилково притягнути до відповідальності за ч. 1 замість ч. 3 ст. 156¹ КК. Так, наприклад, у вироку Харківського районного суду Харківської області від 10.06.2024 р. неодноразово зазначено, що потерпіла є *малолітньою*. Суд також не взяв до уваги доводи захисника підсудного про те, що на момент посягання потерпіла вже мала статус неповнолітньої. Це дозволяє обґрунтовано припустити, що при ухваленні

¹ *Примітка.* Разом із тим варто наголосити, що у ч. 3 ст. 156¹ КК, окрім названої обставини, що обтяжує відповідальність за домагання, містяться ще дві – «повторно» і «за попередньою змовою групою осіб». Водночас з огляду на те, що вони вже достатньо мірою розроблені в науці кримінального права, окрема увага у цьому дослідженні їм не приділятиметься.

рішення суд виходитиме саме з ознаки її «малолітства». Однак, на противагу цьому, у резолютивній частині вироку суд посилається на ч. 1 ст. 156¹ КК [204], а не на ч. 3, як того вимагало би застосування системного тлумачення положень статті. Є підстави вважати, що зазначене свідчить про помилку в правозастосуванні (причини чого потребують додаткового з'ясування). А оскільки за відсутності відповідної ініціативи з боку прокурора суд має право змінити правову кваліфікацію лише, якщо це покращує становище особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, то така ситуація фактично свідчить про неможливість вийти за межі судового розгляду. Адже зміна кваліфікації із частини, що містить основний склад (у нашому випадку – ч. 1 ст.156¹ КК), на частину із складом з обставиною, що обтяжує відповідальність (ч. 3 ст.156¹ КК), явно погіршує становище такої особи.

Узагальнюючи все вищенаведене, підсумовуємо, що *потерпілою від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 156¹ КК, є дитина, незалежно від наявності або відсутності родинних зв'язків із правопорушником, у віці від 14 до 16 років – за ч. 1; від 14 до 18 років – за ч. 2; від народження і до 14 років – за ч. 3 статті.*

Висновки до розділу 2

Викладене у розділі дозволяє сформулювати такі судження.

1. Родовим об'єктом кримінальних правопорушень, передбачених розділом IV Особливої частини КК, є суспільні відносини, що забезпечують сексуальні стосунки. Безпека сексуальних стосунків у цьому контексті розуміється як стан захищеності у сфері сексуальних відносин від різних проявів сексуальної експлуатації та сексуального насильства, спрямованих на задоволення сексуального потягу. Таке трактування дає підстави для внесення рекомендації щодо зміни назви зазначеного розділу з «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» на «Кримінальні правопорушення проти безпеки сексуальних стосунків».

2. Основним безпосереднім об'єктом за ч.ч. 1, 3 ст. 156¹ КК є суспільні відносини, що забезпечують інформаційну сексуальну недоторканість дитини, а за ч. 2 – залежно від віку потерпілої особи – суспільні відносини, що забезпечують інформаційну сексуальну недоторканість дитини чи інформаційний рівень її сексуальної свободи. При цьому, якщо домагання для сексуальних цілей безпосередньо спрямовано на сферу сексуальної недоторканості, то як додатковий обов'язковий об'єкт доцільно виокремлювати суспільні відносини, що забезпечують нормальний психічний розвиток дитини. Водночас характер такого об'єкта трансформується із обов'язкового у факультативний у разі, коли основним безпосереднім об'єктом визнається сексуальна свобода дитини. Крім того, визначено, при домаганні дитини для сексуальних цілей може завдаватися або може і не завдаватися шкода суспільним відносинам у сфері нормального духовного та соціального розвитку дитини (що, відповідно, свідчить про характеристику такого об'єкта також як додаткового факультативного).

3. Предметом суспільних відносин, що становлять безпосередній об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 156¹ КК, є безпека сфери спілкування дітей від домагань для сексуальних цілей, що являє собою стан захищеності дітей від негативного впливу сексуального характеру, що може здійснюватися у процесі комунікації з дорослими (повнолітніми особами). Їх єдиноуповноваженим учасником є дитина, а зобов'язаними суб'єктами – держава (в особі її органів та посадових осіб), громадські об'єднання, міжнародні організації, а також окремі юридичні особи, соціальні інституції та повнолітні фізичні особи. Соціальний зв'язок аналізованих відносин, з одного боку, виражається в діяннях зобов'язаних суб'єктів, направлених на забезпечення сфери спілкування дітей від домагання для сексуальних цілей, а з другого, – полягає в пасивному стані захищеності правомочних учасників таких відносин – дітей – від такого роду посягань.

4. Криміноутворюючою ознакою потерпілої від домагання для сексуальних цілей особи є її вік. З огляду на це потерпілих від означеного кримінального правопорушення можна розділити на такі різновиди: а) діти у віці від 14 до 16 років

(за ч. 1 ст. 156¹ КК); б) діти у віці від 14 до 18 років (за ч. 2 ст. 156¹ КК); в) діти від народження і до 14 років (за ч. 3 ст. 156¹ КК).

РОЗДІЛ 3

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ДОМАГАННЯ ДИТИНИ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

Будь-яке кримінальне правопорушення характеризується зовнішнім і внутрішнім виразом, що, відповідно, утворюють його об'єктивну та суб'єктивну сторони. Найбільш наближеною для сприйняття є об'єктивна сторона, через яку виявляється основний соціально деструктивний функціонал кримінальної активності [215, с. 100]. За своєю суттю вона являє собою сукупність ознак, що характеризують зовнішньо виявлене суспільно небезпечне посягання суб'єкта на суспільні відносини, що перебувають під кримінально-правовою охороною. У своїй єдності вони надають інформацію про те, що саме вчиняється, до яких наслідків це призводить та як вони пов'язані з відповідним діянням, за яких умов місця, часу обстановки та за допомогою якого способу, засобів, знарядь це відбувається. А відтак, у загальному підсумку об'єктивна сторона формує уявлення про ступінь суспільної небезпечності, дозволяє правильно кваліфікувати вчинене, розмежувати його з іншими кримінальними правопорушеннями або відмежувати від тих актів, що не є кримінально караними тощо [368, с. 136].

На рівні загального вчення всі ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення як правової моделі поділено на дві групи: обов'язкові (необхідні) та факультативні. Загальноприйнятним є твердження, що для будь-якого складу кримінального правопорушення характерна наявність суспільно небезпечного діяння [170, с. 361; 215, с. 101; 368, с. 134; 374, с. 243; 463, с. 54]. Водночас дискусійним для кримінально-правової науки є питання віднесення до обов'язкових ознак складу кримінального правопорушення також суспільно небезпечних наслідків та причинного зв'язку між діянням та ними. Не заглиблюючись у цю проблематику, зазначимо, що поділяємо позицію тих дослідників, які зазначають, що визначальним чинником у цій площині є з'ясування того, яку конструкцію має склад того чи іншого кримінального правопорушення [252, с. 90; 347, с. 62; 372, с. 94] та, відповідно, за наявності яких

ознак кримінальне правопорушення вважається закінченим. За таким критерієм усі кримінальні правопорушення поділяються на три види: з матеріальним складом, з формальним складом та усіченим складом [453, с. 880; 459, с. 303] (хоча щодо доцільності виокремлення останнього за цим принципом точаться наукові дискусії¹). З огляду на те, що для кримінальних правопорушень із матеріальним складом необхідним є встановлення, окрім діяння, ще й суспільно небезпечних наслідків та причинного зв'язку між ними, останні дві ознаки набувають у таких випадках обов'язкового характеру [374, с. 243; 451, с. 116; 463, с. 55]. Водночас для кримінальних правопорушень із формальним чи усіченим складом (для яких важливим є сам факт вчинення суспільно небезпечного діяння [365, с. 694]) вони будуть мати факультативну властивість.

Щодо інших ознак, зокрема місця, часу, обстановки, способу, засобів, знарядь вчинення кримінального правопорушення, то на рівні загального складу кримінального правопорушення вони традиційно розуміються як факультативні [170, с. 361; 215, с. 101; 368, с. 135; 374, с. 243]. При цьому варто зауважити, що для складу конкретного виду кримінального правопорушення вони можуть набувати і обов'язкового значення, за умови, якщо прямо передбачені в диспозиції певної статті або впливають із її змісту.

Об'єктивна сторона розглядуваного кримінального правопорушення сформульована законодавцем у ч.ч. 1, 2 ст. 156¹ КК в такий спосіб: «Пропозиція зустрічі, зроблена ..., у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій, ..., у разі якщо після такої пропозиції було вчинено хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб така зустріч відбулася». З аналізу цих положень вважаємо можливим висловити певні судження.

Передусім вбачається, що необхідною й достатньою ознакою домагання дитини для сексуальних цілей є *діяння* (що визначено законодавцем через формулювання «пропозиція зустрічі, ... у разі якщо після такої пропозиції було вчинено хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб така зустріч відбулася»).

¹ *Примітка.* Так, зокрема, Н. О. Антонюк деталізує, що природа усіченого складу кримінального правопорушення пов'язана не з конструкцією об'єктивної сторони, а зі способом побудови диспозиції статті, а, відтак, його виділення в одному ряду із матеріальним та формальним складами не є правильним [157, с. 89].

Суспільно небезпечні наслідки за ст. 156¹ КК при цьому знаходяться поза межами правової моделі складу кримінального правопорушення, а тому їх установлення не є обов'язковим для констатації об'єктивної сторони та кваліфікації вчиненого.

З цього випливає, що за конструкцією об'єктивної сторони домагання дитини для сексуальних цілей є кримінальним правопорушенням із *формальним складом*. Закінченими такі правопорушення є, за загальним правилом, з *моменту вчинення* суспільно небезпечного діяння, вказаного в диспозиції статті Особливої частини [224, с. 341]. Однак, тут варто зробити застереження, що структурно домагання дитини для сексуальних цілей передбачає наявність *двох обов'язкових послідовних* суспільно небезпечних діянь¹ (про що детальніше йтиметься нижче). Відтак, завершеним воно може вважатися в разі, якщо суб'єкт *повністю виконає хронологічно другу з передбачених законом дій*. Має такий висновок, як вбачається з аналізу норм ст. 156¹ КК, і герменевтичне пояснення. Так, у диспозиціях її ч.ч. 1, 2 вживаються форми дієслів доконаного виду («пропозиція зустрічі, зроблена», «було вчинено хоча б одну дію»), що з позиції лінгвістичного тлумачення виражають завершеність діяння і, за справедливим виразом З. А. Загиней-Заболотенко, використовуються при позначенні саме формальних складів [265, с. 121-124].

3.1 Суспільно небезпечне діяння

Наголосивши на зазначених вище загальних положеннях, перейдемо до безпосереднього розгляду діяння у структурі домагання дитини для сексуальних цілей. Така ознака є стрижневою як на рівні об'єктивної сторони, так і складу кримінального правопорушення загалом. За своєю правовою природою вона виражає акт свідомо-вольової поведінки людини (її активності чи пасивності) [171, с. 363] і може полягати в дії (активна форма) або бездіяльності (пасивна форма). У диспозиціях ч.ч. 1, 2 ст. 156¹ КК ця ознака, повторімося, сформульована

¹ *Примітка.* Така властивість дозволяє визначити його як просте одиничне правопорушення (Див.: [159, с. 337-338; 386, с. 170; 467, с. 155].

таким чином: «пропозиція зустрічі, у разі якщо після такої пропозиції було вчинено хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб така зустріч відбулася». Звідси постає, що діяння домагання дитини для сексуальних цілей виражене у формі активної поведінки. Структура такої поведінки, як вже вказувалося нами вище, передбачає обов'язкову наявність початкової дії (пропозиції зустрічі), за якою неодмінно слідує наступна (вчинення хоча б однієї дії певного характеру). Такі дії є пов'язаними, взаємозалежними та слугують задоволенню єдиного суспільно небезпечного умислу.

Первинною в контексті нормативного опису домагання дитини для сексуальних цілей є дія за значенням «пропозиція зустрічі». Свого нормативного окреслення у приписах ст. 156¹ КК вона не отримала. Тому видається доцільним установити її зміст шляхом застосування граматичного (філологічного) тлумачення з поєднанням системного бачення.

Визначальним словом у досліджуваному понятті є перше – «пропозиція», під яким мається на увазі «те, що пропонується чий-небудь увазі, виноситься на обговорення, розгляд і т.д.» [191, с. 1164]. Термін «пропозиція» не є новим для законодавства України про кримінальну відповідальність і на позначення об'єктивної сторони вчиненого зустрічається в тексті дев'яти його статей (ст.ст. 156¹, 160, 354, 368, 368³, 368⁴, 369, 369², 370 КК). Водночас єдине нормативне пояснення його сутності (з позиції процесу надання) міститься лише в п. 3 примітки до ст. 354 КК, де пропозиція визначається як «висловлення наміру». Таке нормативне пояснення є чинним щодо названої вище статті, а також стосовно ст.ст. 368, 368³–370 КК. Окрім того, Ю. О. Чернега висловлює точку зору стосовно поширення змістовної сили такого пояснення і на приписи ст. 160 КК [492, с. 136]. А відтак, закономірно виникає запитання: чи можна використати такий підхід до тлумачення і щодо аналізованої ст. 156¹ КК? Вважаємо, що відповідь на це запитання є негативною. Аргументи на користь вказаної позиції такі.

Передусім варто брати до уваги, що основний змістовний акцент у згаданому законодавчому поясненні зосереджений на слові «висловлення», що за своїм етимологічним началом позначає дію, яка може мати виключно *вербальний*

(словесно виражений) прояв [291, 33; 441, с. 449]. Відповідно, за такого бачення, будь-яка пропозиція лише тоді є ознакою суспільно небезпечного діяння, коли вказана за допомогою слів. Це пояснення цілком узгоджується з системою згаданих вище кримінальних правопорушень, які так чи інакше пов'язані з неправомірною вигодою. Пропозиція такої вигоди вимагає чіткої комунікативної інтенції (що можлива, як правило, у вербальній формі (за допомогою слів)), аби її адресат однозначно зміг сприйняти наміри адресанта. При цьому суб'єкти висловлення та сприйняття такої пропозиції є відносно рівними в процесі такої взаємодії.

Разом із тим природа домагання дитини для сексуальних цілей відмінна від корупційних діянь. Так, істинні наміри правопорушника не завжди доводяться до відома потерпілої особи. При цьому їх взаємодія є асиметричною: дитина є тим суб'єктом комунікації, здатність якого критично оцінювати зміст повідомлення ще не є достатньо сформованою. Відтак, будь-який вплив на неї, що має пропозиційний характер, незалежно від форми вираження, може сприйматися нею як заклик до встановлення контакту та його продовження в тому чи іншому форматі (про що може свідчити, як впливає з вироки, поведінкова реакція дитини у виді згоди на зустріч [200; 201]).

Так, в умовах трансформації сфери міжлюдського спілкування у бік її насичення позавербальними засобами комунікації, що виконують емоційно-експресивну, ідентифікаційну, репрезентативну функції, можна припустити, що пропозиція зустрічі дитині може мати вияв і через *графічні засоби*, такі як емодзі¹, смайли², меми³, гіфки⁴, стикери (наліпки) тощо. Детальна оцінка їх використання як потенційної форми пропозиції зустрічі дитині за ст. 156¹ КК України міститься в окремій публікації, виконаній за результатами цієї дисертації [307, с. 105-112].

¹ *Примітка.* Емодзі – це «мова ідеограм та смайлів, що використовується на веб-сторінках та при електронному листуванні» [510].

² *Примітка.* Смайл – «коротка знакограма, яка відображає емоцію на письмі» [511].

³ *Примітка.* Мем – складне текстове утворення, що складається з двох і більше семантичних модальностей (наприклад, зображення та текст/підпис до нього), іронічне/гумористичне за своїм змістом, а також пов'язане чи співвідносне із загальновідомими подіями (ситуаціями, людьми, об'єктами), що викликає у людини переважно позитивні емоції, оскільки є розважальним за суттю, і асоціюється нею з реальною ситуацією, дещо по-новому відкриваючи її суть для реципієнта [488, с. 341].

⁴ *Примітка.* Гіфка – коротке закільцьоване відео, рідше картинка [509].

Тут лише зазначимо, що таку форму виразу пропозиції зустрічі дитині іменуємо *візуально-символічною* [307, с. 110]. Окрім того, відповідна пропозиція може мати вияв і шляхом використання певних жестів, міміки, спрямованих на привернення уваги дитини.

Реальність невербальної форми виразу пропозиції зустрічі підтверджується і практичним шляхом. Зокрема, за результатами проведеного нами опитування співробітників Національної поліції України встановлено, що пропозиція зустрічі дитині за допомогою невербальних засобів комунікації мала місце майже в 9% випадків, відомих респондентам. Серед них застосування візуально-символічних елементів (графічних засобів) складало 3,5%, жестів – у 3,2%, міміки – у 2,2% (див. Додаток В до дисертації). Водночас варто підкреслити, що означена форма виразу пропозиції не може вважатися самостійною й потребує обов'язкової наявності інформації, вираженої, як правило, вербально, що, зі свого боку, однозначно дозволило би ідентифікувати комунікативну спрямованість правопорушника [307, с. 110].

Домінантність саме вербальної форми виразу пропозиції зустрічі дитині за ст. 156¹ КК також підтверджена емпіричним шляхом: послуговування нею зафіксовано у 41,4% наданих правоохоронцями відповідях. Найчастіше правопорушники виказують особисту усну пропозицію під час безпосередньої розмови з потерпілою (15,1%) або надсилають їй приватні повідомлення в соціальних мережах чи месенджерах (як текстуальні, так і аудіальні, аудіовізуальні) (12,8%). Окрім того, зміст відповідної пропозиції може бути донесений до відома дитини і під час телефонної розмови із нею (8,4%), шляхом пред'явлення їй записки, листа або іншого письмового носія зі зверненням (4,5%) чи за допомогою написання коментарів під її дописами в соціальних мережах (0,6%) (див. Додаток В до дисертації).

Зважаючи на вищенаведене, підхід, за яким зміст слова «пропозиція» зводиться виключно до *словесного* виразу наміру (що притаманний згаданій раніше групі окремих правопорушень), не може бути застосованим до роз'яснення поняття «пропозиція зустрічі» у контексті ст. 156¹ КК, що вимагає більш ширшого

тлумачення. З огляду на це, найбільш вдалим відповідником у такому випадку має слугувати відносно нейтральне і разом із цим достатньо узагальнене означальне слово/словосполучення.

Суто з лінгвістичної позиції таким цілям слугує конструкція «комунікативний акт», на чому ми попередньо акцентували увагу в окремій публікації за темою дисертації [307, с. 108]. За своїм первинним значенням вона стосується процесу обміну інформацією, який відбувається в певному місці, просторі й часі між адресантом та адресатом [152]. Фахівцями справедливо підкреслюється, що під час такої взаємодії використовуються й вербальні, й невербальні засоби, що враховують як окремі обставини спілкування, так і його емоційно-чуттєву сферу [281, с. 10].

Разом із тим у процесі подальшого поглибленого дослідження ми дійшли висновку, що зазначена вище лексема не є зрозумілою на рівні сприйняття окремих громадян, а тому, відповідно, не може бути застосована для розкриття змісту «пропозиції» при домаганні дитини для сексуальних цілей. Більш відповідним для її позначення нами вбачається слово «вираження» (*наміру* – прим. Д. К.). Воно використовується для пояснення виявлення, показування, передання чого-небудь за допомогою певних ознак, дій тощо [191, с. 147]. Як бачимо, семантично така лексема охоплює будь-яку проєкцію наміру правопорушника, незалежно від способів її передачі (як вербальних, так і невербальних), а відтак дозволяє адекватно відобразити сутність відповідної кримінально караної поведінки.

Щодо «зустрічі» як другої складової розглядуваного поняття, то певні орієнтири для її розуміння надано законодавцем у п. 1 Примітки до ст. 156¹ КК: «Під зустріччю в цій статті слід розуміти, у тому числі, зустріч, проведення якої передбачає використання інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій». На перший погляд вбачається, що таке формулювання містить у собі логічну ваду, адже вжите у ньому поняття («зустріч») фактично розкривається саме через себе, створює хибне коло. Однак варто зауважити, що в цьому випадку законодавець не ставив собі за мету зафіксувати визначення у його класичному баченні (через зв'язок «рід – вид»), а, що більш імовірно, вбачав за необхідне

спеціально конкретизувати один із можливих проявів відповідної поведінки. Такий висновок підтверджується і під час аналізу рекомендацій, вироблених у процесі реалізації проєкту Ради Європи «Боротьба з насильством щодо дітей в Україні», згідно з якими Сторони мають «розглянути можливість поширення криміналізації грумінгу також на випадки, коли сексуальне насильство не є результатом особистої зустрічі, а здійснюється через мережу Інтернет (онлайн)» [420].

Водночас, з огляду на те, що наведене нормативне уточнення не вичерпує змісту «зустрічі», вважаємо можливим здійснити додаткове теоретичне осмислення цього поняття.

Якщо спиратися на словникові пояснення «зустрічі», то вона визначається через зближення/побачення з кимось, спільне перебування де-небудь, вітання когось-небудь [191, с. 483]. Найбільш застосовним для цілей аналізованої статті видається значення «перебування». Окрім того, вважаємо за потрібне уточнити, що це не просте перебування у спільному місці, а таке, що передбачає формат певної взаємодії. За такого бачення, на нашу думку, нівелюється фактор випадкового збігу присутності двох людей в одному середовищі, що не має кримінально-правового значення. Відтак, розвиваючи законодавчий підхід, пропонуємо *під зустріччю в ст. 156¹ КК розуміти спільне перебування повнолітньої особи та дитини в фізичному або кіберпросторі¹, що уможливорює їх взаємодію сексуального характеру, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних систем або технологій.*

З урахуванням вищенаведеного, робимо проміжний висновок, що в контексті домагання дитини для сексуальних цілей дія за значенням «пропозиція зустрічі» є *вираженням наміру правопорушника про його спільне перебування з дитиною в фізичному або кіберпросторі, що уможливорює їх взаємодію сексуального характеру, у тому числі за допомогою ІКС або ІКТ.* Сутнісно така дія являє собою

¹ *Примітка.* При цьому «кіберпростір» розуміється як «середовище (віртуальний простір), яке надає можливості для здійснення комунікацій та/або реалізації суспільних відносин, утворене в результаті функціонування сумісних (з'єднаних) комунікаційних систем та забезпечення електронних комунікацій з використанням мережі Інтернет та/або інших глобальних мереж передачі даних» (п. 11 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 р. № 2163-VIII [412]).

форму соціальної комунікації, за якої, як наголошує Н. В. Нетеса, відповідні суб'єкти вступають у соціальні зв'язки з приводу предмета комунікації, яким є інформація, виражена в певній формі [349, с. 224-225]. Це, зі свого боку, дозволяє казати про «пропозицію зустрічі» як про *інформаційний акт*, тобто такий, що полягає в передачі інформації від однієї особи до іншої [368, с. 140].

З урахуванням цього, а також говорячи про превалюючу вербальну сторону зазначеної вище пропозиції зустрічі, доцільно звернутися до виведеної британським філософом Дж. Остіном теорії мовленнєвих актів, з позиції застосування якої вона (пропозиція зустрічі) фактично є не стільки простим описом майбутнього спільного перебування, скільки *перформативним висловлюванням*, тобто таким, що має на меті *спонукання до відповідної реакції* (у нашому випадку – реальної зустрічі для здійснення у подальшому дій сексуального характеру). Дослідник виділяє три аспекти таких висловлювань: локутивний, іллокутивний та перлокутивний [140, с. 307]. Вважаємо, що більш детальне їх вивчення дозволить визначити характер та силу спрямованості пропозиції зустрічі дитині за ст. 156¹ КК як інформаційної цілеспрямованої суспільно небезпечної дії.

Так, перша складова перформативного висловлювання – *локуція* – вказує на вживання в мовленні специфічних семантично-граматичних атрибутів [140, с. 307], сукупне використання яких свідчить про характер вказаного. Фактично локутивний аспект є певною «словесною оболонкою», відповіддю на запитання: «Що сказано?». Звідси випливає, що з формального боку відповідні комунікативні конструкції мають складатися у форму пропозиції, на що може вказувати використання словесних маркерів на позначення дії; місця, часу, умов зустрічі; характеру взаємин під час неї тощо. Наприклад, правопорушником можуть використовуватися такі лексеми, як «давай зустрінемося ...», «хочу побачитися з тобою ...», «приїдь до мене...», «чекаю тебе за адресою» тощо. Водночас звідси не постає, що будь-яке спілкування повнолітньої особи з дитиною має суспільно небезпечний характер. Такою властивістю воно наділяється (відповідно до аналізованої ст. 156¹ КК) з огляду, зокрема, на навантаження пропозиції

сексуальним контекстом, що виявляється в іллокуції тієї чи іншої пропозиції зустрічі.

Так, другий, *іллокутивний* аспект висловлювання, виражає його певну (конвенційну) силу та ступінь того, наскільки воно спонукає, рекомендує або наказує [140, с. 307]. На цьому рівні відбувається у певному роді «активація» наданої пропозиції, її «опредметнення», окреслення конкретною метою адресата. Відповідно, така властивість релевантна запитанню: «Яка мета досягається?». З огляду на це, при домаганні для сексуальних цілей означена пропозиція набуває форми спонукання дитини до того, щоб вона згодилася на запропоновану зустріч задля вчинення під час неї дій сексуального характеру, розпусних дій або втягнення її у виготовлення дитячої порнографії. Про наявність означеного змісту однозначно свідчить не лише пряме використання у реченні сексуальної лексики (що, за результатами досліджень британських вчених – Л. Дж. Брум, К. Ізури та Д. Дейвіса – становить лише 5% від всієї розмови з дитиною [22, с. 12]), а й послуговування словами, звичне значення яких не наділено сексуальною конотацією, однак, набуває такого відтінку в конкретному комунікативному акті (наприклад, «ти вже доросла (-ий)», «давай побавимось» тощо).

У цьому аспекті Орловський Б. М. та Осадча І. А. зауважують, що за текстом «пропозиції зустрічі» *очевидно* (курсив наш – Д. К.) має прозвучати вказівка винного на відповідні сексуальні або розпусні дії [361, с. 146]. Однак, вважаємо, що такі наміри не обов'язково мають явно впливати із тексту пропозиції, адже деякі із правопорушників можуть відрізнитися особливою обережністю. А тому, відповідно, аби довести кримінальне правопорушення до кінця та в подальшому зустрітися з дитиною задля здійснення щодо неї сексуальної активності, ними можуть і не використовуватися мовленнєві форми, що відверто свідчать про його сексуальну спрямованість. Отже, повторімося, визначальним чинником у цій площині має визнаватися загальний сексуалізований контекст спілкування. Водночас, якщо пропозиція зустрічі за своєю суттю була не відверто сексуалізованою, а відносно нейтральною, то в практичній площині можуть виникнути складнощі із доведенням складу цього кримінального правопорушення.

Разом із тим тут варто підкреслити, що розгляд такого роду питання знаходиться поза межами кримінального права і потребує залучення експертних знань (зокрема, семантико-текстуальних)¹.

Тут також слід зауважити, що іллокутивне спонукання при пропозиції зустрічі дитини може досягатися правопорушником шляхом застосування умовляння, переконання, підкупу, маніпуляцій, погроз тощо. При цьому застосовувані правопорушником мовні конструкції часто можуть мати емоційно-забарвлений характер, що за своєю іллокутивною силою спрямовані на спонукання дитини до прийняття запропонованої взаємодії. Прикладами таких словесних конструкцій, зокрема, є «було би чудово, якби ми зустрілися», «мені буде приємно, коли ти приїдеш», «ти особлива (-ий)», «це наша маленька таємниця», «це роблять всі», «ти вже доросла (-й) для таких речей» тощо. У цьому контексті також доцільно звернути увагу на емпірично підтвержені дані. Так, щодо англомовного середовища дослідники П. Бурс та Х. Кулсруд виявили, що деякі маркери, на кшталт «sweetie» (перекл. – «сонечко»/ «солоденька»), «hun» (скорочене від «honey» – перекл. «люба»), «mwah» (слово на позначення звуку поцілунку) і «lil slut» (перекл. «маленька шльондра»), найбільш чітко вказують на «хижацькі» (слово використане авторами цього дослідження – прим. Д. К.) цілі розмови [1, с. 1- 6]. Як бачимо, певний рівень виразності та насиченості таких лексем фактично створює певну атмосферу, у межах якої психологічний бар'єр дитини поступово знижується (або пригнічується). Відповідні комплексні наукові розробки в українському просторі не проводилися, хоча припускаємо, що їх результати могли б бути аналогічними виявленим в англомовному середовищі. Певним підтвердженням цьому є інформація, отримана на українському каналі «смішно не буде» на платформі YouTube. Авторка в одному відео закумулювала історії своїх підписниць щодо випадків домагань, з якими вони стикалися в дитячому віці. Під час аналізу 300 історій було виявлено, що найбільш типовими

¹ Мовленнєвий розбір висловленої правопорушником пропозиції зустрічі дитини відноситься до компетенції експерта з семантико-текстуальної експертизи (Див. п. 2.1.2. Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертів та експертних досліджень, затверджених Наказ Міністерства юстиції України 08.10.1998 р. № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України 26.12.2012 н/ № 1950/5) [401].

виразами, якими послуговуються правопорушники, коли установлюють та підтримують контакт з дитиною для сексуальних цілей, були: «ти така розумна, не на свій вік», «класна», «особлива» / «не така, як інші» / «не схожа на інших дівчат» / «виділяєшся серед одноліток», «доросла» [443]. Як видається, означені словесні маркери так само створюють передумови для подальшої взаємодії сексуального характеру або вже вживаються в контексті прямої пропозиції зустрічі для формування сприятливої реакції дитини.

Третя, *перлокутивна*, властивість висловлювання стосується наслідків впливу мовленнєвого акту на почуття, думки або дії слухача [140, с. 308]. Тобто це фактично ефект від пропозиції зустрічі, який справляється на дитину, якій вона адресована. Простіше кажучи, такий аспект висловлювання відповідає на запитання: «Як це подіяло?». Тому з огляду на ст. 156¹ КК перлокуція при висловленні дитині пропозиції передусім формує в неї певне уявлення про майбутню зустріч, викликаючи разом із цим відповідну реакцію: від відчуття довіри, зацікавленості, емоційної пов'язаності до тривоги та страху тощо.

Таким чином, локутивний, іллокутивний та перлокутивний виміри висловлювання правопорушника під час виразу пропозиції зустрічі дозволяють сукупно оцінити її зміст, спрямованість та фактичний вплив на конкретну дитину.

З метою емпіричного підтвердження таких теоретичних положень нами було проведено опитування співробітників Національної поліції, якими було надано типові мовні маркери, що використовувалися (або потенційно можуть використовуватися) правопорушниками під час вчинення такого кримінального правопорушення. За результатами узагальнення отриманих відповідей відповідні висловлювання розподілено в такі дев'ять груп (разом із цим зауважуємо, що їх перелік не є вичерпним).

1. Вітальні слова та вислови, спрямовані на установлення контакту (що складають 0,4% відповідей респондентів на поставлене запитання¹) – «давай поговоримо», «давай поспілкуємося», «хочу тебе побачити» тощо;

¹ Примітка. Водночас змушені констатувати, що переважна частка відповідей (трохи більше 96%) є або неінформативними, або абстрактними, або непридатними для інтерпретації та нерелевантними загалом.

2. Мовні звороти, пов'язані із безпосереднім виказом пропозиції зустрічі (1,1%) – «давай зустрінемося... («...але нікому не кажи», «...без друзів», «... без сторонніх», «...буде весело, я куплю тобі щось», «...і ти мені все покажеш», «...покатаю на машині в лісі», «...разом погуляємо», «...просто поговоримо», «...я тобі подарунок приготував», «...як друзі», «...я хочу тобі щось подарувати/показати» (наприклад, кошени, іграшку, новий телефон)); «ми ж уже як друзі, можна один раз побачитись?» тощо;

3. Компліменти та пестливі звернення (0,7%) – «ти розумна, як справжня дівчина/хлопець»; «котик» / «киця»; «ти цікавіша за своїх однолітків» тощо;

4. Фрази, покликані викликати довіру чи прихильність дитини (0,6%) – «ти можеш мені довіряти... («... ми з тобою друзі», «..я нічого поганого не зроблю», «...я нікому не розповім»); «я друг твоєї мами», «я тебе розумію, я твій друг» тощо;

5. Мовні маркери заохочення чи зацікавлення дитини (1,2%) – «що тобі подобається, можу купити»; «хочеш погладити собачку?»; «хочеш 200 грн?» тощо;

6. Фрази – самопрезентація влади (0,04%) – «ти моя», «я дорослий, знаю, що роблю»;

7. Маніпулятивні вислови та вирази, поєднані із психологічним тиском (0,9%) – «ніхто тебе не розуміє так, як я»; «я тебе розумію краще, ніж твої батьки»; «я засмучуся, якщо ти не прийдеш» тощо;

8. Провокативні звернення (0,3%) – «зроби селфі для мене»; «покажи, як ти вдягнена» тощо;

9. Сексуально забарвлені звернення (0,3%)¹.

При цьому до локутивного рівня варто віднести мовні маркери перших двох груп (за допомогою яких формується зовнішня структура комунікативного акту); до іллокутивного – всі інші (завдяки яким правопорушник безпосередньо спонукає дитину до зустрічі та вчинення у подальшому щодо неї відповідних дій). Водночас

¹ *Примітка.* З огляду на етичні міркування та забезпечення недопущення відтворення потенційно травмуючого контенту, конкретні слова і фрази цієї групи не надано ані в основному тексті дисертації, ані в її додатках. Водночас окремо зазначаємо, що для більшої наочності всі виявлені приклади найбільш типових слів, фраз, мовних зворотів (за іншими вісьма групами), що зазвичай використовуються особами, які здійснюють домагання для сексуальних цілей, під час висловлення дитині відповідної пропозиції, наведено в додатках до дисертації (див., зокрема, Додаток В).

перлокутивний рівень фактично виведений за межі висловлювання, адже являє собою реакцію потерпілої на почуте.

Узагальнюючи викладене, варто зазначити, що розгляд словесної пропозиції зустрічі дитині за ст. 156¹ КК з позиції її розуміння як «перформативного висловлювання» дає уявлення не лише про формально-лексичну оболонку відповідного повідомлення, а й про його спрямованість. Зазначене, зі свого боку, дозволяє відмежувати таке кримінально каране діяння від «легального» спілкування повнолітніх і неповнолітніх (що не має на меті спонукання останніх до діяльності сексуального характеру).

Додатково в межах розгляду «пропозиції зустрічі» варто звернути увагу на таку її властивість, як джерело ініціативи. На таку ознаку вказує вжитий у ч.ч. 1 та 2 ст. 156¹ КК зворот «... зроблена повнолітньою особою». Це, зокрема, означає, що походження такого «вираження наміру» від дитини виключає кримінальну відповідальність дорослого за домагання для сексуальних цілей. Водночас це не означає, що тим самим поведінка повнолітньої особи (за умови усвідомлення факту того, що вона спілкується з дитиною) автоматично легітимізується. За наявності певних умов вона може бути кваліфікована як готування до іншого кримінального правопорушення (наприклад, такого, як зґвалтування (ст. 152 КК), сексуальне насильство (ст. 153 КК), вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (ст. 155 КК), розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК), одержання доступу до дитячої порнографії, її придбання, зберігання, ввезення, перевезення чи інше переміщення, виготовлення, збут і розповсюдження (ст. 301¹ КК) тощо).

Крім ознаки «адресності», суттєве значення для кваліфікації вчиненого має властивість змістовної конкретизованості пропозиції зустрічі. Іншими словами, така пропозиція має містити визначальні особливості, що дають змогу правопорушнику перейти до її реалізації. Відповідно, за її змістом має бути чітко зрозуміло, кому вона адресована, а також за яких обставин місця, часу тощо має відбуватися зустріч.

Узагальнюючи вищевикладене, вбачаємо за можливе сформулювати пропозиції щодо вдосконалення тексту ст. 156¹ КК. Так, пропонується викласти п. 1 її примітки таким чином: «Під пропозицією зустрічі у цій статті слід розуміти вираження дитині наміру про організацію спільного з нею перебування». Наступні пункти Примітки вважати п. 2 та п. 3 відповідно. При цьому п. 2 викласти у такій редакції: «Під зустріччю у цій статті слід розуміти спільне перебування повнолітньої особи та дитини в фізичному або кіберпросторі, що уможлиблює їх взаємодію сексуального характеру, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних систем або технологій».

У цьому контексті варто підкреслити, що однієї пропозиції зустрічі недостатньо для констатації домагання дитини за ст. 156¹ КК. Як зауважують автори Лансаротської конвенції, «просте сексуальне спілкування з дитиною, навіть якщо воно є частиною підготовки дитини до сексуального насильства, саме по собі не є достатньою підставою для притягнення до кримінальної відповідальності» [37, с. 11]. А відтак, логічним продовженням пропозиції зустрічі є нормативно визначене *«вчинення хоча б однієї дії, спрямованої на те, щоб відповідна зустріч відбулася»*. Така «зв'язка», відповідно, є додатковим аргументом на користь того, що сукупно такі дії вже є небезпечними у своєму зовнішньому виразі, оскільки заподіюють самим фактом їх вчинення шкоду суспільним відносинам стосовно забезпечення інформаційної сексуальної недоторканості дитини (чи інформаційного рівня її сексуальної свободи) або створюють реальну загрозу її заподіяння.

Використання законодавцем звороту «хоча б однієї» орієнтує на те, що кількісно правопорушник має здійснити як мінімум одну дію. При цьому, як зауважує Е. Казіч-Чакар, пропозиція та відповідна дія (дії) можуть бути віддаленими у часі, однак, обов'язково контекстуально та причинно пов'язаними [74, с. 170].

Водночас характер такої дії (дій) нормативно не уточнюється. Однак, видається, що її (їх) визначальними властивостями мають бути реальність, конкретність та достатність для реалізації задуму.

Реальність вчинюваної дії (дій) означає, що вона (вони) має (-ють) об'єктивно існувати в дійсності. Тобто це має бути не абстрактна та гіпотетична поведінка, що наявна лише на рівні уяви правопорушника, а така, що справдилася в зовнішній вияв. *Конкретність* дії (дій) вимагає її (їх) визначеності, що свідчить про вжиття правопорушником певних організаційних кроків. Охоплюється цією властивістю й необхідність установлення «адресності» певної дії, тобто з'ясування того, чи була вона спрямована на наперед визначену дитину. Водночас *достатність* пов'язує відповідну дію (дії) із її (їх) об'єктивною здатністю призвести до зустрічі з дитиною.

Говорячи про те, які *конкретні* прояви може мати така поведінка, зауважимо, що раніше нами вже було запропоновано до їх переліку включати придбання квитків на транспорт; пересилання грошей дитині задля того, щоб вона прибула в домовлене місце; резервування кімнати в готелі; створення персональної віртуальної кімнати на базі платформ Skype, ZOOM тощо зі спрямуванням відповідного посилання на електронну пошту/месенджери дитини; аудіо-, відеодзвінки у соціальних мережах; направлення аудіо-, фото-, відеоповідомлень тощо [308, с. 78]. Б. М. Орловський та І. А. Осадча такою дією (діями) називають також переслідування потерпілого на вулиці, організацію «випадкової зустрічі», навідування до місця мешкання чи місця навчання потерпілого [361, с. 146]. Д. Л. Гончаренко доповнює їх такими різновидами, як надання дитині матеріальної винагороди до зустрічі та придбання технічних пристроїв [219, с. 17]; а В. В. Сенько до їх переліку включає замовлення таксі, запрошення сісти в автомобіль, переказ грошей як «передоплата», вплив через умовляння, обіцянки, погрози на вулиці, школі або інших пунктах перебування дитини (крім викрадення, коли додатково застосовується ст. 146 КК) [436, с. 428].

З аналізу ж судової практики додатково постає, що найбільш типовими діями, які кваліфікуються як такі, що «спрямовані на те, щоб зустріч відбулася», є: очікування на потерпілу в заздалегідь обумовленому місці [196; 198; 201; 202], а також орендування житла і подальше прибуття до нього [199]. Водночас до вчинення відповідних дій також належать випадки застосування психологічного

насильства щодо дитини, для того щоб вона не відмовилась від зустрічі, зокрема, її шантажування розголошенням відповідних відомостей про її особисте життя [308, с. 78]. При цьому, як випливає з досліджених вироків, психологічне насильство при домаганні для сексуальних цілей може бути спрямоване не тільки безпосередньо на потерпілу, а й бути опосередкованим. Показовим у цьому контексті є вирок Харківського районного суду Харківської області від 10.06.2024 р., в якому встановлено, що засуджений погрожував не тільки потерпілій, а й членам її родини. Безпосередня зустріч із ним відбулася внаслідок застосування погроз до його доньки, яку він змусив привести потерпілу до свого помешкання [204].

З аналізу вищенаведеного вбачається доцільним запропонувати кілька класифікаційних критеріїв для згрупування таких дій. Так, за *характером їх вчинення* вони можуть бути поділені на матеріальні (наприклад, придбання квитків) та нематеріальні (як-от, обіцянка). За *способом впливу* – на безпосередні (ті, що звернені саме на дитину) та опосередковані (що реалізуються через третіх осіб – родичів, друзів, знайомих дитини).

Більше того, аналіз результатів проведеного опитування співробітників Національної поліції України дозволяє виокремити додатково ще й третій класифікаційний критерій таких дій – їх *природа*. З огляду на це, всі зафіксовані правоохоронцями дії поділено нами на такі п'ять груп.

1. *Дії, пов'язані з безпосереднім контактом або спільним перебуванням із дитиною в одному просторі* (їх частка в загальній кількості відповідей складає 0,4%¹). Такими проявами респонденти означили безпосередній контакт із дитиною; проживання / перебування разом із нею в одному місці; проведення спільного часу; очікування на потерпілу біля місця її переважного проживання / перебування (школа, дім, подвір'я, зупинка шкільного автобусу) чи іншого місця (магазин); постійне спостереження за нею; передчасне збудження її сексуального потягу (шляхом перегляду порнографічних матеріалів, дотиків).

¹ *Примітка.* При цьому констатуємо, що відсоток унікальних відповідей, придатних для їх узагальнення, систематизації та класифікації складає лише 5,2%. Близько 96% відповідей респондентів – неінформативні або непридатні для інтерпретації та нерелевантні загалом (див. Додаток В до дисертації).

2. Дії щодо організації зустрічі (2,5%): означення місця, часу, обстановки зустрічі; уточнення деталей маршруту; надсилання фото такого маршруту чи місця очікування; направлення геолокації; відправлення сповіщень із нагадуваннями (на кшталт, «ти йдеш?»), інформацією про свій рух («я вже їду», «чекаю тебе») чи підтвердженням прибуття на обумовлене місце («я на місці»); безпосереднє прибуття на обумовлене місце; додавання дитини до закритих чатів або відеоплатформ; оренда житла чи приміщення; їх облаштування.

3. Дії, спрямовані на переміщення потерпілої чи правопорушника (0,7%), серед них: надсилання грошей на дорогу; купівля / надсилання квитків на різного роду транспорт; замовлення засобів пересування дитини; проїзд транспортом до будинку, де мешкає дитина тощо.

4. Дії стосовно заохочення / зацікавлення дитини (1,3%). Наприклад, обіцянка придбати певну річ; пропозиція або купівля їжі (у т.ч. солодощів), одягу, подарунків; дарування сувенірів; надання іграшок; пропонування відеоігор, цигарок, алкоголю; зацікавлення тваринами, обіцянкою винагороди; створення різного роду приводів для зустрічі («чекають батьки», «зустріч у «цікавому місці»», «подивитися мультфільм, фільм», «поїсти суші», «у мене щось є, але не з собою», «проведемо час разом – я все оплачу») тощо.

5. Дії, пов'язані з психологічним впливом на дитину (0,3%): формування комфортних умов, залицяння; надання допомоги в хатніх справах, прибирання; переконування дитини в необхідності зустрічі; шантажування (наприклад, розповсюдженням фото сексуального характеру у соціальних мережах, доведення іншої компрометуючої інформації до відома вчителів, батьків); залякування.

Окремо варто зауважити, що, оскільки як пропозиція, так і подальша дія (дії) після неї об'єднані *єдиним умислом*, то не може розумітися як «хоча б одна дія» така, що ініційована дитиною. Разом із цим встановлення фактів згоди дитини на зустріч або проведення такої зустрічі чи вчинення/невчинення під час неї подальших дій сексуального характеру не мають кримінально-правового значення для констатації домагання для сексуальних цілей. Однак, якщо після пропозиції

зустрічі вчинення відповідної дії (дій) повнолітньою особою не завершено, кримінальне правопорушення загалом не можна вважати закінченим.

У цьому контексті також доцільно наголосити на можливості добровільної відмови при вчиненні такого кримінального правопорушення. Оскільки, за загальними приписами, вона є застосованою лише на стадії готування або замаху, то, відповідно, й поки особа не вчинить повністю відповідну дію (дії), що логічно продовжує(-ють) пропозицію зустрічі й уможлиблює (-ють) відповідну зустріч із дитиною, доти вона матиме таку можливість. Звідси постає, що особа може відмовитися та з власної волі припинити свою поведінку *однозначно на етапі підготовки* до комунікації з дитиною, *безпосередньо під час вираження її пропозиції зустрічі або після цього*. Зберігається така можливість і *під час вчинення хоча б однієї дії* (за умови, що вона не доведена до кінця). При цьому варто мати на увазі, що сутнісно така дія (дії) повинна(-і) створювати *реальну можливість* проведення подальшої зустрічі. Відтак, якщо правопорушник, наприклад, купив квиток на поїзд для потерпілої (але не спрямував його), створив персональну віртуальну кімнату в ZOOM (але не поділився ідентифікаційними даними), забронював номер у готелі (але згодом відмінив бронювання), його поведінка має бути розцінена як добровільна відмова. Ключовим тут є те, що самі по собі такі дії лише наближають особу до зустрічі з дитиною, але не роблять її фактично можливою, тому їх вчинення для констатації завершеності діяння загалом не є достатнім.

3.2 Інші ознаки об'єктивної сторони кримінального правопорушення

У диспозиціях ч.ч. 1 та 2 ст. 156¹ КК зазначається, що відповідна пропозиція зустрічі може бути здійснена «у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій», з приводу чого доцільно зробити декілька методологічних зауважень. Передусім таким формулюванням законодавець орієнтує на те, що в правовій моделі складу домагання дитини для сексуальних цілей, окрім діяння, наявна ще одна обов'язкова ознака об'єктивної

сторони (про природу якої будемо вести мову нижче). При цьому словникова сполука «у тому числі» (за аналогією зі словами на кшталт «крім», «за винятком»), що, як підкреслює О. В. Євдокімова, вживаються у складі звороту, який при текстуальному вираженні кримінально-правової норми вказує на обмеження або уточнення її змісту [247, с. 383]) виконує конкретизуючу роль. Так, з одного боку, за її допомогою позначається, що використання ІКС або ІКТ становить найбільш типовий різновид такої ознаки¹. Водночас, з другого боку, така словникова сполука вказує й на те, що поряд із названим видом відповідної ознаки існують й інші, безпосередньо не згадані в законі, окрема вказівка щодо яких не зроблена через їх множинність (а тому вони встановлюються в кожному окремому випадку як обов'язкова ознака при формуванні фактичного складу вчиненого кримінального правопорушення).

Щодо того, про яку саме ознаку йдеться в аналізованого випадку – засіб, знаряддя чи спосіб вчинення кримінального правопорушення, – вирішального значення набуває застосування в нормах аналізованої статті звороту «з використанням».

У науковій літературі зазначається, що послуговування такою сполукою орієнтує на позначення таким чином засобів вчинення кримінального правопорушення [457, с. 15]. Однак, навряд чи врахування виключно лексико-семантичного підходу в цьому випадку вважатиметься єдино правильним рішенням. З огляду на це, пропонуємо розглянути вище згадані ознаки об'єктивної сторони та надати розуміння вислову «використання інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій» крізь їх призму.

За загальним правилом, засоби, знаряддя та спосіб належать до факультативних ознак об'єктивної сторони [172, с. 409; 215, с. 112; 368, с. 159; 374, с. 269], а тому набувають обов'язкового, криміноутворюючого значення лише в разі їх передбачення у статті Особливої частини КК України. Їх виокремлення має

¹ *Примітка.* При цьому окремо варто наголосити, що виокремлення таких систем або технологій в нормі закону зумовлене й виконанням Україною конвенційних вимог. Так, у ст. 23 Лансаротської конвенції міститься пряме зобов'язання криміналізувати відповідну пропозицію, зроблену дорослою людиною за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [288].

важливе значення для кваліфікації вчиненого, визначення характеру та ступеня суспільної небезпечності, диференціації кримінальної відповідальності, розмежування правопорушення з суміжними діями та їх відмежування від таких, які не є кримінально протиправними тощо.

Щодо засобів та знарядь вчинення суспільно небезпечного діяння, то у кримінально-правовій думці не визначено єдиної позиції щодо їх співвідношення. Як слушно зазначає А. В. Макодьоб, одні науковці відмежовують ці ознаки, а інші ототожнюють (де засоби вчинення кримінального правопорушення поділяються на знаряддя та інші засоби) [322, с. 121]. Не зосереджуючись на деталізації цих підходів, зазначимо, що в цьому дослідженні дотримуємося позиції відокремленого розгляду засобів та знарядь як ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення.

При цьому традиційно, як під засобами, так і під знаряддями розуміються предмети (речі) матеріального світу (матеріальні утворення, матеріальні цінності)¹, які – *якщо вести мову про засоби* – не здійснюють безпосередній вплив на потерпілого та (або) предмет кримінального правопорушення, однак сприяють учиненню суспільно небезпечного діяння (полегшують, прискорюють або спрощують його), або – *якщо вести мову про знаряддя* – здійснюють протиправний вплив, посилюючи при цьому фізичні можливості суб'єкта кримінального правопорушення [172, с. 419-420; 215, с. 115; 294, с. 101; 339, с. 149; 366, с. 238; 368, с. 161; 374, с. 276-277]. Як вбачається, однією з характерних ознак засобів та знарядь при цьому визнається «матеріальність» (що стосується як їх природи, так і ефекту від їх дії). Водночас, в сучасних умовах суспільного розвитку зазначена властивість втрачає свою абсолютність. З цього приводу варто погодитися із Н. А. Савіною, яка слушно зауважує, що така ознака зберігає сенс лише «у випадку механічної шкоди фізичним об'єктам, адже вплив на віртуальні предмети може здійснюватися такими ж знаряддями і засобами, які існують із предметом ... в одному вимірі – також віртуальні». Прикладами таких віртуальних знарядь та

¹ При цьому нерідко можна зустріти точку зору, згідно з якою, зокрема, засобами є не тільки відповідні предмети (речі) а й абстрактне «інше»: фізичні (наприклад, електричний струм, радіація); хімічні (наприклад, отрута); біологічні (наприклад, інфекції) властивості якого використовуються суб'єктом (Див.: [457, с. 24]).

засобів дослідниця називає, зокрема, інформаційно-комунікаційні технології (включно зі шкідливими комп'ютерними програмами, телебаченням, радіомовленням, інтернетом, телекомунікаціями всіх видів) та інформацію [428, с. 232-237]. Відтак, з цього постає, що до змісту понять «засоби вчинення кримінального правопорушення» та «знаряддя вчинення кримінального правопорушення» варто включати не лише матеріальні, а й нематеріальні утворення.

З огляду на це, у разі буквального тлумачення ст. 156¹ КК, інформаційно-телекомунікаційні системи або технології потенційно можуть сприйматися як *засоби* чи *знаряддя* вчинення домагання дитини для сексуальних цілей. Водночас, для надання більш конкретної відповіді на це питання, варто зупинися на з'ясуванні сутності понять на їх позначення.

Першочергово зауважуємо, що поняття зі складовою «-телекомунікаційна» є застарілими і не вживається у чинному законодавстві України. Зокрема, Законом України «Про електронні комунікації» від 16.12.2020 р. № 1089-IX [397], а згодом й Постановою КМУ від 02.09.2022 р. № 991 [395] було внесено зміни до низки нормативно-правових актів, у яких відповідні слова із таким складником в усіх відмінках і формах числа замінено словами із складником «комунікаційна». Тому наразі у площині вчинення домагання дитини для сексуальних цілей більш коректно вести мову про застосування «інформаційно-комунікаційних систем або технологій». З огляду на це пропонується у ч. 1 та ч. 2 ст. 156¹ КК слова «інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій» замінити словами «інформаційно-комунікаційних систем або технологій». На користь такого рішення свідчить і попередня законодавча практика. Так, наприклад, ще раніше, а саме 24.03.2022 р., поняття «інформаційно-комунікаційна система» було уведено до ст. 361 та 361¹ КК, що, як засвідчив Р. О. Мовчан, якраз і пов'язувалося з бажанням законотворців узгодити відповідну термінологію з тією, яка використовується в Законі України «Про електронні комунікації» [335, с. 495].

При цьому під ІКС розуміється «сукупність інформаційних та електронних комунікаційних систем, які у процесі обробки інформації діють як єдине ціле»

[407]. Іншими словами, ІКС являє собою програмно-технічний комплекс, що діє узгоджено й використовується для збирання, введення, записування, перетворення, зчитування, зберігання, знищення, реєстрації, приймання, отримання та передавання інформації. Така система включає різного роду сервери, бази даних, мережеве обладнання, програмне забезпечення тощо¹. А їх різновидами М. В. Карчевський та В. В. Федюк називають інтегровані системи управління підприємством, хмарні обчислювальні платформи або системи відеоконференцій [276, с. 202]. Окрім того, до їх переліку законодавчо віднесено різноманітні державні реєстри (як-от, «Державний аграрний реєстр»), ІКС досудового розслідування, ІКС Національного агентства, ІКС у сфері державного експортного контролю, ІКС центрального засвідчувального органу, ІКС для автоматизації центрів надання адміністративних послуг «Вулик» тощо. Це підтверджує, що системи такого роду є комплексними, а їх призначення, як правило, зводиться до централізованої обробки інформації.

Щодо ІКТ, то наразі єдине нормативне визначення цього поняття міститься в Законі України «Про Національну програму інформатизації» від 01.12.2022 р. № 2807-ІХ, де під останніми пропонується вважати «результат інтелектуальної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік та послідовність виконання операцій для збирання, обробки, накопичення та використання інформаційної продукції, надання інформаційних послуг» [408]. Водночас воно вбачається достатньо широким, тому більш застосовним для цілей дослідження вважаємо визначення, розміщене на вебсайті Євростату: «це технічні засоби, що використовуються для обробки інформації та сприяння комунікації». Такими є, наприклад, комп'ютерне та мережеве обладнання, програмне забезпечення [60]. Відносять до їх складу й мережу «Інтернет» (включно з вебсайтами, блогами та електронною поштою), технології прямого мовлення (радіо, телебачення та вебтрансляції), технології

¹ *Примітка.* Підтвердження цієї думки можемо знайти і на зарубіжному правовому полі. Так, наприклад, згідно із Законом Республіки Сербія «Про інформаційну безпеку» до ІКС входять мережі електронних комунікацій, пристрої або групи взаємопов'язаних пристроїв, дані, які обробляються, зберігаються, обробляються, шукаються або передаються ними, всі види системного та прикладного програмного забезпечення, а також засоби розробки програмного забезпечення [85].

записаного мовлення (подкастинг, аудіо- та відеоплеєри, пристрої зберігання даних) та телефонію (стаціонарну або мобільну, супутникову, візуальні/відеоконференції тощо) [62, с. 120]. Охоплюється цим поняттям також штучний інтелект, робототехніка, інтернет речей, метаспростір, віртуальна реальність, соціальні мережі, технології 5G, 6G, Web3 [78]. При цьому, як слушно зауважують у ФАО, загальноприйнятого визначення ІКТ (та їх переліку – Д. К.) не існує, з огляду на те, що концепції, методи та інструменти, що використовуються в ІКТ, постійно розвиваються майже щодня [67].

Зважаючи на наведене, робимо висновок, що ІКТ є базовими елементами, складниками певної інфраструктури, на основі яких діє та чи інша ІКС як інтегроване середовище. Маючи загальне уявлення про сутність ІКТ та ІКС, представимо уявлення про них як про засоби чи знаряддя вчинення домагання дитини для сексуальних цілей. При цьому будемо послуговуватися виробленими наукою кримінального права та узагальненими, зокрема М. В. Тельпісом, критеріями, серед яких: 1) властивості, що використовуються для досягнення суспільно небезпечного наслідку; 2) характер використання та 3) вольова ознака [457, с. 35-36].

Перший критерій фактично тотожний призначенню відповідних матеріальних або нематеріальних утворень. Тут окремо варто зауважити, що ні засоби, ні знаряддя не мають власної кримінально-правової природи – за своєю сутністю вони є суспільно корисними або нейтральними [457, с. 35-36]¹. Кримінально-правового значення вони набувають лише внаслідок вольового рішення суб'єкта кримінального правопорушення, який наділяє їх певним функціональним навантаженням з огляду на можливість досягнення відповідного суспільно небезпечного результату. При цьому за своїм оперативним значенням, як зазначалося вище, засоби полегшують, прискорюють або спрощують вчинення суспільно небезпечного діяння, а знаряддя, як правило, посилюють фізичні можливості суб'єкта кримінального правопорушення (зменшують кількість

¹ *Примітка.* Хоча висувається твердження, що засобами та знаряддями можуть бути так звані «антицінності» - речі, будь-які дії з якими є забороненими (підроблена валюта за ст. 199 КК) або які лише в конкретному випадку є предметом забороненого суспільного відношення (грошові кошти за ст. 368 КК) [374, с. 279].

фізичного зусилля, яке витрачається або допомагає концентрації сили [424, с. 32]).

ІКС та ІКТ за своїм функціональним призначенням безпосередньо спрямовані на забезпечення комунікації та зв'язку між особами. Однак, така суспільно корисна властивість не виключає можливості їх залучення суб'єктом кримінального правопорушення у свою суспільно небезпечну діяльність. При цьому ІКС та ІКТ можуть сприяти учиненню домагання дитини для сексуальних цілей. Їх використання спрощує процес налагодження зв'язку із потерпілою особою, зокрема через можливість дистанційного спілкування, яке допускає швидкість, анонімність та масовість напрямів комунікації. Тим самим правопорушник за їх допомогою може одночасно мінімізувати відповідні ресурсні втрати на висловлення пропозиції зустрічі, скоротити часові межі на її виказування, охопити їх дією декілька дітей та проконтролювати перебіг такої суспільно небезпечної діяльності, що підвищує її «результативність» та зменшує ризики бути викритим. Водночас ІКС та ІКТ не надають суб'єкту кримінального правопорушення додаткового *фізичного* потенціалу, як це характерно для традиційних знарядь, а є, скоріше, інструментами його інформаційної переваги, що дозволяє казати у цьому випадку про концентрацію інформаційних зусиль та зменшення фізичного навантаження. Таким чином, за цим критерієм ІКС та ІКТ розглядаються переважно з позиції засобів вчинення домагання дитини для сексуальних цілей (що перебувають у множині інших, серед яких, зокрема, можуть бути підроблені документи, формений одяг тощо).

При цьому також варто підкреслити, що якщо «абстрактно виключити» засоби чи знаряддя з «події злочину», то це матиме суттєве значення для реалізації суспільно небезпечного наслідку: «без них або зовсім неможливо домогтися поставленої мети, або її досягнення суттєво ускладниться» [457, с. 33-34]. З огляду на це, а також враховуючи той факт, що пропозиція зустрічі дитини за ст. 156¹ КК може мати як фізичний вияв, так і реалізовуватися в кіберпросторі, виключення ІКС та ІКТ із механізму її висловлення буде мати варіативне значення. Так, якщо правопорушник формує пропозицію зустрічі безпосередньо під час фізичного контакту з дитиною (наприклад, на дитячому майданчику, у школі, під час

тренування тощо), незастосування ІКС та ІКТ не вплине на досягнення суспільно небезпечної мети. Натомість у ситуації спілкування в кіберпросторі саме завдяки використанню різноманітних соціальних мереж/месенджерів/чатів тощо відбувається передача змісту кримінально протиправної пропозиції: виключення ІКС та ІКТ з цього механізму унеможливило би або значно ускладнило реалізацію суспільно небезпечної мети.

Другий критерій – характер використання – базується на тому, що засоби вчинення кримінального правопорушення не завжди контактують із предметом та (або) потерпілим, а зняряддя, навпаки, – безпосередньо впливають на предмет та (або) на потерпілого і при цьому мають «первинний контакт» із ними [339, с. 149]. З цього приводу зауважимо, що ІКС та ІКТ, за загальним правилом, не мають прямого впливу на потерпілу особу. Їх застосування не спричиняє безпосередній тиск на психіку чи тіло потерпілого: вони виконують роль «технічного посередника», за допомогою якого передається кримінально каране повідомлення, що дозволяє казати про них як про засоби. Водночас таке твердження не є абсолютним. Так, використання порушником ШІ у виді чат-боту, який моделює спілкування з дитиною (фактично імітує людину), потенційно безпосередньо впливатиме на сприйняття потерпілого. Залежно від того, наскільки реалістично така модель вибудовує комунікацію, дитина може не розрізняти віртуального «співрозмовника» та реальну особу. Таким чином, зазначений інструмент вступає у прямий психологічний контакт із дитиною, що наближає його до ознаки зняряддя кримінального правопорушення.

І, нарешті, щодо *третього критерію* (вольова ознака) зауважуємо, що засоби вчинення кримінального правопорушення не піддаються повному контролю волі суб'єкта, вони лише «приводяться в дію», а в подальшому сам процес впливу відбувається поза контролем волі суб'єкта [424, с. 32]. Натомість зняряддя цілком перебувають під контролем свідомості та волі суб'єкта від моменту початку кримінального правопорушення й до його закінчення [457, с. 36] (тобто останній обирає певне зняряддя, утримує його, керує ним або змінює спосіб взаємодії за його допомогою). У цьому контексті варто зробити диференціацію ІКС та ІКТ за

принципом їх автономності. Одні з них, що, умовно, входять до *першої групи* (мережеве обладнання, технології доступу до інтернету, хмарні сервіси тощо), характеризуються мінімальним контролем волею особи, у той час як інші – *друга група* (як-от, електронна пошта, вебтрансляції, соціальні мережі) – мають ознаку високого рівня усвідомленого керування ними. Так, наприклад, правопорушник, аби висловити пропозицію зустрічі дитині, під'єднує свій пристрій до мережі «Інтернет», тим самим запускаючи технічний процес, що далі функціонує самостійно – без потреби постійного втручання в його перебіг і з обмеженою можливістю впливу на нього. При цьому, якщо провайдер застосує обмеження швидкості інтернет-з'єднання або втратить з'єднання, особа не зможе вплинути на ці процеси. У цьому разі ІКС та ІКТ функціонують як засіб вчинення кримінального правопорушення. Водночас використання особою соціальних мереж потребує постійної залученості: від моменту створення персонального профіля до безпосереднього націлювання на конкретну дитину, набору тексту пропозиції, редагування, вилучення певних повідомлень, реагування на відповіді дитини тощо. Тобто у цьому випадку суб'єкт кримінального правопорушення не лише ініціює (запускає) відповідну ІКТ чи ІКС, а й керує процесом її застосування, що дозволяє казати про її роль як знаряддя.

З огляду на все вище зазначене, робимо висновок, що залежно від контексту та особливостей комунікації зазначення у тексті ст. 156¹ КК на ІКТ та ІКС є вказівкою або на засоби або на знаряддя вчинення кримінального правопорушення. Підтримується така точка зору і в науковій літературі [43, с. 376]. При цьому в судовій практиці не проводиться диференціація між ІКС та ІКТ, а їх зміст змішується (зазвичай під об'єднуючим словосполученням «за допомогою ІКС»). Так, у вироку Ківерцівського районного суду Волинської області від 11.10.2023 р. міститься вказівка, що правопорушник здійснив посягання з використанням *ІКС*, а саме власного мобільного телефону, всесвітньої мережі «Інтернет» та застосування «Телеграм» (що сутнісно є різновидами окремих ІКТ) [199]. В інших вироках – Києво-Святошинського районного суду Київської області від 27.11.2023 р. та Бобринецького районного суду Кіровоградської області від 13.11.2024 р. – суд

зайняв схожу позицію, прирівнявши месенджер «Telegram» [198] або його функціонал [196] до ІКС. Принагідно зазначимо, що використання соціальних мереж / месенджерів є домінантним при домаганні дитини для сексуальних цілей: воно зафіксовано в восьми вироках із дев'яти за ст. 156¹ КК¹. Виходячи із аналізу відповідей представників Національної поліції можемо конкретизувати, що найбільш типовими для вчинення домагання дитини для сексуальних цілей є такі інформаційно-комунікаційні платформи як: Telegram (18,4%), Instagram (13,6%), TikTok (9,2%), Facebook (6,6%) та Viber (6,4%).

Водночас у низці рішень текстуально не конкретизується, з використанням ІКС чи окремої ІКТ було здійснено посягання, а міститься лише безпосередня вказівка на певний засіб / знаряддя [204; 206]. Наприклад, у вироку Харківського районного суду Харківської області від 10.06.2024 р. констатовано, що домагання здійснювалося шляхом надсилання СМС-повідомлень [204], що суто з технічного боку є різновидом ІКТ.

Зважаючи на викладене, вбачаємо, що відмежування ІКС від ІКТ іноді є складним практичним завданням. Водночас вирішення цього питання, на нашу думку, має виключно технічний характер, що можна врегулювати шляхом одночасного згадування в судових рішеннях як ІКС, так ІКТ. Адже вчинити домагання дитини для сексуальних цілей у деяких випадках лише окремими ІКТ не є можливим без залучення відповідних ІКС.

У контексті вивчення знарядь та засобів за ст. 156¹ КК, також слушним буде зауважити, що окремими дослідниками висувається точка зору, згідно з якою знаряддям домагання дитини для сексуальних цілей є інформація, яка складає зміст пропозиції зустрічі [374, с. 277]. Вважаємо за можливе не погодитися із висловленим, оскільки передусім інформація за ст. 156¹ КК є характеристикою пропозиції зустрічі. Вона не посилює можливості правопорушника, а складає безпосередній зміст суспільно небезпечної поведінки, а тому більш доцільно розглядати її в контексті ознаки діяння.

Так само інформація може бути складовою різного роду *способів* доведення

¹ Примітка. Див., зокрема: [196; 198; 199; 200; 201; 202; 203; 206].

до відома дитини відповідної пропозиції зустрічі (зокрема в разі застосування особливих прийомів впливу). Це, зі свого боку, зумовлює необхідність звернення до характеристики способу вчинення аналізованого правопорушення.

Так, *спосіб вчинення кримінального правопорушення* являє собою сукупність (систему) прийомів і методів, що використовуються при вчиненні кримінального правопорушення [368, с. 140]. Він є не тільки необхідною умовою, що забезпечує виконання суспільно небезпечного діяння, а й певною мірою породжує його, зумовлює його характер і зміст. З огляду на таке, між способом і діянням існує генетичний зв'язок, відсутність якого вказує на відсутність способу як такого [373, с. 114-115]. Фактично спосіб утворює операційний інтелектуально-вольовий процес вчинення кримінально караного діяння, конкретизує його та індивідуалізує. Так, наприклад, обман при шахрайстві є невід'ємною частиною реалізації суспільно небезпечного умислу на заволодіння чужим майном. Саме обман зумовлює механізм кримінально караного посягання, дозволяє досягнути злочинної мети завдяки добровільній передачі відповідного майна самим потерпілим, без застосування до нього сили. Цей спосіб визначає правову природу шахрайських дій, відмежовує їх від інших, корисливих кримінальних правопорушень проти власності.

Використання законодавцем у диспозиціях статей Особливої частини конструкцій, на кшталт, «з використанням...» сукупно із вказівкою на певні інформаційно-комунікаційні технології (як, наприклад, у ч. 4 ст. 190 КК – «шахрайство, вчинене ... шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки») породжує певну практичну складність. Одними вченими таке законодавче уточнення тлумачиться як нормативне свідчення специфічного способу, а іншими – сприймається як зазначення засобу [505, с. 104-105] або одночасно і як вказівка на спосіб – незаконні операції, і на знаряддя у виді електронно-обчислювальної техніки [468, с. 110].

З практичного боку, засоби й знаряддя є компонентами способу як ознаки об'єктивної сторони [424, с. 120]. Як зауважував М. І. Панов, у засобах (та знаряддях – Д. К.) закладений певний «набір» («програма») можливих способів

вчинення діяння, характер яких визначається властивостями цих предметів. Їх використання, приведення із статичного у динамічний стан, утворює специфічний «знаряддевий» («орудийний – авт.) спосіб [365, с. 715]. Водночас, як справедливо підкреслює Т. В. Дубно, така особливість не позбавляє їх самостійності у системі ознак об'єктивної сторони складу злочину, оскільки вони можуть бути розмежовані лише шляхом мисленого аналізу [236, с. 88].

Зважаючи на викладене, з першого погляду, складається враження, що, застосовуючи у диспозиціях ч.ч. 1 та 2 ст. 156¹ КК зворот «у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій», нормотворець одночасно вказує як на специфічні засоби / знаряддя вчинення домагання дитини для сексуальних цілей, так і на спеціальний «знаряддевий» спосіб його учинення. З цього приводу зазначимо, що, на відміну від наведеного вище прикладу про обман при шахрайстві, ІКС та ІКТ не формують характер пропозиції зустрічі дитині за аналізованою статтею. Вони лише забезпечують технічну можливість її здійснення, будучи одним із декількох можливих каналів її передачі; їх застосування не змінює їх функціональне призначення на прийоми і методи реалізації кримінального правопорушення. А відтак, не вбачаємо можливим розглядати «використання інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій» як спосіб вчинення аналізованого суспільно небезпечного діяння.

Разом із цим не заперечуємо, що об'єктивно домагання дитини для сексуальних цілей може бути вчинено будь-яким способом. Визначальне місце серед них, враховуючи специфіку злочину, варто надати *психічному насильству*, що може мати вияв у виді *погроз, примусу, залякування, знуцання, приниження, образи, шантажу* [422, с. 154]. Так, за вироком Святошинського районного суду м. Києва від 17.03.2025 р. обвинувачений, пропонуючи потерпілій зустрітися, *погрожував*, що, у разі відмови, її бабусю посадять до в'язниці, мати не приїде з Польщі, а батько не повернеться з війни [203].

Окремо в контексті домагання дитини для сексуальних цілей як специфічний спосіб вчинення діяння варто виокремити й *підкуп*. Зокрема, за вироком Шевченківського районного суду м. Чернівці від 10.01.2023 р. пропозиція зустрічі

дитині була виказана через обіцянку грошової винагороди [206].

Не виключаємо можливості вчинення кримінального правопорушення за ст. 156¹ КК у спосіб *обману*, адже потенційно правопорушник може представитися однолітком потерпілого (-ї), людиною певної професії, характер якої наближує його до середовища спілкування з дитиною та викликає відчуття довіри та безпеки в останньої (як-от, лікар, тренер, педагог тощо) або пропонує зустрітися під надуманим приводом (наприклад, запрошення на спільну зустріч із кумиром).

Отже, з цього постає, що спосіб при вчиненні домагання дитини для сексуальних цілей може бути варіативним. Разом із цим, з огляду на відсутність прямої вказівки на нього у ст. 156¹ КК, він набуває кримінально-правового значення лише для кримінально-правової характеристики вчиненого кримінального правопорушення¹.

Дослідивши інші ознаки об'єктивної сторони домагання дитини для сексуальних цілей, можемо зробити такі проміжні висновки. Ужитий у ст. 156¹ КК зворот «у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій» є орієнтиром на позначення засобів / знарядь суспільно небезпечного діяння. При цьому як окрема ознака засоби / знаряддя домагання дитини для сексуальних цілей є обов'язковими для його об'єктивної сторони, фактично «обслуговують» пропозицію зустрічі як самостійне діяння. Водночас ІКС або ІКТ спеціально визначені законодавцем як найбільш поширені, типові засоби / знаряддя серед усієї множинності інших – неназваних. Окрема вказівка на них фактично слугує додатковим орієнтиром того, що пропозиція зустрічі дитині не обмежується виключно фізичною взаємодією, а й може включати таку, що здійснюється в кіберпросторі (під час якої використання ІКС або ІКТ матиме місце завжди).

Щодо факультативних ознак об'єктивної сторони домагання дитини для сексуальних цілей, а саме місця, часу, обстановки, то їх виокремлення не є обов'язковим для констатації такого кримінального правопорушення. Водночас

¹ *Примітка.* Водночас констатуємо, що згідно з приписами п. 1) ч. 1 ст. 91 КПК спосіб (разом із іншими обставинами вчинення кримінального правопорушення) підлягає доказуванню у межах кримінального провадження [303].

варто мати на увазі, що обрання правопорушником специфічних знарядь та засобів (зокрема, ІКС чи ІКТ, про що йшла мова вище) зумовлює й специфічне місце вчинення суспільно небезпечного діяння за ст. 156¹ КК, яким, на нашу думку, можна вважати кіберпростір (що, однак, за загальним правилом, має факультативну властивість). При цьому послуговування правопорушником ІКС або ІКТ у кіберпросторі дає всі підстави для судження, що домагання дитини для сексуальних цілей має потенціал до трансформарції з інформаційного до *кібер*-інформаційного посягання. Посяганнями такого виду Н. В. Нетеса називає «групу кримінальних правопорушень, що містять певний кіберкомпонент, але при цьому пов'язані з різного роду обігом інформації, а також з інформаційним впливом на окремих осіб, їх групи, населення країни чи навіть світову спільноту» [345, с. 104].

Висновки до розділу 3

Викладене у розділі дозволяє сформулювати такі судження.

1. Діяння як обов'язкова ознака об'єктивної сторони домагання дитини для сексуальних цілей за своєю структурою складається з двох обов'язкових послідовних суспільно небезпечних дій у виді пропозиції зустрічі та вчинення хоча б однієї дії, спрямованої на те, що така зустріч відбулася. За описом ознак об'єктивної сторони його складу воно є різновидом простих одиничних правопорушень.

2. Дія за значенням «пропозиція зустрічі» є вираженням наміру правопорушника про його спільне перебування з дитиною в фізичному або кіберпросторі, що уможливорює їх взаємодію сексуального характеру, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних систем або технологій. Сутнісно така комунікативна дія є інформаційним актом, що полягає в передачі інформації від однієї особи до іншої. Превалюючою формою її виразу є вербальна, що, однак, не виключає можливості донесення до потерпілого її змісту шляхом невербальної комунікації або шляхом одночасного застосування словесної та позасловесної форм виразу (у тому числі у виді жестів, міміки, візуально-символічних елементів (графічних символів) тощо).

Під зустріччю при цьому слід розуміти спільне перебування повнолітньої особи та дитини в фізичному або кіберпросторі, що уможлиблює їх взаємодію сексуального характеру, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних систем або технологій.

Увесь суспільно небезпечний потенціал пропозиції зустрічі зосереджено на іллокутивному рівні відповідного висловлювання правопорушника, що спрямований на спонукання дитини до прийняття запропонованої взаємодії. Таке спонукання може досягатися завдяки низки мовних маркерів: 1) компліментів і пестливих звернень; 2) фраз, покликаних викликати довіру чи прихильність дитини; 3) слів її заохочення чи зацікавлення; 4) фраз – самопрезентації влади порушника; 5) маніпулятивних висловів та виразів, поєднаних із психологічним тиском; 6) провокативних і 7) сексуально забарвлених звернень тощо.

3. За пропозицією зустрічі має відбутися вчинення правопорушником хоча б однієї дії, спрямованої на те, щоб відповідна зустріч відбулася. Визначальними властивостями такої дії (дій) є її (їх) реальність, конкретність та достатність для реалізації задуму правопорушника. За характером вчинення вони можуть бути поділені на матеріальні та нематеріальні; способом впливу – на безпосередні та опосередковані; за своєю природою – на такі, що пов'язані із 1) безпосереднім контактом або спільним перебуванням із дитиною в одному просторі; 2) організацією зустрічі; 3) переміщенням потерпілої чи правопорушника; 4) заохоченням / зацікавленням дитини; 5) психологічним впливом на неї.

4. Кримінальне правопорушення за ст. 156¹ КК має формальний склад і вважається закінченим із моменту вчинення повнолітньою особою після пропозиції зустрічі хоча б однієї дії, спрямованої на те, щоб така зустріч відбулася.

5. Вжите в тексті ст. 156¹ КК формулювання «у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій» залежно від контексту та особливостей комунікації має сприйматися як вказівка на найбільш типові (у різноманітті інших, неназваних у законі) засоби (або знаряддя) вчинення цього кримінального правопорушення (які, зі свого боку, загалом є

обов'язковою ознакою домагання дитини для сексуальних цілей). При цьому такі ознаки мають місце лише щодо дії за значенням «пропозиція зустрічі».

Водночас, з огляду на нормативну застарілість термінології із складовою «-телекомунікаційна» доцільно внести зміни до ч. 1 та ч. 2 ст. 156¹ КК шляхом заміни слів «інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій» на слова «інформаційно-комунікаційних систем або технологій».

6. Спосіб, місце, час, обстановка вчинення домагання дитини для сексуальних цілей є будь-якими і не впливають на кваліфікацію.

Водночас використання ІКС та ІКТ як засобів і знарядь вчинення домагання дитини для сексуальних цілей зумовлює й появу специфічного місця вчинення суспільно небезпечного діяння, яким можна вважати кіберпростір (що, однак, за загальним правилом, має факультативну властивість).

РОЗДІЛ 4

СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ДОМАГАННЯ ДИТИНИ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

4.1 Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення

Будь-яке кримінально каране діяння не може відбутися без відбиття його ознак у внутрішніх психічних процесах суб'єкта, який його вчиняє. Така психічна діяльність відображає ставлення свідомості та волі особи до вчинюваного нею суспільно небезпечного діяння і його наслідків та іменується в науці кримінального права *суб'єктивною стороною кримінального правопорушення* [369, с. 177]. Фактично вона являє собою віддзеркалення об'єктивної сторони кримінального правопорушення. Її установлення дає уявлення про те, чому було вчинено суспільно небезпечне діяння, які внутрішні спонукання зумовили обрання такого типу поведінки, якого кінцевого результату бажала досягнути та чи інша особа тощо. Зміст цього елемента складу кримінального правопорушення формують вина, мотив та мета¹. На рівні загальної моделі складу лише вина визнається обов'язковою (необхідною) ознакою суб'єктивної сторони, тоді як інші мають факультативний характер. Водночас, якщо мотив чи мета прямо зазначені в диспозиції статті або впливають із її змісту, вони набувають статусу обов'язкових. Так, у ст. 156¹ КК вказано на спеціальну мету вчинення домагання дитини для сексуальних цілей, що робить її встановлення необхідним підґрунтям для правильної правової оцінки цього кримінального правопорушення.

4.1.1 Вина

Першочергово, у контексті досліджуваного кримінального правопорушення, варто звернутися до характеристики *вини* як фундаментальної ознаки суб'єктивної сторони вчиненого. Її нормативне визначення міститься у ст. 23 КК, де вона

¹Примітка. На додаток до названих виокремлюють ще «емоції» [446, с. 155] тощо.

розкривається як психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності [302]. Вині притаманні такі характеристики як: 1) соціальна сутність; 2) зміст; 3) форма та 4) ступінь [147, с. 142; 178, с. 280; 212, с. 127; 369, с. 179-181]. Відразу варто зауважити, що в розрізі опису суб'єктивної сторони конкретного кримінального правопорушення вирішальне значення мають зазначення саме форми (виду) та змісту вини. Тому при подальшій характеристиці аналізованого нами складу кримінального правопорушення будемо вести мову саме про такі властивості.

Так, при ознайомленні з диспозиціями ч.ч. 1–2 ст. 156¹ КК можемо однозначно ствердити, що їх текст не містить безпосередньої вказівки ані на умисну форму вини (як, наприклад, у ст.ст. 110, 127, 161 КК тощо), ані на необережну (як у ст.ст. 128, 196, 412 КК тощо). Водночас, виходячи з характеру передбаченого законом суспільно небезпечного діння та його цільової спрямованості, резюмуємо, що домагання дитини для сексуальних цілей може бути виключно *умисним*¹. Такий висновок зумовлений тим, що як пропозиція зустрічі, так і наступні після неї дії за своєю суттю є свідомим та активним актами, а тому вони а ргіогі не можуть реалізовуватися з необережності. Так само на користь умисності домагання дитини свідчить і підпорядкування діяння правопорушника спеціальній меті (вказівка на яку зроблена у її ч.ч. 1 та 2 – «з метою вчинення ... будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій», «з метою втягнення ... у виготовлення дитячої порнографії»), що так само підтверджує його свідому скерованість.

Тому ключовим у досліджуваному контексті є питання визначення конкретного виду умислу та, відповідно, характеристика його інтелектуального та вольового моментів. У наукових доробках з цього приводу висувається твердження, що домагання дитини для сексуальних цілей вчиняється виключно з

¹ *Примітка.* Прослідковується сталість позиції про умисну форму вини при домаганні дитини для сексуальних цілей і в дослідженій нами судовій практиці. Зокрема, у восьми рішеннях із дев'яти закріплена вказівка на умисність таких дій (через використання формулювань, на кшталт, «реалізуючи свій (злочинний протиправний) умисел» [200; 206], «переслідуючи злочинний умисел» [199], «діючи умисно» [196; 202; 203], «керуючись єдиним злочинним умислом» [204], «умисні дії» [201].

прямим умислом [187, с. 160; 317, с. 334; 320, с. 61]. Інтелектуальна ознака умислу порушника при цьому обмежується усвідомленням суспільно небезпечного характеру як вказаної пропозиції зустрічі та подальших після неї дій, а вольова – бажанням їх вчинити.

Предметом усвідомлення є як фактичний зміст вчиненого діяння, так і його соціальна сутність [300, с. 370]. Свідомістю суб'єкта досягаються конкретні дії, що утворюють об'єктивну сторону домагання дитини для сексуальних цілей: факту звернення до дитини, ініціювання та формулювання пропозиції зустрічі з нею, вчинення подальших дій, спрямованих на реалізацію відповідної зустрічі. Він усвідомлює, що своїм зверненням формує в потерпілої готовність до спільного перебування (здійснює інформаційний вплив на неї); погоджує місце, час, формат майбутньої зустрічі, що за його задумом матиме сексуальну конотацію. Водночас сприймається ним і факт того, що наступна поведінка, якою підкріплюється вказана пропозиція, створює реальні передумови для вчинення з дитиною відповідних дій сексуального характеру.

Має, за нашим переконанням, відбиватися у свідомості винного і специфічна ознака потерпілого – його вік. Оскільки неусвідомлення ним факту того, що комунікація сексуального характеру ведеться саме з дитиною, виключає кримінальну відповідальність за вчинене. Щодо того, в якому виді може виражатися ставлення винного до вікової ознаки потерпілого, у сучасній кримінально-правовій доктрині сформувалося принаймні два підходи. Згідно з *першим*, що набув відображення в положеннях постанови Пленуму ВСУ «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» від 30.05.2008 р. № 5¹, ставлення суб'єкта кримінального правопорушення до такої ознаки потерпілого виражається через поняття «достовірно знати», «припускати» (що охоплюються категорією «усвідомлення»), «повинен був і міг усвідомлювати». Ще раніше таке бачення висловили В. І. Борисов, Л. В. Дорош [177, с. 14] та М. В. Сенаторов [434, с. 191]; а згодом – В. І. Дядічко [242, с. 141-142], Д. П. Євтеєва [253, с. 33], О. В. Попович, Л. В. Томаш,

¹ Примітка. Див. абз. 2 п. 10, п. 16 названої постанови [417].

П. П. Латковський, А. Ю. Бабій [298, с. 57]; С. Д. Шапченко¹. Натомість прибічники *другого* підходу визнають можливість відображення ставлення до віку потерпілого лише на рівні перших двох вищезгаданих понять. Так, О. О. Дудоров пише, що більш справедливим видається інкримінування винному ознак сексуального правопорушення проти дитини за умови, що він *знав* про її вік, *припускав*, що вона може бути неповнолітньою чи малолітньою, або ця обставина для нього не мала значення [239, с. 38]. Поділяють зазначену позицію також А. В. Айдинян [150, с. 165], Г. Я. Мартинишин [324, с. 239], В. Ю. Омецинська [354, с. 160], О. В. Письменська [384, с. 123], О. О. Світличний [432, с. 130] та С. В. Чмут [493, с. 137].

Принагідно зазначимо, що «базова» у цьому питанні термінологія, використана у згаданій постанові Пленуму ВСУ, дещо вводить в оману, оскільки вона співзвучна з поняттями, що вживаються на позначення інтелектуального та вольового моментів вини. Однак ставлення до віку потерпілого не може включатися у вольову ознаку, адже за своєю суттю може лише досягатися свідомістю, а не обиратися на рівні волі. З огляду на це передусім робимо висновок, що розуміння вікової ознаки дитини має охоплюватися родовим поняттям «усвідомлення». Відтак словосполучення «повинен був і міг усвідомлювати» не може бути застосовним у цій площині, адже не відображає сприйняття особою факту недосягнення дитиною певного віку (хоча і свідчить про потенційну здатність до цього). Окрім того, не придатне для позначення усвідомлення й слово «припускав», тому що воно є характерним для вольового моменту вини. Тому погоджуємося з цього приводу із М. В. Сенаторовим, що означальним словом, яким має охоплюватися *усвідомлення вірогідності (можливості)* досягнення потерпілим відповідного віку має бути «усвідомлював можливість», а не «допускав» [434, с. 193–194].

З огляду на це поділяємо позицію представників другого підходу в тому, що ставлення до віку неповнолітнього/малолітнього потерпілого має відобразитися на

¹ *Примітка.* Учений, окрім іншого, зауважував, що сполучення елементів необережної вини та умислу дозволяє казати про наявність у подібних випадках специфічного різновиду змішаної (подвійної) форми вини (Див.: у [269, с. 32]).

двох рівнях усвідомлення – *знання та усвідомлення* можливості.

Принагідно зазначимо, що задля уникнення полеміки про ставлення винного до віку потерпілого деякими вченими пропонується доповнити відповідні статті КК вказівкою на «завідомість» [209, с. 165; 306, с. 682-687; 319, с. 446; 338, с. 148; 384, с. 123], що фактично резонує із вжитими в дослідженій судовій практиці по домаганню дитини для сексуальних цілей конструкціями «достовірно знаючи» [199; 200; 201; 204], «достеменно відомо» [206], достеменно знав» [203] (та похідних від них). Однак, подібна позиція видається дискусійною. Як справедливо зауважує С. В. Чмут, у такому випадку вимагається більша міра усвідомлення, ніж звичайно [493, с. 136], адже «достовірно знаючи», суб'єкт має володіти *точною* інформацією. Не заперечуючи того, що у певних випадках така ситуація є цілком ймовірною (наприклад, за умови близької спорідненості з дитиною), вважаємо за можливе не погодитись із вище наведеними пропозиціями до КК. По-перше, «достовірне знання» є частиною «знання», його найвищим ступенем. По-друге, у разі «унормування» такого словосполучення виникає ризик неповного забезпечення кримінально-правової охорони сексуальної свободи або сексуальної недоторканності дітей, оскільки можливими стають випадки непритягнення до кримінальної відповідальності через недоведеність наявності у винного саме точного знання віку потерпілого.

Загалом, як впливає з усталеної практики ККС при ВС, питання обізнаності про вік потерпілої особи вирішуються в кожному конкретному випадку з урахуванням усієї сукупності обставин справи, зокрема її фізичних даних, зовнішнього вигляду, поведінки, знайомства винної особи з нею, володіння винною особою відповідною інформацією та інших факторів [388; 389; 390]. З цього постає, що про «знання» винним віку може свідчити: а) попереднє пред'явлення йому документів на кшталт свідоцтва про народження або паспорту дитини; б) ознайомлення з іншими відомостями, що засвідчують таку ознаку (книга реєстрації актів громадянського стану, журнал обліку новонароджених, інші медичні документи, учнівські квитки, заяви батьків або осіб, які їх замінюють, про зарахування дитини до секції/гуртка тощо, свідоцтво про хрещення, реєстраційні

журнали, довідки і т.д.); в) перебування з дитиною у сімейних відносинах чи факт тривалого сумісного проживання з нею (навіть за відсутності сімейних взаємин); г) безпосереднє інформування про вік дитини з боку членів її сім'ї, близьких родичів, чи осіб, на які покладено обов'язки щодо її виховання або піклування. Так, наприклад, з вироку Народицького районного суду Житомирської області від 10.11.2022 року постає, що винний був вітчимом потерпілої [201], що свідчить про відбиття інформації про її вік у його свідомості та, відповідно, не викликає сумнів про *знання* такої ознаки. Про знання винним віку дитини можемо зробити висновок і з вироку Шевченківського районного суду м. Чернівці від 10.01.2023 року. Потерпіла фактично з народження проживала на квартирі винного; ознака її віку була відома останньому зі слів її матері [206] (статус якої підтверджує достовірність інформування); тобто з огляду на такі умови обізнаність про малолітство / неповноліття особи презюмується.

Про «усвідомлення можливості» недосягнення дитиною певного віку свідчать натомість певні зовнішні та поведінкові фактори, як-от: 1) особливості її фізичного розвитку (низький зріст, недостатньо сформовані вторинні статеві ознаки, дитячі риси обличчя тощо); 2) характер мовлення та спілкування (артикуляційні особливості: нечіткість вимови, фонетичні помилки тощо; обмежений словниковий запас; вживання повторів, простих синтаксичних конструкцій, надлишок зменшувально-пестливих форм; використання дитячого чи юнацького сленгу); 3) манера поведінки (наївність, довірливість); 4) спосіб проведення дозвілля (переважання розважальних елементів: ігор, мультфільмів чи мультсеріалів; відвідування секцій, гуртків, видовищних заходів орієнтованих на малолітніх/неповнолітніх; прикрашання фото мультиплікаційними елементами); 5) особливості соціальних зв'язків (відвідування дитячого садка, школи, спілкування здебільшого з дітьми, вихователями, вчителями, іншими особами, відповідальними за виховання і навчання) тощо. Разом із цим звертаємо увагу, що вирішальне значення у цьому контексті матиме *певна сукупність* таких даних, що дозволила би ідентифікувати особу саме як дитину. Так, наприклад, як впливає із судової практики, використання потерпілою смайликів та «вушок» на власних фото

в соціальній мережі (або інша подібна інфантильна поведінка під час спілкування), безпосереднє інформування про свій фактичний (малолітній) вік саме по собі не є належним і допустимим для доведення факту обізнаності обвинуваченого про її малолітній вік¹.

Має розуміти винний і сутність вчинюваного ним діяння як *суспільно небезпечного*, тобто такого, що є антисоціальним [238, с. 195], спричиняє або реально здатне спричинити шкоду суспільним відносинам, охоронюваним законодавством про кримінальну відповідальність [292, с. 15]. Водночас не є обов'язковим, щоб порушник точно знав, на який саме безпосередній об'єкт він посягає (достатнім є усвідомлення хоча б сфери суспільних відносин) [300, с. 370]. Так, перебуваючи в системі суспільних відносин, людина інтегрує морально-етичні засади співіснування в ньому, формує загальне уявлення про неприпустимість сексуальних взаємин між особами, які перебувають у нерівноправному положенні щодо один одного, та осягає потребу захисту дітей як найбільш вразливої категорії осіб. Такі уявлення, відповідно, є базисом для оцінки власної поведінки з позиції її прийнятності або неприйнятності, безпечності або небезпечності, корисності або шкідливості. Саме тому суб'єкт розуміє, що схиляння, готування дітей до сексуальної взаємодії з дорослими є соціально негативним явищем, наслідки якого проявляються в підриві основ безпечного соціального середовища перших. Відповідно, вчиняючи домагання дитини для сексуальних цілей, він усвідомлює, що своїми діями здійснює втручання у сферу сексуальних стосунків, в результаті такої інтервенції знижується рівень забезпечення охорони інформаційної сексуальної недоторканості дитини або інформаційного рівня її сексуальної свободи і тим самим порушуються її інтереси в убезпеченому від сексуального насильства чи сексуальної експлуатації комунікаційному просторі.

Одночасно з усвідомленням суспільно небезпечного характеру пропозиції зустрічі та подальших після неї дій особа має й *бажати* їх вчинити, що, відповідно, визначає спрямованість її волі. Механізм формування бажання є складним та

¹ *Примітка.* Водночас варто звернути увагу, що, незважаючи на наведене, суддя визнав підсудного невинуватим у вчиненні домагання дитини для сексуальних цілей у зв'язку із недоведенням суб'єктивної сторони, оскільки не було надано належних та допустимих доказів обізнаності обвинуваченого щодо малолітнього віку [198].

багатостадійним. Так, Р. В. Вереша підкреслює, що він охоплює принаймні чотири етапи, серед яких: 1) виникнення певної потреби; 2) перетворення її в спонукання до дії; 3) постановка мети, досягнення якої має задовольнити потребу, що виникла, або стати засобом її задоволення; 4) бажання досягти поставленої мети [194, с. 120]. Тому, сприймаючи власну потребу в задоволенні сексуальної пристрасті (або іншу потребу несексуальної спрямованості, про що буде йти мова нижче) всупереч сформованим морально-ціннісним уявленням про межі сексуальної людської взаємодії, винна особа скеровує свою поведінку на налагодження комунікації сексуального характеру із дитиною: висловлює їй пропозицію зустрітися, а також вчиняє будь-яку дію (дії) на наближення такої зустрічі. При цьому важливо підкреслити, що бажання зазначених дій охоплює прагнення до них як до специфічного засобу вчинення в майбутньому дій сексуального характеру, розпусних дій або виготовлення за її участі дитячої порнографії.

Разом із тим окремо варто зауважити, що зазначений вище висновок про прямий умисел при вчиненні домагання дитини для сексуальних цілей корелюється і з доктринальними уявленнями про співвідношення форми і виду вини з конструкцією формального кримінального правопорушення (до кола яких належить, як ми вказували вище, й аналізоване). На тому, що формальні правопорушення можуть бути виключно прямоумисними свого часу наголошували А. В. Айдинян та О. О. Дудоров [237, с. 483]; В. І. Борисов і О. Д. Комаров [179, с. 981]; В. В. Гордієнко [220, с. 338-339]; Т. М. Данилюк [228, с. 108]; І. О. Зінченко, В. Б. Харченко [270, с. 46]; В. А. Ломако та М. І. Панов [369, с. 185]; А. А. Музика [343, с. 73]; А. О. Пінаєв [382, с. 147]; А. М. Соловйова [444, с. 358]; представники робочої групи з питань розвитку кримінального права, як розробляли новий КК [423] та інші.

4.1.2 Мета домагання дитини для сексуальних цілей

Мета домагання дитини за ст. 156¹ КК, як і вина, є *обов'язковою ознакою* такого кримінального правопорушення, через вказівку на неї у диспозиціях ч.ч. 1

– 2 цієї статті. У сучасній теорії кримінального права під метою мається на увазі певне уявлення особи про бажаний результат, якого вона прагне досягти, вчиняючи суспільно небезпечне діяння [192, с. 43; 210, с. 96; 220, с. 356; 223, с. 310; 294, с. 124; 300, с. 388; 369, с. 201].

З аналізу тексту статті випливає, що мета домагання дитини для сексуальних цілей має *подвійний характер*, адже її утворює уявлення про найближчий (попередній) та кінцевий (остаточний) результат. Попередня мета є іманентною властивістю такого кримінального правопорушення й пов'язана зі спрямованістю на формування в дитини готовності зустрітися, а друга – у вчиненні щодо неї будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій (за ч. 1) чи втягнення її у виготовлення дитячої порнографії під час такої зустрічі (за ч. 2) [308, с. 79]. При цьому найближча мета об'єктивується в поведінці правопорушника (пропозиції зустрічі та вчиненні після неї хоча б однієї дії, орієнтованої на її настання), тоді як кінцева, хоча і скорована у майбутнє, пов'язана з його загальною сексуальною спрямованістю та визначає суспільну небезпечність посягання (а отже, є обставиною, що впливає на рішення щодо вчинення домагання). Звідси постає, що перша фактично є засобом досягнення другої, невстановлення якої, зі свого боку, дорівнює відсутності складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 156¹ КК.

Ця обставина зумовлює необхідність більш детального аналізу саме кінцевої мети домагання дитини. Так, у диспозиціях ч.ч. 1 та 2 ст. 156¹ КК вона сконструйована таким чином: «вчинення будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій» за ч. 1 статті та «втягнення у виготовлення дитячої порнографії за ч. 2. Далі більш доцільно зупинитися на аналізі змісту кожної з окреслених видів мети.

Вчинення будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій. У вітчизняній науці ставиться питання про доцільність розкриття у ст. 156¹ КК змісту такої мети домагання з огляду на певну неоднозначність та незрозумілість її формулювання [219, с. 17-18]. Справедливим буде зазначити, що ні у ст.ст. 152, 153, 155 КК, де також вживається поняття «дії сексуального характеру», ні у

ст. 156 КК, у якій міститься вказівка на «розпусні дії», не надано їх нормативного визначення.

1. «Дії сексуального характеру». Для більш повного розкриття змісту цього поняття пропонуємо орієнтуватися на три моделі: біологічно-фізіологічну (суб'єктивну), культурно-інтерпретаційну (об'єктивну) та змішану [311, с. 230].

Згідно з першою з них, *суб'єктивною*, діями сексуального характеру є такі, що спрямовані на задоволення статевої (*сексуальної* – прим. Д. К.) пристрасті суб'єкта кримінального правопорушення [502, с. 71]. В її основі, як уявляється, сексуальний намір, сексуальна потреба особи. Відповідно, поведінка, що здатна за своїм проявом задовольнити таке бажання особи, потенційно може сприйматися як дія сексуального характеру.

Відповідно до другої, *об'єктивної*, моделі дії сексуального характеру визначаються як такі, що мають сексуальну конотацію [41], тобто за своїм виразом оцінюються в конкретному культурному середовищі як сексуальні, незалежно від сприйняття конкретного суб'єкта.

Водночас крізь призму *змішаної моделі* поняття «дії сексуального характеру» розкривається з урахуванням факторів соціальної взаємодії, культурної інтерпретації та особистої усвідомленості такої їх природи конкретною особою. Так, зокрема, Б. К. Камарго та Й. Ренциковські називають діями сексуального характеру будь-які дії, що, відповідаючи певному культурному контексту, належать до сфери сексуальної взаємодії і свідомо виконуються особою саме через таке їх значення [40, с. 766, 767].

З приводу зазначеного підкреслимо, що найбільш гнучкою та оптимальною видається змішана модель, адже дозволяє узгодити та гармонізувати об'єктивні критерії оцінки сексуальної поведінки з суб'єктивним осмисленням такого її характеру [311, с. 230].

Є вона більш дотичною й до контексту тлумачення мети «вчинення дій сексуального характеру» за ч. 1 ст. 156¹ КК, адже передусім дає можливість визначити різновиди поведінки, що з урахуванням соціально-культурних поглядів і стереотипів, а також правових меж, сприймається як сексуальна. Окрім того,

змішана модель дозволяє враховувати й контекст розуміння сексуального змісту відповідного діяння конкретною особою, яка його вчиняє (незалежно від його явності чи прихованості). Саме за такого бачення, на нашу думку, об'єктивне й суб'єктивне сприйняття не розриваються, взаємодоповнюють одне одного, що, зі свого боку, унеможливорює виключення з кола поведінки сексуального характеру дій, що ззовні можуть і не мати однозначного сексуального навантаження і не сприймаються дитиною як такі через її вікову незрілість.

Відповідно саме завдяки застосуванню третьої моделі розуміння поняття «дії сексуального характеру» видається можливим представити уявлення про кореспондуючу йому мету домагання дитини для сексуальних цілей як уявлення суб'єкта кримінального правопорушення про такий бажаний результат свого діяння, що за своїм зовнішнім проявом та суб'єктивною оцінкою належить до сфери сексуальної взаємодії [311, с. 231]. У такий спосіб створюється підґрунтя для подальшої конкретизації змісту такої мети у кримінально-правовому контексті.

При цьому варто підкреслити, що концептуально застосування зазначених вище моделей (у тому числі й змішаної) є доречним виключно в межах теоретичного осмислення змісту законодавчих норм та визначення меж кримінальної відповідальності, послуговування ними не може вважатися достатньо ефективним через значний рівень абстрактності та оціночний характер суджень. За таких умов більш придатним видається перелікоорієнтований підхід, що дозволяє чітко визначити коло суспільно небезпечної поведінки, що охоплюється родовим поняттям «дії сексуального характеру».

У цьому контексті вважаємо за можливе виокремити декілька способів тлумачення означеного поняття: найширший, середній та звужений. При цьому під час їх опису доречно звернутися до результатів проведеного нами опитування серед представників Національної поліції України та, відповідно, установити яке бачення знаходить найбільшої практичної підтримки.

Згідно з *найширшим* способом до «дій сексуального характеру» включається достатньо розгалужений спектр поведінки фізичного чи словесного характеру, як-от: 1) жарти або дражніння сексуального характеру; 2) постійне запрошення на

вечерю або побачення, незважаючи на відмову; 3) навмисне поширення чуток сексуального характеру; 4) запитання щодо сексуального досвіду або обмін ним; 5) розповсюдження та демонстрація оголеної особи або зображення з явним сексуальним вмістом; 5) прохання про статевий акт; 6) примусовий статевий акт тощо [61, с. 3]. У кримінально-правовому значенні цим поняттям можуть охоплюватися усі можливі види сексуальної активності, передбачені різними статтями Особливої частини КК. Передусім мова йде про кримінальні правопорушення, передбачені розділом IV КК («Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи»), а також про правопорушення, передбачені іншими розділами Особливої частини КК: наприклад, торгівля людиною з метою сексуальної експлуатації (ст. 149), ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів, у т.ч. дитячої порнографії (ст.ст. 301, 301¹), проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи (ст. 301²), створення або утримання місць розпусти і звідництво (ст. 302), сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією (ст. 303) тощо. Тут варто зауважити, що на практиці таке бачення підтримала більшість респондентів, які, з огляду на виконувані обов'язки, обізнані з випадками домагання дитини для сексуальних цілей (14,6%¹) (див. Додаток В до дисертації).

За *середнім* трактуванням аналізоване поняття стосується тільки різновидів суспільно небезпечності активності, відповідальність за прояви яких регламентована виключно нормами розділу IV КК. Аналіз його (розділу) положень дозволяє припустити, що в загальному розумінні до дій сексуального характеру варто віднести кримінально карану поведінку, що як пов'язана, так і не пов'язана з пенетрацією. Це, зокрема, діяння, передбачені ст.ст. 152, 153, 154, 155 та 156 КК, а саме: 1) вагінальне, анальне, оральне проникнення в тіло іншої особи (як за допомогою геніталій, іншого органу, частини тіла, так і будь-яких сторонніх

¹ *Примітка.* При цьому у практиці лівової частки опитаних співробітників Національної поліції України (а саме 78,4%) не зустрічалися випадки домагання дитини для сексуальних цілей (у зв'язку з чим вони не змогли надати інформативну відповідь на запитання щодо того, які дії включаються до змісту мети «вчинення будь-яких дій сексуального характеру» за ч. 1 ст. 156¹ КК України. Ще 2 % респондентів надали інші варіанти відповідей, серед яких «невідомо», «не знаю» тощо.

предметів); 2) сім'явипорскування на зовнішні геніталії; тертя по зовнішнім геніталіях, сідницях, інших частинах тіла; мацання геніталій руками; кунілінгус; анілінгус; притуляння чоловічого статевого члену до входу у піхву жінки, до її стегон; введення статевого органу чоловіка між молочними залозами жінки; орогенітальний контакт тощо [239, с. 52-53]; 3) розбещення, 4) інші форми задоволення статевої (сексуальної – прим. Д. К.) пристрасті [212, с. 105], а також 5) примушування до вступу у сексуальний зв'язок. Такий підхід дотичний до значно меншої частки респондентів (3%) (див. Додаток В до дисертації).

Водночас, попри свою доктринальну привабливість, ні найширший, ні середній способи тлумачення поняття «дії сексуального характеру» в контексті визначення мети домагання дитини за ст. 156¹ КК не можуть бути застосованими до її положень. Пояснюємо це тим, що концептуально вони не відповідають цільовому призначенню цієї норми та певним чином дублюють інші нормативно визначені різновиди мети домагання.

Враховуючи викладене, доцільно виокремити третій, *звужений*, підхід до трактування означеного поняття. При цьому варто наголосити, що в одних випадках зміст цього поняття визначається законодавцем чітко (наприклад, у ст. 152 КК – «дії сексуального характеру, пов'язані з вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого предмета»), тоді як в інших – підлягає додатковому з'ясуванню за допомогою історичного, телеологічного чи логічного тлумачення норми права (що й має місце у випадку аналізованої статті КК).

Так, розглядувана ст. 156¹ «Домагання дитини для сексуальних цілей» була включена до КК України у зв'язку з імплементацією положень однойменної ст. 23 Лансаротської конвенції [392]. Норма зазначеної статті Конвенції має відсильний характер: «Кожна Сторона вживає необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення криміналізації умисної пропозиції, зробленої дорослою людиною за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, зустрітися з дитиною, яка не досягла віку, передбаченого пунктом 2 статті 18 цієї Конвенції, для скоєння проти неї одного з правопорушень, передбачених підпунктом «а»

пункту 1 статті 18 (курсив наш – Д.К.) ..., якщо після цієї пропозиції відбулись істотні дії, що призвели до такої зустрічі» [288]. При цьому із положень згаданого п. 2 ст. 18 випливає, що, визначаючи мету домагання дитини для сексуальних цілей, Держави – члени Ради Європи та інші держави – підписанти Конвенції, прагнули запобігти зайняттю діяльністю сексуального характеру з дитиною, яка не досягла передбаченого законодавством віку для заняття діяльністю сексуального характеру [288].

Подібні положення містить й інший ключовий міжнародно-правовий акт у царині захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства – Директива ЄС № 2011/93/ЄС, орієнтація на положення якого має особливе значення в умовах євроінтеграції. Так, ст. 6 Директиви також пов’язує домагання з наміром вступити у статеві (сексуальні – прим. Д. К.) зносини з дитиною, яка не досягла віку статевої (сексуальної – прим. Д. К.) згоди [48].

Отже, з аналізу вищезначених положень постає, що як Конвенція, так і Директива орієнтують на те, що домагання для сексуальних цілей спрямоване на досягнення в майбутньому сексуальної взаємодії саме з дитиною, яка не досягла нижньої вікової межі сексуальної згоди. Як вказувалося нами в розділі 2 дисертації, за чиним українським законодавством такий вік становить 16 років. Відтак певним нормативним відповідником такої заборони на рівні КК України є склад «Вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку», передбачений у ст. 155.

Ураховуючи наведене, вбачаємо за можливе зазначити, що сутнісно відповідальність за домагання дитини з метою вчинення щодо неї дій сексуального характеру була впроваджена до КК України в цілях запобігти майбутньому вчиненню щодо дитини дій сексуального характеру, пов’язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в її тіло з використанням геніталій, іншого органу чи частини тіла або будь-якого предмета.

Таке розуміння підтверджується також і в результаті системно-логічного аналізу та порівняння норм ст. 155 КК та ч. 1 ст. 156¹ КК у частині виявлення вікових ознак потерпілих від відповідних діянь. Так, як за ст. 155 КК, так і за

ч. 1 ст. 156¹ КК потерпілою визначається дитина у віці від 14 років і до досягнення нею 16-річчя.

Подібне бачення прослідковується і в судових позиціях щодо домагання дитини для сексуальних цілей. Вивчення відповідних рішень однозначно демонструє, що мета «вчинення дій сексуального характеру» при вчиненні домагання дитини за ст. 156¹ КК надалі була реалізована в подальшій поведінці особи, що за своїми ознаками підпадає під заборону, визначену у ст. 155 КК. Так, наприклад, у вирокі Народицького районного суду Житомирської області від 10.11.2022 р. констатовано, що винний після виказаної пропозиції зустрічі, перебуваючи поруч із п'ятнадцятирічною потерпілою, «припустив з себе штани і труси, оголив свій статевий орган, після чого за добровільною згодою потерпілої вступив із нею в неприродний статевий акт шляхом орального проникнення геніталіями в тіло іншої особи» [201].

Отже, у контексті ч. 1 ст. 156¹ КК, під час визначення змісту мети вчинення дій сексуального характеру, варто враховувати уявлення правопорушника щодо подальшого зайняття з дитиною *передусім* такою діяльністю, що пов'язана із вагінальним, анальним або оральним проникненням в її тіло з використанням геніталій, іншого органу чи частини тіла або будь-якого предмета (що відсилає до ст. 155 КК відповідно) [311, с. 233]. Разом із тим результати опитування свідчать, що подібне бачення підтримує лише незначна часина представників органів Національної поліції України (2% зокрема) (див. Додаток В до дисертації).

Тут також справедливим буде зазначити, що мета «вчинення дій сексуального характеру» може бути ознакою і складу з обставинами, що обтяжують відповідальність за домагання (ч. 3 ст. 156¹ КК), зокрема коли відповідне посягання вчиняється щодо *малолітньої особи*. Зважаючи на те, що така особа не може бути потерпілою за ст. 155 КК, то, відповідно, і під «вчиненням дій сексуального характеру» щодо неї має матися на увазі якась інша поведінка.

У логічному зв'язку зі ст. 155 КК, як уявляється, перебуває ст. 152 КК, що передбачає відповідальність за зґвалтування (вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої

особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи). Обставина вчинення таких дій щодо особи, яка не досягла чотирнадцяти років, незалежно від її добровільної згоди, при цьому вважається такою, що обтяжує відповідальність за зґвалтування (ч. 4 зазначеної статті). Відтак, у контексті оцінки мети вчинення дій сексуального характеру щодо малолітньої особи за ч. 3 ст. 156¹ КК функцію нормативного орієнтира для конкретизації її змісту має виконувати ст. 152 КК, а не ст. 155 КК [311, с. 233]. Фактичним практичним підтвердженням релевантності такого бачення є вирок Святошинського районного суду м. Києва від 17.03.2025 р. Так, із його положень випливає, що засуджений під час спілкування з десятирічною дитиною запропонував їй зустрітись та провести час разом, що у подальшому надало йому можливість вчинити дії сексуального характеру, пов'язані із анальним проникненням у тіло потерпілої з використанням геніталій, що було кваліфіковано, окрім іншого, за ч. 3 ст. 156¹ та ч. 4 ст. 152 КК [203].

Зважаючи на все вищевикладене, вважаємо, що під метою «вчинення будь-яких дій сексуального характеру» за ст. 156¹ КК варто розуміти *уявлення суб'єкта кримінального правопорушення про такий бажаний результат своєї поведінки, що полягає у вступі із дитиною в сексуальний контакт, пов'язаний із вагінальним, анальним, оральним проникнення в її тіло (як за допомогою геніталій, іншого органу, частини тіла, так і будь-яких сторонніх предметів)*. При цьому, коли мова йде про основний склад кримінального правопорушення (ч. 1 статті), то означена мета відсилає до положень ст. 155 КК, а коли про кваліфікований (ч. 3 статті) – до ст. 152 КК [311, с. 233].

Водночас з огляду на те, що представники Національної поліції України при відповіді на запитання «Які дії включаються до змісту мети «вчинення будь-яких дій сексуального характеру» за ч. 1 ст. 156¹ КК України» у переважній більшості обирали варіанти, що не стосуються звуженого тлумачення, вбачаємо за можливе розробити в майбутньому практичні рекомендації щодо правової оцінки аналізованого діяння.

2. «Розпусні дії». За середнім трактуванням, про що йшла мова попередньо, така поведінка є окремим різновидом дій сексуального характеру [148, с. 27], спрямованим на задоволення статевої (*сексуальної* – прим. Д. К.) пристрасті суб'єкта кримінального правопорушення або збудження статевого (*сексуального* – прим. Д. К.) інстинкту в особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку [232, с. 28]. Презюмується, що такі дії можуть мати *фізичний* (фізіологічний [316, с. 102]) або *інтелектуальний* (психічний [432, с. 93], моральний [316, с. 102; 342, с. 366]) вияв¹. Поняття «фізичні розпусні дії» та, відповідно, «інтелектуальні розпусні дії» є оціночними, певний абрис їх змістовного наповнення міститься в постанові ПВСУ «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» від 30.05.2008 р. № 5. Так, до переліку *фізичних розпусних дій* віднесено: 1) оголення статевих органів винної чи потерпілої особи; 2) непристойні доторкання до статевих органів, які викликають статеві збудження; 3) навчання статевим збоченням; 4) імітація статевого акту; 5) схиляння або примушування потерпілих до вчинення певних сексуальних дій між собою; 6) вчинення статевих зносин, акту онанізму у присутності потерпілої особи. *Інтелектуальними розпусними діями*, натомість, визнано: 1) ознайомлення потерпілої особи із порнографічними зображеннями, відеофільмами, а також 2) цинічні розмови з нею на сексуальні теми (абз. 2 п. 17 Постанови) [417]. У науковій думці висловлювалися думки щодо включення до переліку останніх також розповідей відвертих натуралістичних сексуальних історій; фотографування потерпілих у різних сексуальних позах [239, с. 81-82]; спостереження за статевим актом; відвідування магазинів із товарами сексуального призначення та демонстрація товарів з останніх [506, с. 183] тощо.

Водночас варто зауважити, що в умовах реформування законодавства України про кримінальну відповідальність, визначення характеру окремих із перелічених вище фізичних дій як розпусних видається проблематичним. Так,

¹ Водночас В. В. Фурса аргументує, що розпусні дії залежно від наявності або відсутності доторкання до тіла потерпілої особи більш доцільно класифікувати на контактні та безконтактні. Останні, зі свого боку, за таким баченням можуть включати дії, що наразі традиційно розуміються «фізичним розбещенням» (як-от, оголення статевих органів суб'єкта кримінального правопорушення, вчинення акту онанізму тощо) (див.: [480, с. 132]).

після зміни у 2017 р. редакції ст. 153 КК («Сексуальне насильство») виникла змістовна колізія між її положеннями та приписами ст. 156 КК у частині кваліфікації дій сексуального характеру, що хоча і не пов'язані із проникненням у тіло іншої особи, але передбачають контакт із ним (зокрема, зі статевими органами). Усталений підхід, вироблений до цього часу доктриною кримінального права, потребував оновлення та уточнення. В. Ю. Омецинська з цього приводу робить висновок, що у разі відсутності контакту з тілом (як з боку винного, так і з боку потерпілого) вчинене варто розглядати як розбещення неповнолітнього, у зворотному випадку – як статеві (сексуальні – Д. К.) зносини, відповідальність за які передбачена ст. 152 КК або ст. 153 КК [354, с. 114]. Аналогічну позицію висловлюють також Г. Ю. Нікітіна-Дудікова [352, с. 141] та І. В. Жук [263, с. 24- 25]).

Водночас В. В. Фурса, акцентуючи увагу, що ст. 153 КК та ст. 156 КК перебувають у логічному взаємозв'язку одна з одною [480, с. 125-126, 191], зауважив, що критерієм їх розмежування є «згода». Для сексуального насильства характерна її відсутність, тоді як для розбещення – наявність. Така позиція закріпилася й в судовій практиці. Так, у постанові колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 22.06.2023 р. зафіксовано, що для кваліфікації скоєного як сексуального насильства, а не розбещення необхідно встановити, чи були вчинені дії насильницькими, а також чи були вони вчинені *без добровільної згоди* потерпілої, крім випадку, якщо вони були вчинені щодо малолітньої особи незалежно від її добровільної згоди [389]. При цьому, як випливає з тексту судового рішення, зважаючи на нікчемність згоди малолітнього, говорити про такий розмежувальний критерій можна у разі наявності потерпілого у віці від 14 до 16 років. Тому однозначно можемо зробити висновок, що питання про співвідношення норм цих статей не вирішено остаточно. Як своєрідні рішення, спрямовані на розв'язання означеної проблеми, у науці пропонуються такі: 1) уточнення диспозиції ст. 156 КК шляхом викладення у ній формулювання «за відсутності ознак сексуального насильства» [243, с. 105];

- 2) вилучення зі ст. 153 КК вказівки на неповнолітній та малолітній вік дитини;
- 3) виключення ст. 156 з Кодексу [227, с. 118].

Окрім того, у теоретичній площині наголошується, що потребує переосмислення й оцінка як розпусних дій примушування потерпілих до вчинення певних сексуальних дій між собою. О. В. Письменська зауважує, що відповідальність за таку поведінку здебільшого повинна наставати згідно зі ст. 154 КК («Примушування до вступу в статевий зв'язок») [383, с. 60]. Погоджуючись у тому, що примушування особи без її добровільної згоди до здійснення акту сексуального характеру з третьою особою має охоплюватися положеннями ст. 154 КК [254, с. 24], підкреслимо, що більш глибоке вивчення питання співвідношення ст.ст. 154 та 156 КК, не є предметом цього дослідження. Тому остаточне вирішення цієї проблеми залишимо на розсуд наукової дискусії.

Так чи інакше, розпусними варто вважати такі дії, які спрямовані виключно на дитину, яка не досягла шістнадцяти років, і базовою ознакою яких є задоволення сексуальної пристрасті суб'єкта кримінального правопорушення або збудження сексуального інстинкту в дитини зазначеного вище віку.

Зважаючи на це, *під метою «вчинення дій розпусного характеру» за ст. 156¹ КК* розуміємо уявлення суб'єкта кримінального правопорушення про такий бажаний результат своєї поведінки, що полягає у вчиненні щодо дитини віком до шістнадцяти років інтелектуальних чи фізичних дій, пов'язаних із задоволенням його сексуальної пристрасті та/або збудженням сексуального інстинкту в дитини.

Втягнення у виготовлення дитячої порнографії. Поняття «дитячої порнографії» наводиться у ч. 2 примітки до ст. 156¹ КК, де для цілей цієї статті та ст. 301¹ КК під останньою слід розуміти «зображення у будь-який спосіб дитини чи особи, яка виглядає як дитина, у реальному чи змодельованому відверто сексуальному образі або задіяної у реальній чи змодельованій відверто сексуальній поведінці, або будь-яке зображення статевих органів дитини в сексуальних цілях». Концептуально таке визначення є результатом симбіозу положень декількох міжнародних нормативно-правових актів: Факультативного протоколу до

Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії від 01.01.2000 р.¹; Будапештської конвенції від 23.11.2001 р.²; Лансаротської конвенції від 25.10.2007 р.³ та Директиви 2011/93/ЄС від 13.12.2011 р.⁴. З огляду на наведену дефініцію, порнографічними можуть бути визнані різноманітні форми візуального представлення інформації: фотографії, відеозаписи, анімації, тривимірні зображення, малюнки тощо. Їх фігурантом має бути особа, яка не досягла 18-річного віку, або старша, але за умови, що вона має вигляд дитини а) внаслідок своїх анатомічних особливостей (наприклад, таких як невеликий зріст, недорозвинутість певних органів), б) через спеціально створені ознаки «дитячості» чи в) завдяки приховуванню ознак, притаманних дорослим, за допомогою гриму, комп'ютерної графіки тощо [350, с. 58]. Така особа має поставати або у відверто сексуальному образі, або бути задіяною у відверто сексуальній поведінці. *Відверто сексуальний образ* передбачає явне, неприховане для сторонніх зображення особи 1) у сексуальному (пов'язаному із сексуальному зносинами) контексті, коли вона сприймається середньостатичною людиною як об'єкт сексуального потягу; 2) з чітко вираженими ознаками, що розпізнаються середньостатичною людиною як такі, що пов'язані із сексуальними зносинами, а саме: а) виражені фізіологічні розрізнявальні статеві ознаки жінок (підкреслено великі груди) та чоловіків (ерогований статевий орган); б) одяг, що асоціюється із сексуальними зносинами або викликає сильний чуттєвий потяг; в) сексуальні пози [264, с. 30-32]. *Відверто сексуальна поведінка*, натомість, включає прояв таких

¹ *Примітка.* Так, зокрема, згідно з п. с) ст. 2 цього акту дитяча порнографія означає «будь-яке зображення будь-якими засобами дитини, яка здійснює реальні або змодельовані відверто сексуальні дії, або будь-яке зображення статевих органів дитини, головним чином в сексуальних цілях» [469].

² *Примітка.* Згідно ч. 2 ст. 9 Конвенції дитячою порнографією є «порнографічний матеріал, який візуально зображує: а. неповнолітню особу, задіяну у явно сексуальній поведінці; б. особу, яка виглядає як неповнолітня особа, задіяну у явно сексуальній поведінці; с. реалістичні зображення неповнолітньої особи, задіяної у явно сексуальній поведінці» [286].

³ *Примітка.* За ч. 2 ст. 20 документа дитяча порнографія – це «будь-які матеріали, які візуально зображують дитину, залучену до реальної або модельованої явно сексуальної поведінки, чи будь-яке зображення дитячих статевих органів, здебільшого із сексуальною метою» [288].

⁴ *Примітка.* Відповідно до п. (с) ст. 2 Директиви «дитяча порнографія» означає «(i) будь-який матеріал, який візуально зображує дитину, яка бере участь у справжніх або імітованих сексуальних діях; (ii) будь-яке зображення статевих органів дитини переважно з сексуальною метою; (iii) будь-який матеріал, який візуально зображує будь-яку особу, яка виглядає як дитина і бере участь у реальній або імітованій поведінці відверто сексуального характеру, або будь-яке зображення статевих органів будь-якої особи, яка виглядає як дитина, переважно з сексуальною метою; або (iv) реалістичні зображення дитини, яка бере участь у відверто сексуальних діях, або реалістичні зображення статевих органів дитини переважно з сексуальною метою» [48].

актів, як: а) генітальний, орально-генітальний, анально-генітальний чи орально-анальний сексуальний контакт (між дітьми, між дорослим та дитиною однієї статі чи протилежних статей); б) акти зоофілії; в) мастурбація; г) садистські чи мазохістські насильницькі акти в сексуальному контексті; д) сексуалізоване зображення геніталій чи інтимної зони дитини (п. 143 Пояснювального звіту до Лансаротської конвенції) [51, с. 21]. Як відверто сексуальна поведінка, так і відверто сексуальний образ можуть бути реальними (дійсними, справжніми) або змодельованими (такими, що піддавалися змінам або повністю створювалися (п. 101 Пояснювального звіту до Будапештської конвенції [50, с. 16]), у т.ч. за допомогою ШІ-інструментарію).

Визначаючи спрямованість домагання дитини для сексуальних цілей на дитячу порнографію, український законодавець, порівняно з положеннями Лансаротської конвенції та Директиви 2011/93/ЄС, дещо змістив акценти. Так, якщо в ч. 2 ст. 156¹ КК зосереджено увагу на факті впливу на неповнолітню особу з тим, щоб обернути її у продукування порнографічних матеріалів (на що орієнтує слово «*втягнення*»), то міжнародні акти акцентують на кінцевому результаті такого впливу – безпосередньому *виготовленні* дитячої порнографії (п.п. «а» п. 1 ст. 20, ст. 23 Конвенції [288], ч. 6 ст. 5, ст. 6 Директиви [48]). Під «втягненням» особи розуміється її умисне схиляння [305, с. 105-106; 351, с. 45], спонукання [188, с. 207], залучення [271, с. 60], притягнення, заохочення [191, с. 210] до певної діяльності. Водночас слово «виготовлення» використовується на позначення процесів технічного створення (авторства) творів (або внесення змін до вже існуючих) або їх відтворення (шляхом друку, запису, монтажу) чи розмноження (друкування, тиражування) тощо [344, с. 37; 364, с. 43; 426, с. 51]. Звідси постає, що «втягнення у виготовлення дитячої порнографії» та «виготовлення дитячої порнографії» співвідносяться як попередній та кінцевий результат суспільно небезпечної діяльності. Втягуючи дитину у виготовлення порнографії, порушник тим самим формує в неї внутрішню мотивацію, згоду на участь у такій поведінці, що саме по собі створює передумови для безпосереднього продукування відповідних матеріалів. Водночас вважаємо, що окреслення мети домагання дитини для

сексуальних цілей «втягненням» фактично применшує реальні прагнення порушника, зводить їх лише до проміжного етапу, що сам по собі не становить для нього «цінності». Більше того, враховуючи той факт, що мета домагання дитини як в ч. 1, так і в ч. 2 статті сформульована відсильним типом, «втягненню» як результату має кореспондувати одна з форм суспільно небезпечного діяння за ст. 301¹ КК. Водночас з аналізу зазначеної норми вбачається, що текстуально «втягнення» не відображено як одна з альтернативних дій, пов'язаних із дитячою порнографією. Певну зовнішню подібність «втягнення» має із «примушуванням». Однак, попри спільну спрямованість обидвох діянь на залучення дитини у створення порнографії, їх відмінність полягає у способі досягнення такого результату: всупереч волі (бажанню) особи, через подолання її опору – у разі примушування та через формування внутрішньої готовності (бажання) – під час втягнення. Тому такі форми не можна вважати рівнозначними.

Відтак, мету «втягнення у виготовлення дитячої порнографії» доцільно замінити на *«виготовлення дитячої порнографії»*. Зважаючи на це, пропонуємо викласти редакцію ч. 2 ст. 156¹ КК таким чином:

«2. Пропозиція зустрічі, зроблена повнолітньою особою, у тому числі з використанням інформаційно-комунікаційних систем або технологій, неповнолітній особі з метою виготовлення за її участі дитячої порнографії, якщо після такої пропозиції було вчинено хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб така зустріч відбулася, - ...».

На теоретичному рівні мету *«виготовлення дитячої порнографії»* за ст. 156¹ КК пропонуємо розглядати як уявлення суб'єкта кримінального правопорушення про такий бажаний результат своєї поведінки, що полягає у створенні за участю неповнолітньої особи дитячої порнографії або внесенні змін до вже створеної продукції такого характеру, її відтворенні чи розмноженні.

Дослідивши всі різновиди кінцевої мети домагання дитини для сексуальних цілей, водночас робимо застереження, що у разі її досягнення вчинене на практиці, як правило, кваліфікується за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями (передбаченими, зокрема, ст.ст. 152, 155, 156, 301¹ КК). За

результатами проведеного аналізу судових рішень можемо зробити висновок, що найпоширенішим наслідком реалізації цієї суспільно небезпечної мети є вчинення розпусних дій (установлено у 5 вироків [196; 201; 203; 204]), тоді як інші форми сексуального насильства щодо дитини є менш розповсюдженими (вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, зафіксовано у 3 рішеннях [200; 201; 206]), зґвалтування – в 1 [203], виготовлення дитячої порнографії – не виявлено).

Тісно пов'язаним із метою є *мотив*. Він є її підставою, приводом до формування наміру заради неї [470]. У складі домагання дитини для сексуальних цілей він не має обов'язкового характеру. Однак, з огляду на значення цієї ознаки як рушійної сили суспільно небезпечної поведінки [429, с. 20], вважаємо, що її окреме висвітлення сприятиме кращому осмисленню аналізованого кримінального правопорушення та глибшому розкриттю механізму формування суспільно небезпечного діяння¹.

У теоретичній площині під мотивом зазвичай розуміється внутрішнє спонукання до вчинення кримінального правопорушення, обумовлене певними потребами чи інтересами особи [193, с. 9; 210, с. 96; 223, с. 309; 369, с. 200; 476, с. 48]. Актуалізована потреба або інтерес, реалізація яких має особистий сенс для порушника, обов'язково мають бути проведені крізь його свідомість (тобто бути *усвідомленими*), адже тільки у цьому разі вони здатні трансформуватися у готовність до вчинення певного діяння [283, с. 52-53]. Водночас вважаємо слушним зауважити, що така позиція (щодо виключно усвідомленого характеру спонукання) не є аксіоматичною для науки кримінального права. Зокрема, Ю. В. Орлов підкреслює, що актуалізація потреби може відбуватися і в неусвідомлені формі джерел такого відчуття, зокрема у вигляді тривожності чи бажання [357, с. 119]. Гадаємо, що запропоноване бачення є дискусійним (як мінімум, у частині усвідомленості бажання). У вітчизняній психологічній літературі зазначається, що бажанню як окремому вияву спонукання притаманний достатньо високий ступінь

¹ *Примітка.* Тим паче, що як і в контексті способу вчинення кримінального правопорушення, мотив згідно з приписами п. 2) ч. 1 ст. 91 КПК підлягає доказуванню у межах кримінального провадження [303].

усвідомлення [189, с. 610; 497, с. 36]. Натомість у сучасних іноземних розробках (що багато в чому ґрунтуються на фрейдівських дослідженнях категорії «несвідомого») наголошується, що людська поведінка може бути зумовлена пригніченими бажаннями, що функціонують як інтуїтивні нахили. Так, К. Люмер виділяє динамічно неусвідомлені бажання, що впливають на свідомі рішення (як приклад, президентка комісії відхиляє більш кваліфікованого кандидата на посаду через несвідоме уникнення присутності людини, що нагадує про травмуючий досвід) [90, с. 10-11]. З цього постає, що хоча більшість суспільно небезпечних дій викликається свідомими мотивами, поряд із ними існують й несвідомі [46, с. 945; 70, с. 1564-1565]. Останні, зі свого боку, включають мотиви, які приховані за іншими (що мають домінуючу роль у мотивації), а також такі, які не можуть бути піддані свідомому та раціональному аналізу особи до, під час та після вчинення кримінального правопорушення [70, с. 1564-1565].

Не вступаючи в дискусію з цього приводу лише зауважимо, що в контексті домагання дитини для сексуальних цілей факт неусвідомлення або частково усвідомлення правопорушником глибинних причин своєї поведінки (що, як припускаємо, може мати місце. Наприклад, як потреба у відтворенні пережитої сексуальної травми [57, с. 488]), не впливає на усвідомлення ним суспільно небезпечного характеру свого діяння. Тому не має значення, чому винний вчинив це правопорушення, яким було співвідношення керівних та другорядних мотивів у його поведінці, у якій мірі вони ним усвідомлювалися тощо, адже, повторімося, така ознака не впливає на кваліфікацію вчиненого.

Водночас, ґрунтуючись на наукових дослідженнях з приводу мотивів сексуальних правопорушень проти дітей, робимо висновок, що у переважній більшості поведінка суб'єкта базується на задоволенні власного сексуального потягу до дітей [115, с. 2], втілення сексуальних інтересів третіх осіб [92, с. 77], утвердження влади та домінування [131], прагнення контролю [126, с. 76], отримання вигод фінансового характеру [138, с. 17].

У національній практичній площині під час аналізу ст. 156¹ КК виявлено, що у більшій частині винесених вироків за цією статтею судами не акцентувалася увага

на тому, які спонукання схилили порушника до вчинення домагання дитини для сексуальних цілей. Відповідна інформація наявна, зокрема, лише у трьох вирокх [196; 201; 203]. Водночас у кожному з них зафіксовано, що порушник керувався мотивом задоволення власної статевої (*сексуальної* – прим. Д. К.) пристрасті. Про переважаючий характер сексуальних спонукань свідчать і результати опитування співробітників Національної поліції України. Так, на думку респондентів, такий мотив є керівним для 24,1% осіб, які вчиняють домагання дитини для сексуальних цілей. Водночас, не зважаючи на те, що криміноутворювальною властивістю цього правопорушення є мета, про що велась мова вище, не можна однозначно ствердити, що її наявність обов'язково вимагає виключно сексуального мотиву. Саме різновекторність суб'єктних спонукань при вчиненні цього злочину (як і під час вчиненні інших, передбачених розділом IV Особливої частини КК) зумовила відмову законодавця від нормативного закріплення цієї ознаки як обов'язкової. Так, із результатів вищезгаданого опитування випливає, що поведінка ще 11,1% порушників при домаганні може бути підпорядкована мотиву самоствердження; 8,2% – прагнення влади і контролю; 4% – задоволення сексуальної пристрасті іншої особи; 3,7% – корисливим спонуканням; 3% – мотиву помсти¹. Практичною ілюстрацією можливості інших мотивів (крім сексуального) є вирок Шевченківського районного суду м. Чернівці від 10.01.2023 р. Хоча із його тексту однозначно не можна установити, яким мотивом керувався винний, однак, можемо припустити, що його поведінка була підпорядкована корисливому бажанню. На такий висновок, зокрема, наштовхує його тривала сутенерська діяльність, а також факт отримання «плати» за користування приміщенням для вступу в сексуальний контакт із потерпілою після її схвалення до зустрічі сексуального характеру із третьою особою [206].

¹ *Примітка.* Разом із тим 73,7% опитаних констатувати відсутність у своїй діяльності відповідної практики, що дозволило би сформулювати судження по суті поставленого запитання; ще 2,7% надали інші варіанти відповідей (див. Додаток В до дисертації).

4.2 Суб'єкт кримінального правопорушення

Оскільки жодні норми Особливої частини КК неможливо застосувати у відриві, без зв'язку з положеннями, що містяться в статтях Загальної частини КК [244, с. 458], під час вивчення суб'єкта аналізованого кримінального правопорушення першочергово вважаємо за можливе звернутися до тексту ст. 18 КК. Так, згідно з її ч. 1 суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність [302]. З цього випливає, що визначальними мінімальними (достатніми за своєю сутністю) властивостями суб'єкта як елемента складу кримінального правопорушення є те, що ця особа: 1) фізична, 2) осудна та 3) досягла відповідного віку. Такі ознаки є обов'язковими, характерними для *кожної* особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, а тому їх носій традиційно іменується *загальним* суб'єктом кримінального правопорушення.

У цьому контексті також треба зауважити, що існує підхід, згідно з яким, окрім трьох вищезгаданих, виокремлюється ще й четверта риса – вчинення суб'єктом кримінального правопорушення [262, с. 271; 312, с. 18]. Однак, вважаємо, що таке виділення не є доречним в межах опису суб'єктивних ознак вчиненого, адже за своєю сутністю зазначена властивість стосується об'єктивної дійсності; хоча вона й походить від суб'єкта кримінального правопорушення, однак не є його характеристикою, описує вчинене ним діяння. Окрім того, деякими вченими висувається пропозиція включення до базових властивостей суб'єкта ще й таких, що характеризують його особу як члена суспільства (думки, почуття, минуле особи, її службова та/або громадська діяльність, заслуги перед суспільством, моральні та політичні переконання) [393, с. 266]. З цього приводу також висловлюємо непогодження, адже такі риси є складовими кримінологічної характеристики особи правопорушника, установлення яких дозволяє вивчити причини та умови його суспільно небезпечної поведінки. Водночас їх наявність або

відсутність не дорівнює наявності або відсутності суб'єкта кримінального правопорушення відповідно.

Разом із тим вчинення фізичною осудною особою у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінального правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа (ч. 2 ст. 18 КК) [302], зумовлює висновок про те, що такий суб'єкт є *спеціальним*. Тобто, поряд із загальними ознаками, він наділяється особливими додатковими властивостями, що, зі свого боку, також є обов'язковими в цьому конкретному випадку. Відсутність хоча б однієї з них виключає суб'єкта кримінального правопорушення та, відповідно, кримінальну відповідальність за вчинене.

Щодо суб'єкта домагання дитини для сексуальних цілей, то законодавець у ст. 156¹ КК визначає його через словосполучення «повнолітня особа». Це, зі свого боку, зумовлює певний рівень неоднорідності наукових поглядів щодо його природи. В одних випадках він розглядається науковцями як загальний (А. Д. Тищенко [461, с. 94]), а в інших – як спеціальний (А. О. Зборщук [267, с. 284]). Аргументація прихильників першого з наведених бачень зводиться до того, що ознака «повноліття» не є додатковою, а фактично конкретизує ознаку «вік, з якого відповідно до КК може наставати кримінальна відповідальність», властиву будь-якому суб'єкту кримінального правопорушення. Представники ж другої позиції, навпаки, спираючись на призму оцінки ознаки віку як додаткової (на чому свого часу наголошували, зокрема, І. О. Бандурка [165, с. 23], О. О. Дудоров та М. І. Хавронюк [238, с. 143], А. В. Ландіна [313, с. 286], Н. А. Мирошніченко [330, с. 91], В. І. Терент'єв [458, с. 119, 125] тощо) зазначають, що вона має чітко обмежувальний характер. Це, відповідно, вказує на те, що домагання дитини для сексуальних цілей може вчинити *не будь-яка особа*, а лише така, яка володіє спеціально визначеною в нормах статті фізичною властивістю у виді повноліття. За свою силою така ознака є настільки істотною, що її наявність визначає суспільну небезпечність діяння. Тобто в тому разі, якщо домагання дитини для сексуальних цілей вчинила, наприклад, особа у віці шістнадцяти років, вчинене не підлягало би кваліфікації за ст. 156¹ КК. Вважаємо таке бачення цілком переконливим, тому

солідаризуємося саме з науковою призмою, за якою суб'єкт домагання дитини для сексуальних цілей є спеціальним. Далі розглянемо його визначальні ознаки.

Суб'єкт кримінального правопорушення – фізична особа. Законодавча позиція щодо обмеження суб'єкта кримінального правопорушення виключно людиною (фізичною особою) підтримується переважною кількістю дослідників [151, с. 428; 186, с. 286; 235, с. 163; 238, с. 133; 251, с. 169; 294, с. 106; 312, с. 18; 346, с. 203; 452, с. 163; 454, с. 932-933; 463, с. 65]. Такий підхід ґрунтується не лише на безпосередній вказівці у ст. 18 КК, а й випливає з тлумачення, зокрема, положень ст.ст. 6–8 КК, де мова йде про вчинення кримінального правопорушення громадянами, іноземцями та особами без громадянства, адже носіями такого правового статусу можуть бути лише людські істоти. При цьому не вважається суб'єктом кримінального правопорушення особа, якої фізично більше не існує (померла) [238, с. 133] або яка ще не народилася.

Тому, зважаючи на наведене, висновок, що суб'єктом домагання дитини для сексуальних цілей є виключно фізична особа – людина, є аксіоматичним. Водночас, враховуючи високу ймовірність транснаціональної спрямованості такого кримінального правопорушення, притягнення до відповідальності за його вчинення можливе як щодо громадян України, так і стосовно осіб без громадянства та іноземців.

Суб'єкт кримінального правопорушення – осудна особа. Згідно з ч. 1 ст. 19 КК осудною визнається особа, яка під час вчинення кримінального правопорушення могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Поряд із цим законодавство України про кримінальну відповідальність визнає факт існування зворотного стану – неосудності – за якого особа, відповідно, не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки (ч. 2 зазначеної статті). Звідси постає, що КК виокремлює певну кількість критеріїв (або ознак, як зауважує С. В. Чорней [494, с. 91]) встановлення осудності особи, котрі, за загальним правилом, прийнято іменувати «змішаною формулою осудності». Водночас підходи до їх кількісно-

якісного опису різняться. Згідно з домінуючою позицією виокремлюється два критерії.

Перший з них характеризує здатність особи до усвідомлення фактичного змісту та суспільної небезпечності власного діяння і керування ним. Його зазвичай іменують *юридичним* (психологічним, правовим, кримінально-правовим або загальним) [169, с. 152; 185, с. 23; 266, с. 144; 272, с. 445-446; 360, с. 50]. Сутнісно він поєднує інтелектуальну (усвідомлення поведінки), вольову (керування нею) та емоційну сторони (її емоційне переживання, керування означеним переживанням, а також здатність до постановки мети й мотивування своєї поведінки [495, с. 358]); при цьому остання з них (емоційна сторона), хоча й повинна враховуватися при встановленні осудності, самостійного значення не має [360, с. 446]. З цього постає, що відповідну психологічну основу суб'єктності особи у кримінальному правопорушенні формують її свідомість та воля: крізь призму власного соціального досвіду людина здатна правильно сприйняти та надати оцінку фактичних обставин своєї дії (або бездіяльності, а також її наслідкам – у разі, якщо вони передбачаються нею), а також скерувати таку поведінку залежно від власних потреб і цілей. Саме здатність до повного усвідомленого та контрольованого регулювання власної діяльності (та її можливі/реальні наслідки) у межах кримінально-правової заборони і відрізняє осудну особу від обмежено осудної чи неосудної або від істот і об'єктів, що за своєю природою не здатні до свідомо-вольового самовизначення.

Другий критерій відображає такий стан людської психіки, що визначає її характер як здорової. У теорії кримінального права він іменується *медичним* (*біологічним*) [169, с. 152; 185, с. 23; 266, с. 144; 272, с. 446; 360, с. 49] (або ж медико-соціальним [494, с. 96]). Такий критерій пов'язаний із категорією «психічне здоров'я», що, зі свого боку, означає не лише відсутність психічних розладів [94], а й відповідність психічного розвитку особи її віку, а також наявність певного рівня перебігу показників стану значущих психофізіологічних функцій та особливостей особистості, що зумовлюють ефективне виконання нею різноманітних завдань у повсякденні [499, с. 743]. Водночас для цілей визначення суб'єкта кримінального правопорушення вирішальне значення має «негативний» зміст психічного

здоров'я, тобто відсутність в особі хоча б одного з типів психічних розладів, перелічених у ч. 2 ст. 19 КК: хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки. Їх конкретні різновиди наведено в Міжнародній статистичній класифікації хвороб і проблем, пов'язаних зі здоров'ям, зокрема, в її 11-й редакції, перехід на яку затверджено наказом МОЗ від 23.04.2025 р. № 703 [355] (далі – МКХ-11). Окрім того, для констатації в особі певного розладу може братися до уваги й ще одна система класифікації, розроблена Американською психіатричною асоціацією, – Діагностичний і статистичний посібник з психічних розладів (у 5 виданні) (далі – DSM-5), що містить чіткі діагностичні критерії. Визначення таких станів є завданням окремого експертного дослідження. Однак, важливо підкреслити, що саме по собі діагностування в особі психічного розладу автоматично не свідчить про її неосудність; вирішальним при цьому є критерій здатності до усвідомлення своєї поведінки та керування нею.

У зв'язку з цим, враховуючи специфіку кримінального правопорушення, передбаченого ст. 156¹ КК, особливого значення набуває питання дослідження осудності особи з педофільним розладом (коди 6D32 за МКХ-11 та 302.2 (F65.4) за DSM-5). Цей різновид психічного розладу передбачає стійкий або переважний сексуальний інтерес до дітей протягом понад шести місяців [10, с. 697]; а також проявляється стійкими сексуальними думками, фантазіями, спонуканнями чи діями [8]. У сучасній науковій літературі розрізняють дві форми педофільного розладу або педофілії (як зазначають учені): ідіопатичну (первинну, розвиткову) та набуту (вторинну) [36; 59, с. 51; 66, с. 2681; 108]. Як показали дослідження К. Скарпацца, А. Пеннаті та Д. Сарторі з Падуанського університету (Італія), саме набута педофілія (етіологія якої пояснюється ураженням головного мозку) може бути підставою для визнання особи неосудною. У випадках, що вони аналізували, педофільна поведінка виникала внаслідок лобно-скроневої деменції та менінгіоми, що зумовлювало неможливість адаптувати поведінку до соціальних ситуацій та контролювати сексуальні імпульси і, як наслідок, засвідчувало брак волевиявлення, необхідного для стану осудності [112, с. 4-5]. У наступних публікаціях

К. Скарпацца разом із іншими науковцями доводить, що ідіопатична та набута педофілія мають розглядатися як окремі розлади. Перший із них не пов'язаний із нейроанатомічними змінами в мозку, що впливають на мислення та сприйняття реальності, а особи, які страждають на нього, демонструють вкрай виразну, стабільну поведінку упродовж всього життя. Натомість другий є симптомом основного неврологічного ураження, виникає після нього; його носії, відповідно, за способом дії зазвичай є більш дезорганізованими, а також мають певні порушення в ділянках мозку, що відповідають за соціальне пізнання, розпізнавання емоцій і стримування дій [66, с. 2686]. Як правильно резюмує з цього приводу К. Мочі, у кримінально-правовій площині вироки осіб з ідіопатичною та набутою педофілією мають відрізнитися [97, с. 8]. Якщо ідіопатична форма педофільного розладу, будучи психічним розладом, що не супроводжується мозковими патологіями, які впливають на здатність особи усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними, сама по собі не суперечить визнанню особи осудною і, відповідно, притягненню її до кримінальної відповідальності, то етіологія та симптоматика набутої педофілії зумовлює необхідність міждисциплінарних досліджень на перетині кримінального права, психіатрії та нейронаук для встановлення можливої підстави неосудності.

Що стосується конкретної судової практики за домагання дитини для сексуальних цілей, то стан педофільного розладу не був діагностований у жодному із судових рішень за таке кримінальне правопорушення. Водночас в одному вирокі зафіксований факт страждання особи на інший різновид психічного розладу. Так, вирок Харківського районного суду Харківської області від 10.06.2024 р. зафіксовано факт страждання обвинуваченого на дисоціальний розлад особистості¹, що, однак, за висновком судово-психіатричного експерта, не вплинуло на його здатність усвідомлювати свої дії та керувати ними [204]. З огляду на підкреслюємо, що для суду переважним є не факт наявності в особи конкретного

¹ *Примітка.* Такий розлад характеризується, зокрема, зневагою до соціальних зобов'язань та байдужістю до почуттів інших. Поведінка особи, яка має таке захворювання, значною мірою не відповідає загальноприйнятим соціальним нормам і не може бути легко скорегована навіть під впливом негативного досвіду, зокрема покарання [53].

психічного розладу, а його вплив на здатність до усвідомлення та контролю власної поведінки.

Суб'єкт кримінального правопорушення – особа, яка вчинила правопорушення у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Вік є наскрізною категорією у низці наук, що зумовлює її багатогранне тлумачення залежно від дослідницького контексту. Так, як зауважує В. Аніщук, під «віком» зазвичай розуміють: 1) тривалість життя людини; 2) те, що визначається у зв'язку зі станом обмінних, структурних, функціональних, регуляторних особливостей і пристосувальних можливостей організму; 3) рівень розвитку навчальних умінь, який визначається стандартизованими тестами; 4) рівень розумового розвитку, який визначається за допомогою тесту інтелекту; 5) календарний період, який пройшов від народження людини до будь-якого іншого хронологічного моменту в її житті; 6) календарний період психофізіологічного стану людини, з котрим пов'язані біологічні, соціально-психологічні і юридичні зміни і наслідки; 7) закритий цикл розвитку, що має свою структуру та динаміку [156, с. 173]. Найбільш поширеним є формування уявлення про вік особи крізь призму біологічного (функціонального, морфологічного, медичного), календарного (паспортного, хронологічного) та соціально-правового (нормативного, соціологічного, соціально-психологічного) концепту. *Біологічний вік* стосується певної сукупності показників стану організму окремої особи порівняно з показниками здорових осіб того ж віку цієї епохи, народності, географічних, економічних умов існування; *календарний* вимірюється часом, прожитим особою з моменту народження; а *соціально-правовий* відображає специфічні соціально-психологічні зміни, рівень соціалізації особи та обсяг її прав і обов'язків перед суспільством [218, с. 144-145].

Формуючи бачення віку як кримінально-правової категорії, В. В. Квак орієнтується на комплексний підхід і пропонує розуміти під ним встановлену законодавством про кримінальну відповідальність кількість часу прожитого особою, а також ступінь її психологічного, фізіологічного, соціального розвитку, що характеризує можливість такої особи усвідомлювати суспільну небезпечність

своїх дій та керувати ними [278, с. 145]. Говорячи про нормативно-правову площину, варто зауважити, що ст. 22 КК, якою регламентовано вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, суто з формального боку орієнтує лише на хронологічний критерій. Водночас, як справедливо зауважують Ю. В. Гродецький та О. В. Зайцев, на практиці припускається, що з досягненням певного календарного віку людина набуває властивостей, характерних для відповідного соціально-психологічного віку [225, с. 272], а тому має місце застосування змішаного підходу. Більше того, врахування психологічних особливостей розвитку та установлення відповідному їм вікового рівня, має особливе значення у разі встановлення осудності фізичної особи, що у своїй сукупності дає можливість казати про наявність чи відсутність у конкретному випадку суб'єкта кримінального правопорушення.

Визначаючи питання віку суб'єкта кримінального правопорушення, законодавець виходить із диференційованої моделі вікової відповідальності, що дозволяє більш гнучко враховувати характер та суспільну небезпечність окремих діянь. При цьому така диференціація відбувається виключно в межах установлення мінімального віку кримінальної відповідальності (нижньої календарної вікової межі, з досягненням якої закон пов'язує настання відповідальності суб'єкта за вчинене ним суспільно небезпечне діяння [512, с. 7]); максимальний вік відповідальності натомість не визначено. У ч. 1 ст. 22 КК, зокрема, передбачено загальну вікову межу притягнення до кримінальної відповідальності – з 16 років, що відповідає поширеному уявленню про те, що до цього часу особа вже мала отримати достатній рівень освіти та розвитку, а також досягти такого рівня свідомості, за якого вона здатна відповідати за власні дії та керувати ними [449, с. 136]. Водночас у ч. 2 цієї статті встановлену знижену межу – 14 років – для чітко регламентованого переліку суспільно небезпечних діянь (переважно насильницького або майнового характеру, як-от, умисне вбивство, зґвалтування, крадіжка). Законодавцем презюмується, що такий вік є достатнім для розуміння (усвідомлення) суспільної небезпечності таких діянь. При цьому зазначений підхід є компромісним, адже, з одного боку, гарантує правову визначеність, а з другого –

враховує підвищений рівень суспільної небезпечності окремих діянь, поширених серед підлітків [430, с. 159]. Для порівняння також варто зауважити, що проєктом нового КК закладено дещо інший підхід до градації віку кримінальної відповідальності: у його ст. 2.3.7. визначено, що з 15 років відповідальність може наставати за будь-які злочини чи провини, якщо ним не передбачений інший вік кримінальної відповідальності, з 14 років – за вбивство, а з 18 років – за «дії сексуального характеру, вчинені щодо особи віком до 16 років, яка була здатна усвідомлювати характер і значення вчинюваних щодо неї дій та фактично дала одному партнеру (партнерці) свою згоду на сексуальні відносини з ним (нею)» [423]. В основі такого підходу, як стверджують автори проєкту, помітне зростання інтелектуального розвитку дітей порівняно з особами цієї ж вікової категорії кілька років тому [184, с. 90].

Суб'єкт кримінального правопорушення – повнолітня особа. На додаток до вищевикладеної інформації про вік кримінальної відповідальності варто зазначити, що у ст. 156¹ КК передбачає підвищений вік кримінальної відповідальності, згідно з уявленнями про який суб'єктом кримінального правопорушення визнається особа, яка на момент вчинення суспільно небезпечного діяння досягла повноліття (тобто 18-річного віку). Ознака повноліття, як зазначалося вище, розглядається при цьому як додаткова, наявність якої свідчить про те, що суб'єкт відповідного кримінального правопорушення є спеціальним.

Як видається, виведення суб'єкта за межі повноліття в контексті домагання дитини для сексуальних цілей пояснюється низкою чинників. Передусім такий законодавчий захід має конвенційне підґрунтя, адже безпосередньо впливає з тексту Лансаротської конвенції (зокрема, її ст. 23). Змістовно аналізоване діяння є особливою формою складного психологічного впливу, спрямованого на подальше сексуальне насильство та/або експлуатацію дітей. Здатність до такого впливу передбачає наявність інтелектуальних та вольових переваг, досвіду міжособистісної взаємодії, певної гнучкості у спілкуванні, а також розуміння психологічної вразливості дитини, що зазвичай притаманно особам, які досягли повноліття. У цій площині слушною видається позиція А. Р. Топузяна, який

зауважує, що іманентною якістю повнолітнього віку є психологічна перевага над потерпілим, зумовлена саме віковою різницею [464, с. 175]. Відтак поза межами такої вікової асиметрії відповідний психологічний вплив втрачає свою суспільну небезпечність, оскільки вже не спирається на нерівність учасників комунікації.

Разом із тим у науці ставиться питання доцільності зменшення віку відповідальності за ст. 156¹ КК та поширення її дії на неповнолітніх, які вступають у неправомірну комунікацію з малолітніми [427, с. 189]. «Життєздатність» такої позиції можна пояснити релевантним зарубіжним законодавством та судовою практикою у цій площині. Так, відповідно до положень КК Іспанії, суб'єктом відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей може бути особа, яка досягла 14 років [34]. Зазначена законодавча позиція знайшла своє втілення в рішенні суду м. Оренсе від 13.05.2013 р. (ARP 2013/1691), згідно з яким до 17-річного хлопця, який через соціальні мережі намагався домовитися про зустріч сексуального характеру з дівчинкою 12 років, засуджено до перебування під наглядовим контролем протягом десяти місяців з обов'язковим відвідуванням 40-годинного курсу з емоційного та сексуального розвитку [101]. Водночас у науковій літературі такий підхід критикується як несумісний із цілями Лансаротської конвенції. Цей спеціальний акт, спрямований на захист дітей, не може призводити до криміналізації їхньої поведінки [137, с. 680]. У випадках добровільної сексуальної взаємодії молоді люди діють з позиції відкриття своєї сексуальності й вступають у сексуальні взаємини один з одним у межах сексуального розвитку [42, с. 6]. Взаємна та неексплуаторська сексуальна активність між підлітками приблизного віку може бути консенсуальною та морально допустимою, а той факт, що згідно з концептом віку добровільної згоди сексуальне насильство та експлуатація дітей заборонені, не означає, що підлітки не здатні приймати автономні рішення [93, с. 13]. Відтак розширення обсягу дії норми національного законодавства про кримінальну відповідальність у цих ситуаціях вважатиметься надмірним кримінально-правовим інтервенціонізмом. Відповідно, погоджені сексуальні взаємини між неповнолітніми не повинні підпадати під дію ст. 156¹ КК, оскільки її ідейне призначення полягає в охороні дітей від посягань із

боку суб'єктів, які мають істотну вікову, психологічну чи соціальну перевагу – дорослих. З огляду на таке, чинна редакція означеної статті у цій площині є виправданою.

У цьому контексті доцільним вбачається розгляд так званого «винятку Ромео і Джульєтти» – нормативного положення, що виключає відповідальність за сексуальні кримінальні правопорушення (здебільшого зґвалтування), у разі, якщо потерпіла дитина дає добровільну згоду на сексуальну взаємодію з особою, близькою їй за віком, ступенем розвитку або фізичної та психологічної зрілості [116, с. 6]. Пропозиції щодо інкорпорування такої умови в законодавство України про кримінальну відповідальність свого часу вже виголошувалися О. В. Харитоновною [482, с. 196]. У переважній більшості такі приписи вводяться з метою недопущення кримінально-правової репресії у консенсуальних сексуальних стосунках, у яких обидві сторони є дітьми. Водночас є юрисдикції, у яких подібні норми можуть поширюватися і на осіб, які досягли повноліття. Так, у штаті Техас, де вікова межа легальної сексуальної діяльності складає 17 років, діє правило, згідно з яким особу може бути звільнено від відповідальності за добровільні сексуальні зносини з дитиною, яка не досягла цього віку, у разі, якщо на момент вчинення діяння порушник: 1) не був старшим за дитину більш ніж на три роки, а вік дитини, зі свого боку, становив 14 років і більше; 2) не був раніше засуджений за сексуальне правопорушення і не зобов'язаний довічно реєструватися як сексуальний злочинець (пп. (А) п. (d) § 22.011 КК Техасу) [127]. З цього постає, що фактична добровільна сексуальна активність між 15-річним та 18-річним, а також між 16-річним та 19-річним, у разі відсутності насильства та обставин, передбачених означеним вище параграфом, не буде каратися. Однак у наукових та громадських колах присутня критика такого бачення. Вважається, що подібні положення, що фокусуються лише на хронологічній близькості, ігнорують дисбаланс влади у стосунках між дорослими та дітьми, що може призвести до експлуатації останніх, а також не враховують небезпеку «хижацької поведінки» повнолітніх, які навмисно шукають стосунків із неповнолітніми [134]. Вивчення 20-річного досвіду роботи поліції в США також демонструє, що випадки

застосування правила «Ромео і Джульєтти» щодо дорослих є рідкісними [20], що, відповідно, може свідчити про певний рівень його нежиттєздатності.

Водночас варто зауважити, що підхід, за яким в основу береться виключно календарний вік осіб, є занадто формалізованим. На противагу цьому іспанський законодавець враховує не лише вікову близькість, а й подібність соціально-психологічного віку осіб (ступінь їх фізичного і психологічного розвитку або зрілості – ст. 183bis КК Іспанії) [34]. Однак, враховуючи, що установлення рівня психологічного розвитку або зрілості вимагає залучення експертних знань, застосування такого підходу може викликати ризики нерівномірного застосування закону про кримінальну відповідальність залежно від суб'єктивної оцінки експерта. Зважаючи на це, такий гнучкий підхід потребує вироблення чітких критеріїв оцінки.

Говорячи про перспективи запровадження правила «Ромео і Джульєтти» в українське законодавство про кримінальну відповідальність, обмежимося лише зауваженням, що йому має передувати комплексний аналіз низки соціологічних і кримінологічних даних: віку вступу дітей у перші сексуальні стосунки, статистичного зрізу віку осіб, які вчиняють сексуальні кримінальні правопорушення, рівня соціально-психологічної зрілості потерпілих та правопорушників у таких справах тощо. Попередньо можемо висловити припущення, що подібне нормативне положення може існувати, як мінімум, на рівні конститутивних складів ст. 155 КК, яка передбачає відповідальність за вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, та ст. 156 КК, що стосується розбещення неповнолітніх. Це пояснюється тим, що в зазначених діяннях не обов'язково встановлювати ознаку насильства, а вікова асиметрія між потерпілим та порушником при цьому може бути незначною та такою, що відповідає максимально допустимій відмінності за світовими практиками звільнення від відповідальності. Так, за ст. 155 КК потерпіла має досягти 14 років, однак не перейти вікову межу в 16 років, тоді як суб'єкту має бути 18 років і більше; відповідно, вікова різниця між ними потенційно може й не перевищити трьох років, що, за загальними правилами, вважається максимально

допустимим для цілей звільнення за правилом «Ромео і Джульєтти». За ст. 156 КК, зі свого боку, вік потерпілого також варіюється у проміжку 14 – 15 років (включно), у той час як суб'єкт кримінального правопорушення має досягти 16 років. У цьому випадку вікова розбіжність є мінімальною, а рівень психологічної зрілості однаковим. Так, приміром, оголення 15-річною і 16-річною особами своїх статевих органів під час спілкування формально свідчить про наявність підстави кримінальної відповідальності останньої за фізичне розбещення. Водночас така практика фактично може бути виявом взаємної сексуальної цікавості молодих людей, а тому не має оцінюватися як кримінально карана.

Щодо домагання дитини для сексуальних цілей (ст. 156¹ КК), то, на нашу думку, концептуально правило «Ромео і Джульєтти» бути до нього застосованим не може. Сутнісно така поведінка має проактивний та цілеспрямований характер з боку дорослого. Останній є ініціатором зустрічі, зацікавленою стороною, тоді як дитина – об'єктом його впливу, що «інструменталізується» для сексуальних цілей. На відміну від інших діянь, що підпадають під ознаки кримінальних правопорушень, передбачених розділом IV КК Особливої частини КК, вчинення яких дійсно може бути проявом взаємної сексуальної зацікавленості молодих людей, домагання за своєю суттю передбачає домінуючу ініціативну поведінку повнолітньої особи. Зазначене демонструє асиметрію ролей учасників взаємодії, де простір взаємності фактично унеможлиблюється, а тому звільнення від відповідальності у цьому випадку є неможливим. Негативна оцінка доцільності виключення кримінальної відповідальності від домагання дитини за цією підставою підтримана і переважною більшістю респондентів із Національної поліції України (52%). Водночас 5,9% висловилися, що відповідне виключення є можливим за наявності сукупних умов: коли порушник близький до дитини за віком, ступенем розвитку або фізичної та психологічної зрілості¹. На запитання щодо допустимої різниці у віці між порушником та потерпілим (за наявності інших

¹ *Примітка.* Ще 7,7% респондентів загалом визнають можливим безумовне виключення кримінальної відповідальності повнолітньої особи за домагання дитини для сексуальних цілей у випадку, коли потерпіла дитина дає добровільну згоду на сексуальну взаємодію із порушником; 31,5% – складно відповісти на поставлене запитання, а 2,9% надалі інші варіанти відповідей (див. Додаток В до дисертації).

критеріїв «наближеності») значна частка респондентів (41,4%) зазначила, що їм складно визначити такі вікові межі; менша кількість опитаних дала натомість чіткі відповіді: один рік (2,8%), два роки (2,4%), три роки (2%)¹.

Така позиція практиків ще раз доводить тезу, що відповідне інкорпорування правила «Ромео і Джульєтти» у національне законодавство про кримінальну відповідальність потребує окремого, більш поглибленого дослідження.

З урахуванням усього вищевикладеного можна зробити висновок, що *суб'єктом домагання дитини для сексуальних цілей є фізична, осудна особа, яка досягла 18-річного віку*. Водночас нормативне окреслення суб'єкта за ст. 156¹ КК як спеціального не усуває дискусій щодо доцільності виокремлення в межах статті ще деяких інших додаткових властивостей, що дозволило би вести мову про спеціальних суб'єктів із додатковими ознаками. Варто погодитися із позицією А. С. Литвин, А. В. Бугрик, М. П. Дубіної [320, с. 61], А. Д. Тищенко [461, с. 95] про доповнення зазначеної статті такою ознакою, що обтяжує відповідальність, як «дії, вчинені членами сім'ї чи близькими родичами, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього». Водночас із метою відповідності вже сформованому підходу до окреслення цієї ознаки у положеннях розділу IV Особливої частини КК (відповідно до якого законодавець послідовно спершу вказує на «близьких родичів», а тільки потім на «членів сім'ї»), вважаємо, що пропонувану обставину треба викладати із дотриманням його логіки.

Вважаємо за можливе закріпити таку обставину на рівні ч. 3 ст. 156¹ КК. Відповідно, редакція цієї частини може виглядати таким чином:

«3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або щодо малолітньої особи, або вчинені членами сім'ї чи близькими родичами, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього, -».

Даючи розуміння «близьких родичів або членів сім'ї» у примітці до ст. 155, КК відсилає до п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК. Згідно з цим положенням до кола таких осіб

¹ Примітка. Разом із тим 45% опитаних вважають виключення кримінальної відповідальності за такої обставини недоцільним, а 6,4% надали інші варіанти відповідей (див. Додаток В до дисертації).

традиційно відносять: «чоловіка, дружину, батька, мати, вітчима, мачуху, сина, дочку, пасинка, падчерку, рідного брата, рідну сестру, діда, бабу, прадіда, прабабу, внука, внучку, правнука, правнучку, усиновлювача чи усиновленого, опікуна чи піклувальника, особу, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також осіб, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі» (п. 1) ч. 1 ст. 3 КПК [303]). Водночас вважаємо, що означений перелік має бути розширений завдяки вказівці на двоюрідного брата, двоюрідну сестру, рідну тітку, рідного дядька, рідного племінника та рідну племінницю (про яких йде мова, зокрема, в абз. 5, ч. 1 ст. 1 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» [399]).

Сукупно такі особи становлять найближче коло довіри дитини (за фактом родинних зв'язків), виконують роль «значущих дорослих» у її житті. Через постійну присутність у комунікативному полі потерпілої, вони наділені порівняно більшим рівнем емоційної близькості з нею та здатні контролювати її буденність. Тому зловживання довірою дитини такими особами, з одного боку, має більш тривалий і прихований характер, а з другого, – вирізняється руйнівними наслідками для дитячої психіки (коли фактично дитині завдається «подвійна» травма у виді втрати первинного відчуття безпеки від близької людини та безпосередньої шкоди від сексуального посягання).

Водночас у разі, якщо пропонована обставина буде уведена до (нормативної матерії ст. 156¹ КК, примітка до ст. 155 КК має бути змінена. Убачаємо, що її остаточна редакція може буде викладена таким чином:

«Примітка. У статтях 155, 156, 156¹ цього Кодексу під близькими родичами або членами сім'ї слід розуміти осіб, визначених пунктом 1 частини першої статті 3 Кримінального процесуального кодексу України».

Своєрідним підтвердження доповнення ст. 156¹ КК такою обставиною є й результати опитування співробітників Національної поліції України: факт домагання дитини з боку членів сім'ї чи близьких родичів був підтверджений у 9,5% відповідей респондентів. Серед основних категорій осіб, які вчиняли таке

правопорушення, виокремлено такі: 1) «батько, мати, вітчим, мачуха» (9,1%); 2) «усиновлювач, опікун чи піклувальник» (3,8%) 3) «рідний брат, рідна сестра» (2,1%); 4) «дід, баба, прадід, прабаба» (1,3%). Окремо фіксувалися поодинокі згадки й про інших родичів: дядька та двоюрідного брата зокрема (див. Додаток В до дисертації).

Щодо іншої суб'єктної складової цієї обставини – «осіб, на яких покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього» – то, за справедливим виразом О. В. Письменської, під ними варто розуміти: 1) патронатних вихователів; 2) прийомних батьків; 3) батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу; 4) осіб, які здійснюють виховання малолітньої особи або нагляд за нею на підставі договірних зобов'язань (наприклад, няня, домашній вчитель); 5) працівників закладів охорони здоров'я, закладів освіти, які за посадою мають обов'язок виховувати, наглядати за дітьми і піклуватись про них (як-от працівники лікарень, шкіл, спортивних закладів, дитячих садочків, оздоровчих таборів, дитячих будинків тощо) [383, с. 114-115]. Фактично такі особи також можуть бути віднесені до кола довіри дитини, однак не за фактом родинних зв'язків, а через характер виконуваних ними обов'язків (*довіра за функцією*). Суспільна небезпечність їх посягань пояснюється тим, що вони здійснюють інституційну владу щодо дитини, мають безпосередній вплив на формування її умов розвитку, виховання та освіти та, відповідно, завдяки сформованому природному, соціальному, релігійному тощо авторитету [51, с. 19], визначають межі її поведінки і взаємодії. Випадки домагання дитини такими особами фіксувалися у 4,2% випадків, що зустрічалися у практиці правоохоронців. Серед таких осіб виокремлено: вчителів (2,6%), тренерів (2,4%), вихователів (1,7%), керівників гуртків (1,3%), духовних наставників (1,2%), лікарів (0,6%), психологів (0,4%), нянь (0,4%), шкільних охоронців (0,02%) тощо (див. Додаток В до дисертації).

Зважаючи на викладене, вважаємо, що законодавче закріплення такої обставини, як «дії, вчинені членами сім'ї чи близькими родичами, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього», що

обтяжує відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей, сприятиме утвердженню принципу справедливості (на якому, як підкреслює Р. О. Мовчан, і має ґрунтуватися закон [333, с. 354]), а у зв'язку з цим і більш ефективній кримінально-правовій охороні дітей та установленню належного балансу між ступенем суспільної небезпечності посягання та суворістю покарання.

Узгоджується така позиція і з чинними міжнародними стандартами. Так, із тексту Лансаротської конвенції (ст. 28) та Директиви 2011/93/ЄС (ст. 9) випливає, що державам доцільно вжити заходів з тим, що забезпечити охорону дітей від посягань осіб, які зловживали своїми повноваженнями (за текстом Конвенції [288]) або визнаним становищем довіри чи влади (за текстом Директиви [48]). Додатковим аргументом на користь упровадження такої обставини є й те, що в липні 2025 р. Лансаротський комітет окремо рекомендував Україні забезпечити, щоб у її законодавстві про кримінальну відповідальність «передбачалася кримінальна відповідальність за вчинення статевих дій з дітьми будь-якого віку, в тому числі старшими за мінімальний вік, встановлений законом для вступу в статеві стосунки, особами, що мають визнаний статус, який передбачає довіру, авторитет або вплив на дитину. Ці положення повинні бути достатньо широко сформульовані, щоб охоплювати всі відповідні ситуації» [314, с. 5].

Висновки до розділу 4

На підставі викладеного можна сформулювати такі висновки.

1. Обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 156¹ КК, є вина та мета.
2. Домагання дитини для сексуальних цілей може бути вчинено виключно з прямим умислом. Інтелектуальна ознака умислу порушника при цьому обмежується усвідомленням суспільно небезпечного характеру як вказаної пропозиції зустрічі та подальших після неї дій, а вольова – бажанням їх вчинити.
3. У свідомості винного має відбиватися уявлення про вік потерпілого. Ставлення до такої ознаки може відображатися на двох рівнях усвідомлення – знання та усвідомлення можливості.

Про «знання» винним віку може свідчити: а) попереднє пред'явлення йому документів на кшталт свідоцтва про народження або паспорту дитини; б) ознайомлення з іншими відомостями, що засвідчують таку ознаку (книга реєстрації актів громадянського стану, журнал обліку новонароджених, інші медичні документи, учнівські квитки, заяви батьків або осіб, які їх замінюють, про зарахування дитини до секції/гуртка тощо, свідоцтво про хрещення, реєстраційні журнали, довідки і т.д.); в) перебування з дитиною у сімейних відносинах чи факт тривалого сумісного проживання нею (навіть за відсутності сімейних взаємин); г) безпосереднє інформування про вік дитини з боку членів її сім'ї, близьких родичів, чи осіб, на які покладено обов'язки щодо її виховання або піклування.

Про «усвідомлення можливості» недосягнення дитиною певного віку свідчать натомість певні зовнішні та поведінкові фактори, як-от: а) особливості її фізичного розвитку (низький зріст, недостатньо сформовані вторинні статеві ознаки, дитячі риси обличчя тощо); б) характер мовлення та спілкування (артикуляційні особливості: нечіткість вимови, фонетичні помилки тощо; обмежений словниковий запас; вживання повторів, простих синтаксичних конструкцій, надлишок зменшувально-пестливих форм; використання дитячого чи юнацького сленгу); в) манера поведінки (наївність, довірливість); г) спосіб проведення дозвілля (переважання розважальних елементів: ігор, мультфільмів чи мультсеріалів; відвідування секцій, гуртків, видовищних заходів орієнтованих на малолітніх/неповнолітніх; прикрашання фото мультиплікаційними елементами); г) особливості соціальних зв'язків (відвідування дитячого садка, школи, спілкування здебільшого з дітьми, вихователями, вчителями, іншими особами, відповідальними за виховання і навчання) тощо.

4. Мета домагання дитини для сексуальних цілей має подвійний характер: її утворює уявлення про найближчий (попередній) та кінцевий (остаточний) результат. Попередня мета є іманентною властивістю такого кримінального правопорушення й пов'язана зі спрямованістю на формування у дитини готовності зустрітися, а друга – у вчиненні щодо неї будь-яких дій сексуального характеру або

розпусних дій (за ч. 1) чи втягнення її у виготовлення дитячої порнографії під час такої зустрічі (за ч. 2).

5. Мета «вчинення будь-яких дій сексуального характеру» відображає уявлення суб'єкта кримінального правопорушення про такий бажаний результат своєї поведінки, що полягає у вступі із дитиною у сексуальний контакт, пов'язаний із вагінальним, анальним, оральним проникнення в її тіло (як за допомогою геніталій, іншого органу, частини тіла, так і будь-яких сторонніх предметів). Разом із цим, коли мова йде про основний склад кримінального правопорушення (ч. 1 статті), то означена мета відсилає до положень ст. 155 КК, а коли про кваліфікований (ч. 3 статті) – до ст. 152 КК.

Водночас мета «вчинення дій розпусного характеру» орієнтує на бажання суб'єкта вчинення щодо дитини віком до шістнадцяти років інтелектуальних чи фізичних дій, пов'язаних із задоволенням його сексуальної пристрасті та/або збудженням сексуального інстинкту в дитини.

Натомість мета «втягнення у виготовлення дитячої порнографії» за ч. 2 аналізованої статті з огляду на необхідність забезпечення гармонізації з приписами міжнародно-правових актів та положеннями вітчизняного КК має бути трансформована в мету «виготовлення дитячої порнографії». При цьому останню пропонуємо розглядати як уявлення суб'єкта кримінального правопорушення про такий бажаний результат своєї поведінки, що полягає у створенні за участю неповнолітньої особи дитячої порнографії або внесенні змін до вже створеної продукції такого характеру, її відтворенні чи розмноженні.

З огляду на це ч. 2 ст. 156¹ КК може бути викладена в такій редакції:

«2. Пропозиція зустрічі, зроблена повнолітньою особою, у тому числі з використанням інформаційно-комунікаційних систем або технологій, неповнолітній особі з метою виготовлення за її участі дитячої порнографії, якщо після такої пропозиції було вчинено хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб така зустріч відбулася, - ...».

6. Суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 156¹ КК, визначений як спеціальний: фізична, осудна особа, яка досягла повноліття.

7. Осудність особи означає, що під час вчинення домагання дитини для сексуальних цілей вона усвідомлювала свої дії і керувала ними. Водночас діагностування в неї набутого педофільного розладу потенційно може зумовлювати стан неосудності.

8. Установлення законодавцем підвищеного віку кримінальної відповідальності за кримінальне правопорушення, передбачене ст. 156¹ КК, є виправданим кроком. Погоджені сексуальні взаємини між неповнолітніми не повинні підпадати під її дію, оскільки ідейне призначення норм цієї статті полягає в охороні дітей від посягань з боку осіб, які мають істотну вікову, психологічну чи соціальну перевагу, що приматанно дорослим відносно дітей.

При цьому виключення кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей у разі, коли дитина дає добровільну згоду на сексуальну взаємодію з повнолітньою особою, близькою їй за віком, ступенем розвитку або фізичної та психологічної зрілості, потенційно видається неможливим кроком. Таке правопорушення, на відміну від інших кримінально караних діянь, передбачених розділом IV Особливої частини КК, не є проявом взаємної сексуальної зацікавленості молодих людей, а демонструє асиметрію ролей учасників взаємодії, де простір взаємності фактично унеможлиблюється.

9. З метою забезпечення виконання міжнародно-правових зобов'язань, а також забезпечення більш ефективної кримінально-правовій охорони дітей від посягань з боку осіб, що перебувають у її «колі довіри» ч. 3 ст. 156¹ КК має бути доповнена такою обставиною, що обтяжує відповідальність за домагання, як: «дії... вчинені членами сім'ї чи близькими родичами, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього».

ВИСНОВКИ

1. Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей визначається низкою обставин, серед яких: 1) суспільна небезпечність діяння; 2) системно-правова несуперечливість; 3) чіткість і ясність мови; 4) зміна умов життя суспільства; 5) наявність можливості боротьби з діянням за допомогою кримінально-правових засобів; 6) наявність ресурсів для здійснення кримінального переслідування; 7) співрозмірність позитивних і негативних наслідків заборони; 8) повнота й ненадмірність заборони; 9) повнота складу кримінального правопорушення. При цьому під час нормативного оформлення відповідної заборони у ст. 156¹ КК законодавцем було повною мірою дотримано переважну більшість із них, за винятком вимоги чіткості та ясності мови. Про її недодержання свідчить, серед іншого, використання в положеннях статті: а) оціночних формулювань (на кшталт «дія, спрямована на те, щоб така зустріч відбулася», «особа, яка виглядає, як дитина», «реальний або змодельований сексуальний образ», «реальна або змодельована відверто сексуальна поведінка»), б) термінів, що не перебувають в єдності з термінологічною системою, що застосовується в КК (зокрема, «інформаційно-телекомунікаційні системи» та «інформаційно-телекомунікаційні технології»), в) наведення визначення, що не розкриває суттєві ознаки відповідного йому поняття (мова йде про поняття «зустріч» у примітці до ст. 156¹ КК).

2. Подібні кримінально-правові заборони, що містяться в національних законодавствах про кримінальну відповідальність держав-членів ЄС, ґрунтуються на спільних концептуальних основах, зумовлених близькістю національних культур та спільними загально-нормативними чинниками (основним із яких є ратифікація та імплементація положень Лансаротської конвенції як базового у цій площині міжнародного нормативно-правового акта). При цьому для більшості європейських країн, попри наявну варіативність національних законодавчих рішень, є характерним: а) нормативне відображення природи відповідного кримінального правопорушення як сексуального делікту; б) визнання потерпілою

від нього, як правило, тільки дитини (здебільшого віком до 15-16 років); в) представлення суспільно небезпечного діяння через декілька самостійних форм забороненої поведінки (що є при цьому як альтернативними одна щодо одної, так і обов'язковими або ж поєднують кожен основну дію (серед інших альтернативних) з необхідністю вчинення ще однієї, додаткової) без закріплення супутньої необхідності настання його суспільно небезпечних наслідків; г) нормативне відображення застосування ІКС та ІКТ у механізмі учинення правопорушення; г) презюмування достовірності умисного характеру вчиненого; д) визначення мети, що загалом має сексуальну спрямованість; е) формулювання суб'єкта переважно загальним способом.

3. Родовим об'єктом домагання дитини для сексуальних цілей, як і всіх інших правопорушень, передбачених розділом IV Особливої частини КК, є суспільні відносини, що забезпечують сексуальні стосунки. «Безпека сексуальних стосунків», що становить ядро такого об'єкта, видається найбільш ємним та оптимальним узагальненим поняттєвим позначенням, оскільки здатне відобразити конкретну сферу суспільних відносин, що підпадає під кримінально-правову охорону, окреслити її лише випадками суб'єктних взаємин, а також конкретизувати її (до стану захищеності від різних проявів сексуальної експлуатації та сексуального насильства, спрямованих на задоволення сексуального потягу).

Для кримінального правопорушення, що піддано аналізу, властиві одразу два основні безпосередні об'єкти – 1) суспільні відносини, що забезпечують інформаційну сексуальну недоторканість дитини та/або 2) суспільні відносини, що забезпечують інформаційний рівень сексуальної свободи дитини. Охорона від посягань на перші впливає зі змісту ч. 1 і ч. 3 ст. 156¹ КК, водночас під кримінально-правову охорону від посягань на рівні її ч. 2 альтернативно підпадають як перші, так і другі (що зумовлено широким нормативним визначенням вікових меж потерпілого). Разом із цим виокремлення «інформаційного» аспекту названих вище соціальних цінностей, що покладені в основу суспільних відносин, пояснюється тим, що домагання дитини для

сексуальних цілей за своєю сутністю є комунікаційним актом, тобто таким, в основі якого – суто інформаційний вплив порушника на дитину.

Водночас у разі посягання на суспільні відносини, що забезпечують інформаційну сексуальну недоторканість дитини, завжди страждають і суспільні відносини, що забезпечують її нормальний психічний розвиток (що дозволяє розглядати їх при цьому як додатковий обов'язковий об'єкт домагання дитини для сексуальних цілей). Характер такого об'єкта видозмінюється в додатковий факультативний, якщо основним безпосереднім об'єктом є суспільні відносини, що забезпечують інформаційний рівень сексуальної свободи дитини. При такому домаганні факультативно мають місце й посягання на суспільні відносини у сферах нормального духовного або соціального розвитку дитини.

4. Наскрізною обов'язковою ознакою складу домагання для сексуальних цілей за ст. 156¹ КК є його потерпілий – дитина, незалежно від наявності або відсутності родинних зв'язків із правопорушником, у віці від 14 до 16 років – за ч. 1 статті; від 14 до 18 років – за її ч. 2; від народження і до 14 років – за ч. 3.

5. Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 156¹ КК, характеризується сукупністю двох обов'язкових хронологічно послідовних суспільно небезпечних дій: 1) пропозиції зустрічі та 2) вчинення хоча б однієї дії, спрямованої на те, що така зустріч відбулася, а також засобами / знаряддями виказу пропозиції зустрічі у виді ІКС або ІКТ.

6. «Пропозиція зустрічі» – це вираження наміру правопорушника про його спільне перебування з дитиною у фізичному або кіберпросторі, що уможлиблює їх взаємодію сексуального характеру, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних систем або технологій. Така пропозиція, як правило, виказується словесно, що, однак, не виключає при цьому застосування засобів позасловесної комунікації, серед яких жести, міміка, графічні засоби (на кшталт емодзі, смайлів, мемів, гіфок, стикерів (наліпок)) тощо. Форму виразу пропозиції за допомогою останніх при цьому доцільно іменувати графічно-символічною.

Разом із цим пропозицію зустрічі за аналізованою статтею доцільно розглядати в контексті перформативного висловлювання (висловлювання-дії), яке

утворює сукупний взаємозв'язок локутивного, іллокутивного та перлокутивного аспектів. Перший є словесною оболонкою відповідної пропозиції (її семантично-граматичною формою), другий – її «активує» (вказує на спонукання дитини до того, щоб вона згодилася на запропоновану зустріч задля вчинення під час неї дій сексуального характеру, розпусних дій або втягнення її у виготовлення дитячої порнографії), а третій – відображає ефект від неї, що справляється на дитину, якій вона адресована. На локутивному рівні правопорушник при цьому зазвичай використовує різноманітні вітальні слова та вислови, спрямовані на установлення контакту з дитиною, а також мовні звороти, пов'язані з безпосереднім виказом пропозиції зустрічі; на іллокутивному – може вживати 1) компліменти й пестливі звернення; 2) фрази, покликані викликати довіру чи прихильність дитини; 3) слова її заохочення чи зацікавлення; 4) фрази – самопрезентації його влади; 5) маніпулятивні вислови та вирази, поєднані з психологічним тиском; 6) провокативні або 7) сексуально забарвлені звернення тощо.

7. Для констатації завершеності домагання дитини для сексуальних цілей після пропозиції зустрічі правопорушник має вчинити хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб відповідна зустріч відбулася. За своїм проявом така дія (дії) має(-ють) об'єктивно існувати в дійсності, бути чітко визначеною(-ими) та об'єктивно здатною(-ими) призвести до зустрічі з дитиною.

За характером вчинення вони можуть бути поділені на матеріальні та нематеріальні; за способом впливу – на безпосередні та опосередковані; за своєю природою на такі, що: 1) пов'язані з безпосереднім контактом або спільним перебуванням із нею в одному просторі; 2) стосуються організації зустрічі; 3) спрямовані на переміщення потерпілої чи правопорушника; 4) охоплюють заохочення або зацікавлення дитини; 5) сполучені з психологічним впливом на неї.

8. Засоби / знаряддя вчинення домагання дитини для сексуальних цілей є обов'язковою ознакою складу кримінального правопорушення і пов'язуються виключно з такою формою діяння, як «пропозиція зустрічі». Водночас з огляду на множинність їх окремих проявів законодавець не перелічив усі можливі різновиди в диспозиціях ст. 156¹ КК, а обмежився вказівкою виключно на ІКС або ІКТ (що є

найбільш типовими при вчиненні цього кримінального правопорушення). Разом із цим використання законодавцем при позначенні такої ознаки понять зі складовою «-телекомунікаційна» є свідченням порушення єдності термінології і необхідності у зв'язку з цим внесення відповідних змін до статті.

9. Суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 156¹ КК, характеризується виною у формі прямого умислу та двома видами мети – 1) найближчою (попередньою) – формування в дитини готовності зустрітися та 2) кінцевою (остаточною) – вчинення щодо неї будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій (за ч. 1 ст. 156¹ КК) чи втягнення її у виготовлення дитячої порнографії (за ч. 2 цієї статті);

10. Змістом усвідомлення як інтелектуальної ознаки умислу має досягатися фактичний бік та соціальна сутність вчинюваного діяння. Має відбиватися у свідомості особи й специфічна ознака потерпілого – його вік, що може мати вияв на двох рівнях усвідомлення – знання та усвідомлення можливості.

Специфічними індикаторами «знання» при цьому можуть бути: 1) попереднє пред'явлення винному офіційних документів дитини; 2) ознайомлення з іншими відомостями, що засвідчують ознаку її віку; 3) перебування з дитиною у сімейних відносинах чи факт тривалого сумісного проживання нею; 4) безпосереднє інформування про вік дитини з боку членів її сім'ї, близьких родичів, чи осіб, на які покладено обов'язки щодо її виховання або піклування. На «усвідомлення можливості» натомість потенційно можуть вказувати: 1) особливості фізичного розвитку особи; 2) характер її мовлення та спілкування; 3) манера поведінки; 4) спосіб проведення дозвілля; 5) особливості соціальних зв'язків тощо.

Разом із цим змістом «бажання» як вольової ознаки умислу при вчиненні домагання дитини для сексуальних цілей охоплюється скерування особою власної поведінки на вираження дитині пропозиції зустрітися, а також вчинення після неї будь-якої дії (дій) на наближення такої зустрічі. При цьому бажання зазначених дій одночасно передбачає ставлення до них як до специфічного засобу здійснення щодо дитини в майбутньому дій сексуального характеру, розпусних дій або втягнення її у виготовлення дитячої порнографії.

11. Найближча (попередня) мета домагання дитини для сексуальних цілей – формування в дитини готовності зустрітися, – є іманентною властивістю такого кримінального правопорушення й безпосередньо об’єктивується в поведінці правопорушника (пропозиції зустрічі та вчиненні після неї хоча б однієї дії, орієнтованої на її настання). Фактично вона є засобом досягнення кінцевої (остаточної) мети, що, зі свого боку, направлена в майбутнє, визначає загальну сексуальну спрямованість та суспільну небезпечність посягання.

Різновидами кінцевої (остаточної) мети за ст. 156¹ КК є три: 1) вчинення будь-яких дій сексуального характеру; 2) вчинення розпусних дій (за ч. 1) або 3) втягнення дитини у виготовлення дитячої порнографії (за ч. 2).

Змістовно мета «вчинення будь-яких дій сексуального характеру» відбиває уявлення суб’єкта кримінального правопорушення про такий бажаний результат своєї поведінки, що полягає у вступі з дитиною в сексуальний контакт, пов’язаний із вагінальним, анальним, оральним проникненням в її тіло (як за допомогою геніталій, іншого органу, частини тіла, так і будь-яких сторонніх предметів). Фактично така мета відсилає до положень або ст. 155, або ст. 152 КК (конкретний вибір якої залежить від з’ясування того, на потерпілого якого віку така мета скерована).

Під метою «вчинення дій розпусного характеру» слід розуміти уявлення суб’єкта кримінального правопорушення про такий бажаний результат своєї поведінки, що полягає у вчиненні щодо дитини віком до шістнадцяти років інтелектуальних чи фізичних дій, пов’язаних із задоволенням його сексуальної пристрасті та/або збудженням сексуального інстинкту в дитини. Нормативним відповідником спрямованості такої мети є положення ст. 156 КК.

Визначаючи мету «втягнення у виготовлення дитячої порнографії», законодавець орієнтував на факт такого впливу на неповнолітню особу, що уможливив би її обернення в продукування порнографічних матеріалів. Водночас сама по собі така мета применшує реальні прагнення порушника, зводить їх лише до проміжного етапу, що у відриві від «виготовлення» відповідної продукції не становить для нього «цінності». З огляду на це наявне нормативне формулювання

такої мети варто відобразити як «виготовлення дитячої порнографії» з тим, щоб безпосередньо орієнтувати на уявлення суб'єкта кримінального правопорушення про такий бажаний результат своєї поведінки, що полягає у створенні за участю неповнолітньої особи дитячої порнографії або внесенні змін до вже створеної продукції такого характеру, її відтворенні чи розмноженні. У такому випадку зазначена мета буде прямо відсилати до положень ст. 301¹ КК.

12. Суб'єкт складу кримінального правопорушення, передбаченого у ст. 156¹ КК, є спеціальним – фізична, осудна особа, яка на момент вчинення діяння досягла вісімнадцяти років. Разом із цим діагностування в такої особи набутого педофільного розладу потенційно може зумовлювати стан її неосудності та, відповідно, свідчити про те, що вона не підлягає кримінальній відповідальності за вчинене.

Заслуговують на підтримку наявні в науковій площині пропозиції щодо доповнення ст. 156¹ КК такою обставиною, що обтяжує кримінальну відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей, як його «вчинення членами сім'ї чи близькими родичами, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього».

13. Проведене дослідження надало змогу сформулювати пропозиції щодо внесення таких змін до КК:

1) назву розділу IV Особливої частини викласти в такій редакції:

«Кримінальні правопорушення проти безпеки сексуальних стосунків»;

2) у ст. 156¹:

– у її ч.ч. 1 та ч. 2 слова «інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій» замінити словами «інформаційно-комунікаційних систем або технологій»;

– у її ч. 2 слова «з метою втягнення її у виготовлення дитячої порнографії» замінити словами «з метою виготовлення за її участі дитячої порнографії»;

– ч. 3 викласти в такій редакції: «Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або

щодо малолітньої особи, або вчинені членами сім'ї чи близькими родичами, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього»;

– примітку викласти в такій редакції:

«**Примітка.** 1. Під пропозицією зустрічі у цій статті слід розуміти вираження дитині наміру про організацію спільного з нею перебування.

2. Під зустріччю у цій статті слід розуміти спільне перебування повнолітньої особи та дитини у фізичному або кіберпросторі, що уможлиблює їх взаємодію сексуального характеру, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних систем або технологій».

Пункт 2 примітки при цьому вважати п. 3 відповідно.

У зв'язку з наведеним нормативні положення ч.ч. 1, 2, 3 та примітки до ст. 156¹ КК пропонуємо змоделювати так:

1. Пропозиція зустрічі, зроблена повнолітньою особою, у тому числі з використанням *інформаційно-комунікаційних систем або технологій*, особі, яка не досягла шістнадцятирічного віку, з метою вчинення стосовно неї будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій, у разі якщо після такої пропозиції було вчинено хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб така зустріч відбулася, - ...

2. Пропозиція зустрічі, зроблена повнолітньою особою, у тому числі з використанням *інформаційно-комунікаційних систем або технологій*, неповнолітній особі з метою виготовлення за її участі *дитячої порнографії*, якщо після такої пропозиції було вчинено хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб така зустріч відбулася, - ...

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або щодо малолітньої особи, або вчинені членами сім'ї чи близькими родичами, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього, - ...

Примітка. 1. Під пропозицією зустрічі у цій статті слід розуміти вираження дитині наміру про організацію спільного з нею перебування.

2. Під зустріччю у цій статті слід розуміти спільне перебування повнолітньої особи та дитини у фізичному або кіберпросторі, що уможливорює їх взаємодію сексуального характеру, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних систем або технологій.

3. Під дитячою порнографією в цій статті та статті 301¹ цього Кодексу слід розуміти зображення у будь-який спосіб дитини чи особи, яка виглядає як дитина, у реальному чи змодельованому відверто сексуальному образі або задіяної у реальній чи змодельованій відверто сексуальній поведінці, або будь-яке зображення статевих органів дитини в сексуальних цілях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. #stop_сехтинг. Названо найвразливішу групу дітей в інтернеті: як захистити. *OBOZ.UA*: вебсайт. 25.01.2022. URL: <https://surl.li/cxbydz>.
2. 2012. évi C. Törvény a Büntető Törvénykönyvről. *Wolters Kluwer*: weboldal. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200100.tv> (hozzáférés dátuma: 05.12.2025).
3. 2021 рік. Форма № 6. Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2021 рік. *Судова влада України*: оф. вебсайт. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21.
4. 2022 рік. Форма № 6. Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання. *Судова влада України*: оф. вебсайт. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022.
5. 2023 рік. Форма № 6. Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання. *Судова влада України*: оф. вебсайт. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2023.
6. 2024 рік. Форма № 6. Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання. *Судова влада України*: оф. вебсайт. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2024.
7. 2025 рік. Форма № 6. Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання. *Судова влада України*: оф. вебсайт. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2025.
8. 6D32 Pedophilic disorder: ICD-11 for Mortality and Morbidity Statistics. *ICD-11*: of. website. URL: <https://icd.who.int/browse/2025-01/mms/en#517058174>.
9. A scoping review of child grooming strategies: pre- and post-internet / T. R. Ringenberg et al. *Child Abuse & Neglect*. 2022. Vol. 123. P. 105392. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105392>.
10. Acquired Pedophilia: international Delphi-method-based consensus guidelines / C. Scarpazza et al. *Translational Psychiatry*. 2023. No. 11 (13). Pp. 1–17. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41398-023-02314-8>.

11. Age of Consent Laws By Country. *Age of Consent & Sex Laws - AgeOfConsent.net*: website. URL: <https://www.ageofconsent.net/world>.
12. Aksoy Retornaz E. Online Solicitation of Children for Sexual Purposes (Cyber Grooming) From the Turkish Legal Perspective. *Journal of Penal Law and Criminology / Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*. 2022. Vol. 10, No. 1. P. 211–233. DOI: <https://doi.org/10.26650/jplc2022-1112665>.
13. Alexander A. Boni-Saenz. Discussing and Assessing Capacity for Sexual Consent. *Psychiatric Times*. 2016. Vol 33, No 7. URL: <https://www.psychiatrictimes.com/view/discussing-and-assessing-capacity-sexual-consent>
14. Ali S., Pasha S., Cox A. et al. Examining the short and long-term impacts of child sexual abuse: a review study. *SN Soc Sci*. 2024. Vol. 4. Pp. 1–15. DOI: <https://doi.org/10.1007/s43545-024-00852-6>.
15. Bardin C. Growing up too quickly: Children who lose out on their childhoods. *Paediatr Child Health*. 2005. Vol. 10, Is. 5. Pp. 264–268. DOI: 10.1093/pch/10.5.264.
16. Batyrgareieva V., Netesa N. Assessment of the danger of glorification of russian aggression against Ukraine and its participants: social-legal, economic and criminological analysis. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2024. Vol. 10, № 4. P. 71–81. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-4-71-81>.
17. Beltre G, Mendez MD. Child Development. 2023. *PMID*: of. website. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33232056/>.
18. Bennett C, Harden J. Sexuality as taboo: using interpretative phenomenological analysis and a Foucauldian lens to explore fathers' practices in talking to their children about puberty, relationships and reproduction. *J Res Nurs*. 2019. No 24(1-2). Pp. 22–33. DOI: <https://doi.org/10.1177/1744987118818>.
19. Bennett N., O'Donohue W. The Construct of Grooming in Child Sexual Abuse: Conceptual and Measurement Issues. *Journal of Child Sexual Abuse*. 2014. Vol. 23, No. 8. P. 957–976. DOI: <https://doi.org/10.1080/10538712.2014.960632>.

20. Bierie D. M., Budd K. M. Romeo, Juliet, and Statutory Rape. *Sexual Abuse*. 2016. Vol. 30, No 3. P. 296–321. DOI: <https://doi.org/10.1177/1079063216658451>.
21. Bours P., Kulsrud H. Detection of Cyber Grooming in Online Conversation. *2019 IEEE International Workshop on Information Forensics and Security (WIFS)* (Delft, Netherlands, 2019). 2019. Pp. 1–6. DOI: 10.1109/WIFS47025.2019.9035090.
22. Broome L. J., Izura C., Davies J. An investigation of the linguistic and deceptive characteristics of online grooming types. *Journal of Sexual Aggression*. 2024. P. 1–18. URL: <https://doi.org/10.1080/13552600.2023.2300470>
23. Brottsbalk: Lag av 21.12.1962 nr 1962:700. *Sveriges Riksdag: webbplats*. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700/#K6 (åtkomstdatum: 05.12.2025).
24. Burgess A. W., Hartman C. R. On the Origin of Grooming. *Journal of Interpersonal Violence*. 2017. Vol. 33, No. 1. P. 17–23. DOI: <https://doi.org/10.1177/0886260517742048>.
25. Byers E. Beyond the birds and the bees and was it good for you? Thirty years of research on sexual communication. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*. 2011. Vol. 52, No. 1. Pp. 20–28. DOI: 10.1037/a0022048.
26. Castelo-Branco C., Boada D., Reina M. F. Impact of Child Abuse on Sexuality. How to Prevent Short and Long-Term Consequences. *Clinical and Experimental Obstetrics & Gynecology*. 2022. Vol. 49, No. 7. P. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.31083/j.ceog4907165>.
27. Children at risk of grooming in as little as 18 minutes. *British Science Association: website*. URL: <https://surl.li/rqqzqo>.
28. Children’s engagement with digital devices, screen time | Pew Research Center / B. Auxier et al. *Pew Research Center: website*. URL: <https://www.pewresearch.org/internet/2020/07/28/childrens-engagement-with-digital-devices-screen-time/>.

29. Children's screen and problematic media use in the United States before and during the COVID-19 pandemic / L. Eales et al. *Child Development*. 2021. Vol. 92, Is. 5. P. e866–e882. DOI: <https://doi.org/10.1111/cdev.13652>.
30. Code pénal à partir du 22 juillet 1992. *Légifrance*: site web. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/2025-12-05 (date de consultation: 05.12.2025).
31. Code pénal. *Journal officiel du Grand-Duché de Luxembourg*: site web. URL: <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/code/penal/20250804> (date de consultation : 04.12.2025).
32. Codice Penale: Regio Decreto 19 ottobre 1930, n. 1398. *Gazzetta Ufficiale*: sito web. URL: https://www.gazzettaufficiale.it/dettaglio/codici/codicePenale/527_1_1 (data di consultazione: 04.12.2025).
33. Código Penal: Decreto-Lei No. 48/95. *Diário da República*. 1995. No 63/1995, Série I-A de 1995-03-15. URL: <https://diariodarepublica.pt/dr/legislacao-consolidada/decreto-lei/1995-34437675> (data de aplicação: 05.12.2025).
34. Código Penal: Ley Orgánica 10/1995 de 23 de noviembre. *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado*: sitio web. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444> (fecha de consulta: 04.12.2025).
35. Codul Penal: Legea din 17 iulie 2009 Nr. 286/2009. *Portal Legislativ*: site web. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/223635> (accesat: 05.12.2025).
36. Cognitive profiles of paedophilic behaviour: A meta-analytic and systematic review of developmental vs acquired forms / C. Costa et al. *Frontiers in Psychiatry*. 2025. No. 16. DOI: 10.3389/fpsy.2025.1568244.
37. Committee of the Parties to the Council of Europe Convention on the protection of children against sexual exploitation and sexual abuse. Opinion on Article 23 of the Lanzarote Convention and its explanatory note Solicitation of children for sexual purposes through information and communication technologies (Grooming) Adopted by the Lanzarote Committee on 17 June 2015. P. 1–

13. URL: <https://edoc.coe.int/en/children-s-rights/7064-lanzarote-committee-opinion-on-article-23-of-the-lanzarote-convention-and-its-explanatory-note.html>.

38. Committee on the Rights of the Child. General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42 and 44, para. 6): General comment No. 5. 2003. 21 p. *United Nations*: of. website. URL: <https://cypcs.org.uk/wpcypcs/wp-content/uploads/2021/02/General-Comment-5.pdf>.

39. Committee on the Rights of the Child. The right of the child to freedom from all forms of violence: General comment No.13. 2011. *United Nations*: of. website. URL: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=3Pbz6XAK/zXfWCfyWL9lIwk5raRwajh6JJ7JM8Z/9Ch5/acXkUJZ5kl4pU0CM43oLLxwDMGkHSNG7N/osSg6iw==>.

40. Corrêa Camargo B., Renzikowski J. The Concept of an “Act of a Sexual Nature” in Criminal Law. *German Law Journal*. 2021. Vol. 22, No. 5. P. 753–768. DOI: <https://doi.org/10.1017/glj.2021.37>.

41. Council of Europe. Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence: Explanatory report on 07.04.2011 № CM(2011)49-addfinal. *Committee of Ministers*: of. website. URL: [https://search.coe.int/cm#{%22CoEIdentifier%22:\[%2209000016805cd159%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016805cd159%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}).

42. Council of Europe. Convention on the protection of children against sexual exploitation and sexual abuse: Compilation of Replies to Question 10 of the Thematic Questionnaire (including Replies to Question 16 of the General Overview Questionnaire as regards Article 18 of the Lanzarote Convention). 64 p. URL: <https://rm.coe.int/1680470e63>.

43. Countering the sexual solicitation of children using computer technology / N. Semchuk et al. *Revista Científica General José María Córdova*. 2022. Vol. 20, No. 38. P. 371–385. DOI: <https://doi.org/10.21830/19006586.907>.

44. Criminal Code of Malta of 10.06.1984. *Legiżlazzjoni Malta*: website. URL: <https://legislation.mt/eli/cap/9/eng/pdf> (date of application: 04.12.2025).

45. Criminal Law (Sexual Offences) Act 2017: Act of 22.02.2017. *Government of Ireland*: website. URL: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2017/act/2/enacted/en/html> (date of application: 04.12.2025).
46. Custers R., Aarts H. Unconscious motivation. *The SAGE encyclopedia of theory in psychology*. 2016. Vol. 2. Pp. 945–948. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781483346274.n324>.
47. Davies C., Robinson K. Hatching Babies and Stork Deliveries: Risk and Regulation in the Construction of Children’s Sexual Knowledge. *Contemporary Issues in Early Childhood*. 2010. Vol. 11, Is. 3. Pp. 249–262. DOI: <https://doi.org/10.2304/ciec.2010.11.3.249>.
48. Directive 2011/93/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA : Directive of 13.12.2011 no. 2011/93/EU. *EUR-lex*: of. website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/93/oj/eng>.
49. Europol. Exploiting isolation: sexual predators increasingly targeting children during COVID pandemic – A further increase in sharing of child abuse material online, sexual coercion and extortion of children is expected. *Europol*: of. website. URL: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/exploiting-isolation-sexual-predators-increasingly-targeting-children-during-covid-pandemic>.
50. Explanatory Report to the Convention on Cybercrime. *Council of Europe Treaty Series*. 2001. No. 185. 60 p. URL: <https://rm.coe.int/16800cce5b>.
51. Explanatory Report to the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse. *Council of Europe Treaty Series*. 2007. No. 201. 42 p. URL: <https://rm.coe.int/16800d3832>.
52. Електронний каталог - розширений пошук. *Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого* | *Бібліотека*: оф. вебсайт. URL: https://ek.nlu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=IBIS_EX&P21DBN=IBIS&S21CNR=20&Z21ID=.

53. F60.2 Dissocial personality disorder. *ICD-10 Version:2019*: of. website. URL: <https://icd.who.int/browse10/2019/en#/F60.2>.
54. Finkelhor D. Child sexual abuse: New theory and research. New York: Free Press. 1984. 304 p.
55. From deepfakes to grooming: UN warns of escalating AI threats to children. *UN News*: of. website. URL: <https://news.un.org/en/story/2026/01/1166827>.
56. Gemara N., Mishna F., Katz C. ‘If my parents find out, I will not see my phone anymore’: Who do children choose to disclose online sexual solicitation to?. *Child & Family Social Work*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1111/cfs.13069>
57. Gesser N., Eby F. G., Anderson R. E. Motives for Sex and Sexual Perpetration in College Men: An Exploratory Study. *Sexual Abuse*. 2023. Pp. 486–506. DOI: <https://doi.org/10.1177/10790632231190080>.
58. Gibson M. Deceptive Sexual Relations: A Theory of Criminal Liability. *Oxford Journal of Legal Studies*. 2019. Vol. 40, No. 1. P. 82–109. DOI: <https://doi.org/10.1093/ojls/gqz031>.
59. Gilbert F., Focquaert F. Rethinking responsibility in offenders with acquired paedophilia: Punishment or treatment? *International Journal of Law and Psychiatry*. 2015. No. 38. Pp. 51–60. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2015.01.007>.
60. Glossary:Information and communication technology (ICT) - Statistics Explained - Eurostat. *Language selection | European Commission*: of. website. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Information_and_communication_technology_\(ICT\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Information_and_communication_technology_(ICT))
61. Guide on Prevention of Sexual Harassment in the Workplace / Compiled by: Beijing Zhongze Women’s Legal Consultation and Service Center – Women Watch China. 2010. 33 p. URL: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmstp5/groups/public/@asia/@ro-bangkok/@ilo-beijing/documents/publication/wcms_157626.pdf.

62. Guide to measuring information and communication technologies (ICT) in education: Technical paper. Montreal: UNESCO Institute for Statistics. 2009. 138 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000186547>.
63. Harris M., Allardyce S., Findlater D. Child sexual abuse and Covid-19: Side effects of changed societies and positive lessons for prevention. *Criminal Behaviour and Mental Health*. 2021. Vol. 31, No. 5. P. 289–292. DOI: <https://doi.org/10.1002/cbm.2214>.
64. Hornor G. Online Sexual Solicitation of Children and Adolescents. *Journal of Pediatric Health Care*. 2020. Vol. 34, No. 6. P. 610–618. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.pedhc.2020.05.008>.
65. Hornor G. Child Sexual Abuse: Consequences and Implications. *Journal of Pediatric Health Care*. 2010. Vol. 24, No. 6. P. 358–364. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.pedhc.2009.07.003>.
66. Idiopathic and acquired pedophilia as two distinct disorders: an insight from neuroimaging / C. Scarpazza et al. *Brain Imaging and Behavior*. 2021. No. 5. Pp. 2681–2692. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11682-020-00442-z>.
67. Information and Communication Technologies (ICT). *AIMS* : of. website. URL: <https://aims.fao.org/information-and-communication-technologies-ict#:~:text=Information%20and%20Communication%20Technologies%20,media%20applications%20and%20services%20enabling>.
68. Internet addiction and psychological distress among Chinese schoolchildren before and during the COVID-19 outbreak: A latent class analysis / I.-H. Chen et al. *Journal of Behavioral Addictions*. 2021. Vol. 10, No 3. P. 731–746. DOI: <https://doi.org/10.1556/2006.2021.00052>.
69. ITU. Facts and Figures: annual reference publication. 2025. *ITU: Connecting the world and beyond*: website. URL: <https://www.itu.int/itu-d/reports/statistics/2025/10/15/ff25-mobile-phone-ownership/>.
70. Jianqing L. Unconscious Criminal Motivation. *The ECPH Encyclopedia of Psychology*. 2024. Singapore: Springer. Pp. 1564–1565. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-97-7874-4_532.

71. Kapfer C. Cybergrooming – rechtliche, kriminologische und präventive Aspekte : Diplomarbeit. Linz: Johannes Kepler Universität Linz, 2025. 67 p. URL: <https://epub.jku.at/obvulihs/download/pdf/12918688>.
72. Kaviani Johnson A. Grooming and Child Sexual Abuse in Organizational Settings—an Expanded Role for International Human Rights Law. *Journal of Human Rights Practice*. 2023. Vol. 16, Is. 1. P. 355–373. DOI: <https://doi.org/10.1093/jhuman/huad039>.
73. Kazenski zakonik: Zakon z dne 20.05.2008 № 1866-IV. *Pravno-informacijski sistem Republike Slovenije*: spletna stran. URL: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO5050> (dostopano: 05.12.2025).
74. Kazić-Çakar E. A brief discourse about the need for criminalization of online grooming in Bosnia and Herzegovina. *Balkan Social Science Review*. 2021. Vol. 18. P. 167–183. URL: <https://doi.org/10.46763/bssr2118167kc>
75. Kazneni zakon od 26. listopada 2011 № 2498. *Informator*: web stranica. URL: <https://informator.hr/zakoni/9832-kazneni-zakon> (datum pristupa: 05.12.2025).
76. Keglevic R. "Cybergrooming" - Die Strafbarkeit der Anbahnung von Sexualkontakten zu unmündigen Minderjährigen. Ein Rechtsvergleich zwischen Österreich und Deutschland : Diplomarbeit. Graz: Karl-Franzens-Universität Graz, 2022. 78 p. URL: <https://unipub.uni-graz.at/obvugrhs/download/pdf/7708871>.
77. Kingston University. Paedophiles' online chats become sexualized within two minutes, study shows. *ScienceDaily*. 17 April 2012. URL: www.sciencedaily.com/releases/2012/04/120417101928.htm.
78. Kirvan P., Awati R., Pratt M. K. What is ICT (Information and Communications Technology)? | Definition from TechTarget. *Search CIO*: website. URL: <https://www.techtarget.com/searchcio/definition/ICT-information-and-communications-technology-or-technologies#:~:text=The%20internet,%20internet%20of%20things,part%20of%20the%20ICT%20universe>
79. Kodeks karny: Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Dz. U. 1997. Nr 88, poz. 553. URL:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>

(data złożenia wniosku: 05.12.2025).

80. Krimināllikums. *Latvijas Vēstnesis*. 1998. № 199/200 no 08.07.1998. URL: <https://likumi.lv/ta/id/88966> (datums: 04.12.2025).

81. Kristich Tara A. Online Child Sexual Grooming: Understanding the Origins and Problems Within the Criminal Justice System: dissertation / Doctor of Philosophy. Lynchburg: Liberty University. 2025. 180 p. URL: <https://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=8289&context=doctoral>.

82. Kukovynets D. Theoretical definition of online grooming. *Наука у мінливому світі: актуальні дослідження молодих науковців*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції іноземними мовами / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків: НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2023. С. 106–109. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1SnQOwe4K1i2noyHWsBw0tWVRYoUkLepU>.

83. Lanning K. The Evolution of Grooming: Concept and Term. *Journal of Interpersonal Violence*. 2017. Vol. 33, No. 1. P. 5–16. DOI: <https://doi.org/10.1177/0886260517742046>.

84. Lanzarote Committee. Opinion on Article 23 of the Lanzarote Convention and its explanatory note on 17 June 2015. Council of Europe, 2016. 13 p. URL: <https://edoc.coe.int/en/children-s-rights/7064-lanzarote-committee-opinion-on-article-23-of-the-lanzarote-convention-and-its-explanatory-note.html>.

85. Law on Information Security. *Official Gazette of Republic of Serbia*. No. 6 /16, 94/17 and 77/19. URL: <https://surl.li/forloh> (станом на 11.06.2025 р.).

86. Lehn E. W., Chahboun S., Page A. G. Purity or perversion? from taboo to fact: kindergarten teachers' reflections on age-normal sexuality. *Front. Psychol.* 2023. Vol. 14. Pp. 1–9. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1212456>.

87. Lehn E., Chahboun S. Breaking taboos! From silence to support: understanding children's sexuality in early childhood pedagogical practice. *Frontiers in Education*. 2025. Vol. 10. Pp. 1–10. DOI: 10.3389/feduc.2025.1546431.

88. Li Y. Children's development in the digital age: impact of technology, family, and pandemic on education and well-being. *Early Child Development and Care*. 2024. Vol. 194, No. 13–14. P. 1245–1250. DOI: <https://doi.org/10.1080/03004430.2024.2440687>.
89. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.* 2000, Nr. 89-2741. URL: <https://www.infolex.lt/ta/66150#> (datums: 04.12.2025).
90. Lumer C. Unconscious Motives and Actions – Agency, Freedom and Responsibility. *Frontiers in Psychology*. 2019. Vol. 9. 16 p. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02777>.
91. Malacane M., Beckmeyer J. J. A Review of Parent-Based Barriers to Parent–Adolescent Communication about Sex and Sexuality: Implications for Sex and Family Educators. *American Journal of Sexuality Education*. 2016. Vol. 11, No. 1. Pp. 27–40. DOI: <https://doi.org/10.1080/15546128.2016.1146187>.
92. Małgorzata Skórzewska-Amberg. Online Child Grooming – Some Remarks Against The Background Of The Pandemic. *Krytyka Prawa. Niezależne Studia Nad Prawem*. 2021. Vol. 13, No. 4. Pp. 72–87. DOI: 10.7206/kp.2080-1084.493.
93. Maung H. H. Gender Affirming Hormone Treatment for Trans Adolescents: A Four Principles Analysis. *Journal of Bioethical Inquiry*. 2024. Vol. 21 (3). Pp. 1–19. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11673-023-10313-z>.
94. Mental health. *World Health Organization (WHO)*: of. website. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response> (date of access: 22.07.2025).
95. Mitchell K. J., Finkelhor D., Wolak J. Risk Factors for and Impact of Online Sexual Solicitation of Youth. *JAMA*. 2001, No. 285(23). Pp 3011–3014. DOI:10.1001/jama.285.23.3011.
96. Mitchell K. J. Risk Factors for and Impact of Online Sexual Solicitation of Youth. *JAMA*. 2001. Vol. 285, No. 23. P. 3011. DOI: <https://doi.org/10.1001/jama.285.23.3011>
97. Mochi C. Idiopathic pedophilia and acquired pedophilia: is public opinion influenced by anatomical or cognitive data?: final dissertation / master Degree in

Cognitive Neuroscience and Clinical Neuropsychology. Padova: University of Padova. 2022. 66 p.

98. Moore A., Reynolds P. The Age of Consent. *Childhood and Sexuality*. London, 2017. P. 79–98. URL: https://doi.org/10.1057/978-1-137-52497-3_4.

99. Moving one step closer to better health and rights for transgender people. *World Health Organization*: of. website. URL: <https://www.who.int/europe/news/item/17-05-2019-moving-one-step-closer-to-better-health-and-rights-for-transgender-people>.

100. Ndugga P, Kwagala B, Wandera SO, Kisaakye P, Mbonye MK, Ngabirano F. "If your mother does not teach you, the world will...": a qualitative study of parent-adolescent communication on sexual and reproductive health issues in Border districts of eastern Uganda. *BMC Public Health*. 2023, No. 23(1). P. 678. DOI: 10.1186/s12889-023-15562-6.

101. Nieto C. C. El delito de child grooming en el Derecho Penal español. Análisis del tipo penal y breves reflexiones. *Noticias Jurídicas*: website. URL: https://noticias.juridicas.com/conocimiento/articulos-doctrinales/16988-el-delito-de-child-grooming-en-el-derecho-penal-espanol-analisis-del-tipo-pena.../?utm_source=chatgpt.com

102. OECD. How's Life for Children in the Digital Age?: report. Paris: OECD Publishing, 2025. 173 p. DOI: <https://doi.org/10.1787/0854b900-en>.

103. On–Off Childhood? A Rapid Review of the Impact of Technology on Children’s Health / D. Borges et al. *Healthcare*. 2025. Vol. 13, No. 14. P. 1769. DOI: <https://doi.org/10.3390/healthcare13141769>.

104. Parkinson P. Online grooming and UK law: a submission by Childnet International to the Home Office. Sydney: University of Sydney. 12 p. URL: <https://www.childnet.com/wp-content/uploads/2014/08/online-grooming.pdf>.

105. Penal Code: act of 06.06.2001. *Riigi Teataja*: website. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/523122013003/consolide> (date of application: 04.12.2025).

106. Pereda N. The Social Cost of Violence Against Children and Youth. *Papeles del Psicólogo - Psychologist Papers*. 2023. Vol. 44, No. 3. P. 145–151. DOI: <https://doi.org/10.23923/pap.psicol.3021>).
107. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants Part 1. *On the Horizon*. 2001. Vol. 9, No. 5. P. 1–6. DOI: <https://doi.org/10.1108/10748120110424816>.
108. Profiling acquired pedophilic behavior: Retrospective analysis of 66 Italian forensic cases of pedophilia / A.S. Camperio Ciani et al. *International Journal of Law and Psychiatry*. 2019. No. 67. P. 101508. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2019.101508>.
109. Recommendation CM/Rec(2018)7 of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment (Adopted by the Committee of Ministers on 4 July 2018 at the 1321st meeting of the Ministers' Deputies). *Committee of Ministers*: of. website. URL: <https://search.coe.int/cm/?i=09000016808b79f7>.
110. Rikoslaki päivätty 19.12.1889 nro 39/1889. *Finlex*: verkkosivusto. URL: <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1889/39-001> (käyttöpäivämäärä: 05.12.2025).
111. Robert P. Durkheim et la sociologie du crime : la découverte d'un cours de 1892-1893. *Déviance et Société*. 2023. Vol. 48, No. 2. P. 313–325. DOI: <https://doi.org/10.3917/ds.482.0313/>.
112. Scarpazza C., Pennati A., Sartori G. Mental Insanity Assessment of Pedophilia: The Importance of the Trans-Disciplinary Approach. Reflections on Two Cases. *Frontiers in Neuroscience*. 2018. Vol. 12. Pp. 1–6. DOI: <https://doi.org/10.3389/fnins.2018.00335>.
113. Schmitt M., Flechais I. Digital deception: generative artificial intelligence in social engineering and phishing. *Artif Intell Rev*. 2024. Vol. 57. P. 1–23. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10462-024-10973-2>.
114. Semchuk, N., Lykhova, S., Udalova, N., Lyseiuk, A., Cheban, O. Countering the sexual solicitation of children using computer technology. *Revista Científica General José María Córdova*. 2022. Vol. 20, No. 38. P. 371–385. URL: <https://doi.org/10.21830/19006586.907>.

115. Seto M. Internet-Facilitated Sexual Offending: Somali research brief. 2015. P. 1–5. URL: <https://smart.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh231/files/media/document/internetfacilitatedsexualoffending.pdf/>
116. Sexual Abuse vs. Sexual Freedom? A Legal Approach to the Age of Sexual Consent in Adolescents in Spanish-Speaking Countries / S. M. Parra-Barrera et al. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2021. Vol. 18, No. 19. P. 1–10. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph181910460>
117. Sexual. *Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus*: website. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/sexual>
118. Skarpsno H. E. Barn og seksualitet. Utfordringer i barnehagen. 2013. Sebu Forlag. 76 p. URL: https://www.akademika.no/pedagogikk-og-samfunnsvitenskap/pedagogikk/barn-og-seksualitet/9788291529370?srsId=AfmBOoqLwEjMSOT-UsiYr-__xcPcVX6Q1BPoHIAFUAc6BR7JT-2MeOUn9.
119. Skuban-Eiseler T. Sexual Self-Determination of Individuals with Intellectual Disabilities—A Possible Philosophical Conceptualization and Resulting Practical Challenges. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022. Vol. 19, No. 19. P. 12595. URL: <https://doi.org/10.3390/ijerph191912595>.
120. SoK: The Dual Nature of Technology in Sexual Abuse / B. Obada-Obieh et al. 2022 IEEE Symposium on Security and Privacy (SP), San Francisco, CA, USA, 22–26 May 2022. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1109/sp46214.2022.9833663>.
121. Sorell T. Online Grooming and Preventive Justice. *Criminal Law and Philosophy*. 2016. Vol. 11, No. 4. P. 705–724. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11572-016-9401-x>.
122. Straffeloven. *LBK*. 2025. Nr 1294 af 07.11.2025. URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2025/1294> (dato for henvendelse: 04.12.2025).
123. Strafgesetzbuch vom 15.05.1871. *Bundesministerium der Justiz und des Verbraucherschutzes und Bundesamt der Justiz*: webseite. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> (datum der antragstellung: 05.12.2025).

124. Strafgesetzbuch: Bundesgesetz vom 23 Jänner 1974 Nr. 60/1974. *Bundeskanzleramt der Republik Österreich*: website. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296> (stand: 03.12.2025).
125. Strafwetboek: wet 8 Juni 1867 Nr. 1867060850. *Federale Overheidsdienst Justitie*: website. URL: https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_name=wet&cn=1867060801#LNK0114 (stand op: 03.12.2025).
126. Sullivan J., Sheehan V. What motivates sexual abusers of children? A qualitative examination of the Spiral of Sexual Abuse. *Aggression and Violent Behavior*. 2016. Vol. 30. P. 76–87. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2016.06.015>.
127. Texas Penal Code. *FindLaw's Cases & Codes*: website. URL: <https://codes.findlaw.com/tx/penal-code/penal-sect-22-011/>.
128. The impact of Internet pornography on children and adolescents: a systematic review / F. W. Paulus and others. *L'Encéphale*. 2024. 14 p. URL: <https://doi.org/10.1016/j.encep.2023.12.004>.
129. The impact of media on children during the COVID-19 pandemic: A narrative review / M. Mesce et al. *Heliyon*. 2022. Vol. 8, No. 12. P. e12489. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e12489>.
130. The protection of children against sexual exploitation and sexual abuse facilitated by information and communication technologies (ICTs): addressing the challenges raised by child self-generated sexual images and/or videos (CSGSIV): Lanzarote Committee's Implementation Report. 2023. 30 p. URL: <https://rm.coe.int/factsheet-hungary-the-protection-of-children-against-sexual-exploitati/1680acde4a>.
131. Toates F., Smid W., van den Berg J. W. A framework for understanding sexual violence: Incentive-motivation and hierarchical control. *Aggression and Violent Behavior*. 2017. Vol. 34. P. 238–253. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.01.001>.
132. Tomkins I. AI allows hackers to identify anonymous social media accounts, study finds. *the Guardian*: website.

URL: <https://www.theguardian.com/technology/2026/mar/08/ai-hackers-social-media-accounts-study>.

133. Trestný Zákon: Zákon z 20. mája 2005 č. 300/2005 Z. z. *Zákony pro lidi*: webová stránka. URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300> (prístup: 05.12.2025).

134. Understanding Romeo and Juliet Law. *Legal Maximo*: website. URL: https://legalmaximo.com/blog/what-is-romeo-and-juliet-law/?utm_source=chatgpt.com.

135. UNICEF. Childhood in a Digital World. Screen time, digital skills and mental health report. 2025. 36 p. URL: <https://www.unicef.org/innocenti/media/11296/file/UNICEF-Innocenti-Childhood-in-a-Digital%20World-report-2025.pdf>.

136. United Nations Committee on the Rights of the Child. Guidelines Regarding the Implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography (81st sess, CRC/C/156) Geneva, 2019. 25 p. *UN Digital Library*: of. website. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3945315?v=pdf>.

137. Villacampa Estiarte C. Propuesta sexual telemática a menores u online child grooming: configuración presente del delito y perspectivas de modificación. *Estudios Penales Y Criminológicos*. 2014. Vol. 34. P. 639–712. URL: <https://revistas.usc.gal/index.php/epc/article/view/2094>.

138. Walker Kate, Pillinger Claire, Brown Sarah. Characteristics and motivations of perpetrators of child sexual exploitation: A rapid evidence assessment of research. Centre of Expertise on Child Sexual Abuse (CSA): Ilford, UK. 2018. 39 p. URL: <https://www.csacentre.org.uk/app/uploads/2023/10/CSE-perpetrators-2-Characteristics-and-motivations-of-perpetrators-of-CSE.pdf>.

139. Wetboek van Strafrecht: Wet van 3 maart 1881. *Wettenbank*: website. URL: https://europam.eu/data/mechanisms/FD/FD%20Laws/Netherlands/6.%20Penal%20Code%20of%201881_DUT,%20consolidated,%20last%20amended%202020.pdf

(toegangsdatum: 04.12.2025)

140. Wilson R. A. Inciting Genocide with Words. *Michigan Journal of International Law*. 2015. Vol. 36, No. 2. P. 277–320. URL: <https://repository.law.umich.edu/mjil/vol36/iss2/2>.
141. Winters G. M., Kaylor L. E., Jeglic E. L. Toward a Universal Definition of Child Sexual Grooming. *Deviant Behavior*. 2021. P. 1–13. DOI: <https://doi.org/10.1080/01639625.2021.1941427>.
142. Yang K., Singh D., Menczer F. Characteristics and Prevalence of Fake Social Media Profiles with AI-generated Faces. *Journal of Online Trust and Safety*. 2024. Vol. 2, No. 4. P. 1–22. DOI: <https://doi.org/10.54501/jots.v2i4.197>.
143. Zákon trestní zákoník: Zákon od 09.02.2009 č. 40/2009 Sb. *Zákony pro lidi: webové stránky*. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40> (datum přístupu: 05.12.2025).
144. Ο Περί της Πρόληψης και της Καταπολέμησης της Σεξουαλικής Κακοποίησης, της Σεξουαλικής Εκμετάλλευσης Παιδιών και της Απεικόνισης Υλικού Σεξουαλικής Κακοποίησης Παιδιών Νόμος του 2014 (91(I)/2014). *CyLaw: ιστότοπος*. URL: https://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/2014_1_91/full.html (ημερομηνία πρόσβασης: 09.12.2025).
145. Ποινικός Κώδικας: Νόμος από 11.06.2019 № 4619/2019. *Lawspot: website*. URL: <https://www.lawspot.gr/nomothesia/poinikos-kodikas-nomos-4619-2019/> (ημερομηνία αναφοράς: 04.12.2025).
146. Абакумова Ю. В. Проблеми криміналізації та декриміналізації суспільно небезпечних діянь в умовах політики у сфері гуманізації кримінального законодавства України. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2014. № 2 (44). С. 74–82. URL: https://law.stateandregions.zp.ua/archive/2_2014/2_2014.pdf.
147. Авдєєв О. О. Тема 10. Суб'єктивна сторона злочину. *Кримінальне право України. Загальна частина* : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 139–157.
148. Авраменко С. М. Розслідування розбещування неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 242 с. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/1941/1/Dis_Авраменко.pdf.

149. Азаров Д. С. Розуміння суспільної небезпеки злочину (за результатами соціологічного експерименту). *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2019. Т. 3. С. 3–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2019_3_3.

150. Айдинян А. В. Фактична помилка у кримінальному праві: основні теоретичні та практичні аспекти: дис. ... канд. юрид.наук : 12.00.08. Київ, 2016. 322 с.

151. Айдинян А. В., Ільїна О. В. 7.1. Поняття суб'єкта кримінального правопорушення як елементу складу кримінального правопорушення та його ознаки. *Кримінальне право. Загальна частина (Українсько-європейські студії)*: підручник: у 2 книгах / за ред. О. О. Дудорова, А. А. Стрижевської. Книга 1. Вступ до кримінального права України. Вчення про кримінальне правопорушення. Київ: Видавництво «Норма права», 2025. С. 426–433.

152. Акт комунікативний. *Велика українська енциклопедія*: вебсайт. URL: https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%BA%D1%82_%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9.

153. Алгоритм дій щодо кваліфікації правопорушень загальнокримінальної спрямованості : довідник / О. З. Мармура, О. Ф. Пасєка, С. Я. Бурда, Т. М. Луцький. Львів, 2021. 216 с

154. Алексійчук О. Домагання дітей для сексуальних цілей як об'єкт кримінально-правового регулювання та криміналістичного дослідження. *Наука і правоохорона*. 2025. Вип. 4 (70). С. 61–70. DOI: 10.33270/05257004.6.

155. Андрушко П. П. Об'єкт кримінально-правової охорони, об'єкт злочину, об'єкт злочинного посягання та об'єкт злочинного впливу: основний зміст понять та їх співвідношення. *Наука і правоохорона*. 2008. № 1. С. 55-61.

156. Аніщук В. Вплив віку суб'єкта злочину на кримінальну відповідальність. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 172–175. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313.2019.7.31>.

157. Антонюк Н. О. Усічений склад злочину: необхідна юридична конструкція чи міф? *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*.

Серія : Юриспруденція. 2014. Вип. 11(2). С. 87–89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_11%282%29_25.

158. Бабенко А. М. Розділ 6. Об'єкт кримінального правопорушення. *Кримінальне право України. Загальна частина* : підручник / підготовлено колективом авторів; за заг. ред. В. Я. Конопельського, В. О. Меркулової. Одеса, ОДУВС, 2021. С. 101–113.

159. Бажанов М. И. Множественность преступлений по уголовному праву Украины. *Избранные труды* / М. И. Бажанов ; сост.: В. И. Тютюгин, А. А. Байда, Е. В. Харитоновна, Е. В. Шевченко ; отв. ред. В. Я. Таций. Харьков : Право, 2012. С. 333–396. URL:

https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1603/1/Baganov_2012.pdf.

160. Бажанов М. И. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посібник / уклад. В. І. Тютюгін. Дніпропетровськ, "Пороги", 1992. 168 с.

161. Базелюк В. В. Кримінальна відповідальність за незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини: монографія. Харків: Право, 2020. 224 с.

162. Байда А. Соціальні та кримінологічні фактори встановлення кримінальної відповідальності за розголошення лікарської таємниці. *Право та інноваційне суспільство*. 2024. № 1 (22). С. 64–74. DOI: [https://doi.org/10.37772/2309-9275-2024-1\(22\)-6](https://doi.org/10.37772/2309-9275-2024-1(22)-6).

163. Балобанова Д. О. Теорія криміналізації: дис. ... канд. юрид.наук : 12.00.08. Одеса, 2007. 200 с.

164. Бандурка І. О. Об'єкт злочину як кримінально-правова категорія. *Право.ua*. 2015. № 2. С. 70–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pravo_2015_2_15.

165. Бандурка І. О. Спеціальний суб'єкт як елемент складу злочинів, вчинених проти дітей. *Європейські перспективи*. 2015. № 2. С. 21–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2015_2_6.

166. Батиргарєєва В. С., Нетеса Н. В. Використання правопорушниками інформаційно-комунікаційних технологій під час вчинення дій, пов'язаних з

глюрифікацією агресора: кримінологічний та правовий аналіз за матеріалами судової практики. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. / редкол. Батиргареєва В. С. (голов. ред.), Борисов В. І. Харків: Право. 2024. Вип. 47. С. 18–29. DOI: 10.31359/2079-6242-2024-47-18.

167. Белова О. І. Кримінально-правова характеристика системи злочинів проти сім'ї та неповнолітніх: дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.08. Харків, 2006. 184 с.

168. Берзін П. С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України: Монографія. К.: Атіка, 2005. 311 с.

169. Берзін П. С., Гацелюк В. О. Суб'єкт злочину. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. Вип. 1. С. 144–159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vakpu_2013_1_11.

170. Берзін П. С., Дудоров О. О. 6.1. Поняття об'єктивної сторони як елементу складу кримінального правопорушення, її зміст та значення. *Кримінальне право. Загальна частина (Українсько-європейські студії)*: підручник: у 2 книгах / за ред. О. О. Дудорова, А. А. Стрижевської. Книга 1. Вступ до кримінального права України. Вчення про кримінальне правопорушення. Київ: Видавництво «Норма права», 2025. С. 361–363.

171. Берзін П. С., Дудоров О. О. 6.2. Діяння як обов'язковий елемент об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. *Кримінальне право. Загальна частина (Українсько-європейські студії)*: підручник: у 2 книгах / за ред. О. О. Дудорова, А. А. Стрижевської. Книга 1. Вступ до кримінального права України. Вчення про кримінальне правопорушення. Київ: Видавництво «Норма права», 2025. С. 363–382.

172. Берзін П. С., Дудоров О. О. 6.5. Інші (факультативні) елементи об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. *Кримінальне право. Загальна частина (Українсько-європейські студії)*: підручник: у 2 книгах / за ред. О. О. Дудорова, А. А. Стрижевської. Книга 1. Вступ до кримінального права

України. Вчення про кримінальне правопорушення. Київ: Видавництво «Норма права», 2025. С. 409–425.

173. Борисов В. І. Кримінальний кодекс України 2001 року: хроніки підготовки та прийняття. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 2(18). С. 16–33. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2022.18.267491>.

174. Борисов В. І. Лекція за темою: «Поняття Особливої частини кримінального права України, її система і значення. Наукові основи кваліфікації злочинів». *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2020. Вип. 2 (14). С. 340–365. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2020.14.218600>.

175. Борисов В. І. Основні проблеми охорони безпеки виробництва в кримінальному законодавстві України: дис. ... докт. юрид. наук. : 12.00.08. Харків, 1992. 399 с.

176. Борисов В. І. Склад злочину як правова модель. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. Число 1. С. 254–256. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2009_1_45.

177. Борисов В. І., Дорош Л. В. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (коментар до законодавства). *Форум права*. 2006. № 1. С. 4–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2006_1_3.

178. Борисов В. І., Комаров О. Д. Вина у кримінальному праві. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. Вип 2, № 7. С. 280–281. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2016.7.167902>.

179. Борисов В. І., Комаров О. Д. Умисел у кримінальному праві. *Велика українська енциклопедія: у 20 т. Т. 17: Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого*. 2017. С. 980–982.

180. Борисов В. І., Пащенко О. О. Щодо розуміння доктринальної концепції «безпека – стан захищеності». *Вісник Асоціації кримінального права України : електрон. наук. вид.* 2020. Том 1. №13. С. 126–144. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2020.13.205984>.

181. Борисов В. І., Харитонов О. В. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. *Кримінальне право України: Особлива частина* : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. С. 115–130.

182. Борисов В., Пащенко О. До питання про сутність кримінально-правової характеристики злочинів. *Вісник Академії правових наук України*. Х.: Право, 2005. № 3 (42). С. 180–190. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cc27536b-0d40-4ac3-9872-9982e5d5d124/content>.

183. Борисов В.І., Пащенко О.О. Злочини проти безпеки виробництва: поняття та види. Кримінальна відповідальність за порушення правил ядерної або радіаційної безпеки. Х.: СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2006. 224 с.

184. Бурдін В. 2.3. Суб'єкт кримінального правопорушення. *Проект нового Кримінального кодексу України: передумови розробки, концептуальні засади, основні положення*: монографія. Андрушко П.П., Бакумов О.С., Баулін Ю.В., Бурдін В.М., Вишневська І.А., Горох О.П., Гуторова Н.О., Марчук Н.О., Навроцький В.О., Пономаренко Ю.А., Стрельцов Є.Л., Хавронюк М.І. // За заг. ред. Ю.В. Бауліна, М.І. Хавронюка. К.: Компанія ВАІТЕ. С. 90–92. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/10/07/monografiya-proyekt-novogo-kk-ukrayiny.pdf>

185. Бурдін В. М. Осудність та неосудність у кримінальному праві України: проблеми теорії і практики: дис. ... докт. юрид. наук. : 12.00.08. Львів, 2011. 316 с.

186. Бурдін В. М. Розділ 8. Суб'єкт складу кримінального правопорушення. Особа кримінального правопорушника. *Кримінальне право України. Загальна частина*: підручник / за заг. ред. В. М. Бурдіна, В. І. Маркіна. Київ: Юрінком Інтер, 2025. С. 286–326.

187. Буряк К. М. Теорія і практика запобігання злочинності у сімейній сфері в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2025. 409 с.

188. Вареник К. В. Примушування та втягнення як форми вчинення об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 303 КК України. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2024. Вип. 47, Т. 1. С. 204–210. DOI: 10.31359/2079-6242-2024-47-204.
189. Варій М. Й. Загальна психологія.: підр. для студ. вищ. навч. закл. 3-те вид. К.: Центр учбової літератури, 2009. 1007 с.
190. Василевич В. В., Левченко Ю. О. Сексуальне насильство щодо дитини: латентність та шляхи подолання. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Т. 2, № 79. С. 149–154. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.22>.
191. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
192. Вереша Р. В. Основні феноменологічні аспекти мети злочину. *Альманах права*. 2019. № 10. С. 41–44.
193. Вереша Р. В. Проблеми суб'єктивної сторони складу злочину: автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 36 с.
194. Вереша Р. В. Суб'єктивний елемент ст. 111-2 КК України. *Problems of training a modern specialist: theory, history, practice: abstracts of XXXI International Scientific and Practical Conference, August 05-07, 2024, Sofia, Bulgaria*. Р. 118–123. URL: <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2024/07/PROBLEMS-OF-TRAINING-A-MODERN-SPECIALIST-THEORY-HISTORY-PRACTICE.pdf#page=119>.
195. Вирок Білгород-Дністровського міськрайонного суду Одеської області від 2 грудня 2021 року (справа № 495/4838/21; провадження 1-кп/495/712/2021). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: оф. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101584625>.
196. Вирок Бобринецького районного суду Кіровоградської області від 13 листопада 2024 року (справа № 383/1184/24; провадження № 1-кп/383/163/24). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: оф. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122976753>

197. Вирок Володарсько-Волинського районного суду Житомирської області від 27 січня 2015 року (справа № 292/7/14-к; провадження 1-кп/276/6/15). Єдиний державний реєстр судових рішень: оф. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/42464074>.

198. Вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області від 27 листопада 2023 року (справа № 369/11965/23; провадження № 1-кп/369/2149/23). Єдиний державний реєстр судових рішень: оф. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115196097>.

199. Вирок Ківерцівського районного суду Волинської області від 11 жовтня 2023 року (справа № 158/3105/23; провадження № 1-кп/0158/184/23). Єдиний державний реєстр судових рішень: оф. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114086854>).

200. Вирок Кіровського районного суду м. Кіровограда від 25 листопада 2021 року (справа № 404/8366/21; провадження № 1-кп/404/386/21). Єдиний державний реєстр судових рішень: оф. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101356825>.

201. Вирок Народицького районного суду Житомирської області від 10 листопада 2022 року (справа № 284/453/22; провадження № 1-кп/284/46/22). Єдиний державний реєстр судових рішень: оф. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107243051>

202. Вирок Рівненського районного суду Рівненської області від 19 жовтня 2023 року (справа № 570/3486/23; провадження № 1-кп/570/325/2023). Єдиний державний реєстр судових рішень: оф. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114392222>

203. Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 17 березня 2025 року (справа № 759/123/24; провадження № 1-кп/759/444/25). Єдиний державний реєстр судових рішень: оф. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125866729>.

204. Вирок Харківського районного суду Харківської області від 10 червня 2024 року (справа № 635/8233/21; провадження № 1-кп/545/243/22). Єдиний

державний реєстр судових рішень: оф. вебсайт. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/119704267>.

205. Вирок Червоноармійського районного суду Житомирської області від 15 квітня 2014 року (справа № 292/7/14-к; провадження 1-кп/292/17/14). Єдиний державний реєстр судових рішень: оф. вебсайт. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/38346358>.

206. Вирок Шевченківського районного суду м. Чернівці від 10 січня 2023 року (справа № 727/9295/21; провадження № 1-кп/727/107/23). Єдиний державний реєстр судових рішень: оф. вебсайт. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/108323170>.

207. Відокремлення понять безпорадного та уразливого станів особи у кримінальному праві України. *Ярослав Гришин та партнери*: вебсайт. URL:
[https://gryshyn-partners.com.ua/95 v dokremlennya ponyat bezporadnogo ta urazlivogo stan v osobi u krim nal nomu prav ukraini](https://gryshyn-partners.com.ua/95-v-dokremlennya-ponyat-bezporadnogo-ta-urazlivogo-stan-v-osobi-u-kriminalnomu-pravi-ukraini)

208. Вітко О. Ю. Питання об'єкта і об'єктивної сторони злочину за ст. 272 Кримінального кодексу України. *Dictum Factum*. 2019. № 3 (5). С. 75-84. URL:
<https://df.duit.in.ua/index.php/dictum/article/view/103/91>.

209. Вовк М. З. Кримінально-правова характеристика віку особи: дис. ... канд. юрид.наук : 12.00.08. Львів, 2015. 257 с.

210. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій / вступне слово д.ю.н., проф. О. О. Дудорова. К. : Нац. акад. внутр. справ, «Освіта України», 2016. 236 с.

211. Воробей П. А., Драган О. В. Система об'єктів кримінального правопорушення та їх класифікація. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 777–781. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/186>.

212. Воскресенська І. І. Кримінально-правова характеристика примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК України): дис. ... канд. юрид.наук : 12.00.08. Харків, 2016. 197 с.

213. Гавриш С.Б. Кримінально-правова охорона довілля в Україні. *Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства*. Інститут законодавства Верховної Ради України. К.: АТ „Книга”, 2002. 634 с.

214. Гаєвська Т. І. Еволюція дитинства під впливом соціокультурних процесів. *Культурологічна думка*. 2017. № 12. С. 105–113. URL: https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD12_Haievska.pdf.

215. Гладкова Є. О. Тема 8. Об’єктивна сторона злочину. *Кримінальне право України. Загальна частина* : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 100–117.

216. Глинська Н. В. Цифровізація та цифрова трансформація кримінального провадження: питання термінології. *Людина, кримінологія, наука* : матеріали II міжнар. наук. конф. (м. Кишинів, Молдова, 24 березн. 2023 р.). Кишинів: Інститут кримінальних наук і прикладної кримінології, 2023. 2-ге вид. Т. 1. С. 268-272 URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/268-272_17.pdf.

217. Глинська Н.В., Клепка Д. І. Принципи визначення розумних меж цифровізації кримінального провадження України. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. / редкол.: В. С. Батиргарєєва (голов. ред.) та ін. Харків: Право. 2024. Вип. 47. С. 30–49. DOI: 10.31359/2079-6242-2024-47-30.

218. Гончар Т. О. Неповнолітній як суб’єкт відповідальності за кримінальним правом України: дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.08. Одеса, 2004. 211 с.

219. Гончаренко Д. Л. Кримінально-правова характеристика домагання до дитини для сексуальних цілей. *Ольвійський форум – 2021: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі* : XV міжнар. наук. конф. 10–13 червня 2021 р., м. Миколаїв : тези доп. : Актуальні проблеми юриспруденції. Публічне управління в Україні в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. С. 16–18. URL: <https://new.chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/Olv-i-skii- forum - 2021.pdf>.

220. Гордієнко В. В., Панчак О. Г. Розділ 9. Суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення. Помилки та їх кримінально-правове значення. *Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за заг. ред. В. М. Бурдіна, В. І. Маркіна*. Київ: Юрінком Інтер, 2025. С. 328–380.

221. Горпинюк О. П. Необхідність криміналізації посягань на приватність людини в контексті принципів криміналізації діянь. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2009. Вип. 2. С. 181–190. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2247/1/2-2009goppkd.pdf>.

222. Готін О. М. Кримінальна відповідальність за випуск або реалізацію недоброякісної продукції в умовах ринкової економіки (проблеми теорії та практики): автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2003. 21 с.

223. Грищук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів, докторантів, наук.-пед. працівників юрид. фак.закл. вищ. освіти. Видання 2-ге, змінене та доповнене. Львів, 2019. 666 с.

224. Грищук В. К. Українське кримінальне право. Загальна частина: навчально-науковий курс. Вінниця: ТВОРИ, 2026. 988 с.

225. Гродецький Ю. В., Зайцев О. В. Поняття суб'єкта кримінального правопорушення. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2024. Вип. 1, № 21. С. 255–281. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2024.21.308048>.

226. Гуторова Н. О. Механізм заподіяння шкоди об'єкту злочину: поняття, види, кримінально-правове значення. *Право України*. 2015. № 9. С. 128–134.

227. Даниленко Д.О. Кримінально-правова характеристика насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи: дис. ... канд. юрид.наук (докт. філософії) : 12.00.08 (081 Право). Харків, 2024. 228 с.

228. Данилюк Т. М. Теоретико-правові проблеми встановлення моменту закінчення злочину: дис. ... канд. юрид.наук : 12.00.08. Львів, 2009. 202 с.

229. Декларація прав дитини: Міжнародний документ від 20.11.1959 р. *Верховна Рада України: Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text.

230. Демидова Л. М. Розділ VI. Об'єкт кримінального правопорушення. *Кримінальне право України. Загальна частина* : підручник / В. І. Тютюгін, В. І. Борисов, Ю. А. Пономаренко та ін.; за ред. Ю. В. Бауліна, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова, Ю. А. Пономаренка, С. О. Харитонова ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 7-ме вид., перероб. й допов. Харків : Право, 2026. С. 146–162.

231. Деякі питання призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 р. № 859. *Верховна Рада України: Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/859-2020-%D0%BF#n11>.

232. Джужа А. О. Розпусні дії сексуального характеру щодо дітей та підлітків. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 26–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2014_1_5.

233. Дичківська І. М., Поніманська Т. І. М. Монтессорі: теорія і технологія. К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. 304 с. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2025/10/The_Absorbing_Mind.The_Role_of_the_Child.pdf.

234. Дорош Л. В. Статева недоторканість та її кримінально-правова охорона. *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. 2007. Вип. 14. С. 67–75.

235. Дорош Л. В., Федосєєв В. В. Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності державного кордону України : монографія. Х. : Право, 2014. 304 с.

236. Дубно Т. В. Спосіб вчинення злочину за кримінальним правом: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2016. 216 с.

237. Дудоров О. О., Айдинян А. В. Розділ 8. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення. *Кримінальне право. Загальна частина (Українсько-європейські студії)*: підручник: у 2 книгах / за ред. О. О. Дудорова, А. А. Стрижевської. Книга 1. Вступ до кримінального права України. Вчення про

кримінальне правопорушення. Київ: Видавництво «Норма права», 2025. С. 474–529.

238. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навчальний посібник / за заг. ред. М.І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2014. 944 с.

239. Дудоров О.О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики) : практ. порадник / О.О. Дудоров; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Сєверодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2018. 92 с.

240. Дудоров О.О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). К.: Ваіте, 2017. 872 с.

241. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Dutkevych_Tetiana/Dytiacha_psykholohiia.pdf

242. Дядічко В. І. Кримінально-правова характеристика сексуального насильства над дітьми: дис. ... докт. філософії : 081 Право. Дніпро, 2025. 221 с.

243. Дядічко В. І. Окремі проблемні аспекти відмежування сексуального насильства над дітьми від розбещення неповнолітніх. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. 2023. Вип. 76, Ч. 2. С. 101–106. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.2.17>.

244. Євдокімова О. В. Недоліки встановлення конфіскації майна у санкціях закону про кримінальну відповідальність. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 457–460. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/106>.

245. Євдокімова О. В. Окремі проблеми звільнення від відбування покарання у зв'язку з закінченням строків давності виконання обвинувального вироку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 8. С. 202–206. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-8/42>.

246. Євдокімова О. В. Особливості призначення позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023. № 2. С. 141–147. DOI: <https://doi.org/10.32782/tnu-2707-0581/2023.2/23>.

247. Євдокімова О. В. Проблеми умовно-дострокового звільнення від відбування покарання засуджених за корупційні злочини та кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 11. С. 381–384. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-11/88>.

248. Європейська конвенція про здійснення прав дітей: Міжнародний документ від 25.01.1996 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135.

249. Європейська соціальна хартія (переглянута): Міжнародний документ від 03.05.1996 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text.

250. Євтєєва Д. П. Кримінальні правопорушення, що посягають на інформаційну безпеку дітей: до загальної характеристики. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 берез. 2024 р.) ; у 2-х ч. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024 Ч. I. С. 535-536.

251. Євтєєва Д. П. Кримінально-правова характеристика зловживання опікунськими правами: соціальна обумовленість та склад злочину: монографія. Х.: Право, 2015. 264 с.

252. Євтєєва Д. П. Кримінально-правова характеристика зловживання опікунськими правами: соціальна обумовленість та склад злочину: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2014. 252 с.

253. Євтєєва Д. П. Обізнаність винного щодо віку дитини при вчиненні деяких кримінальних правопорушень: проблеми кваліфікації. *Кримінологічний вимір сучасності* : зб. тез доп. наук.-практ. конф. (14 квітня 2022 р., м. Харків) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України. 2022. С. 31–34. URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11572>.

254. Євтєєва Д. П., Куковинець Д. О. Науково-правовий висновок стосовно тлумачення ч. 1 ст. 154 КК України. *Збірник науково-правових висновків фахівців Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.*

В. Сташиса Національної академії правових наук України на запити Верховного Суду у 2022 р. : електрон. наук. вид. / упоряд.: В. С. Батиргареєва, В. І. Борисов, Д. П. Євтеєва, Д. О. Куковинець ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України. Харків : Право, 2023. С. 19–24. URL: <https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2023/11/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%B2%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D1%96%D0%B2-%D0%B7%D0%B0-%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BC-%D0%92%D0%A1-%D1%83-2022.pdf>.

255. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року. *Офіс Генерального прокурора*: оф. вебсайт. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/2013-2024-roki-pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya>.

256. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року. *Офіс Генерального прокурора*: оф. вебсайт. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/2013-2024-roki-pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya>.

257. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року. *Офіс Генерального прокурора*: оф. вебсайт. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/2013-2024-roki-pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya>.

258. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2024 року. *Офіс Генерального прокурора*: оф. вебсайт. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/2013-2024-roki-pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya>.

259. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2025 року. *Офіс Генерального прокурора*: оф. вебсайт. URL:

<https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

260. Ємельянов М. В. Кримінальна відповідальність за шахрайство : монографія. Харків : Право, 2014. 176 с.

261. Ємельянов В. П. Щодо визначення предмету злочину та класифікації об'єктів злочинів: дискусійні питання. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2007. Вип. 17. С. 225–232. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2007_17_20

262. Жданова А. В. Визначення суб'єкта кримінального правопорушення в законах про кримінальну відповідальність України та країн західної Європи: порівняльно-правовий аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 1. С. 270–275. DOI: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-1-49>

263. Жук І. В. До проблеми розмежування сексуального насильства щодо дітей та розбещення неповнолітніх. *Актуальні дослідження правової та історичної науки*. Випуск 63: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 11–12 липня 2024 р.) / редкол. : О. Яремко та ін. ГО “Наукова спільнота”. WSZIA w Opolu. Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б. 2024. С. 23–26.

264. Журавльова М. О., Кривенченко Д. С. Судова психолого-мистецтвознавча експертиза: провідні категорії у визначенні інформації, що є дитячою порнографією. *Вісник Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України*. 2024. № 15. С. 26–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-9656/2024-15-3>.

265. Загиней З. Кримінально-правова герменевтика : монографія. Київ : АртЕк, 2015. 380 с

266. Зайцев О.В. Обмежена осудність у кримінальному праві України: монографія. Харків: Х., Майдан, 2007. 240 с.

267. Зборщук А. О. Кримінально-правова характеристика суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого статтею 156-1 Кримінального

кодексу України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2026. № 1(37), Ч. 2. С. 281–288. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2026.1.p2.25>.

268. Зелінський А.Ф., Куц В.М. Об'єкт злочину і структура Особливої частини Кримінального кодексу. *Вісник Університету внутрішніх справ*. Харків, 1997. Вип. 2. С. 148-154.

269. Зенова М. В. Поняття, види і значення згоди (або прохання) особи на заподіяння шкоди її правоохоронюваним інтересам (порівняльне кримінально-правове дослідження): дис. ... канд. юрид.наук : 12.00.08. Київський національний університет імені Тараса Шевченка: Київ, 2015. 174 с.

270. Зінченко І. О., Харченко В. Б. Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини у питаннях і відповідях: науково-практичний посібник. К.: Атіка, 2013. 240 с.

271. Ізетов А. Е. Втягнення у вчинення терористичного акту: кримінально-правове дослідження : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. П. Ємельянова. Х. : Право, 2010. 174 с.

272. Ільїна О. В. 7.3. Поняття осудності (повної та обмеженої). Кримінально-правове значення обмеженої осудності. *Кримінальне право. Загальна частина (Українсько-європейські студії)*: підручник: у 2 книгах / за ред. О. О. Дудорова, А. А. Стрижевської. Книга 1. Вступ до кримінального права України. Вчення про кримінальне правопорушення. Київ: Видавництво «Норма права», 2025. С. 444–453.

273. Іщенко-Ладна Т.В. Теоретико-правові аспекти сексуального домагання як адміністративного правопорушення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Вип. 2, № 89. С. 418–423. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.2.63>.

274. Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права: монографія. Х.: Право, 2008. 296 с.

275. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. Київ: «Українська книга», 2000. 480 с.

276. Карчевський М. В., Федюк В. В. Розділ III. Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. *Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки в Україні*: монографія / В. І. Борисов, О. О. Пащенко, Д. П. Євтеєва та ін.; за заг. ред. В. І. Борисова, О. О. Пащенко ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2024. С. 165–259. DOI: <https://doi.org/10.31359/9786178518899>.

277. Категоризація та розслідування злочинів на ґрунті ненависті в Україні: Практичний посібник / Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ. Варшава, 2019. 75 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/a/420296.pdf>.

278. Квак В. В. Поняття віку особи в кримінальному праві. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2011. Вип. 6. С. 143–145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2011_6_33.

279. Кваліфікація та документування адміністративних правопорушень, передбачених статтею 173⁷ (Сексуальне домагання) Кодексу України про адміністративні правопорушення / Альошкін С.В., Даценко О.В., Іщенко-Ладна Т.В., Ковальова О.В. Одеса, 2025. 42 с. URL: <https://surl.li/yshnwj>.

280. Кваша О. О. Суспільна небезпечність як ознака злочину: бути чи не бути у новому кримінальному законодавстві. *Міжнародний журнал «Право і суспільство»*. 2019. № 9. С. 35–40. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/LS/article/view/3847/4430>.

281. Кліш П. А., Хом'як А. П. Комунікативний акт як структурна одиниця спілкування. *Педагогічний пошук*. 2014. № 4. С. 9–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2014_4_5

282. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-25#Text>.

283. Козирев М. П. Мотив у психологічній структурі злочину. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія психологічна. 2011. Вип. 1. С. 44–56.

284. Колесніков С. В. Особливості статевих злочинів проти неповнолітніх: спеціальний об'єкт. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2000. № 10. С. 55-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2000_10_12

285. Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці: Міжнародний документ від 17.06.1999 р. № 182. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166#Text

286. Конвенція про кіберзлочинність: Міжнародний документ від 23.11.2001 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text).

287. Конвенція про права дитини: Міжнародний документ від 20.11.1989 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

288. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: Міжнародний документ від 25.10.2007 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show\(/994_927#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/(/994_927#Text).

289. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

290. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів: Навчальний посібник. вид. 3-тє, доповн. та перероб. К., 2007. 592 с.

291. Короткий тлумачний словник української мови / уклад.: Д. Г. Гринчишин, Л. Л. Гумецька, В. Л. Карпова та інші; відп. ред. Л. Л. Гумецька. К: Рад. школа, 1978. 296 с.

292. Кривоченко Л. Н. Классификация преступлений: учебное пособие. Харьков: Юридический институт, 1979. 69 с.

293. Кримінальна відповідальність за зґвалтування та насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом : монографія / А. В. Савченко, В. В. Кузнецов, Д. П. Москаль, М.В. Сийплові ; за заг. ред. д.ю.н., проф. О.М. Джужи. Ужгород : ТОВ «ІВА», 2012. 272 с.

294. Кримінальне право України : Загальна частина : тексти лекцій : навчально-методичний посібник / авт. : А. Я. Берш, В. П. Кедик, Е. Е. Кузьмін та ін. ; за заг. ред. Н. А. Мирошніченко, Є. Л. Стрельцова ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса : Астропрінт, 2022. 328 с.

295. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій / А. А. Вознюк; вступне слово д.ю.н., проф. О. О. Дудорова. К. : Нац. акад. внутр. справ, «Освіта України», 2016. 236 с.

296. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. для студентів юрид. вузів і фак. / Андрусів Г. В., Андрушко П. П., Бенківський В. В., Кобзаренко П. В., Лихова С. Я. К.: Юрінком Інтер, 2000. 512 с.

297. Кримінальне право України. Загальна частина: текст лекцій: Закон. Злочин. Відповідальність / В. О. Туляков, Н. А. Мирошніченко, Д. О. Балобанова; НУ ОЮА. Одеса: Юридична література, 2014. 128 с.

298. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / Попович О. В., Томаш Л. В., Латковський П. П., Бабій А. Ю. Чернівці, 2022. 319 с.

299. Кримінальне право України. Особлива частина. Альбом схем : навчальний посібник / О. В. Авраменко, С. Я. Бурда, І. Б. Газдайка-Василишин та ін. ; за ред. М. В. Карчевського. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 616 с.

300. Кримінальне право: Загальна частина: підручник / за ред. А. С. Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського. К.: Істина, 2011. 1112 с.

301. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Х.: Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. 1040 с.

302. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

303. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

304. Кримінально-правова характеристика злочинів проти особи: навч. посібник у схемах / В. К. Гришук, Т. М. Луцький, О. Ф. Пасека, М. В. Самарчук. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 64 с.

305. Кузнецов В. В. Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. *Велика українська енциклопедія: у 20 т. Т. 17: Кримінальне право* / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2017. С. 105–108.

306. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі: монографія. К.: ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2012. 908 с.

307. Куковинець Д. О. Використання графічних символів на прикладі емодзі у контексті пропозиції зустрічі дитині за ст. 156¹ КК. *Інформація і право*. 2025. № 3 (54). С. 105–112. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.3\(54\).340495](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.3(54).340495).

308. Куковинець Д. О. Захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства в Інтернеті в умовах пандемії COVID-19: до питання домагання дитини для сексуальних цілей. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2021. Вип. 42. С. 74–83. DOI: 10.31359/2079-6242-2021-42-74.

309. Куковинець Д. О. Інформаційна сексуальна недоторканість у контексті визначення основного безпосереднього об'єкта за ст. 156¹ КК України. *Концептуальні засади кримінально-виконавчої діяльності в Україні: світові стандарти і національні цінності* : дайджест стенд. доп. за результатами IV Всеукр. наук.-практ. заходу у формі круглого столу, 3 квіт. 2026 р., м. Харків : електрон. наук. вид. / уклад.: В. Пивоваров, В. Ворожбіт-Горбатюк ; Нац. акад.

прав. наук України ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса Нац. акад. прав. наук України, Від. дослідж. проблем кримін.-виконав. права. Харків : Право, 2026. С. 40. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19499704>.

310. Куковинець Д. О. Родовий об'єкт домагання дитини для сексуальних цілей (ст. 156¹ КК України). *Питання боротьби зі злочинністю*. 2024. Вип. 48. С. 184–190. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2024-48-184>.

311. Куковинець Д. О. Щодо розуміння поняття «дії сексуального характеру» у контексті мети домагання дитини для сексуальних цілей. *Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. / редкол.: В. С. Батиргареєва (голов. ред.) та ін.* Харків: Право. 2025. Вип. 50. С. 229–235. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-50-229>.

312. Куц В. М. Теоретико-прикладні аспекти проблеми суб'єкта злочину. *Вісник Університету внутрішніх справ*. 1996. Вип. 1. С. 17–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_1996_1_6.

313. Ландіна А. В. Відповідальність спеціальних суб'єктів злочинів за кримінальним законодавством України: узгодженість із принципами кримінального права. *Правова держава*. 2018. Вип. 29. С. 281–288. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2018_29_38.

314. Лансаротський комітет. Захист дітей від сексуального насильства в колі довіри: нормативно-правова база: звіт про хід виконання від 03.07.2025 р. *Council of Europe: of. website*. URL: <https://rm.coe.int/legal-frameworks-executive-summary-recomm-implementation-report-ukrain/488028e625>.

315. Леган І. М. Особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. Вип. 2 (49). С. 105-108. DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v2.2023.20>

316. Лень В. В. Окремі способи розбещення неповнолітніх: питання диференціації, кваліфікації та покарання. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2. Т. 1. С. 102–105. URL: http://apnl.dnu.in.ua/2_1_2017/26.pdf.

317. Лисько Т. Д. Домагання дитини для сексуальних цілей (ст. 156-1 КК України): окремі проблеми законодавчого визначення. *Актуальні проблеми приватного та публічного права* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 93-річчю з дня народження члена-кореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О.І. (21 травня 2022 року). Харків, 2022. ТОВ «Видавництво Точка», віддруковано у ТОВ «Друкарня Мадрид» через ФОП Гобельовська Л. П. С. 332–335. URL: <http://195.34.206.236/bitstream/123456789/2564/1/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%B7%D0%B0%D1%81%D0%B0%D0%B4%D0%B8%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B5%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BC%20%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%BC%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf#page=332>.

318. Лисько Т. Д. Кримінальна відповідальність за зґвалтування(порівняльно-правовий аналіз): дис. ... канд. юрид.наук : 12.00.08. Київ, 2007. 275 с.

319. Лисько Т. Д. Суб'єктивна сторона розбещення неповнолітніх: окремі проблемні питання. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 19–20 травня 2022 р. / редкол. : А. М. Куліш, В. В. Миргород-Карпова, А. В. Стеблянка та ін. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 444–447. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/88160>.

320. Литвин А. С., Бугрик А. В., Дубіна М. П. До питання про грумінг та кримінальну відповідальність за нього. *Правова позиція*. 2022. № 3 (36).С. 58–62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2022-3.12>.

321. Лихова С.Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України): Монографія. К.: ВПЦ "Київський університет", 2006. 573 с.

322. Макодзьоб А. В. Співвідношення предмета злочину та засобів і знарядь вчинення злочину. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2018. №36, Т. 2. С. 121–125. URL: https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc36/part_2/31.pdf

323. Мармура О. З. Система ознак, що кваліфікують злочин за кримінальним правом України: автореф. дис. ... канд. юрид.наук : 12.00.08. Львів, 2016. 20 с.

324. Мартинишин Г. Я. Кримінальна відповідальність за статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, за КК. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія Юридична. 2016. № 1. С. 235–243. URL: <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/issue/view/37/34>.

325. Мартинишин Г. Я. Статева недоторканість як об'єкт кримінальноправової охорони в Україні: дис. ... канд. юрид.наук : 12.00.08. Львів, 2017. 220 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3518/1/martynyshyn_d.pdf.

326. Матеріали проекту Кримінального кодексу України 2001 року. Книга 2 (1994 – 1995 рр.). *НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрНУ* (Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України). № 129СБ, Арк. 361. Оригінал. Машинопис. (дата звернення: 20.04.2026 р.).

327. Матишевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина: Підр. / Г. В. Андрусів, П. П. Андрушко, В. В. Бенківський та ін.; П. С. Матишевського та ін. К.: Юрінком-Інтер, 1997. С. 129.

328. Матюшина Інна. Логіка : практикум. Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. 70 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/151d7906-d2af-46dc-a773-3d1bb1e5c6c4/content>.

329. Медіна Л.П. Кримінально-правова характеристика злочинів проти виборчих прав громадян України (ст. ст. 157, 158, 159 КК України) : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2004. 20 с.

330. Мирошниченко Н. А. Особливості у визначенні ознак суб'єктів кримінальних правопорушень. *Правове життя сучасної України* : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Гельветика, 2020. Т. 3. С. 89–92.

331. Михайленко П. П. Кримінальне право України : загальна частина. К., 1995. 431 с.

332. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ від 16.12.1966 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

333. Мовчан Р. О. Диференціація кримінальної відповідальності за умисне та необережне знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу: іноземний досвід, національні перспективи. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 352–357. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.59>.

334. Мовчан Р. Загальнотеоретичні аспекти дослідження об'єкта забруднення або псування земель: гносеологічний аспект. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 3. С. 128–135. DOI: <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2024-3-16>.

335. Мовчан Р. О. Аналіз законодавчих змін, направлених на підвищення ефективності кримінально-правової протидії кіберзлочинності в умовах дії воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 494–498. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/118>.

336. Мовчан Р. О. Регламентація відповідальності за посягання на довкілля у проєкті КК України та кримінальному законодавстві європейських країн: порівняльно-правовий аналіз. *Правова держава*. 2023. № 49. С. 180–189. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2023.49.276056>.

337. Молотокас А. А., Проскурня А. С. Сексуальна освіта в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного*

університету. Серія: Психологічні науки. 2024. Вип. 1. С. 5–9. DOI: 10.32999/ksu2312-3206/2024-1-1.

338. Москаль Д. П. Кримінально-правова характеристика зґвалтування та насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом: дис. ... канд. юрид.наук : 12.00.08. Київ, 2009. 292 с.

339. Музика А. А., Лащук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія. К. : ПАЛИВОДА А. В., 2011. 192 с.

340. Навроцький В. Наскрізні та відособлені поняття кримінального права України. *Право України*. 2020. № 2. С. 81–96. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/5256>.

341. Наказателен кодекс: Закон от 2 Април 1968 г. *Министър на правосъдието на Република България*: уебсайт. URL: <https://justice.government.bg/home/normdoc/1589654529> (дата на кандидатстване: 03.12.2025 г.).

342. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко та ін.; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. К. : Юрінком Інтер, 2017. 1104 с.

343. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доповн. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. К.: Атіка, 2003. 1056 с.

344. Науково-практичний коментар статей 300, 301 розділу XII «Злочини проти громадського порядку та моральності» Особливої частини Кримінального кодексу України / В.С. Березняк та ін. ; рец.: В.П. Ємельянов, В.В. Лень, В.Ф. Примаченко; ДДУВС: ДДУВС, 2012. Дніпропетровськ : РВВ ДДУВС, 26.09.2012. 46 с. URL: <https://dduvs.edu.ua/biblioteka/biblioteka-studenta-dduvs/pidruchniki-posibniki/naukovo-praktychnyj-komentar/>.

345. Нетеса Н. В. Кібер-інформаційні посягання у сфері національної безпеки в умовах гібридної війни. *Цифрова трансформація кримінального провадження в умовах воєнного стану*: матеріали круглого столу (Харків, 16

грудня 2022 р.) / НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В.Сташиса НАПрН України. Харків, 2022. С. 103–107. DOI: <https://doi.org/10.31359/9789669984395>.

346. Нетеса Н. В. Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони або використання надр : монографія. Х.: Право, 2013. 304 с.

347. Нетеса Н. В. Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони або використання надр: дис. ... канд. юрид. наук / спеціальність 12.00.08. Інститут вивчення проблем злочинності Національної академії правових наук України: Харків, 2012. 231 с.

348. Нетеса Н. В. Проблеми кваліфікації надання допомоги ворогу у воєнній сфері в умовах конкуренції кримінально-правових норм: доктринальні, законодавчі та правозастосовні аспекти. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. / редкол.: В. С. Батиргареєва (голов. ред.) та ін. Харків: Право. 2025. Вип. 49. С. 140–149. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-49-140>.

349. Нетеса Н.В. Інформаційний колабораціонізм: деякі проблемні аспекти тлумачення та застосування кримінально-правових норм. *Інформація і право*. 2024. № 4 (51). С. 220–232. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2024.4\(51\).318138](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2024.4(51).318138).

350. Небитов А. А. Предмети порнографічного характеру як факультативна ознака об'єкта складу злочину передбаченого статтею 301 Кримінального кодексу України. *Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (22 травня 2015 року, м. Харків) / МВС України ; Харківський нац. ун-т внутр. справ ; Кримінологічна асоціація України. Х. : ХНУВС, 2015. С.58–59. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2016/Zbirnuk_22_05_2015.pdf.

351. Небитов А. А. Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією: аналіз складу злочину. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 41–50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2014_2_7.

352. Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Окремі питання кваліфікації злочинних дій у разі вчинення кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої

недоторканості дітей (на прикладі ст. 153, ст. 156 Кримінального кодексу України). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020. № 44. С. 139–142. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.44.29>.

353. Огнев'юк Г. З. Ясність і чіткість законодавчих положень як вимога правової визначеності. *Альманах права*. 2020. Вип.11. С. 185–189. DOI: 10.33663/2524-017X-2020-11-33.

354. Омецинська В.Ю. Кримінально-правова охорона статевої свободи та статевої недоторканості дитини: дис. ... канд. юрид.наук : 12.00.08. Львів, 2019. 265 с.

355. Операційний план переходу України на Міжнародну статистичну класифікацію хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я одинадцятого перегляду на 2025 – 2026 роки: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23.04.2025 р. № 703. *Міністерство охорони здоров'я України*: оф. вебсайт. URL: https://moz.gov.ua/storage/uploads/9c93d257-2f63-43fd-b6ba-4136a94f8ac7/dn_703_23042025_dod.pdf.

356. Орлов Ю. В. Кримінологічні фактори криміналізації суспільно небезпечних діянь: методологічні засади дослідження. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2012. № 10. С. 94–100. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/Zurnal_2014/Karazina/1000_2012.pdf#page=224.

357. Орлов Ю. В. Мотив як ознака суб'єктивної сторони складу злочину: сутність та питання доцільності законодавчого закріплення. *Право і безпека*. 2011. № 4 (41). С. 116–120.

358. Орлов Ю. В. Питання 14. Поняття та види об'єкта кримінального правопорушення. Предмет кримінального правопорушення та його місце в структурі складу кримінального правопорушення. *Кримінальне право України (у питаннях та відповідях)* : навч. посіб. / О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України,

Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. С. 55–59. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi75/0055787.pdf>.

359. Орлов Ю. В. Тема 7. Об'єкт злочину. *Кримінальне право України. Загальна частина* : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 83–99.

360. Орловська Н. А. Осудність та її види: (порівняльний аналіз законодавства України та інших держав): дис. ... канд. юрид. наук. : спец. 12.00.08. Одеса, 2001. 222 с.

361. Орловський Б. М., Осадча І. А. Актуальні питання законодавчого врегулювання кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканості особи. *Правова держава*. 2021. №. 43. С. 143–150. URL: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2021.43.240992>

362. Орловський Р. С. Оціночні поняття в законодавчій регламентації інститут співучасті. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2014. Вип.3, Т. 3 С. 70–74. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f24e9da5-1740-4558-9e9c-0cf9e29cacad/content>.

363. Орбець К. М. Характер суспільної небезпечності кримінального правопорушення як прояв його антицінності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Юридичні науки. Київ, 2019. Т. 30, № 6. С. 131–135.

364. Особливості виявлення і документування кримінальних правопорушень та розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних з торгівлею людьми та злочинами проти моральності : метод. рек. / Пашенко В. М., Стрільців О. М., Бабак Д. М. та ін. К. : ДКР, ГСУ МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2013. 124 с.

365. Панов М. І. Вибрані праці з проблем правознавства / упоряд.: В. І. Борисов, С. О. Харитонов, О. О. Володіна ; відп. за вип. С. О. Харитонов ; авт.

вступ. ст.: В. І. Борисов, С. О. Харитонов, О. О. Володіна. Харків : Право, 2020. 1160 с.

366. Панов М. І. Засоби вчинення злочину. *Велика українська енциклопедія: у 20 т. Т. 17: Кримінальне право* / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2017. С. 238–239.

367. Панов М. І. Наукові питання і юридична термінологія та їх роль у кримінальному законотворенні. *Проблеми законності*. 2020. № 149. С. 136–153. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.149.202255>.

368. Панов М. І. Розділ VIII. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення. *Кримінальне право України: Загальна частина* : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. С. 133–162.

369. Панов М. І., Ломако В. А. Розділ X. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення. *Кримінальне право України: Загальна частина* : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. С. 177–212.

370. Панов М. І., Харитонов С. О. Суспільна небезпечність діяння – фундаментальна ознака поняття "кримінальне правопорушення". *Юридична Україна*. 2019. № 10. С. 13–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2019_10_4.

371. Панов М. І., Харитонов С. О., Гальцова В. В. Об'єкт кримінального правопорушення: сучасні трактування. *Вісник національної академії правових наук України*. 2021. № 4. С. 262–270.

372. Панов М. М. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнанням для їх використання: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2006. 194 с.

373. Панов Н. И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность: монография. Харьков: Вища школа, 1982. 160 с.

374. Панчак О. Г. Розділ 7. Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення. *Кримінальне право України. Загальна частина*: підручник / за заг. ред. В. М. Бурдіна, В. І. Маркіна. Київ: Юрінком Інтер, 2025. С. 242–283.

375. Пащенко О. О. Доктринальні питання об'єкта та суб'єктивної сторони публічних закликів до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади (ч. 2 ст. 109 КК України). *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. / редкол.: В. С. Батиргарєєва (голов. ред.) та ін. Харків: Право. 2024. Вип. 48. С. 84–91. DOI: 10.31359/2079-6242-2024-48-84.

376. Пащенко О. О. Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки нормами Розділу I Особливої частини КК України. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. / редкол.: В. С. Батиргарєєва (голов. ред.) та ін. Харків: Право. 2024. Вип. 47. С. 11–17. DOI: 10.31359/2079-6242-2024-47-11.

377. Пащенко О. О. Соціальна обумовленість закону про кримінальну відповідальність: монографія. Харків: Юрайт, 2018. 446 с.

378. Пащенко О. О. Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. / редкол.: В. С. Батиргарєєва (голов. ред.) та ін. Харків: Право. 2025. Вип. 50. С. 51–58. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-50-51>.

379. Первомайський В. Б. Психічна хвороба. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5 : П – С. 736 с.

380. Перешивко О. С. Кримінальна відповідальність за підкуп особи, яка надає публічні послуги : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 236 с.

381. Перунова О. Відмінність сексуальних домагань від інших правопорушень сексуального характеру у контексті адміністративного законодавства. *Адміністративне право і процес*. 2024, №. 3. С. 21–31. DOI: <https://doi.org/10.17721/2227-796X.2024.3.02>.

382. Пинаев А. А. Уголовное право Украины. Общая часть. Харьков: «Харьков юридический», 2005. 664 с.

383. Письменська О. В. Розбещення неповнолітніх: склад злочину та кримінально-правові засоби реагування: дис. ... канд. юрид. наук (докт. філософії) : 12.00.08 (081 Право). Кропивницький, 2025. 211 с.

384. Письменська О. В. Суб'єктивні ознаки розбещення неповнолітніх: дискусійні питання. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія: Право. 2023. Вип. 75, Ч. 2. С. 119–124. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.2.19>.

385. Повідомлення про сексуальну експлуатацію та насильство. *UNHCR Україна*: оф. вебсайт. URL: <https://help.unhcr.org/ukraine/uk/%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D1%81%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%83-%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%BB%D1%83%D0%B0/>

386. Політова А. С. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Є. С. Назимко, С. В. Лосич, Ю. О. Данилевська та ін. / за заг. ред. проф. В. М. Бесчасного та О. М. Джужи. Київ: ВД «Дакор», 2018. 386 с.

387. Пономаренко Ю. А. 4.5. Кримінальні правопорушення проти сексуальної свободи та сексуальної недоторканості людини. *Проект нового Кримінального кодексу України: передумови розробки, концептуальні засади, основні положення*: монографія. Андрушко П.П., Бакумов О.С., Баулін Ю.В., Бурдін В.М., Вишневська І.А., Горох О.П., Гуторова Н.О., Марчук Н.О., Навроцький В.О., Пономаренко Ю.А., Стрельцов Є.Л., Хавронюк М.І. // За заг. ред. Ю.В. Бауліна, М.І. Хавронюка. К.: Компанія ВАІТЕ. С. 202–208. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/10/07/monografiya-proyekt-novogo-kk-ukrayiny.pdf>

388. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного суду від 1 грудня 2020 року (справа №

490/10350/18; провадження № 51-1014км20). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: оф. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93268522>.

389. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного суду від 22 червня 2023 року (справа № 753/14341/20; провадження № 51-1750км23). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: оф. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111871585>.

390. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного суду від 5 липня 2023 року (справа № 172/1359/17; провадження № 51-2361км23). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: оф. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112146270>.

391. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про електронні комунікації» (реєстр. № 3014 від 05.02.2020 р.). *Верховна Рада України. Законопроекти*: оф. вебсайт. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=3014&conv=9>.

392. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції)» (реєст. № 3055 від 11.02.2020 р., доопрацьований). *Верховна Рада України. Законопроекти*: оф. вебсайт. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=3055&conv=9>.

393. Приходько Т. М. Проблемні аспекти дефініції суб'єкта злочину. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 4 (105). С. 262–274. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f0530ccf-833d-4e30-8b2d-bf5bc4da769f/content>.

394. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції): Закон України від 18.02.2021 р. № 1256-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-20#n24>.

395. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо електронних комунікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2022 № 991. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-2022-%D0%BF#Text>.

396. Про дошкільну освіту: Закон України від 06.06.2024 р. № 3788-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>.

397. Про електронні комунікації: Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#n2341>.

398. Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 585. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-%D0%BF#Text>.

399. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 17.05.2018 р. № 2427-VII. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19/ed20250208#n10>.

400. Про затвердження Державної соціальної програми “Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2021 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 р. № 453. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-2018-%D0%BF#n10>.

401. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

402. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2030 року та плану заходів з його виконання: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.02.2026 р. № 214-р *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2026-%D1%80#Text>.

403. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 р. № 565. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF#Text>.

404. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 р. № 658. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#n49>

405. Про затвердження Порядку організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет: Наказ Міністерства юстиції України від 19.10.2017 р. № 3233/5. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1280-17#Text>.

406. Про затвердження Типової програми унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2025 р. № 658. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2025-%D0%BF#n9>.

407. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

408. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 01.12.2022 р. № 2807-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20/ed20221201#n22>.

409. Про Національну стратегію у сфері прав людини: Указ Президента України від 24.03.2021 р. № 119/2021. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>.

410. Про оздоровлення та відпочинок дітей: Закон України від 04.09.2008 р. № 375-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17#Text>.

411. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

412. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.

413. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.

414. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.

415. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 р. № 3354-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>.

416. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.05.2021 р. "Про Стратегію кібербезпеки України": Указ Президента України від 26.08.2021 р. № 447/2021. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>.

417. Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи: Постанова Верховного суду України від 30.05.2008 р. № 5. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-08#Text>.

418. Про схвалення Національної стратегії захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2028 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.07.2025 р. № 708-р. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/708-2025-%D1%80#Text>.

419. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-ХІІ. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>.

420. Проект Ради Європи «Боротьба з насильством щодо дітей в Україні». Роз'яснення до статті 23 Лансаротської конвенції - Домагання дитини для сексуальних цілей. 2 с. URL: <https://rm.coe.int/leaflet-on-article-23-of-the-lanzarote-convention-solicitation-of-chil/16809fc771>.

421. Прокоф'єва-Янчиленко Д. М. Суспільна небезпечність діяння у категоріях ризикології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. № 13, Т. 2. С. 70–73. URL: https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc13/part_2/22.pdf.

422. Ребалко Н. В. Способи і знаряддя корисливо-насильницьких злочинів, учинених неповнолітніми. *Право і Безпека*. 2012. № 2. С. 152–156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_2_35.

423. Робоча група з питань розвитку кримінального права. Текст проекту нового Кримінального кодексу України (станом на 01.05.2026 р.). *Новий Кримінальний кодекс*: вебсайт. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення: 02.05.2026 р.).

424. Романівка З. Є. Знаряддя та засоби вчинення злочину за кримінальним правом України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2020. 231 с.

425. Рудковська М. Р. Суспільна небезпека як ознака поняття злочину: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2017. 187 с.

426. Рябчинська О. П. Боротьба з розповсюдженням порнографічних предметів і творів, що пропагують культ насильства і жорстокості: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2002. 193 с.

427. Сав'юк О. В., Герелюк Х. В. Кримінальна відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей в Україні. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.) / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 187–190. URL: <https://elar.navs.edu.ua/handle/123456789/27775>.

428. Савінова Н. А. Кримінально-правове забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні: теоретичні та практичні аспекти: монографія. Київ: ТОВ «ДКС», 2011. 342 с.

429. Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину: монографія. К.: Атіка, 2002. 144 с.

430. Сапожнікова О. Особливості вікового критерію кримінальної відповідальності. *Право України*. 2009. № 7. С. 158–161.

431. Світличний О. О. Доктринальне визначення об'єкту злочину розбещення неповнолітніх. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 134–144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2013_2_20.

432. Світличний О. О. Кримінальна відповідальність за розбещення неповнолітніх: дис. ... канд. юрид.наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2012. 231 с.

433. Сексуальне насилля в Україні: від усвідомлення до захисту: звіт Дослідницької агенції Fama / Х. Шабат, М. Малачівська-Данчак, Ю. Батіна та ін. 2021. 39 с. URL: https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/statistika_dl/Zvit_Seksualne-nasyllya_2021.pdf

434. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві / за науковою редакцією доктора юридичних наук, професора, академіка Академії правових наук України В. І. Борисова. Х.: Право, 2006. 208 с.

435. Сенаторов М.В. Об'єкт злочину та його відображення законі про кримінальну відповідальність. *Питання боротьби зі злочинністю: збірник наукових праць*. 2003. № 7. С. 133–145.

436. Сенько В. Аналіз складу кримінального правопорушення за статтею 156-1 Кримінального кодексу України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 427-432. DOI: 10.31733/2078-3566-2022-4-427-432.

437. Сийплові М. Щодо підстав криміналізації суспільно небезпечних діянь у сфері здійснення державної охоронної діяльності. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. No. 5, Vol. 1. P. 138–143. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/98cee0f9-e9b4-4e51-9864-e7fed596aba1/content>.

438. Сімейний кодекс України: Закон від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

439. Слободянюк А.В., Білецька М. В. Стан сексуальної культури молоді. *Габітус*. 2025. Вип. 71. С. 25–30. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208>.

440. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства імені О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.. Київ : Наук. думка, 1970 - 1980. Т. 2 : Г-Ж / ред. тому: П. П. Доценко, Л. А. Юрчук. 1971. 550 с.

441. Словник української мови у 20 т. Том 2: В — Відсріблятися / Наук. кер. проекту М. Русанівський. К.: Наукова думка, 2012. 978 с.

442. Словник української мови: в 11 томах. / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1970 – 1980. Т. 9 : С / ред. тому: І. С. Назарова та ін. 1978. 916 с.

443. смішно не буде. ЧОМУ ДОРΟΣЛІ ЧОЛОВІКИ хочуть стосунків ЗІ ШКОЛЯРКАМИ і що таке психологічний грумінг? 2025. *YouTube*: вебсайт. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2NCYugNzP> с (дата звернення: 15.05.2025).

444. Соловійова А. М. Суб'єкт злочину та суб'єктивна сторона складу злочину примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Вип.17. К. : Ін-т держави і права НАН України / голова редкол. Ю. С. Шемшученко, 2002. С. 355–359.

445. Солтер Анна. Хижаки. Педофіли, гвалтівники та інші сексуальні злочинці: хто вони такі, як вони діють і як ми можемо захистити себе та своїх дітей / пер. з англ. О. Татаренко. Харків: Вид-во «Ранок»: Фабула, 2022. 288 с.

446. Стрельцов Є., Мирошниченко Н. Підстава кримінальної відповідальності потребує законодавчого закріплення. *Право України*. 2020. № 2. С. 151–163. URL: <https://doi.org/10.33498/loou-2020-02-151>).

447. Сухонос В. В. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Суми : Університетська книга, 2016. 375 с.

448. Сухонос В. В., Білоконь Р. М., Сухонос В. В. (мол.). Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ "Видавництво "Університетська книга", 2020. 672 с.

449. Таран Н. Г. Суб'єкт злочину у кримінальному праві України: теоретичні та прикладні аспекти: дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.08. Київ, 2019. 226 с.

450. Тацій В. Я. Розділ VII. Об'єкт кримінального правопорушення. *Кримінальне право України: Загальна частина* : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. С. 119–132.

451. Тацій В. Я. Розділ VI. Склад кримінального правопорушення. *Кримінальне право України: Загальна частина* : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. С. 108–118.

452. Тацій В. Я. Розділ IX. Суб'єкт кримінального правопорушення. *Кримінальне право України: Загальна частина* : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. С. 163–176.

453. Тацій В. Я. Склад злочину. *Велика українська енциклопедія: у 20 т. Т. 17: Кримінальне право* / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2017. С. 879–880.

454. Тацій В. Я. Суб'єкт злочину. *Велика українська енциклопедія: у 20 т. Т. 17: Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2017. С. 932–934.*

455. Тацій В. Я., Пономаренко Ю. А. Об'єкт кримінального правопорушення. *Вісник Асоціації кримінального права України. 2022. Вип. 2(18). С. 207-210.*

456. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві: монографія. Х.: Право, 2016. 256 с.

457. Тельпіс М. В. Кримінально-правова характеристика знарядь та засобів вчинення злочину: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 173 с.

458. Терентьев В. И. Ответственность специального субъекта преступления по уголовному праву Украины: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2003. 195 с.

459. Тихий В. П. Вибрані праці з конституційного і кримінального права / передм. В. Я. Тація ; упоряд.: А. А. Яковлев, О. М. Сарнавський. Харків : Право, 2017. 848 с.

460. Тищенко О. І. Психічний розлад як юридичний факт: термінологічний аспект. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. 2022. № 67. С. 257–261. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.67.49>*

461. Тищенко А. Д. Домагання дитини для сексуальних цілей: характеристика суб'єкта складу злочину. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична). 2024. № 2. С. 91–97. URL: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2024-2-13>.*

462. Тищенко А. Д. Кримінально-правова оцінка поведінки особи на початкових стадіях домагання дитини для сексуальних цілей. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична). 2025. № 4. С. 67–72. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2025-4-8>.*

463. Тома М. Г. Кримінальне право України (загальна частина): збірник кейсів : навч.- метод. посібник. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 232 с.

464. Топузян А. Р. Кримінально-правова охорона моральності неповнолітніх в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.08. Харків, 2018. 249 с.

465. Трубніков В. М. Новий погляд на об'єкт злочину. *Право і безпека*. 2002. Вип. 1. С. 81–88.

466. Трубніков В. М., Павленко Т. А. Концепція кримінально-правової охорони права людини на життя в Україні: монографія. Х. : Харків юридичний, 2009. 288 с.

467. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

468. Усманов Р. А. Кримінальна відповідальність за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки: дис. ... докт. філософії : 081 – Право. Кропивницький, 2024. 252 с.

469. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії: Міжнародний документ від 01.01.2000 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b09#Text.

470. Федорак Л. М. Злочинний намір у кримінальному праві України. *Судова влада України*: оф. вебсайт. URL: <https://gr.pl.court.gov.ua/sud1605/presentation/4/449715/> (дата звернення: 07.11.2025 р.).

471. Фесенко Є.В. Цінності як об'єкт злочину. *Право України*. 1999. № 6. С. 75-78.

472. Фізичний розвиток дітей: методичні вказівки для студентів III курсу медичного факультету ДВНЗ «УжНУ» / О. М. Горленко, А. В. Ленченко, О. В. Дебрецені, Н. В. Сочка. Державний вищий навчальний заклад "Ужгородський національний університет: "Ужгород. 2023. 102 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/55850/1/%D0%A4%D1%96%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D>

0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA%20%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B9.pdf

473. Фізичний розвиток дитини : навч. посібник для студентів 3 курсу мед. факультету / О. Г. Іванько та ін. Запоріжжя : ЗДМУ, 2013. 65 с. URL: <http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/2210/1/13Fizychnyi%20rozvytok%20dytyny.pdf>.

474. Філоненко В. М. Кримінально-правові фактори впливу на посягання проти статевої свободи і статевої недоторканості дітей. *Психолого-правові аспекти кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей* : монографія / Видання друге, доповнене та перероблене; за ред. д-ра юрид. наук, професора, академіка Нац. акад. правових наук України, засл. юриста України О. М. Бандурки / Кол. авт. Харків : Факт, 2022. 276 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/41f80642-ddf5-4293-9b1e-cbdee844a77b/content>.

475. Філь І. О. Проблемні аспекти злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості. *Науковий Вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 6. С. 300-304. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.6.52>.

476. Фоменко М. В. Кримінально-правове значення мотиву: аналіз наукової думки. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2021. № 1 (24). С. 43–49.

477. Фріс П. Л. Ідеологія кримінально-правової політики : монографія Івано-Франківськ : Супрун В. П. 2021. 389 с.

478. Фріс П. Л. Криміналізація і декриміналізація у кримінально-правовій політиці. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. Вип. 1. С. 19–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vakpu_2014_1_4.

479. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручн. для студ. вищ. навч. закл. Вид. 3-тє, доп. і перероб. Одеса: Фенікс, 2017. 468 с.

480. Фурса В. В. Кримінальна відповідальність за розбещення неповнолітніх: дис. ... канд. юрид.наук (докт. філософії) : 12.00.08 (081 – Право). Дніпро, 2021. 256 с.

481. Харитоновна О. В. Гендерний мейнстримінг у кримінальному праві України: основні акценти реформ у сфері протидії сексуальним злочинам. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 175–180. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/24ec3432-4cb9-4a05-9896-fc880f159c64/content>.
482. Харитоновна О. В. Захист сексуальної автономії людини в проєкті КК України: критичний погляд. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2021, № 2 (16). С. 178-208. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2021.16.244248>.
483. Харитоновна О. В. Кримінально-правові погляди О. Ф. Кістяківського: наукова спадщина та її значення для сучасних кримінально-правових досліджень : монографія. Х. : Право, 2010. 252 с.
484. Харитоновна Олена. Сексуальне насильство, Стамбульська конвенція і реформи: сміливість продовжувати. *ЮрФем*: вебсайт. URL: <https://jurfem.com.ua/sexualne-nasylstvo-stambulska-konventsija-i-reformy/>.
485. Хохлова І.В., Шем'яков О.П. Кримінальне право України (Особлива частина). Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 688 с.
486. Хряпінський П. В. Щодо родового та безпосереднього об'єктів ненасильницьких злочинів проти статевої недоторканості неповнолітньої особи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 4. С. 205-212. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2020_4_34.
487. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*: оф. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
488. Чаплак Я. В., Чуйко, Г.В. Специфіка мемів у інтернет-просторі сучасного суспільства. *InterConf*. 2022, № 95. С. 337–350. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.01.2022.035>.
489. Червяк П. І. Медична енциклопедія. Видання третє, доповнене. Київ, Вид. центр «Просвіта». 2012, 1504 с. URL: <https://archive.org/details/med0ents/page/n2/mode/1up?view=theater>

490. Черевко К. О. Питання 136. Згвалтування (ст. 152 КК): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. *Кримінальне право України (у питаннях та відповідях)* : навч. посіб. / О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. С. 307–310. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi75/0055787.pdf>.

491. Черевко К. О. Питання 139. Розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК) та домагання дитини для сексуальних цілей (ст. 156-1 КК): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. *Кримінальне право України (у питаннях та відповідях)* : навч. посіб. / О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. С. 314–317. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi75/0055787.pdf>.

492. Чернега Ю.О. Відповідальність за підкуп за кримінальним правом України: дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.08. Львів, 2019. 223 с.

493. Чмут С. В. Кримінальна відповідальність за статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2010. 239 с.

494. Чорней С. В. Осудність як ознака суб'єкта злочину: дис. ... канд. юрид. наук. (док. філософії) : 12.00.08 (081 – Право). Київ, 2018. 207 с.

495. Чорней С. В. Щодо питання про емоційну складову психологічної ознаки осудності. *Права людини в епоху цифрових трансформацій*: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Національний авіаційний університет, 25 лютого 2022 р. Том 1. Тернопіль: Вектор, 2022. С. 356–358. URI: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/57946>.

496. Шаблистий В. В. Законна професійна діяльність журналіста як «новий об'єкт кримінально-правової охорони». *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2016. № 2(13). С. 78–85.

497. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор, 2007. 640 с.

498. Шапченко С. Д. Злочини проти статевої свободи і статевої недоторканості людини. *Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник для студентів юридичних вузів і факультетів* / Г.В.Андрусів, П.П.Андрушко, С.Я.Лихова та інші; За ред. П.С.Матишевського та ін. К.: Юрінком Інтер, 1999. С. 244–265.

499. Шаронова І. В. Психічне здоров'я особистості як предмет психологічного дослідження. *Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України*, 2013. Вип. 20. С. 738–747.

500. Шепітько М. В. Злочини у сфері правосуддя: еволюція поглядів та наукові підходи до формування засобів протидії: монографія. Харків: Право, 2018. 408 с.

501. Шеремет А.П. Злочини проти статевої свободи: монографія. Чернівці: ТОВ Видавництво «Наші книги», 2007. 216 с.

502. Шеховцова Л. І. До питання про зміни у кримінальному законодавстві щодо статевих злочинів. *Запорізькі правові читання: матеріали Щорічної міжнародної науковопрактичної конференції, м. Запоріжжя, 18 травня 2018 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2018. С. 70–73. URL: <https://www.znu.edu.ua/faculty/law/nauka/schorchnoyimzhnarodnoynaukovopraktichnoyikonferentsiyizaporzhkpravovchitannya2018.pdf>.*

503. Шиян О. Третина дітей в Україні має досвід сексуальних загроз онлайн: результати дослідження. *ZAXID.NET*: вебсайт. URL: <https://zaxid.net/tretina-ditey-v-ukrayini-mali-dosvid-seksualnih-zagro-z-onlayn-rezultati-doslidzhennya-n1632055> (дата звернення: 09.03.2026).

504. Шульга А. М. Особливий погляд на соціально-юридичну природу об'єкта кримінального правопорушення щодо земельних ресурсів України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Сер.: Юридичні науки*. 2020. Т. 31 (70), № 4. С. 218-222. DOI: <https://doi.org/10.32838/1606-3716/2020.4/35>.

505. Шуляк Ю. Л. Кримінальна відповідальність за шахрайство: порівняльно-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2011. 203 с.

506. Шурупова К. В., Афонічева Ю. С. Вчинення інтелектуальних розпусних дій у відношенні неповнолітніх. *Захист дитини від насильства та жорстокого поводження: сучасні виклики* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 3 черв. 2021 р.) / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 181–184. URL: <https://www.navs.edu.ua/images/news/img/2021/06/pr11.pdf>.

507. Щербина С. М. Духовний розвиток та формування духовної культури особистості – найважливіші завдання сучасної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 50 (103). С. 283–291. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2016/50/38.pdf>

508. Юрченко Р. Право на статеву недоторканість та статеву недоторканість як ознака насильницьких статевих злочинів. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2002. Vol. 2, No. 6. 185–190. URL: <https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2021/11/VJHR-6-221-Last.pdf>

509. Як перекладається слово Гіфка українською. *Словотвір*: вебсайт. URL: <https://slovotvir.org.ua/words/hifka>.

510. Як перекладається слово Емодзі українською. *Словотвір*: вебсайт. URL: <https://slovotvir.org.ua/words/emodzi>.

511. Як перекладається слово Смайл українською. *Словотвір*: вебсайт. URL: <https://slovotvir.org.ua/words/smail>.

512. Яценко С.С. Питання удосконалення інституту кримінальної відповідальності неповнолітніх. *Проблеми удосконалення кримінального та кримінально-процесуального законодавства* : Міжвуз. зб. наук. праць. К. : Укр. акад. внутрішн. справ, 1993. С. 3–15.

513. Яцик Ю. Г. Методика розслідування домагань дитини для сексуальних цілей: дис. ... докт. філософії : 081 «Право». Вінниця, 2025. 192 с.

ДОДАТКИ
ДОДАТОК А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧКИ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Куковинець Д. О. Родовий об'єкт домагання дитини для сексуальних цілей (ст. 156-1 КК України). *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. / редкол.: В. С. Батиргареєва (голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2024. Вип. 48. С. 184–190. DOI: 10.31359/2079-6242-2024-48-184; URL: <http://pbz.nlu.edu.ua/article/view/321772>.

2. Куковинець Д. О. Використання графічних символів на прикладі емодзі у контексті пропозиції зустрічі дитині за ст. 156¹ КК. *Інформація і право*. 2025. № 3 (54). С. 105–112. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.3\(54\).340495](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.3(54).340495).

3. Куковинець Д. О. Щодо розуміння поняття «дії сексуального характеру» у контексті мети домагання дитини для сексуальних цілей. *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. / редкол.: В. С. Батиргареєва (голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2025. Вип. 50. С. 229–235. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-50-229>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Kukovynets D. Theoretical definition of online grooming. *Наука у мінливому світі: актуальні дослідження молодих науковців*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції іноземними мовами / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків: НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2023. С. 106–109. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1SnQOwe4K1i2noyHWsBw0tWVRYoUkLepU>.

5. Куковинець Д. О. Інформаційна сексуальна недоторканість у контексті визначення основного безпосереднього об'єкта за ст. 156¹ КК України. *Концептуальні засади кримінально-виконавчої діяльності в Україні: світові*

стандарти і національні цінності : дайджест станд. доп. за результатами IV Всеукр. наук.-практ. заходу у формі круглого столу, 3 квіт. 2026 р., м. Харків : електрон. наук. вид. / уклад.: В. Пивоваров, В. Ворожбіт-Горбатюк ; Нац. акад. прав. наук України ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса Нац. акад. прав. наук України, Від. дослідж. проблем кримін.-виконав. права. Харків : Право, 2026. С. 40. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19499704>.

ДОДАТОК Б

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

1. IV Всеукраїнський науково-практичний захід у формі круглого столу *Концептуальні засади кримінально-виконавчої діяльності в Україні: світові стандарти і національні цінності* (Харків, 3 квіт. 2026 р.). Форма участі – заочна.

2. X Всеукраїнська науково-практична конференція *Наука у мінливому світі: актуальні дослідження молодих науковців* (Харків, 17 трав. 2023 р.). Форма участі – заочна.

ДОДАТОК В

УЗАГАЛЬНЮЮЧІ ТАБЛИЦІ

за результатами опитування співробітників
Національної поліції України щодо кримінальної відповідальності за домагання
дитини для сексуальних цілей (ст. 156¹ КК України)

Протягом 14. – 28.10.2025 р. було проведено опитування співробітників
Національної поліції України щодо кримінальної відповідальності за домагання
дитини для сексуальних цілей (ст. 156¹ КК України).

В опитуванні взяли участь 4235 респондентів.

1. Загальні застереження щодо проведеного опитування

Незважаючи на відносно великий показник участі в опитуванні, за окремими
запитаннями анкети зафіксовано значну частку відповідей, змістовно непридатних
для інтерпретації або нерелевантних суті поставленого запитання. Така обставина
може свідчити про складність досліджуваної проблеми, різний практичний досвід
респондентів або їх формальний підхід до надання відповідей.

У зв'язку з цим окремі результати опитування доцільно інтерпретувати у
контексті зазначених чинників, що, однак, загалом не знижує їх наукової та
практичної цінності.

2. Об'єктивні ознаки складу домагання дитини для сексуальних цілей

**Форма пропозиції зустрічі дитині під час її домагання для сексуальних
цілей***

Варіант відповіді	Абсолютний показник	Відносний показник (%)
особиста усна пропозиція під час безпосередньої розмови	640	15,1
особиста пропозиція під час телефонної розмови	357	8,4
записка, лист, інший письмовий носій зі зверненням до дитини	190	4,5
коментарі під дописами дитини в соціальних мережах	255	0,6
приватні повідомлення в соціальних мережах чи месенджерах (як текстуальні, так і аудіальні, аудіовізуальні)	542	12,8
використання графічних елементів (емодзі, смайли, меми, гіфки, стикери тощо)	150	3,5
використання жестів, спрямованих на привернення уваги дитини	135	3,2

* Примітка. Загальна сума відносних показників перевищує 100 %, оскільки під час відповіді на це запитання респондентам дозволялося обирати декілька варіантів.

використання міміки, спрямованої на привернення уваги дитини	93	2,2
у моїй практиці такі випадки не зустрічалися	3270	77,2
інші варіанти відповіді, з них:	98	2,3
важко відповісти	7	0,2
не знаю	30	0,7
непридатні для інтерпретації та нерелевантні відповіді	61	1,4

Найбільш типові слова, фрази, мовні звороти, що зазвичай використовуються особами, які здійснюють домагання дитини для сексуальних цілей, під час висловлення дитині відповідної пропозиції*

Варіант відповіді	Абсолютний показник	Відносний показник (%)
Унікальні відповіді, з них:	230	5,4
1. Вітальні слова та вислови, спрямовані на встановлення контакту	16	±0,4
«давай поговоримо»	1	0,02
«давай познайомимось»	2	0,05
«давай поспілкуємося»	1	0,02
«побалакаємо»	1	0,02
«познайомимось ближче»	1	0,02
«привіт»	5	0,1
«провести тебе?»	1	0,02
«ти мені подобаєшся, хочу провести з тобою час»	1	0,02
«хочу тебе побачити»	1	0,02
«як звати»	1	0,02
2. Мовні звороти, пов'язані із виказом пропозиції зустрічі	46	±1,1
«а ти був/була у тому місці?»	1	0,02
«го в кіно»	1	0,02
«давай зустрінемося... («...але нікому не кажи», «...без друзів», «... без сторонніх», «...буде весело, я куплю тобі щось», «...і ти мені все покажеш», «...покатаю на машині в лісі», «...разом погуляємо», «...просто поговоримо», «...я тобі подарунок приготував», «...як друзі», «...я хочу тобі щось подарувати/показати» (наприклад, кошени, іграшку, новий телефон))	17	0,4
«давай погуляємо»	1	0,02
«давай разом сходимо»	1	0,02
«давай увечері посидимо разом»	1	0,02
«заходи до мене, у мене є солодоші»	1	0,02
«іди покажу щось»	1	0,02
«іди сюди»	2	0,05

* Примітка. Загальна сума відносних показників перевищує 100 %, оскільки під час відповіді на це запитання респондентам дозволялося обирати декілька варіантів.

«ми ж уже як друзі, можна один раз побачитись?»	1	0,02
«можемо зустрітись, тільки нікому не кажи»	1	0,02
«підвезу тебе після школи додому»	1	0,02
«пішли гуляти»	1	0,02
«пішли зі мною, я тобі покажу...»	1	0,02
«пішли побавимся»	1	0,02
«пішли пограєм, покажу щось цікаве»	1	0,02
«пішли разом зі мною, я тобі дещо покажу і ти станеш дорослою»	1	0,02
«пішли/пішли зі мною»	2	0,05
«погуляємо наодинці»	1	0,02
«приїдь до мене, я зроблю тобі подарунок»	1	0,02
«приїдь до мене»	1	0,02
«хочу побачити тебе наодинці»	2	0,05
«хочу побачитись без камер»	1	0,02
«я тебе зустріну»	1	0,02
«як щодо зустрічі о 18:00 год. біля входу у парк, я можу замовити тобі таксі?»	1	0,02
пропозиція пройти будь куди, під вигаданим приводом (як-от, «пропоную проїхатись у моєму автомобілі», «пропоную прийти на особисте заняття»)	2	0,05
3. Фрази, покликані викликати довіру чи прихильність дитини	28	±0,6
«все добре», «ми можемо гарно провести час разом. Тут нічого страшного немає», «не бійся я дорослий і на тебе чека», «не бійся, я просто хочу поговорити», «не бійся, я тебе не скривджу», «не переймайся», «тобі буде добре, не переживай», «це не боляче», «я не зроблю тобі боляче» (та інші фрази на подолання занепокоєння та страху дитини)	11	0,3
«не бійся, в цьому нічого не має, всі так роблять», «ніхто про це не дізнається, так всі роблять», «це нормально, я так вже робив з іншою дівчинкою» (та інші мовні маркери для позначення «звичності» пропонуваної поведінки)	4	0,09
«ніхто не дізнається»	3	0,07
«про що ти мрієш?»	1	0,02
«ти можеш говорити зі мною про все»	1	0,02
«ти можеш мені довіряти... («... ми з тобою друзі», «...я нічого поганого не зроблю», «...я нікому не розповім»)	3	0,07
«ходім зі мною, тебе мати там гукала»	1	0,02
«я друг твоєї мами»	1	0,02
«я тебе не кину»	1	0,02
«я тебе не скривджу» / «я тебе не ображу»	1	0,02
«я тебе розумію, я твій друг»	1	0,02
4. Компліменти та пестливі звернення	29	0,7
«котик» / «киця»	2	0,05
«красива дівчинка, хлопчик»	1	0,02

«маленька» / «мала» / «малишка»	3	0,07
«не звичайна, особлива»	1	0,02
«розумна не по роках»	1	0,02
«солоденька»	1	0,02
«ти гарна»	3	0,07
«ти особлива (особливий)»	3	0,07
«ти така гарна, хочеться тобі щось подарувати»	1	0,02
«ти розумна, як справжня дівчина/хлопець»	1	0,02
«ти така красива для свого віку»	1	0,02
«ти хороша»	1	0,02
«ти цікавіша за своїх однолітків»	1	0,02
«у тебе такі великі очі»	1	0,02
зменшувально-пестливі звернення по імені	1	0,02
компліменти (у т.ч. завуальовані)	4	0,1
ласкаві (лагідні) звернення	3	0,07
5. Мовні маркери заохочення чи зацікавлення дитини	51	±1,2
«давай пограємо», «давай пограємо в шашки», «ми пограємось», «давай послухаєм музику в машині», «я навчу новій грі» (та інші заклики до спільного дозвілля)	8	0,2
«мені 15, я закоханий у тебе, хотів би побачити, як ти виглядаєш» (слова 42-річного чоловіка дівчинці 10 років)	1	0,02
«підійди до мене, я тобі щось розповім»	1	0,02
«підемо, пригощу смачненьким!», «пішли, дам морозиво» (та інші фрази на позначення пропозиції пригощання, у т.ч. взамін на сексуальну взаємодію)	10	0,2
«пішли, щось дам»	1	0,02
«просто хочу посидіти з тобою в теплому колі, у мене смачна їжа, є алкоголь можна трошки випити, якщо захочеш, поговоримо на різні теми, які тебе хвилюють»	1	0,02
«ходімо, я тобі щось покажу»	1	0,02
«хочеш 200 грн.?», «чи не бажаєш заробити грошових коштів?» (та інші фрази, що виражають пропозицію грошей)	5	0,1
«хочеш погладити собачку?»	1	0,02
«я зроблю тобі подарунок», «я тобі куплю телефон» (та інші фрази на вираження пропозиції подарунків)	7	0,2
«що тобі подобається, можу купити»	1	0,02
«я допоможу тобі» (а також інші маркери на позначення пропозиції вирішення проблем, підтримки та допомоги дитині)	6	0,1
пропозиція випити	1	0,02
пропозиція іграшок	2	0,05
пропозиція надання благ	1	0,02
пропозиція показати щось цікаве	1	0,02

пропозиція придбання певних товарів, розваг, тощо	1	0,02
пропозиція речей, відеоігор, того, що не дозволяють батьки	1	0,02
прохання допомогти тварині	1	0,02
6. Фрази – самопрезентація влади	2	±0,04
«ти моя»	1	0,02
«я дорослий, знаю, що роблю»	1	0,02
7. Маніпулятивні вислови та вирази із психологічним тиском	36	±0,9
«будь дорослою», «ти ж доросла вже», «ти не схожа на дитину», «ти така доросла», «ти вже доросла/дорослий, можна про таке говорити», «ти виглядаєш старшою за свій вік», «ти не виглядаєш на свій вік»	7	0,2
«будь моєю подругою/другом, тільки для мене»	1	0,02
«мені так самотньо, чи можеш ти мене розважити?»	1	0,02
«ми ж нікому не розкажемо, правда?»	1	0,02
«між нами — секрет»	1	0,02
«між нами особлива дружба, нікому не кажи про неї»	1	0,02
«не кажи батькам», «нікому не розповідай» «нікому про це не кажи»	8	0,2
«ніхто тебе не розуміє так як я»	1	0,02
«покажи мені фото, щоб я знав, що ти справжня/справжній»	1	0,02
«покажи фото, але нікому не кажи»	2	0,05
«тільки нікому не кажи, це наш секрет»	1	0,02
«це мій прояв турботи»	1	0,02
«я думав, що ти мене любиш»	1	0,02
«я засмучуся, якщо ти не прийдеш»	1	0,02
«я тебе розумію краще, ніж твої батьки»	1	0,02
мовні звороти щодо формування переконання у закоханості дорослого в дитину	1	0,02
мовні звороти, спрямовані на залякування, погрози (зокрема, фізичної розправи чи розголошення даних) щодо дитини	5	0,1
мовні звороти, спрямовані на шантаж дитини	1	0,02
8. Провокативні звернення	11	±0,3
«а давай зробимо так...»	1	0,02
«а покажи...»	1	0,02
«а ти так вмієш ...»	1	0,02
«зроби селфі для мене»	1	0,02
«покажи, як ти вдягнена»	1	0,02
«сфоткайся на колінках»	1	0,02
«сьогодні ти станеш дорослою, самостійною»	1	0,02
«ти мені дуже подобаєшся, хочу тебе обійняти», «ти мені подобаєшся не як дитина» (та інші звернення на позначення симпатії)	3	0,07
«ти отримаєш задоволення»	1	0,02

9. Сексуально забарвлені звернення	11	±0,3
Неунікальні відповіді, з них:	4068	±96,1
1. Абстрактні:	7	0,2
обманливі слова	1	0,02
приємні / ніжні / добрі / гарні / лагідні слова	4	0,09
прості та зрозумілі слова	1	0,02
сленгові слова	1	0,02
2. Неінформативні:	3555	84
Ніякі	2	0,05
багато варіантів	4	0,09
не знаю	213	5
важко відповісти	29	0,7
невідомо / не зустрічалося у практиці	3307	78,1
3. Непридатні для інтерпретації та нерелевантні	524	12,4

Прояви дій, спрямованих на те, щоб зустріч із дитиною відбулася*

Варіант відповіді	Абсолютний показник	Відносний показник (%)
Унікальні відповіді, з них:	219	5,2
1. Дії, пов'язані із безпосереднім контактом або спільним перебуванням із дитиною в одному просторі:	18	0,4
Безпосередній контакт із дитиною	3	0,07
Проживання особи разом із потерпілою дитиною	2	0,05
Перебування у гостях в батьків потерпілою	1	0,02
Проведення спільного часу на невеликій території (приміщенні)	1	0,02
Очікування на дитину біля місця її переважного перебування/проживання (школа, дім, подвір'я, зупинка шкільного автобусу) чи іншого місця (магазин)	8	0,2
Постійне спостереження за дитиною	1	0,02
Викликання сексуальної зацікавленості у дитини (перегляд порнофото, дотики до дитини)	2	0,05
2. Дії щодо організації зустрічі:	105	±2,5
Домовленість про зустріч	10	0,2
Призначення зустрічі в конкретному, обумовленому місці	9	0,2
Означення часу зустрічі	1	0,02
Заздалегідь сплановані місце, час і обставини зустрічі	2	0,05
Уточнення деталей маршруту	1	0,02
Надсилання фото місця очікування або маршруту	2	0,05
Надсилання повідомлення-нагадування («ти йдеш?»)»	1	0,02

* Примітка. Загальна сума відносних показників перевищує 100 %, оскільки під час відповіді на це запитання респондентам дозволялося обирати декілька варіантів.

Надсилання повідомлення про свій рух («я вже їду», «чекаю тебе»)	1	0,02
Надсилання повідомлення-підтвердження прибуття на зустріч («я на місці»)	2	0,05
Повідомлення геолокації	3	0,07
Прибуття у заздалегідь обумовлене місце (парк, зупинка, торговий центр, кафе, під'їзд тощо)	64	1,5
Додавання дитини до закритих чатів або відеоплатформ для «приватного спілкування»	1	0,02
Оренда житла	6	0,1
Облаштування місця зустрічі (квартира, готель, закинута приміщення)	2	0,05
3. Дії, пов'язані із переміщенням потерпілої дитини та/або правопорушника:	29	0,7
Надсилання грошей на дорогу	3	0,07
Замовлення засобів пересування для дитини	7	0,2
Пропозиція сісти в авто (і так само безпосереднє перевезення дитини в ньому)	2	0,05
Проїзд автомобілем до будинку дитини	2	0,05
Пропозиція забрати дитину для зустрічі особисто	1	0,02
Придбання човна	1	0,02
Купівля / надсилання квитків на транспорт (автобус, потяг, літак)	13	0,3
4. Дії, спрямовані на заохочення, зацікавлення дитини:	56	±1,3
Обіцянка придбати певну річ	2	0,05
Пропозиція / купівля їжі	3	0,07
Купівля одягу	1	0,02
Купівля / пропонування / обіцянка подарунків	13	0,3
Купівля / пропонування солодощів	8	0,2
Дарування сувенірів	1	0,02
Обіцянка / надання винагороди (у т.ч. грошової)	15	0,4
Надання іграшок	1	0,02
Пропонування відеоігор	1	0,02
Пропозиція подивитися на kota (або інших тварин)	2	0,05
Пропозиція цигарок чи алкоголю	1	0,02
Пропозиція подивитися на щось цікаве	1	0,02
Створення приводів для зустрічі («чекають батьки», «зустріч у «цікавому місці»», «випити шампанського», «подивитися мультфільм, фільм», «поїсти суши», «у мене щось є, але не з собою», «проведемо час разом – я все оплачу»)	7	0,2
5. Дії, пов'язані з психологічним впливом на дитину:	11	±0,3
Шантажування (наприклад, розповсюдженням фото сексуального характеру у соціальних мережах, доведення іншої компрометуючої інформації до відома вчителів, батьків)	4	0,09
Надання допомоги в хатніх справах, прибирання	1	0,02
Створення дружніх стосунків із дитиною	1	0,02
Створення комфортних умов, залицання	1	0,02

Перекоування дитини в необхідності зустрічі	3	0,07
Залякування	1	0,02
Неунікальні відповіді, з них:	4087	96,5
1.Неінформативні:	3557	84
ніякі дії	4	0,09
важко відповісти	24	0,6
не знаю	91	2,1
невідомо / не зустрічалося у практиці	3422	80,8
відсутня відповідь	16	0,4
2.Непридатні для інтерпретації та нерелевантні	530	12,5

Найбільш типові інформаційно-комунікаційні платформи, через які зазвичай здійснювалося домагання дитини для сексуальних цілей*

Варіант відповіді	Абсолютний показник	Відносний показник (%)
Telegram	778	18,4
Facebook	278	6,6
Youtube	73	1,7
Instagram	577	13,6
TikTok	388	9,2
Twitter (X)	65	1,5
Viber	271	6,4
WhatsApp	186	4,4
Discord	69	1,6
Roblox	132	3,1
у моїй практиці такі випадки не зустрічалися	3247	76,7
інші варіанти відповіді, з них:	109	2,6
сайти знайомств	1	0,02
важко відповісти	4	0,09
не знаю	12	0,3
непридатні для інтерпретації та нерелевантні	92	2,2

3. Суб'єктивні ознаки складу домагання дитини для сексуальних цілей

Які дії включаються до змісту мети «вчинення будь-яких дій сексуального характеру» за ч. 1 ст. 156¹ КК України

Варіант відповіді	Абсолютний показник	Відносний показник (%)
усі можливі види сексуальної активності із дитиною, передбачені різними статтями Особливої частини КК України	618	14,6

* Примітка. Загальна сума відносних показників перевищує 100 %, оскільки під час відповіді на це запитання респондентам дозволялося обирати декілька варіантів.

сексуальна активність із дитиною, передбачена тільки нормами розділу IV КК України («Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи»)	128	3
лише вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, що охоплюється ст. 155 КК України	84	2
у моїй практиці такі випадки не зустрічалися	3319	78,4
інші варіанти відповіді, з них:	86	2
важко відповісти	4	0,09
невідомо	4	0,09
не знаю	7	0,2
непридатні для інтерпретації та нерелевантні	71	1,7

Найбільш типові мотиви, якими керуються особи, які здійснюють домагання дитини для сексуальних цілей*

Варіант відповіді	Абсолютний показник	Відносний показник (%)
задоволення власної сексуальної пристрасті	1020	24,1
задоволення сексуальної пристрасті іншої особи	171	4
прагнення влади і контролю	346	8,2
самоствердження	472	11,1
помсти	128	3
корисливими	157	3,7
у моїй практиці такі випадки не зустрічалися	3122	73,7
інші варіанти відповіді, з них:	114	2,7
важко відповісти	2	0,05
невідомо	7	0,2
не знаю	6	0,1
непридатні для інтерпретації та нерелевантні	99	2,3

Факти випадків домагання дитини для сексуальних цілей з боку членів її сім'ї чи близьких родичів, осіб, на які покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього

Варіант відповіді	Абсолютний показник	Відносний показник (%)
так	401	9,5
ні	3643	86
інші варіанти відповіді, з них:	191	±4,5
у моїй практиці такі випадки не зустрічалися	100	2,4

* Примітка. Загальна сума відносних показників перевищує 100 %, оскільки під час відповіді на це запитання респондентам дозволялося обирати декілька варіантів.

важко відповісти	1	0,02
невідомо	8	0,2
не знаю	6	0,1
непридатні для інтерпретації та нерелевантні	76	1,8

Категорії осіб, які здійснювали домагання дитини для сексуальних цілей у сімейному колі*

Варіант відповіді	Абсолютний показник	Відносний показник (%)
батько, мати, вітчим, мачуха	387	9,1
рідний брат, рідна сестра	90	2,1
дід, баба, прадід, прабаба	56	1,3
усиновлювач, опікун чи піклувальник	159	3,8
у моїй практиці такі випадки не зустрічалися	3686	87
інші варіанти відповіді, з них:	1722	40,7
двоюрідний брат	1	0,02
дядько	5	0,1
важко відповісти	1	0,02
невідомо	7	0,2
не знаю	7	0,2
непридатні для інтерпретації та нерелевантні	82	1,9

Факти випадків домагання дитини для сексуальних цілей з боку інших осіб, які безпосередньо контактують із дитиною та мають певні обов'язки щодо неї в силу виконання виховних, освітніх тощо функцій

Варіант відповіді	Абсолютний показник	Відносний показник (%)
так	177	4,2
ні	3888	91,8
інші варіанти відповіді, з них:	170	4
у моїй практиці такі випадки не зустрічалися	86	2
важко відповісти	1	0,02
невідомо	6	0,1
не знаю	9	0,2
непридатні для інтерпретації та нерелевантні	68	1,6

Категорії осіб, які здійснювали домагання дитини для сексуальних цілей у виховному, освітньому тощо колі*

* *Примітка.* Загальна сума відносних показників перевищує 100 %, оскільки під час відповіді на це запитання респондентам дозволялося обирати декілька варіантів.

* *Примітка.* Загальна сума відносних показників перевищує 100 %, оскільки під час відповіді на це запитання респондентам дозволялося обирати декілька варіантів.

Варіант відповіді	Абсолютний показник	Відносний показник (%)
вихователі	73	1,7
вчителі	111	2,6
тренери	103	2,4
керівники гуртків	55	1,3
лікарі	27	0,6
психологи	15	0,4
духовні наставники	50	1,2
няні	17	0,4
у моїй практиці такі випадки не зустрічалися	3908	92,3
інші варіанти відповіді, з них:	112	2,6
водій таксі	1	0,02
шкільний охоронець	1	0,02
хатній робітник	1	0,02
інші	2	0,05
важко відповісти	1	0,02
невідомо	8	0,2
не знаю	8	0,2
непридатні для інтерпретації та нерелевантні	90	2,1

4. Оцінка напрямів кримінально-правового регулювання домагання дитини для сексуальних цілей

Оцінка доцільності виключення кримінальної відповідальності повнолітньої особи за домагання дитини для сексуальних цілей у випадку, коли потерпіла дитина дає добровільну згоду на сексуальну взаємодію із порушником

Варіант відповіді	Абсолютний показник	Відносний показник (%)
так, загалом	325	7,7
так, за умови коли порушник близький до дитини за віком, ступенем розвитку або фізичної та психологічної зрілості	252	5,9
ні, не доцільно	2202	52
складно відповісти	1333	31,5
інші варіанти відповіді, з них:	123	2,9
1. Конкретизація недоцільності щодо малолітньої дитини або доцільності щодо неповнолітньої:	5	0,1
«для неповнолітньої дитини другий варіант відповіді доцільний, для малолітньої – ні»	1	0,02
«недоцільно, якщо під поняттям дитина мається на увазі малолітня особа»	1	0,02
«відповідь "так, за умови коли порушник близький до дитини за віком, ступенем розвитку або фізичної та психологічної зрілості", але я маю цим на увазі близькість вік = шлюбному, як приклад "порушник	1	0,02

віком 18-20 років", якщо так званій "дитині" 16-18 років. Це статевий розвиток, дорослішання, і це нормально та, як правило, може завершитись вдалим шлюбом»		
«так, якщо дитина перебуває у старшому підлітковому віці, виглядає доросліше своїх років, досягла статевої зрілості, приховує свій реальний вік та надала згоду на контакт»	1	0,02
«є випадки, коли дівчата неповнолітні маніпулюють цим, щоб заробити кошти, утримати хлопця поруч... Тому, якщо різниця у віці не значна і вони перебували у відносинах, то не треба провести ретельне розслідування. А якщо різниця у віці велика, то відповідальність має бути»	1	0,02
2. Конкретизація відповіді «складно відповісти»	1	0,02
«складно відповісти, так як порушник може бути близький до дитини за віком, ступенем розвитку або фізичної та психологічної зрілості. Але якщо неповнолітній особі 17 років і вона давала добровільну згоду, а тоді з якихось причин зробила наклеп на іншу людину, то чи було домагання складно відповісти»	1	0,02
у моїй практиці такі випадки не зустрічалися	21	0,5
невідомо	4	0,09
не знаю	4	0,09
непридатні для інтерпретації та нерелевантні	88	2

Допустима різниця у віці між порушником та потерпілим (за наявності інших критеріїв «наближеності») для виключення кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей

Варіант відповіді	Абсолютний показник	Відносний показник (%)
1 рік	118	2,8
2 роки	101	2,4
3 роки	86	2
складно відповісти	1754	41,4
вважаю виключення кримінальної відповідальності за такої обставини недоцільним	1904	45
інші варіанти відповіді, з них:	272	6,4
«від 1 до 3 років»	1	0,02
«одноліток або рік різниці, проте досконало треба вивчити психологічні аспекти щодо недопущення рецидиву»	1	0,02
у моїй практиці такі випадки не зустрічалися	32	0,8
невідомо	12	0,3
не знаю	12	0,3
непридатні для інтерпретації та нерелевантні	214	5

Оцінка доцільності подальшого збереження ст. 156¹ у КК України

Варіант відповіді	Абсолютний показник	Відносний показник (%)
залишити ст. 156 ¹ у КК України без змін	1286	30,4
залишити ст. 156 ¹ у КК України, але внести зміни до її редакції	214	5,1
виключити ст. 156 ¹ із КК України. Всі випадки домагання дитини для сексуальних цілей кваліфікувати як незакінчене діяння (ст.14 або ст. 15 КК України) та за ст. 155 або ст.156, або ст. 301 ¹ КК України	91	2,1
виключити ст. 156 ¹ із КК України та доповнити ст. 155, 156, 301 ¹ КК України новими частинами, що передбачатимуть кримінальну відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей, яке спрямоване на вчинення дій, зазначених в цих статтях	264	6,2
складно відповісти	2251	53,2
інші варіанти відповіді, з них:	129	3
Конкретизація відповіді «залишити ст. 156 ¹ у КК України, але внести зміни до її редакції»: «Виключити не можна в жодному разі, однак дану норму, на мою думку, слід удосконалити в контексті суб'єктивної сторони даного злочину»	1	0,02
у моїй практиці такі випадки не зустрічалися	16	0,4
невідомо	2	0,05
не знаю	3	0,07
непридатні для інтерпретації та нерелевантні	107	2,5

Конкретизація можливих змін до редакції ст. 156¹ КК України

Варіант відповіді	Абсолютний показник	Відносний показник (%)
Унікальні відповіді, з них:	214	5
1. Посилення кримінальної відповідальності:	187	±4,4
Посилення кримінальної відповідальності (загалом)	47	1,1
Збільшення міри/строку покарання (загалом)	92	2,2
Збільшення строку обмеження волі	1	0,02
Безальтернативна вказівка на позбавлення волі	2	0,05
Мінімальний строк позбавлення волі за статтею не менше п'яти років	1	0,02
Збільшення строку позбавлення волі за статтею до проміжку «від 10 до 15 років» з конфіскацією майна та занесення до відповідного реєстру відповідних осіб	1	0,02
Передбачення довічного позбавлення волі	21	0,5

Увведення смертної кари	6	0,1
Передбачення можливості застосування до правопорушника хімічної кастрації	7	0,2
<i>Передбачення додаткових обставин, що обтяжують відповідальність, з них:</i>		
«групою осіб»	1	0,02
«організованою групою»	1	0,02
«із використанням службового становища»	3	0,07
«з використанням довіри чи авторитету щодо дитини»	2	0,05
«з використанням сімейних відносин»	2	0,05
«щодо кількох дітей»	3	0,07
2. Уточнення понятійного апарату статті:	14	0,3
Визначення поняття «домагання дитини для сексуальних цілей»: «Під домаганням розуміються будь-які свідомі дії, спрямовані на встановлення контакту з дитиною з метою вчинення дій сексуального характеру, незалежно від того, чи відбулася зустріч або фізичний контакт»; «Під домаганням розуміється будь-яка форма вербальної, невербальної або онлайн-комунікації з дитиною, спрямована на встановлення довіри, підготовку до сексуального контакту чи залучення у виготовлення матеріалів сексуального характеру»; «Домаганням дитини для сексуальних цілей є будь-які навмисні дії, спрямовані на встановлення контакту або взаємодії з дитиною з метою вчинення щодо неї дій сексуального характеру»; «Домаганням є процес спонукання чи підбурення до зустрічі».	10	0,2
Розширення поняття «зустріч»	1	0,02
Конкретизація понять «пропозиція зустрічі» та «вчинення будь-яких дій сексуального характеру»	1	0,02
Визначення поняття «сексуальні цілі»	1	0,02
Уточнення визначення дитячої порнографії: «Під дитячою порнографією слід розуміти будь-яке зображення чи відеоматеріал, у якому зображено неповнолітню особу (до 18 років) у явно сексуальному контексті, незалежно від реальності участі такої особи (включно з комп'ютерною графікою, deepfake тощо).»	1	0,02
3. Зміни, що стосуються об'єктивних ознак складу кримінального правопорушення:	10	0,2
Розширення переліку форм взаємодії	1	0,02
Передбачення всіх форм ініціювання сексуальної взаємодії з дитиною, у тому числі листування, відеозв'язок, віртуальні пропозиції чи обіцянки зустрічі для сексуальних дій	1	0,02
Передбачення кримінальної відповідальності за слідкування за дітьми	1	0,02

Конкретизація того, які дії має вчинити правопорушник, щоб злочин вважався закінченим	1	0,02
Визначити, що домагання може здійснюватися будь-яким способом, у тому числі: <ul style="list-style-type: none"> • шляхом електронного листування, месенджерів, соціальних мереж; • усно, письмово або невербально; • із застосуванням шахрайства, шантажу, підкupu, маніпуляції довірою. 	1	0,02
Розширити коло способів вчинення домагань (зокрема з використанням електронних комунікацій, емодзі, мультимедійних елементів)	1	0,02
Додати вказівку на залякування дитини та її примус до зустрічі	1	0,02
Розширення переліку способів комунікації (через соціальні мережі, месенджери, ігрові платформи, електронну пошту тощо), а також усно чи письмово	1	0,02
Відображення в статті того, що згода дитини на дії щодо неї не має значення	2	0,05
4. Зміни, що стосуються суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення:	3	±0,07
Перегляд формулювання мети «вчинення будь-яких дій сексуального характеру»	1	0,02
Розширення формулювання мети злочину шляхом зазначення, що домагання спрямоване на вчинення будь-яких дій сексуального характеру, незалежно від того, були вони реалізовані чи ні, зокрема: <ul style="list-style-type: none"> • дотики інтимного характеру, демонстрація статевих органів, зйомка чи передача порнографічного контенту; • примушування дитини до участі у створенні сексуально-спрямованих матеріалів. 	1	0,02
Уточнення мети шляхом додавання словосполучення «без її згоди»: «з метою вчинення без її згоди стосовно неї будь-яких дій...»	1	0,02
інші варіанти відповіді, з них:	4042	95,4
обрано інший варіант відповіді	1009	
важко відповісти	733	
у моїй практиці такі випадки не зустрічалися	129	
невідомо	176	
не знаю	228	
непридатні для інтерпретації та нерелевантні	1767	

ДОДАТОК Г

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАБОРОН
ДОМАГАННЯ ДИТИНИ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ
ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС

№ з/п	Держава	Стаття (параграф, пункт тощо) законодавства про кримінальну відповідальність	Дії, що включаються до змісту мети діяння (якщо норма/норми статті є відсильною/ими)
1.	Австрія	<p><i>§ 208a. Налагодження сексуальних контактів з неповнолітніми</i></p> <p>(1) Той, хто неповнолітній особі з метою вчинити щодо неї кримінальне правопорушення, передбачене §§ 201–207а абз. 1 п. 1, 1. за допомогою телекомунікації або з використанням комп'ютерної системи, або 2. іншим способом шляхом введення її в оману щодо своїх намірів, пропонує особисту зустріч або домовляється про таку зустріч, і вчиняє конкретну підготовчу дію для проведення особистої зустрічі з цією особою, – карається позбавленням волі строком до двох років.</p> <p>(1a) Той, хто встановлює контакт з неповнолітньою особою за допомогою телекомунікації або з використанням комп'ютерної системи з метою вчинити кримінальне правопорушення, передбачене § 207а абз. 3, 3а або 3б, щодо зображення або</p>	<p>Згвалтування (§201), сексуальний примус (§202), сексуальне насильство над беззахисною або психічно хворою особою (§205), порушення сексуального самовизначення (§205а), серйозне сексуальне насильство над неповнолітніми (§206), сексуальне насильство над неповнолітніми (§207), створення візуальних матеріалів, пов'язаних із сексуальним насильством над дітьми, та візуальних матеріалів неповнолітніх осіб у сексуальному контексті, а також придбання, володіння, свідоме отримання доступу в Інтернеті до візуальних матеріалів, пов'язаних із сексуальним насильством над дітьми, та візуальних матеріалів неповнолітніх осіб у сексуальному контексті (§207а).</p>

		<p>образу, зазначеного в § 207а абз. 4 цієї особи, – карається позбавленням волі строком до одного року або штрафом до 720 денних ставок.</p> <p>(2) За абз. 1 і 1а не підлягає покаранню той, хто добровільно і до того, як орган (§ 151 абз. 3) дізнався про його вину, відмовляється від свого наміру та повідомляє органу про свою вину.</p>	
2.	Бельгія	<p><i>Стаття 417/24. Звернення до неповнолітньої особи з метою сексуального характеру</i></p> <p>Звернення до неповнолітньої особи з сексуальною метою – це пропозиція неповнолітній особі зустрітися будь-яким способом з метою вчинення злочину, передбаченого в цьому розділі, якщо ця пропозиція супроводжується діями, які можуть призвести до такої зустрічі.</p> <p>Цей злочин карається позбавленням волі строком від трьох до п'яти років.</p>	<p>Порушення сексуальної недоторканості (ст. 417/7), вуайеризм (ст. 417/8), розповсюдження контенту сексуального контексту без згоди (ст. 417/9), недобровільне поширення зі злим наміром або заради прибутку контенту сексуального контексту (ст. 417/10), зґвалтування (ст. 417/11), сексуальні дії без згоди, що призвели до смерті (ст. 417/12), недобровільні сексуальні акти, яким передували або супроводжувалися катуваннями, затриманням або тяжким насильством (ст. 417/13), недобровільні сексуальні дії, вчинені під загрозою застосування зброї або предмета, схожого на зброю, або після введення речовин, що унеможливають опір або знижують гальмування (ст. 417/14), недобровільні сексуальні дії, вчинені щодо особи, яка перебуває у вразливому стані (ст. 417/15), недобровільні</p>

			<p>сексуальні дії, вчинені щодо неповнолітньої особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку (ст. 417/16), недобровільні сексуальні дії, вчинені на шкоду неповнолітній особі, яка досягла шістнадцятирічного віку (ст. 417/17), інцест (ст. 417/18), недобровільні сексуальні дії в сім'ї (ст. 417/19), недобровільні сексуальні дії, вчинені з дискримінаційною мотивацією (ст. 417/20), недобровільні сексуальні дії, вчинені особою, яка перебуває в стані влади або довіри щодо жертви (ст. 417/21), недобровільні сексуальні дії, вчинені за допомогою або в присутності однієї або декількох осіб (ст. 417/22).</p>
3.	Болгарія	<p><i>Стаття 155а.</i></p> <p>(1) Той, хто за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій або будь-яким іншим способом надає або збирає інформацію про особу, яка не досягла 18 років, задля встановлення з нею контакту з метою вчинення розпусти, статевого акту, проституції, створення порнографічних матеріалів або для участі в порнографічній виставі, – карається позбавленням волі строком від трьох до десяти років та штрафом від десяти тисяч до двадцяти тисяч левів.</p> <p>(2) Покарання за пунктом 1 також накладається на того, хто за допомогою інформаційно-комунікаційних</p>	—

		<p>технологій або будь-яким іншим способом встановлює контакт з особою, яка не досягла 14 років, з метою вчинення розпусти, статевого акту, статевого акту, для створення порнографічних матеріалів або для участі в порнографічній виставі.</p> <p>(3) Якщо діяння, передбачене пунктами 1 та 2, призвело до значних шкідливих наслідків для фізичного, психічного або морального розвитку потерпілого, покаранням є позбавлення волі строком від п'яти до дванадцяти років.</p>	
4.	Греція	<p><i>Стаття 348Б. Домагання дітей з метою сексуального характеру</i></p> <p>Будь-яка особа, яка навмисно, за допомогою інформаційних систем, пропонує неповнолітній особі, яка не досягла п'ятнадцяти років, зустрітися з нею або третьою особою з метою вчинення щодо неповнолітньої особи злочинів, передбачених статтею 339, частинами 1 або 2 статті 348А, якщо така пропозиція супроводжується подальшими діями, що призводять до такої зустрічі, карається позбавленням волі строком не менше двох років та грошовим стягненням.</p>	Сексуальні дії з неповнолітніми або в їх присутності (ст. 339), дитяча порнографія (ст. 348А).
5.	Данія	<p>§ 231. За грумінг карається штрафом або позбавленням волі строком до двох років особа, яка систематично або шляхом маніпуляцій та зловживання своєю перевагою</p>	—

		у віці та досвіді налагоджує стосунки з особою, яка не досягла 18 років, з метою здійснення щодо неї сексуального правопорушення.	
6.	Естонія	<p><i>§ 178¹. Угода про зустріч з дитиною з сексуальною метою</i></p> <p>(1) Здійснення пропозиції зустрічі з особою віком до 18 років, яка не здатна усвідомити ситуацію, або з особою віком до 14 років, або укладення угоди про зустріч з нею, а також вчинення дій з підготовки до зустрічі, якщо метою зустрічі є вчинення злочину сексуального характеру, передбаченого §§ 133, 133¹, 141-145¹, 175, 175¹, 178 або 179 цього Кодексу щодо зазначеної особи, – карається штрафом або позбавленням волі строком до трьох років.</p> <p>(1¹) Такий самий акт, якщо він вчинений особою, яка раніше вчинила кримінальне правопорушення, передбачене в цій статті або §§ 175, 175¹, 178 або 179, – карається позбавленням волі строком від одного до трьох років.</p> <p>(2) Такий самий вчинок, якщо він вчинений юридичною особою, – карається штрафом.</p>	Торгівля людьми (§133), сприяння торгівлі людьми (§133 ¹), звалтування (§141), примушування особи до сексуального акту або іншої дії сексуального характеру (§143), сексуальний акт або інша дія сексуального характеру із використанням впливу (§143 ²), сексуальний акт із нащадком (§144), сексуальний акт або інша дія сексуального характеру із дитиною (§145), купівля сексуальних послуг у неповнолітніх (§145 ¹), торгівля людьми з метою використання неповнолітніх (§175), запит на доступ до дитячої порнографії та її перегляд (§175 ¹), виробництво творів, що містять дитячу порнографію, або надання доступу до дитячої порнографії (§178) або сексуальне спокушання дітей (§179).
7.	Ірландія	<p><i>Зустріч із дитиною з метою сексуальної експлуатації</i></p> <p>7. (1) Особа, яка:</p>	

(а) навмисно зустрічається або подорожує з метою зустрічі з дитиною, або домовляється про зустріч з дитиною чи про подорож дитини, незалежно від того, чи це відбувається в межах держави, чи за її межами, після того, як хоча б один раз спілкувалася з цією дитиною будь-яким способом, та

(б) робить це з метою вчинення будь-яких дій, що становлять сексуальну експлуатацію дитини, є винною у вчиненні злочину.

(2) Особа, винна у вчиненні злочину, передбаченого цим розділом, підлягає покаранню у виді позбавлення волі строком до 14 років.

(3) У цьому розділі «дитина» означає особу віком до 17 років.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій для сприяння сексуальній експлуатації дітей

8. (1) Особа, яка за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій спілкується з іншою особою (включаючи дитину) з метою сприяння сексуальній експлуатації дитини цією особою або будь-якою іншою особою, винна у вчиненні злочину і підлягає покаранню у виді позбавлення волі строком до 14 років.

		<p>(2) Особа, яка за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій надсилає дитині матеріали сексуального характеру, визнається винною у вчиненні злочину і карається</p> <p>(а) за підсумком судового розгляду – штрафом класу А або позбавленням волі строком до 12 місяців, або обома цими покараннями, або</p> <p>(б) за вироком суду – позбавленням волі строком до п'яти років.</p> <p>(3) Процедура щодо злочину, передбаченого цим розділом, стосовно дитини віком до 17 років може бути розпочата виключно Генеральним прокурором або за його згодою.</p> <p>(4) У цьому розділі «матеріали сексуального характеру» означають будь-які непристойні або непристойні зображення або слова.</p> <p>(5) У цьому розділі «дитина» означає особу віком до 17 років.</p>	
8.	Іспанія	<p><i>Стаття 183.</i></p> <p>1. Особа, яка через Інтернет, телефон або будь-яку іншу інформаційно-комунікаційну технологію зв'язується з особою, яка не досягла шістнадцяти років, і пропонує домовитися про зустріч з нею з метою вчинення будь-якого зі</p>	<p>Дії сексуального характеру із особою віком до 16 років (ст. 181); вербування чи використання неповнолітніх для ексгібіціоністських або порнографічних цілей чи шоу, для виробництва будь-яких порнографічних матеріалів, або фінансування будь-якого з цих видів діяльності чи</p>

		<p>злочинів, описаних у статтях 181 і 189, за умови, що така пропозиція супроводжується діями, спрямованими на наближення, карається позбавленням волі строком від одного до трьох років або штрафом у розмірі від дванадцяти до двадцяти чотирьох місяців, без втрати права на покарання, передбачене за вчинені злочини.</p> <p>Покарання призначається у верхній половині діапазону, якщо наближення було досягнуто шляхом примусу, залякування або обману.</p> <p>2. Той, хто через Інтернет, телефон або будь-яку іншу інформаційно-комунікаційну технологію зв'язується з особою, яка не досягла шістнадцяти років, і вчиняє дії, спрямовані на те, щоб обдурити її з метою отримання від неї порнографічних матеріалів або показу їй порнографічних зображень, на яких зображена або з'являється особа, яка не досягла шістнадцяти років, карається позбавленням волі строком від шести місяців до двох років.</p>	<p>отримання від неї прибутку, а так само виробництво, продаж, розповсюдження, демонстрація, пропозиція або сприяння виробництву, продажу, поширенню чи демонстрації будь-якими засобами дитячої порнографії або володіння нею (ст. 189).</p>
9.	Італія	<p><i>Стаття 609-undecies. (Зваблення неповнолітніх)</i></p> <p>Будь-яка особа, яка з метою вчинення злочинів, передбачених статтями 600, 600-bis, 600-ter та 600-quater, навіть якщо вони стосуються</p>	<p>Звернення або утримання в рабстві чи неволі (ст. 600), дитяча проституція (ст. 600-bis), дитяча порнографія (ст. 600-ter), зберігання або доступ до порнографічних матеріалів (600-quater).</p>

		<p>порнографічних матеріалів, передбачених статтею 600-quater.1, 600-quinquies, 609-bis, 609-quater, 609-quinquies та 609-octies, зваблює неповнолітнього віком до шістнадцяти років карається, якщо це не є більш тяжким злочином, позбавленням волі строком від одного до трьох років.</p> <p>Під звабленням розуміється будь-який акт, спрямований на завоювання довіри неповнолітнього за допомогою хитрощів, лестощів або погроз, вчинених також за допомогою інтернету або інших мереж чи засобів комунікації.</p> <p>((Покарання посилюється: 1) якщо злочин скоєно групою осіб; 2) якщо злочин скоєно особою, яка є членом злочинного угруповання, з метою сприяння його діяльності; 3) якщо внаслідок повторення таких дій потерпілому завдано серйозної шкоди; 4) якщо внаслідок таких дій виникла небезпека для життя потерпілого)).</p>	
10.	Кіпр	<p><i>Стаття 9. Зваблення дітей для сексуальних цілей</i></p> <p>9.(1) Якщо інше не передбачено статтею 12, будь-яка особа, яка пропонує дитині, яка не досягла віку згоди, через технології інформації та комунікації зустрітися з нею з метою вчинення з нею</p>	—

		<p>сексуального акту, або виробництва матеріалів сексуального зловживання щодо дитини, або сексуальної експлуатації дитини, яка не досягла віку згоди, і якщо така пропозиція супроводжується вчиненням дій, що ведуть до зустрічі,</p> <p>є винною у вчиненні тяжкого злочину та, у разі її засудження, підлягає покаранню у виді позбавлення волі строком до десяти років.</p> <p>(2) Якщо інше не передбачено статтею 12, будь-яка особа, яка через технології інформації та комунікації запрошує або наближається до дитини, яка не досягла віку згоди, і намагається отримати або намагається мати доступ, або отримує чи досягає доступу до матеріалів сексуального зловживання щодо дитини, які зображують цю дитину, є винною у вчиненні тяжкого злочину та, у разі її засудження, підлягає позбавленню волі строком до десяти років.</p>	
11.	Латвія	<p><i>Стаття 162.1. Схиляння до сексуальних дій</i></p> <p>(1) Схиляння особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку, до сексуальних дій або схиляння такої особи до зустрічі з метою вчинення сексуальних дій або вступу в сексуальні відносини з використанням інформаційних</p>	—

		<p>або комунікаційних технологій чи інших засобів зв'язку, якщо це вчинено повнолітньою особою, -</p> <p>карається позбавленням волі строком до чотирьох років або короткочасним позбавленням волі, або пробаційним наглядом.</p> <p>(2) За злочин, передбачений частиною першою цього статті, якщо він вчинений щодо малолітнього, -</p> <p>карається позбавленням волі строком до п'яти років або короткочасним позбавленням волі, або пробаційним наглядом.</p>	
12.	Литва	<p><i>Стаття 152¹. Зваблення особи, молодшої за шістнадцять років</i></p> <p>1. Повнолітня особа, яка запропонувала особі, молодшій шістнадцяти років, зустрітися з метою вступу в сексуальні зносини або іншого задоволення сексуального потягу, або з метою використання її для виробництва порнографічної продукції, якщо після цієї пропозиції вжила конкретних заходів для того, щоб зустріч відбулася, -</p> <p>карається громадськими роботами або штрафом, або обмеженням волі, або арештом, або позбавленням волі строком до одного року.</p>	—

		2. За дії, передбачені в цій статті, відповідає й юридична особа.	
13.	Люксембург	<p><i>Стаття 385-2.</i> Дії повнолітньої особи, яка робить сексуальні пропозиції неповнолітній особі віком до шістнадцяти років або особі, яка представляється такою, використовуючи засоби електронного зв'язку, караються позбавленням волі строком від одного місяця до трьох років та штрафом у розмірі від 251 до 50 000 євро.</p> <p>Якщо після пропозицій відбулася зустріч, це карається позбавленням волі строком від одного до п'яти років та штрафом у розмірі від 251 до 75 000 євро.</p>	—
14.	Мальта	<p><i>208AA. Зустріч із дитиною після сексуального грумінгу тощо</i></p> <p>(1) Будь-яка особа віком від вісімнадцяти (18) років, яка зустрічалася або спілкувалася з особою віком до шістнадцяти (16) років один або кілька разів, навмисно зустрічається або будь-яким чином пропонує зустрітися або домовляється про зустріч із зазначеною особою віком до шістнадцяти (16) років, яку вона не має підстав вважати старше шістнадцяти (16) років, маючи намір зробити щось щодо зазначеної особи віком до шістнадцяти (16) років під час або після зазначеної зустрічі,</p>	Схиляння тощо неповнолітніх осіб до проституції (ст. 204); схиляння неповнолітніх до проституції або до участі в порнографічному видовищі із застосуванням насильства (ст. 204А); схиляння неповнолітніх осіб до проституції або до участі в порнографічному видовищі (ст. 204В); участь у сексуальних діях з особами, яким не виповнилося шістнадцяти років (ст. 204С); незаконні сексуальні дії (ст. 204D); непристойні фотографії, фільми тощо за участю неповнолітніх осіб (ст. 208А).

		<p>що у разі вчинення такого діяння буде вважатися вчиненням будь-якого із злочинів, передбачених статтями 204, 204А до 204D, включно, або 208А, підлягає покаранню у виді позбавлення волі строком до шести (6) років.</p> <p>(2) Покарання за злочин, передбачений підпунктом (1), підвищується на один ступінь, якщо має місце будь-яка з таких обставин:</p> <p>(а) коли правопорушник умисно або через необережність наражає на небезпеку життя особи віком до шістнадцяти (16) років;</p> <p>(б) коли злочин пов'язаний із насильством або тяжкими тілесними ушкодженнями, завданими такій особі;</p> <p>(с) коли злочин учинено із залученням злочинної організації у значенні статті 83А(1);</p> <p>(d) коли правопорушник зловживає визнаною позицією довіри, владою або впливом щодо особи віком до шістнадцяти (16) років.</p>	
15.	Нідерланди	<p><i>Стаття 248e</i></p> <p>Той, хто за допомогою автоматизованої системи або використовуючи комунікаційну послугу особі, яка не досягла шістнадцятирічного віку, або особі, яка видає себе за особу, що не досягла шістнадцятирічного віку, у</p>	—

		<p>тому числі за допомогою технічного засобу, зокрема віртуального образу особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку, пропонує зустріч з метою вчинення розпусних дій щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку, або виготовлення зображення сексуальної поведінки, у якій бере участь особа, що не досягла шістнадцятирічного віку, –</p> <p>карається позбавленням волі строком до двох років або штрафом четвертої категорії, якщо він вчиняє будь-яку дію, спрямовану на реалізацію такої зустрічі.</p>	
16.	Німеччина	<p><i>§ 176b. Підготовка до вчинення сексуального зловживання щодо дітей</i></p> <p>(1) Той, хто впливає на дитину за допомогою контенту (пункт 3 частини 1 § 11) з метою:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. спонукати дитину до вчинення дій сексуального характеру щодо або в присутності винного чи третьої особи, або до того, щоб винний чи третя особа вчинили дії сексуального характеру щодо дитини, або 2. вчинити кримінальне правопорушення, передбачене пунктом 3 § 184b (1) або згідно з пунктом 3 § 184b – <p>карається позбавленням волі строком від трьох місяців до п'яти років.</p> <p>(2) Той, хто пропонує або обіцяє передати дитину для вчинення однієї з дій,</p>	<p>Створення дитячої порнографії (п. 3 § 184b (1)); вжиття заходів для отримання або набуття у володіння дитячого порнографічного контенту, який відтворює реальний або реалістичний акт, а також володіння таким контентом (п. 3 § 184b).</p>

		<p>передбачених частиною 1, або хто домовляється з іншою особою про вчинення такої дії, підлягає тому самому покаранню.</p> <p>(3) У разі кримінальних правопорушень, передбачених частиною 1, замах є караним, якщо доведення діяння до кінця не відбулося виключно через те, що винний помилково вважав, що його дії стосуються дитини.</p> <p>Для цілей положень, які відсилають до цієї частини, «контент» означає те, що міститься у письмових матеріалах, на аудіо- чи візуальних носіях, на носіях даних, у зображеннях або іншому матеріалізованому контенті, а також те, що передається незалежно від збереження з використанням інформаційних чи комунікаційних технологій.</p>	
17.	Польща	<p><i>Стаття 200а.</i></p> <p>§ 1. Той, хто з метою вчинення злочину, передбаченого ст. 197 § 4 або ст. 200, а також виробництва або фіксації порнографічних матеріалів, за посередництвом телекомунікаційної або інформаційно-комунікаційної системи встановлює контакт із малолітнім віком до 15 років, прагнучи – шляхом введення його в оману, використання помилки або нездатності належним чином усвідомлювати ситуацію, або із</p>	<p>Згвалтування особи віком до 15 років (§ 4 ст. 197); сексуальний акт або інша дія сексуального характеру щодо особи віком до 15 років, спонукання її до таких дій, а так само пред'явлення або надання йому матеріалів порнографічних матеріалів, їх поширення у спосіб, що надає можливість такі особі ознайомитися із ними (ст. 200).</p>

		застосуванням протиправної погрози – домогтися зустрічі з ним, карається позбавленням волі строком до 3 років.	
18.	Португалія	<p><i>Стаття 176-А. Зваблення неповнолітніх з сексуальною метою</i></p> <p>1. Той, хто, будучи повнолітнім, за допомогою інформаційних та комунікаційних технологій зваблює неповнолітнього для зустрічі з метою вчинення будь-якого з діянь, охоплених пунктами 1 і 2 статті 171, а також підпунктами а), б) і с) пункту 1 попередньої статті, карається позбавленням волі строком до одного року.</p> <p>2. Якщо таке зваблення супроводжується матеріальними діями, що ведуть до зустрічі, винний карається позбавленням волі строком до двох років.</p>	Суттєва сексуальна дія з малолітнім віком до 14 років (у т.ч. така, що полягає у статевому акті, анальному або оральному статевому контакті, чи у введенні частин тіла або предметів у вагінальну чи анальну порожнину) (п.п. 1, 2 ст. 171); використання неповнолітнього у порнографічному видовищі або його зваблення з цією метою; використання неповнолітнього для створення порнографічної фотографії, фільму чи запису або зваблення його з цією метою; виготовлення, розповсюдження, імпорт, експорт, поширення, демонстрація, передача або надання будь-яким способом чи на будь-яких умовах таких матеріалів (п.п. а), б) і с) п. 1 ст. 176).
19.	Румунія	<p><i>Стаття 222. Залучення неповнолітніх у сексуальних цілях</i></p> <p>Дія повнолітньої особи, яка пропонує неповнолітньому, що не досяг 13 років, зустрітися з метою вчинення будь-якого з діянь, передбачених ст. 220 або ст. 221, у тому числі коли пропозицію зроблено через засоби дистанційного зв'язку, –</p>	Сексуальний акт із неповнолітньою особою (ст. 220), розбещення неповнолітньої особи (ст. 221).

		карається позбавленням волі від одного місяця до одного року або штрафом.	
20.	Словаччина	<p>§ 201a</p> <p>Той, хто за допомогою електронної комунікаційної послуги пропонує дитині, молодшій за п'ятнадцять років, особисту зустріч з наміром учинити щодо неї злочин сексуального зловживання або злочин виготовлення дитячої порнографії, і при цьому сам не є дитиною, – карається позбавленням волі строком від шести місяців до трьох років.</p>	—
21.	Словенія	<p><i>Стаття 173.а. Схиляння осіб, молодших за п'ятнадцять років, у сексуальних цілях</i></p> <p>(1) Той, хто за допомогою інформаційних або комунікаційних технологій схиляє особу, молодшу за п'ятнадцять років, до зустрічі з метою вчинення щодо неї злочину, передбаченого частиною першою статті 173 цього кодексу, або з метою виготовлення зображень, аудіовізуальних чи інших предметів порнографічного або іншого сексуального змісту, і якщо таке схиляння було продовжене конкретними діями, спрямованими на реалізацію зустрічі, – карається позбавленням волі строком до одного року.</p> <p>(2) Діяння, передбачене в попередній частині, не є</p>	Сексуальний акт або інші дії сексуального характеру із особою віком до 15 років (ч. 1 ст. 173).

		протиправним, якщо воно було вчинене з метою здійснення діяння, передбаченого частиною першою статті 173, і за умов, визначених у частині п'ятій статті 173 цього кодексу.	
22.	Угорщина	<p><u>Спеціальної заборони немає.</u> <u>Застосовується:</u> <i>§198. Сексуальне насильство</i></p> <p>(2) Особа, яка досягла вісімнадцятирічного віку і намагається спонукати особу, яка не досягла чотирнадцятирічного віку, до вчинення статевих дій з нею або з іншою особою, карається позбавленням волі строком до трьох років.</p> <p>(3) Якщо потерпілий є родичем злочинця або перебуває під його вихованням, наглядом, опікою, лікуванням, або якщо злочинець вчиняє сексуальне насильство, зловживаючи своїм становищем влади або впливу щодо потерпілого, покарання становить від одного до п'яти років позбавлення волі.</p>	—
23.	Фінляндія	<p><i>§ 18. Зваблення дитини в сексуальних цілях</i></p> <p>Той, хто пропонує дитині зустріч або іншу форму взаємодії таким чином, що зі змісту пропозиції або за інших обставин впливає намір винного виготовити зображення чи відеозапис сексуального зображення дитини у значенні частини 1 § 19, або вчинити щодо дитини</p>	Згвалтування (§§ 12–13), сексуальне насильство над дитиною (§§ 14–16); спонукання до сексуального акту або іншої дії сексуального характеру (§9).

		<p>будь-який злочин, передбачений §§ 12–16, підлягає покаранню у виді штрафу або позбавлення волі строком до одного року.</p> <p>Якщо за діяння не передбачено суворішого покарання в іншому законі, за зваблення дитини в сексуальних цілях підлягає покаранню й та особа, яка зваблює особу, молодшу за 18 років, до вступу в статевий зв'язок або вчинення іншої сексуальної дії у значенні § 9, або до участі в організованому виступі, у якому дитина сексуально зображується.</p> <p>Замах на злочин, передбачений у частині 2, є караним.</p>	
24.	Франція	<p><i>Стаття 227-22-1</i></p> <p>Звернення повнолітньої особи з сексуальними пропозиціями до неповнолітньої особи віком до п'ятнадцяти років або до особи, яка представляється такою, з використанням засобів електронного зв'язку карається двома роками позбавлення волі та штрафом у розмірі 30 000 євро.</p> <p>Покарання становить позбавлення волі строком до п'яти років та штраф у розмірі 75 000, якщо пропозиція були реалізовані зустріччю.</p>	—
25.	Хорватія	<p><i>Стаття 161. Зваблення дітей для задоволення сексуальних потреб</i></p>	<p>Сексуальне насильство щодо дитини віком до 15 років (ст. 158), експлуатація дітей для порнографії (ст. 163), експлуатація дитини для</p>

		<p>(1) Повнолітня особа, яка особі, молодшій за п'ятнадцять років, із наміром, щоб вона або інша особа вчинила щодо неї злочин, передбачений статтею 158, або частинами 1 і 2 статті 163, або частиною 1 статті 164 цього Закону, за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій або іншим способом пропонує зустріч з нею або з іншою особою і вживає заходів для того, щоб така зустріч відбулася, – карається позбавленням волі строком від шести місяців до п'яти років.</p> <p>(2) Той, хто збирає, надає або передає дані про особу, молодшу за п'ятнадцять років, з метою вчинення злочину, передбаченого частиною 1 цієї статті, карається позбавленням волі строком до трьох років.</p>	<p>порнографічних вистав (ст. 164).</p>
26.	Чехія	<p>§ 193b. <i>Встановлення заборонених контактів з дитиною</i></p> <p>Той, хто пропонує зустріч дитині, молодшій за п'ятнадцять років, з наміром вчинити злочин, передбачений § 187 частиною 1, § 192, § 193, § 202 частиною 3, або інший злочин сексуального характеру, – карається позбавленням волі строком до двох років.</p>	<p>Сексуальне насильство (§187), виробництво та інші дії щодо дитячої порнографії (§192), жорстоке поводження з дітьми задля виготовлення дитячої порнографії (§193), схвалення до сексуального акту (§202).</p>
27.	Швеція	<p>§10a. Той, хто з метою вчинення щодо дитини, молодшої за п'ятнадцять років, діяння, за яке передбачено</p>	<p>Згвалтування дитини (§4), сексуальна експлуатація дитини (§5), сексуальне насильство щодо дитини (§6),</p>

		покарання згідно з §§ 4, 5, 6, 8 або 10, пропонує зустріч або домовляється про зустріч із цією дитиною, – карається штрафом або позбавленням волі строком до двох років.	експлуатація дитини для сексуальної позування (§8), сексуальне домагання дитини (§10).
--	--	--	--